

**Výskum školských vzdelávacích programov
a pedagogickej praxe
na školách s vysokým zastúpením žiakov zo sociálne
znevýhodneného prostredia so zameraním na princípy
inkluzívneho vzdelávania.**

iu^{vent}enta

MINISTERSTVO ŠKOLSTVA,
VEDY, VÝSKUMU A ŠPORTU
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Publikácia vychádza s finančnou podporou MŠVVaŠ SR. IUVENTA bola poverená listom generálneho riaditeľa sekcie regionálneho školstva č. 2014-5410/15078:1-100A zo dňa 24.3.2014 riešením výskumnej úlohy školských vzdelávacích programov a pedagogickej praxe na školách s vysokým zastúpením žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia so zameraním na princípy inkluzívneho vzdelávania.

OBSAH

ÚVOD (Ivan Pavlov, Alica Petrasová, Štefan Porubský)

**1. ANALÝZA ŠKOLSKÝCH VZDELÁVACÍCH PROGRAMOV VO VZŤAHU
K RÓMSKYM ŽIAKOM ZO SOCIÁLNE ZNEVÝHODNENÉHO PROSTREDIA**
(Miroslava Hapalová, Luboš Hvozdovič)

2. SONDA DO REÁLNEHO ŽIVOTA ŠIESTICH ZÁKLADNÝCH ŠKÔL

2.1 Prvá základná škola (Ivan Pavlov, Alica Petrasová)

2.2 Druhá základná škola (Zuzana Révészová)

2.3 Tretia základná škola (Lucia Király Csajka)

2.4 Štvrtá základná škola (Janette Motlová)

2.5 Piata základná škola (Vladimír Rafael)

2.6 Šiesta základná škola (Štefan Porubský, Ivan Štefanko)

3. ODPORÚČANIA (Miroslava Hapalová)

LITERATÚRA

Úvod

Slovenská republika prijatím viacerých legislatívnych a koncepčných dokumentov deklarovala svoj aktívny záujem o problematiku inkluzívneho vzdelávania v školskom systéme. Reaguje tým na neuspokojivý stav, ktorý signalizujú výsledky medzinárodných i národných výskumov žiakov i dospelých (napr. OECD – PISA a PIAAC). Taktiež na prehlbujúce sa nerovnosti v prístupe ku vzdelávaniu a možnú segregáciu na etnickom princípe v pedagogickej praxi. Rámec EÚ pre vnútroštátne stratégie integrácie Rómov do roku 2020 vyzýva jednotlivé členské štáty, aby v snahe o integráciu Rómov pokryli predovšetkým štyri hlavné oblasti: prístup ku vzdelaniu, zamestnanosti, zdravotnej starostlivosti a bývaniu. **Stratégia SR pre integráciu Rómov do roku 2020¹** predstavuje koncepčný materiál schválený vládou SR, ktorý definuje východiská, princípy prístupu a dlhodobé ciele. Zároveň naznačuje spôsob implementácie, monitoringu a evalvácie.

Východiskový stav a strategické ciele

Napriek zvýšeným finančným intervenciám do vzdelávania rómskych žiakov a niektorým prijatým opatreniam (napr. pedagogickí asistenti) treba konštatovať, že žiaci z marginalizovaných rómskych komunít/sociálne znevýhodneného prostredia (ďalej len „MRK/SZP“) v našom vzdelávacom systéme zlyhávajú.² Rozdiel vo formálnej vzdelanostnej úrovni rómskej populácie v porovnaní s majoritnou populáciou je priepastný. To má katastrofálne následky pri uplatňovaní sa Rómov na trhu práce. Bludný kruh sociálnej exklúzie sa uzatvára aj tým, že rómski žiaci z marginalizovaných komunít často zlyhávajú už v základnej škole, pretože sa v súčasnom školskom systéme nedokážu socializovať (neprejdú dostatočne dlhým procesom socializácie). Vzdelávací systém na Slovensku tak môže prispievať k reprodukcii sociálnych rozdielov, pretože u detí z nízkopríjmových rodín prispieva k väčšej pravdepodobnosti dosiahnutia nižšieho vzdelania. Tým sa zvyšuje pravdepodobnosť, že slovenský vzdelávací systém bude faktorom reprodukcie sociálnych nerovností tým, že nevytvorí adekvátne podmienky pre deti zo sociálne slabších rodín na dosiahnutie adekvátneho vzdelania. „Slovenský vzdelávací systém potrebuje komplexnú reformu, ktorá bude založená predovšetkým na vypracovaní konkrétnych modelov školskej inklúzie pre rôzne situácie a cieľové skupiny s ambíciou vytvoriť všeobecný model inkluzívnej školy (do interného aj externého hodnotenia kvality školy by sa zarátaval aj tzv. index inklúzie školy ako jeden z motivačných nástrojov na realizáciu programov inkluzívneho vzdelávania). Pri kreovaní inkluzívneho vzdelávacieho prostredia by sa mali prioritne zohľadniť osobitosti žiakov pochádzajúcich z prostredia marginalizovaných rómskych komunít, osôb so zdravotným znevýhodnením, príslušníkov národnostných menšín, cudzincov a migrantov“ (uznesenie vlády SR č.1/2012).

Vláda SR prijala Revidovaný národný akčný plán Dekády začleňovania Rómov 2005 – 2015³ na obdobie rokov 2011 – 2015, ktorý slúži ako východisko pre definovanie prioritných oblastí a zároveň tvorí prílohu stratégie (uznesenie vlády SR 522/2011). Súčasne deklaruje globálny cieľ: **Zlepšiť prístup ku kvalitnému vzdelávaniu vrátane vzdelávania a starostlivosti v ranom detstve, ale aj základného, stredoškolského a vysokoškolského vzdelávania s osobitným dôrazom na odstránenie segregácie v školách, predchádzať predčasnemu ukončeniu školskej dochádzky a zabezpečiť úspešný prechod zo školy do zamestnania. Realizovať také politiky, ktoré budú odstraňovať rozdiely vo vzdelanostnej úrovni Rómov a ostatnej populácie.**

Inštitút vzdelávacej politiky MŠVVaŠ SR v roku 2013 na základe výsledkov medzinárodných meraní PISA však konštatoval závažné zistenia pre slovenský školský systém. Vzdelávacie systémy totiž možno hodnotiť nielen z hľadiska priemerných výsledkov žiakov dosiahnutých v testovaní, ale aj z hľadiska toho, či majú deti zo sociálne slabšieho prostredia šancu dosiahnuť kvalitné vzdelanie. Sociálne zázemie žiakov vo všeobecnosti ovplyvňuje ich úspech vo vzdelávaní. Slovensko patrí medzi krajiny, ktoré nielenže dosahujú v testovaniach podpriemerné výsledky, ale zároveň sú tieto výsledky v rámci zúčastnených krajín nadpriemerne závislé na od ich sociálnom zázemí (silná väzba medzi socioekonomickým postavením žiaka a jeho učebnými výsledkami). Výrazne sa to prejavilo hlavne pri meraní matematickej a prírodovednej gramotnosti žiakov. V matematike je možné až 25 % rozdielov vo výsledkoch slovenských žiakov vysvetliť rozdielmi v ich ekonomicko-sociálnom zázemí. V tých krajinách OECD, ktoré boli úspešnejšie v testovaní vysvetľuje sociálne zázemie žiaka v priemere len 15 % rozdielov vo výsledkoch. Slovenskí žiaci s najnižším sociálnym statusom dosahujú výrazne slabšie výsledky, než by mali vzhľadom na úroveň svojho sociálneho postavenia v porovnaní s priemerom krajín OECD.

1. Stratégia Slovenskej republiky pre integráciu Rómov do roku 2020 – uznesenie vlády SR č. 1/2012 <http://www.rokovania.sk/Rokovanie.aspx/BodRokovaniaDetail?idMaterial=20646>
2. Počet žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia od roku 2009 vzrástol z 57 286 na 64 744 v roku 2013, čo sa prejavuje aj vyššou celkovou neúspešnosťou všetkých žiakov v bežných triedach ZŠ v SR. V rámci SR sú žiaci zo SZP v základných školách percentuálne najviac zastúpení v nultom ročníku (čím vyšší ročník, tým nižšie percentuálne zastúpenie žiakov zo SZP). Najnižšie percentuálne zastúpenie žiakov zo SZP je v ôsmom a deviatom ročníku základnej školy. Podľa prieskumu MPC povinnú školskú dochádzku skončilo v roku 2009 v nižšom ako deviatom ročníku základnej školy až 34 % žiakov zo SZP. Takmer 10 % žiakov zo SZP ukončilo povinnú školskú dochádzku nižšom ako siedmym ročníku základnej školy. Celkový percentuálny podiel žiakov opakujúcich ročník je u žiakov zo SZP vo všetkých sledovaných prieskumoch najvyšší v prvom ročníku (v roku 2009 – 30,2 %) a má narastajúci trend. Podobná situácia je aj v piatom ročníku (rok 2009 – 18,9 %). V roku 2009 je vyššie percento ako v piatom ročníku len v ôsmom ročníku (19,0 %). Pre porovnanie, v priemere na Slovensku opakuje ročník 2,3 % žiakov základných škôl v bežných triedach. Ako jedna z príčin neúspechu týchto žiakov je ukazovateľ vymeškaných hodín, keď až 20 % z celkových vymeškaných hodín vymeškali žiaci zo sociálne znevýhodneného prostredia.
3. Revidovaný národný akčný plán Dekády začleňovania rómskej populácie 2005 - 2015 na roky 2011 – 2015 – uznesenie vlády SR č. 522/2011, [cit. 2014-07-08]. Dostupné na internete: < <http://www.rokovania.sk/Rokovanie.aspx/BodRokovaniaDetail?idMaterial=19992> >.

Medzi ďalšie faktory, ktoré ovplyvňujú výsledky žiakov v testovaniach OECD patrí ekonomicko-sociálno-kultúrny status (vyjadrený indexom ESCS, ktorý je vypočítaný z troch subindexov obsahujúcich informácie o povolani rodičov, ich najvyššom dosiahnutom vzdelaní, o vybavení domácnosti, štruktúre rodiny, umiestnení školy, jazyku, ktorým žiaci hovoria doma). **Na Slovensku je vplyv nezamestnanosti rodičov na úspešnosť ich detí v testovaniach, aj po zohľadnení ich sociálno-ekonomického statusu, jeden z najvýraznejších v rámci krajín OECD.** Nezamestnanosť jedného z rodičov na Slovensku až o približne 120 % zvyšuje pravdepodobnosť, že žiak patrí medzi 25 % najslabších testovaných žiakov v matematike. **Žiaci zo škôl z menších obcí dosahujú horšie výsledky – bez zohľadnenia typu školy.** V priemere OECD žiaci v školách zo stredne veľkých obcí (od 3 do 100 tisíc obyvateľov) dosahujú aj po zohľadnení ich sociálno-ekonomického postavenia o 11 bodov lepšie výsledky ako žiaci vo vidieckych školách (obce s menej ako 3 tisíc obyvateľmi). Žiaci v školách z veľkých miest (viac ako 100 tisíc obyvateľov), prekonal žiakov z malých obcí o 13 bodov. Na Slovensku sú tieto rozdiely výraznejšie, keď žiakov z malých obcí prekonal žiaci zo stredne veľkých obcí o 29 bodov. Žiaci z veľkých miest dosiahli až o 35 bodov lepšie výsledky berúc do úvahy ich rozdielny sociálny status. Takéto porovnanie je ale zjednodušené, pretože nezohľadňuje typ školy.

Žiaci, ktorí doma používajú iný jazyk než v akom prebiehalo testovanie, teda vyučovací jazyk školy ktorú navštevujú (slovenčina a maďarčina), dosahujú výrazne horšie výsledky aj po zohľadnení ich rôzneho sociálneho zázemia. Na Slovensku až 7 % žiakov hovorí doma iným jazykom než v akom jazyku prebiehalo testovanie PISA (slovenčina a maďarčina, podľa vyučovacieho jazyka danej školy), kým priemer OECD je 4 % žiakov (okrem prisťahovalcov). Aj po očistení o socioekonomický status dosiahli títo žiaci na Slovensku až o 50 bodov horšie výsledky v testoch z matematiky. Bez očistenia o sociálny status je rozdiel vo výsledkoch až 99 bodov. Na Slovensku existuje pozitívny vzťah aj medzi sociálno-ekonomickým profilom škôl a niektorými faktormi vplyvajúcimi na kvalitu výučby. Napríklad žiaci z úspešných škôl v porovnaní so žiakmi zo znevýhodnených škôl ťažia z lepšej klímy v škole, vyššieho tlaku rodičov na ich výsledky, či trávajú viac času nad domácimi úlohami.

Školy na Slovensku ponúkajú veľa mimoškolských aktivít súvisiacich s matematikou, v tvorivých aktivitách ale zaostávajú. Vo všetkých krajinách, ktoré sa zúčastnili výskumu PISA 2012, krajiny s najlepšimi výsledkami ponúkajú viac tvorivých mimoškolských aktivít. Taktiež viac žiakov v nich po dlhšiu dobu participuje na predškolskom vzdelávaní. Mimoškolské aktivity môžu zlepšiť kognitívne aj nekognitívne zručnosti žiakov. V indexe, ktorý meria mimoškolské aktivity súvisiace s matematikou, sme sa umiestnili na 5. mieste z 34 krajín OECD. Na našich školách sú úplne bežné aktivity ako matematický a počítačový krúžok, či rôzne matematické súťaže. V indexe, ktorý meria tvorivé mimoškolské aktivity, sme sa umiestnili na 28. mieste z 34 krajín OECD. Školy u nás v menšej miere ponúkajú aktivity ako sú hudobná skupina, orchester alebo spevácky zbor, školské predstavenie alebo muzikál, umelecký, resp. výtvarný krúžok. Vo väčšine krajín OECD školy s väčšou ponukou tvorivých mimoškolských aktivít dosahujú lepšie výsledky v matematike. Na Slovensku výsledky žiakov nesúvisia s rozsahom tvorivých aktivít na jednotlivých školách.

Správa o stave školstva na Slovensku⁴ formuluje základné odporúčania pre uplatnenie inkluzívnych princípov vo výchove a vzdelávaní:

- monitorovať, vyhodnocovať a publikovať segregáčne/desegregáčne postupy zriaďovateľov a riaditeľov materských, základných škôl a školských zariadení. Sledovať ich vplyvy na úspešnosť detí a žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia, dochádzku, socializáciu a pod.;
- vypracovať metodiku pre oblasť monitoringu a kontroly segregáčnych praktík a pomoci pri desegregácii detí a žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia.

Aktuálne **Odporúčania Rady EÚ z 9.12.2013 o účinných opatreniach na integráciu Rómov v členských krajinách** (2013/C 378/01) nabádajú v čl. 1.3 k odstráneniu akejkoľvek školskej diskriminácie (aj umiestňovaním detí v špeciálnych školách), obmedzovaním predčasného ukončenia školskej dochádzky, zohľadnením potrieb žiakov inkluzívnymi metódami výučby a podpory učenia sa, vrátane mimoškolských činností, intenzívnejším zapojením rodičov do spolupráce so školou. Vzhľadom k tomu v Pedagogicko-organizačných pokynoch Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky (ďalej len MŠVVaŠ SR) na školský rok 2014/2015, časť 1.6.4 bod 5. „Odporúča sa školám a školským zariadeniam zabezpečiť súčinnosť pri výskume IUVENTY zameranom na školské vzdelávacie programy na školách s vysokým zastúpením žiakov zo SZP s dôrazom na princípy inkluzívneho vzdelávania“. MŠVVaŠ SR poverilo listom generálneho riaditeľa sekcie regionálneho školstva č. 2014-5410/15078:1-100A zo dňa 24.3.2014 IUVENTU – Slovenský inštitút mládeže v Bratislave riešením **Výskumnej úlohy školských vzdelávacích programov na školách s vysokým zastúpením žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia so zameraním na princípy inkluzívneho vzdelávania.** Generálny riaditeľ IUVENTY vymenoval členov expertnej skupiny – riešiteľov výskumnej úlohy v tomto zložení:

1. doc. PaedDr. Alica Petrasová, PhD. (Pedagogická fakulta, Prešovská univerzita v Prešove);
2. doc. PaedDr. Ivan Pavlov, PhD. (Pedagogická fakulta, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici);
3. doc. PaedDr. Štefan Porubský, PhD. (Pedagogická fakulta, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici);

4. MŠVVaŠ SR. 2013. Správa o stave školstva na Slovensku na verejnú diskusiu. Materiál na rokovanie Národnej rady SR. [online]. Bratislava: MŠVVaŠ SR, [cit. 2014-07-08]. Dostupné na internete: <<https://www.minedu.sk/sprava-o-stave-skolstva-na-slovensku/>>.

4. Mgr. Miroslava Hapalová (People in Need Slovenská republika, Bratislava);
5. RNDr. Ľuboš Hvozdovič, (Základná škola, Považská ulica v Košiciach);
6. PaedDr. Zuzana Révészová (Špeciálna základná škola, Košice);
7. RNDr. Ivan Štefanko (Základná škola, Medzilaborce);
8. PaedDr. Vladimír Rafael, PhD. (eduRoma, Bratislava);
9. Mgr. Jana Mihaliková, PhD. (IUVENTA, Bratislava);
10. Mgr. Lucia Király Csajka (IUVENTA, Bratislava);
11. Mgr. Janette Motlová (IUVENTA, Bratislava).

Expertná skupina riešiteľov výskumnej úlohy sa stretla dvakrát (25. – 26.9. a 30. – 31.10. 2014), aby na základe požiadaviek MŠVVaŠ SR definovala metodiku výskumu, určila harmonogram výskumnej činnosti, výskumné nástroje a metodiku výberu výskumnej vzorky.

Kontext riešenia výskumného problému

V súčasnosti MŠVVaŠ SR nedisponuje (okrem výsledkov výskumov MPC a výstupov vybraných MVO)⁵ relevantnými údajmi o faktoroch pôsobiacich v prostredí škôl na uplatnenie inkluzívnych princípov vo výchove a vzdelávaní. Nepoznané zostávajú najmä činitele skrytého kurikula, ktoré rovnako významne ovplyvňujú úspešnú inklúziu a celkovú školskú úspešnosť žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia. Len komplexné poznanie súvislostí výučby a voľno-časových aktivít žiakov umožní presne identifikovať aj ďalšie, doposiaľ nepoznané činitele segregácie a exklúzie. Z tohto pohľadu je kontextom riešenia výskumného problému (výskumným poľom) oblasť voľno-časových aktivít žiakov základných škôl. Skúmame ich po stránke obsahovej analýzy základných pedagogických dokumentov (školského vzdelávacieho programu a výchovného programu školského zariadenia – školského klubu detí), priamych pozorovaní a rozhovorov s aktérmi výchovných procesov.

5. Z poverenia MŠVVaŠ SR vykonáva MPC v Prešove od roku 2000 logitudinálny výskum o postavení rómskeho dieťaťa a žiaka vo výchovno-vzdelávacom procese (bližšie www.rocepo.sk).

1. Analýza školských vzdelávacích programov vo vzťahu k rómskym žiakom zo sociálne znevýhodneného prostredia

1.1 Ciele výskumu

Hlavným cieľom výskumu je zmapovanie miery reflektovania špecifických potrieb detí a žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia (SZP) v školských vzdelávacích programoch základných škôl. Prieskum sa zameriava na identifikáciu deklarovaných spôsobov a metód vzdelávania žiakov zo SZP a ich analýzu z hľadiska miery inkluzívnosti. Zároveň sa usiluje o zdokumentovanie pozitívnych príkladov deklarovaných vzdelávacích stratégií žiakov zo SZP, ktoré smerujú k ich inklúzií, prípadne integrácií do hlavného vzdelávacieho prúdu.

1.2 Otázky výskumu

Analýza školských vzdelávacích programov (ŠkVP) sa zameriavala na zmapovanie toho, akým spôsobom (a či vôbec) školy v rámci vlastných školských vzdelávacích programov reflektujú špecifiká vzdelávania žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia, ako formulujú ich špeciálne výchovno-vzdelávacie potreby, aké cesty volia k odstráneniu následkov sociálneho znevýhodnenia. Cieľom analýzy je tiež posúdenie, či deklarované výchovno-vzdelávacie programy škôl smerujú k inklúzií žiakov, alebo naopak smerujú k segregácií a vyčleňovaniu žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia z hlavného vzdelávacieho prúdu.

1. MIERA OTVORENOSTI ŠKOLSKÉHO PROSTREDIA

- 1.1. Ako škola reflektuje špecifiká svojej spádovej oblasti a potreby svojich žiakov?
- 1.2. Profiluje sa škola ako otvorená inštitúcia alebo ako inštitúcia, vzdelávajúca iba istý typ žiakov?
- 1.3. Aké základné princípy vzdelávania škola vymedzuje v školskom vzdelávacom programe? Deklaruje zohľadňovanie individuálnych potrieb žiakov? Potrieb žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami?
- 1.4. Diferencuje škola rôzne typy vzdelávania pre jednotlivé skupiny žiakov? Deklaruje podporu začleňovania jednotlivých skupín žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami do hlavného vzdelávacieho prúdu alebo preferuje selekciu vo vzdelávaní (napr. výberové triedy, triedy pre žiakov s rôznym typom znevýhodnenia, špeciálne triedy)?
- 1.5. Hlási sa škola k hodnotám multikulturalizmu? Ako škola zakomponováva prierezovú tému multikultúrnej výchovy do vlastného vzdelávacieho programu? Obsahuje profil absolventa školy interkultúrne kompetencie? Toleranciu k menšinám, iným kultúram? Odzrkadľuje sa multikulturalizmus v celkovom nastavení Štátneho vzdelávacieho programu (používaný jazyk, výchovno-vzdelávacie a pod.)?

2. IDENTIFIKÁCIA ŽIAKOV ZO SOCIÁLNE ZNEVÝHODNENÉHO PROSTREDIA A ICH POTREBY

- 2.1. Definuje škola vo svojom školskom vzdelávacom programe, koho považuje za žiaka zo sociálne znevýhodneného prostredia?
- 2.2. Obmedzuje sa škola v chápaní žiaka zo sociálne znevýhodneného prostredia na definíciu stanovenú zákonom a ďalšími koncepcnými materiálmi MŠČ, alebo pridáva vlastné chápanie týchto žiakov (napr. „príslušnosť k rómskej menšine“)?
- 2.3. Aké špeciálne výchovno-vzdelávacie potreby škola pripisuje žiakovi zo sociálne znevýhodneného prostredia? V čom vidí jeho špecifiká? Aké zdroje pripisuje týmto potrebám (napr. etnizácia problémov/potrieb a pod.)?
- 2.4. Považuje škola deti zo SZP za žiakov, u ktorých sa kumulujú viaceré špeciálne potreby (napr. zdravotné znevýhodnenie, nadanie)?

3. CIELE VÝCHOVY A VZDELÁVANIA ŽIAKOV ZO SZP

- 3.1. Stanovuje si škola špecifické ciele vo vzdelávaní žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia?
- 3.2. Odrážajú stanovené ciele potreby žiakov zo SZP, ktoré škola formulovala, alebo sú stanovené len formálne?
- 3.3. Smerujú ciele výchovy a vzdelávania k odstraňovaniu bariér na strane školy alebo sa snažia o kompenzáciu znevýhodnení na strane žiakov?

4. VYUŽÍVANIE PODPORNÝCH OPATRENÍ PRE ŽIAKOV ZO SZP

- 4.1. Definuje škola v rámci pedagogických stratégií špecifické stratégie s dopadom na žiakov zo SZP?
- 4.2. Aké špecifické metódy výchovy a vzdelávania žiakov zo SZP škola formuluje?
- 4.3. Sú odlišné pre rôzne stupne vzdelávania?
- 4.4. Ako ich škola zdôvodňuje (skúsenosťami, špecifikami detí,...)?
- 4.5. Prezentuje škola realizáciu programov multikultúrnej a protipredsudkovej výchovy v triedach so žiakmi zo SZP?
- 4.6. Deklaruje škola prítomnosť odborných zamestnancov, ktorí napomáhajú pri individuálnom prístupe k žiakom, pri napĺňaní ich špecifických potrieb (psychológ, špeciálny pedagóg, sociálny pracovník, výchovný poradca, pedagogický asistent, pedagóg špeciálne pripravený na prácu so žiakmi zo SZP)?
- 4.7. Uvádza škola v školskom vzdelávacom programe nejaké ďalšie podmienky pre vzdelávanie žiakov zo SZP (napr. využívanie didaktických prostriedkov a učebných zdrojov v procese výučby s ohľadom na výchovné a vzdelávacie potreby žiakov zo

6. Viac v časti „Základný pojmový rámec“.

SZP, uspošobenie prostredia v triedach, špecializované pomôcky, zníženie počtov žiakov v triedach...)?

4.8. Realizuje škola nejaké projekty, zamerané na rozšírenie/skvalitnenie podporných opatrení pre žiakov zo SZP?

4.9. Realizujú pedagógovia vlastný akčný výskum?

5. FORMY VZDELÁVANIA ŽIAKOV ZO SZP

5.1. V akých typoch tried školy deklarujú vzdelávanie žiakov zo SZP (napr. špecializované triedy, špeciálne triedy, triedy s alternatívnymi osnovami, bežné triedy)?

5.2. Deklarujú školy vzdelávanie žiakov zo SZP podľa individuálnych výchovno-vzdelávacích plánov?

5.3. Využívajú školy vzdelávanie v nultých ročníkoch? Aký spôsob integrácie po ukončení nultého ročníka volia?

6. PARTNERSKÁ SIEŤ – SPOLUPRÁCA ŠKOLY S RODINOU A ĎALŠÍMI SUBJEKTAMI

6.1. Deklaruje škola vo svojom školskom vzdelávacom programe spoluprácu s rodinou žiaka? Akým spôsobom? Prezентuje škola spoluprácu s rodinou všeobecne, ale rozlišuje špecifické zameranie tejto spolupráce vo vzťahu k žiakom zo sociálne znevýhodneného prostredia?

6.2. Deklaruje škola spoluprácu s poradenskými zariadeniami? V akom smere?

6.3. Deklaruje škola spoluprácu so sociálnymi pracovníkmi, inštitúciami a organizáciami, zaoberajúcimi sa problémami rodín v sociálnom vylúčení? Realizuje škola v spolupráci s nimi programy na zlepšenie školskej úspešnosti žiakov (napr. doučovanie)? Deklaruje škola spoluprácu s Metodicko-pedagogickým centrom, prípadne ROCEPOM v Prešove?

6.4. Má škola nejakých ďalších partnerov?

7. VOĽNOČASOVÉ A POPOLUDŇAJŠIE AKTIVITY

7.1. Nachádza sa v ŠkVP popis voľno-časových aktivít organizovaných školou? Sú špecificky zamerané na rôzne skupiny žiakov? Sú tam špecificky spomenutí žiaci zo SZP? Zohľadňuje škola pri ich realizácii záujmy, potreby a možnosti žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia? Vníma škola bariéry, ktoré týmto žiakom bránia zúčastňovať sa uvedených aktivít? Ak áno, ako na ne reaguje? Navrhne nejaké opatrenia na znižovanie bariér?

7.2. Deklaruje škola realizáciu celodenného výchovného systému a popoludňajšiu prípravu na vyučovanie pre žiakov zo SZP? Ak áno, aké formy celodenného výchovného systému škola navrhuje?

1.3 Charakteristika výskumného súboru

Na základe požiadaviek zadávateľa (MŠVVaŠ SR) bolo do výskumu zaradených 30 škôl, na ktorých podiel žiakov zo SZP tvorí 10 – 60 % z celkového počtu žiakov. Z výskumu boli vylúčené školy, ktoré:

- sú zapojené do národných projektov: „Vzdelávaním pedagogických zamestnancov k inklúzií marginalizovaných rómskych komunit“⁷ (MRK1, MRK2), a „Projekt inkluzívnej edukácie“⁸ (PRINED), ktoré realizuje Metodicko-pedagogické centrum Bratislava;

- boli v čase realizácie výskumu zapojené do projektu Teachfor Slovakia (ZŠ Dobšiná, ZŠ Huncovce - Školská ulica, ZŠ Gašpara Haina v Levoči, Spojená škola internátna v Levoči, ZŠ Nálepko, Spojená škola Poprad - Letná ulica, ZŠ Stráne pod Tatrami, ZŠ Plavecky Štvrtok);

- navštevuje menej ako 10 detí zo SZP – hranicu sme stanovili z dôvodu možného kolísania počtu žiakov zo SZP na školách v priebehu roka (napríklad z dôvodu migrácie rodín, alebo z dôvodu ich vyradenia zo zoznamu poberateľov dávok v hmotnej núdzi). Opierali sme sa pritom o predpoklad, že pokiaľ škola vzdeláva viac ako 10 žiakov zo SZP existuje pravdepodobnosť, že tvoria v škole stabilnú skupinu detí. Tieto školy zároveň poberajú príspevok na skvalitnenie podmienok na výchovu a vzdelávanie žiakov zo SZP vo výške presahujúcej 1.000 € ročne, čo im podľa nášho názoru umožňuje realizovať aspoň čiastkové opatrenia, zamerané na zlepšenie postavenia žiakov zo SZP vo vzdelávaní.

Výber konkrétnych 30 základných škôl bol realizovaný formou kvótného výberu, ktorý odrážal regionálne zastúpenie žiakov zo SZP vo vzdelávaní na základných školách (rešpektujúc stanovený interval 10 – 60 %).

Tab. 1: Počet žiakov zo SZP na základných školách a spojených školách podľa regiónov⁹

Kraj	Počet ZŠ, vzdelávajúcich žiakov zo SZP	Celkový počet žiakov zo SZP v ZŠ	Počet ZŠ, ktoré vzdelávajú viac ako 10 žiakov zo SZP	V nich počet žiakov zo SZP
Banskobystrický	261	11556	210	11326
Bratislavský	69	506	11	302
Košický	394	17048	236	16693

7. Zoznam 200 zapojených škôl je dostupný na: <http://web.eduk.sk/stahovanie/skoly.pdf>

8. Zoznam zapojených škôl je dostupný na: <http://www.prined.sk/o-projekte/zoznam-zap-zs>

9. Spracované na základe údajov MŠVVaŠ SR o poskytovaní príspevku na žiakov zo SZP za rok 2014, dostupné na: <https://www.minedu.sk/socialne-znevychodnene-prostredie-prispevok/>

Nitriansky	240	5124	158	4762
Prešovský	339	19380	256	19039
Trenčiansky	133	1287	51	944
Trnavský	159	1913	69	1553
Žilinský	189	2589	97	2172
Spolu	1784	59403	1088	56791

Do výskumu bolo prednostne zaradených 6 základných škôl, na ktorých prebiehala druhá časť výskumu – zisťovanie inkluzívneho prístupu v pedagogickej praxi so zameraním na zapájanie rómskych žiakov zo SZP do organizovaných voľno-časových aktivít. Ďalších 24 škôl bolo vybraných tak, aby boli naplnené kvóty (pozri tabuľku 2).

Tab. 2: Výber základných škôl zaradených do výskumu

Kraj	Počet ZŠ, zaradených do analýzy	Z toho ZŠ, na ktorých prebehol terénny prieskum
Banskobystrický	7	0
Bratislavský	1	1
Košický	9	2
Nitriansky	1	0
Prešovský	9	2
Trenčiansky	1	0
Trnavský	1	1
Žilinský	1	0
Spolu	30	6

1.4 Metóda analýzy školských vzdelávacích programov

Školské vzdelávacie programy boli analyzované metódou obsahovej analýzy, konkrétne konceptuálnou analýzou, ktorá sa sústreďovala na zachytenie čo najväčšieho množstva kategórií. Tie boli spojené s konceptualizáciou vzdelávania žiakov zo SZP v programoch jednotlivých škôl, používanými podpornými opatreniami, pedagogickými stratégiami, ich významom a ich vzájomnými vzťahmi. Obsahová analýza bola uskutočnená kvalitatívnym spôsobom s následnou kvantifikáciou niektorých významových jednotiek/kategórií.

Základná štruktúra významových jednotiek (kategórií) bola stanovená pred začiatkom analýzy. Analytické kategórie vychádzali z formulovaných výskumných otázok, v praxi používaných metód vzdelávania žiakov zo SZP a zo štruktúry Štátneho vzdelávacieho programu. V rámci analýzy školských vzdelávacích programov boli jednotlivé časti textov segmentované a priradené do existujúcej štruktúry, ktorá bola ďalej rozširovaná a upresňovaná (napr. z dôvodu identifikovania nových kategórií, postupov a metód vzdelávania žiakov zo SZP).

Analýza sa sústreďovala jednak na Školský vzdelávací program ako celok (vrátane celkovej charakteristiky školy, používaného jazyka, všeobecných princípov výchovy a vzdelávania, cieľov, začlenenia prierezových tém), no špecifická pozornosť bola venovaná častiam:

1. *vzdelávanie žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami*, špecificky podsekcia zameraná na výchovu a vzdelávanie žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia;
2. *charakteristika žiakov* - reflexia špecifik spádovej oblasti školy a jej žiakov;
3. *pedagogické stratégie*.

Po uskutočnení obsahovej analýzy boli jednotlivé kategórie opatrení rozčlenené do skupín podľa:

Miery inkluzívnosti:

- na stratégie, prispievajúce k inklúzií, integrácií alebo segregácií žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia do/z hlavného vzdelávacieho prúdu;
- následne boli jednotlivé školy priradené podľa prevažujúceho typu stratégií a celkového nastavenia Školských vzdelávacích programov do nasledovných kategórií škôl:

- školy preferujúce segregáciu pri vzdelávaní žiakov zo SZP (*pro-segregačné školy*);
- *indiferentné školy*, ktoré nereflektujú skutočnosť, že vzdelávajú žiakov zo SZP;
- školy preferujúce integráciu žiakov zo SZP do hlavného vzdelávacieho prúdu (*pro-integračné školy*);
- školy preferujúce inklúziu žiakov zo SZP do hlavného vzdelávacieho prúdu (*pro-inkluzívne školy*).

Miery inovatívnosti:

- na stratégie, doslovne vychádzajúce z existujúcich dokumentov (Štátnych vzdelávacích programov, vzorových školských

vzdelávacích programov) a na stratégie, nesúce v sebe prvok inovácie, vlastnej aktivity školy a reflektujúce špecifiká žiakov danej školy.

Obsahová analýza bola vykonávaná s využitím programu na kvalitatívnu analýzu dát: MAX QDA (QualitativeDataAnalysis).

Základný pojmový rámec

- Žiak zo sociálne znevýhodneného prostredia

Školský zákon¹⁰ zaraďuje žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia, spolu so žiakmi so zdravotným znevýhodnením a nadanými žiakmi, do skupiny žiakov **so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami**, pri vzdelávaní ktorých je prítomná „požiadavka na úpravu podmienok, obsahu, foriem, metód a prístupov vo výchove a vzdelávaní pre dieťa alebo žiaka, ktoré vyplývajú z jeho zdravotného znevýhodnenia alebo nadania alebo jeho vývinu v sociálne znevýhodnenom prostredí, uplatnenie ktorých je nevyhnutné na rozvoj schopností alebo osobnosti dieťaťa alebo žiaka a dosiahnutie primeraného stupňa vzdelania a primeraného začlenenia do spoločnosti.“¹¹

Podľa Školského zákona sa **za sociálne znevýhodnené prostredie** považuje také prostredie dieťaťa, ktoré „vzhľadom na sociálne, rodinné, ekonomické a kultúrne podmienky nedostatočne podnecuje rozvoj mentálnych, vôľových, emocionálnych vlastností dieťaťa alebo žiaka, nepodporuje jeho socializáciu a neposkytuje mu dostatok primeraných podnetov pre rozvoj jeho osobnosti.“¹² Presné vymedzenie hraníc, ktoré prostredie sa dá považovať za znevýhodnené (resp. znevýhodňujúce dieťa v procese výchovy a vzdelávania) a akými charakteristikami sa vyznačuje, sa však v zákone nenachádza. Operacionalizáciu sociálne znevýhodneného prostredia nájdeme vo vymedzení podmienok poskytovania príspevkov školám na vzdelávanie takto znevýhodnených detí.

Príspevok na žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia sa poskytuje „podľa počtu žiakov, ktorým sa poskytuje dotácia na podporu výchovy k plneniu školských povinností dieťaťa ohrozeného sociálnym vylúčením a dotácia na podporu výchovy k stravovacím návykom dieťaťa ohrozeného sociálnym vylúčením podľa osobitného predpisu, pričom priemerný mesačný príjem rodiny za posledných šesť po sebe nasledujúcich mesiacov je najviac vo výške životného minima podľa osobitného predpisu.“¹³

Bližšia definícia sociálne znevýhodneného prostredia sa nachádza v *Štátnych vzdelávacích programoch*. Sociálne znevýhodnené prostredie vymedzuje ako „rodinu dieťaťa:

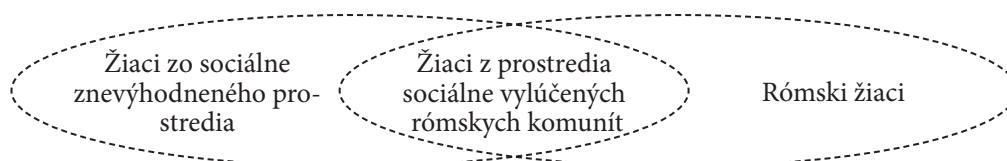
- ktorej sa poskytuje pomoc v hmotnej núdzi a príjem rodiny je najviac vo výške životného minima;
- v ktorej aspoň jeden z rodičov alebo osoba, ktorej je dieťa zverené do osobnej starostlivosti patrí do skupiny znevýhodnených uchádzačov o zamestnanie;
- v ktorej najvyššie ukončené vzdelanie rodičov je základné, alebo aspoň jeden z rodičov nemá ukončené základné vzdelanie;
- ktorá má neštandardné bytové a hygienické podmienky (napr. žiak nemá vyhradené miesto na učenie, nemá vlastnú posteľ, nie je zavedená elektrická prípojka a pod.“¹⁴

Keďže momentálne jediný ukazovateľ, prostredníctvom ktorého sa sleduje, či škola vzdeláva žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia, je počet žiakov z rodín v hmotnej núdzi, pre účely zaradenia školy do analýzy sme prijali zúženú definíciu Školského zákona, t.j. **za školu vzdelávajúcu žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia** sme považovali školu, ktorá **poberá príspevok na vzdelávanie žiakov zo SZP**, pridelený na základe deklarovanej počtu **žiakov v hmotnej núdzi**.

- Žiak zo sociálne vylúčenej rómskej lokality

Pri analýze opatrení, zameraných na vzdelávanie žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia, budeme posudzovať ich možný dopad na žiakov, pochádzajúce z vylúčených rómskych lokalít. Táto kategória tvorí prienik medzi rozšírenou definíciou sociálne znevýhodňujúceho prostredia (príjem rodiny nedosahuje hranicu životného minima, nezamestnanosť rodiča/rodičov, neštandardné bytové a hygienické podmienky, nízka úroveň vzdelania rodičov) a kategóriou „Rómov“, definovanou používaním rómskeho jazyka ako jazyka materinského a/alebo vonkajšou identifikáciou žiakov ako rómskych (ich učiteľmi či spolužiakmi).

Obr. 1: Identifikácia žiaka zo sociálne vylúčenej rómskej komunity¹⁵

10. Zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „školský zákon“)

11. Školský zákon, § 2, písmeno i)

12. Školský zákon, § 2, písmeno p)

13. Školský zákon, §107, odsek 4

14. Štátny vzdelávací program pre 1. stupeň základnej školy v Slovenskej republike ISCED 1 – Primárne vzdelávanie; časť 13.2., strana 29.

15. Diagram je schematický, veľkosť jednotlivých kategórií nereprezentuje ich pomerné zastúpenie v populácii ani voči sebe.

Žiaci z prostredia sociálne vylúčených rómskych lokalít čelia v prístupe ku vzdelávaniu viacerým špecifickým znevýhodneniam, ktoré sú synergiou „etnického“ obsahu a sociálneho znevýhodnenia. Vplývajú na ne charakteristiky rodinného prostredia, z ktorého pochádzajú, tak aj nastavenie škôl ako inštitúcií, do ktorých deti vstupujú. Za základné mechanizmy, ktoré môžu prispievať k vzdelanostným nerovnostiam detí zo sociálne vylúčených rómskych lokalít považujeme:

Na strane jednotlivca /rodiny¹⁶ :

1. Chudoba - ako jeden zo sprievodných znakov sociálneho vylúčenia, spôsobujúca horšie materiálne vybavenie a podmienky rodiny. Dieťa v mnohých prípadoch nemá vlastný stôl, kde by sa mohlo pripravovať do školy, rodine chýbajú peniaze na nevyhnutné pomôcky (alebo nie je ochota ich za ne utrátiť), či prostriedky na dopravu do školy. Chudoba a zlé materiálne podmienky majú negatívne dopady aj na sociálny status detí v škole.

2. Menej rozvinutý kultúrny kapitál - v porovnaní s ostatnými deťmi je dieťa zo sociálne vylúčenej lokality na úrovni rodiny menej často vybavené potrebnou kultúrnou kompetenciou, ktorú škola u detí predpokladá a vyžaduje v oblastiach všeobecného kultúrneho prehľadu, znalostí, schopností či zručností (od pojmového vybavenia, cez grafomotorické zručnosti, až po existenciu domácej knižnice).

3. Odlišnosť materinského jazyka od jazyka vyučovacieho a celkovo menej stimulujúce jazykové prostredie – zhoršujú jazykovú výbavu dieťaťa ako pri vstupe do školy, tak pri následnom zvládaní učiva a vlastnom prejave v škole, v ktorej je jazyk a jeho verbálne i písomné zvládnutie hlavným prostriedkom učenia.

4. Nižšia podpora rodiny vo vzdelávaní – rodiny, žijúce v sociálnom vylúčení, vo väčšej miere neprikladajú vzdelaniu taký význam a nepodporujú deti pri domácej príprave na toľko, ako ostatné rodiny. Zároveň často v deťoch neprebúdzajú aspirácie k dosiahnutiu vyššieho vzdelanostného stupňa, než majú rodičia samotní.

5. Neexistencia pracovne-profesijných vzorov – deťom, žijúcim v prostredí sociálneho vylúčenia s veľmi vysokou nezamestnanosťou chýbajú profesijné a mobilitné vzory, ktoré by posilňovali ich vzdelanostné aspirácie. Tiež absentujú vzorce spôsobu života založeného na zamestnaní, spojenom s profesionálnou kariérou a kvalifikáciou.

Na strane škôl:

1. Udržiavanie či zosilňovanie nerovností, ktoré si deti prinášajú z rodín – súvisiace s nízkou schopnosťou škôl vyvíjať mechanizmy, ktoré by vstupné rozdiely medzi deťmi zmierňovali. Výsledky medzinárodných výskumov (napr. PISA), poukazujú na skutočnosť, že medzi žiakmi na Slovensku existujú veľké rozdiely vo vzdelávacích výsledkoch, pričom tieto sú determinované najmä socio-ekonomickým statusom rodiny. Sociálno-ekonomické prostredie dieťaťa tak v súčasnosti do veľkej miery determinuje jeho budúcu vzdelávaciu (a aj profesijnú) dráhu.

2. Nižšie zvládanie heterogenity potrieb detí školami hlavného vzdelávacieho prúdu – včasná selekcia detí do rôznych segmentov vzdelávania na úrovni tried či celých škôl vedie nezriedka k „etnickej homogenite“ vzdelávania, ktorá následne prispieva k obmedzeniu kontaktu s majoritnou populáciou a k medzigeneračnej reprodukcii sociálneho vylúčenia a chudoby.

- Školský vzdelávací program

Školský vzdelávací program je základný dokument školy, podľa ktorého sa uskutočňuje výchova a vzdelávanie v danej škole. Je tvorený v súlade s cieľmi a princípmi výchovy a vzdelávania, uvedenými v Školskom zákone a v súlade so Štátnym vzdelávacím programom.¹⁷ Školy sa však v rámci tvorby ŠkVP môžu samostatne profilovať a utvárať ho na základe špecifických podmienok na danej škole. V rámci ŠkVP si škola formuluje vlastné ciele a zameranie, ako aj stratégie, ktorými chce vytýčené ciele dosiahnuť.¹⁸ Školský vzdelávací program hovorí tiež o tom, ako je zabezpečená výučba pre žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami.

- Odporúčané opatrenia pre žiakov zo SZP

Cieľom výchovy a vzdelávania žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia je dosiahnutie primeraného rozvoja schopností prostredníctvom „eliminácie alebo odstránenia hendikepov vyplývajúcich zo sociálneho znevýhodnenia (napr. komunikačné schopnosti, kultúrne a sociálne vylúčenie, hygienické návyky,...)“¹⁹.

Výchova a vzdelávanie sa uskutočňuje za pomoci „**využitia špecifických metód a foriem**“ a vytvorenia „**individuálnych podmienok**“²⁰, ktoré zahŕňajú:

- a) vzdelávanie podľa individuálneho vzdelávacieho programu,
- b) úpravu organizácie výchovy a vzdelávania,
- c) úpravu prostredia, v ktorom sa výchova a vzdelávanie uskutočňuje,
- d) využitie špecifických metód a foriem výchovy a vzdelávania.²¹

Školám je pri výchove a vzdelávaní žiakov zo SZP odporúčané aplikovať nasledovné opatrenia:²²

16. Spracované podľa: *Analýza individuálneho prístupu pedagógov k žákum se speciálními vzdelávacími potřebami*. Riešiteľ výskumu: Zdeněk Svoboda, Člověk v tísni, o.p.s. – ČR. 2009.

17. Školský zákon, § 7

18. Metodické usmernenie: Tvorba školského vzdelávacieho programu

19. Štátny vzdelávací program pre 1. stupeň základnej školy v Slovenskej republike ISCED 1- Primárne vzdelávanie; časť 13.2, strana 29.

20. Školský zákon, § 107, odsek 1) a 2)

21. Školský zákon, §107, odsek 3)

22. Školský zákon, Štátny vzdelávací program pre 1. stupeň základnej školy; Štátny vzdelávací program pre druhý stupeň základnej školy. Vo vzorových školských programoch, ktoré mali slúžiť pre školy ako návod na vypracovanie vlastných programov, je v prípade žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia ako pomôcka ponechaný prázdny priestor.

Tab.3: Odporúčané opatrenia výchovy a vzdelávania žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia

Spoločné pre oba stupne vzdelávania	Primárne vzdelávanie (ISCED1)	Nižšie sekundárne vzdelávanie (ISCED2)
Vzdelávanie podľa individuálneho vzdelávacieho programu.	Včasná špeciálno-pedagogická, psychologická a sociálna diagnostika, zabezpečenie testovania školskej zrelosti pedagogicko-psychologickými poradňami na základe sociálno-kultúrne nezávislých testov školskej spôsobilosti.	Vytváranie alternatívnych učebných osnov, (redukcia obsahu, praktickejšia orientácia).
Zníženie počtu žiakov v bežnej triede.	Prispôsobenie obsahu a metód vzdelávania v nultom ročníku úrovni dieťaťa.	Učenie zážitkovou metódou a alternatívne formy vzdelávania, napr. animácia.
Realizácia celodenného systému vzdelávania.	Zabezpečenie pedagogického asistenta, ktorý ovláda materinský jazyk detí.	Opatrenia, ktoré zabránia zneužitiu takýchto (<i>alternatívnych</i>) osnov na vytváranie segregovaných tried.
Vytváranie atraktívneho edukačného prostredia, rešpektujúceho sociálne, ekonomické a kultúrne špecifiká žiakov zo SZP.	Zabezpečenie spolupráce s neformálnymi komunitnými centrami, vrátane materských centier pre budúce matky a matky s deťmi.	Zabezpečiť systém doučovacích aktivít pre zaostávajúce rómske deti (v spolupráci s MVO, komunitnými centrami).
Vytváranie ŠkVP zohľadňujúcich sociálne a kultúrne prostredie a potreby žiakov zo SZP.	Zabezpečenie pedagóga, cielene pripraveného na vzdelávanie detí zo SZP a pedagogického asistenta.	
Realizácia programov zameraných na zlepšenie spolupráce rodiny so školou.	Spolupráca so špecialistami (špeciálny pedagóg, psychológ, logopéd, terapeut) a poradenskými zariadeniami.	
Implementácia programov multikultúrnej výchovy a výchovy proti predsudkom	Zabezpečenie špeciálnych doplnkových učebných pomôcok, učebníc, pracovných listov, prípadne iných pomôcok.	
Špecifický postup v hodnotení vzdelávacích výsledkov.	Špeciálne metódy a formy vzdelávania - individuálna a skupinová práca kooperatívne učenie.	
	Špecifické vyučovacie predmety.	

Výchova a vzdelávanie žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia sa má uskutočňovať:

- v nultých ročníkoch pre šesťročné deti nedosahujúce školskú spôsobilosť, pre ktoré sa vypracováva individuálny vzdelávací program v spolupráci so školským zariadením výchovnej prevencie a poradenstva; zákonný zástupca žiaka má právo sa s týmto programom oboznámiť a po absolvovaní nultého ročníka určiť ďalší spôsob vzdelávania žiaka berúc do úvahy výsledky odborných posúdení dosiahnutej úrovne školskej spôsobilosti;²³
- v bežných triedach podľa individuálneho vzdelávacieho programu;
- v špecializovaných triedach po absolvovaní nultého ročníka, ak nemajú predpoklad úspešne zvládnuť obsah vzdelávania prvého ročníka alebo počas školskej dochádzky, ak z výchovno-vzdelávacieho hľadiska potrebujú kompenzačný program alebo rozvojový program alebo ak boli vzdelávaní v škole so vzdelávacím programom pre žiakov so zdravotným znevýhodnením.²⁴

1.5. Identifikácia žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia a ich potrieb

Ako sme už spomínali v predchádzajúcej časti, jednou z úloh základných škôl, vzdelávajúcich žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami, je zabezpečenie úpravy podmienok, obsahu, foriem a metód vo výchove a vzdelávaní tak, aby aj vzhľadom k znevýhodneniu detí bolo možné dosiahnuť optimálny rozvoj ich schopností a osobnosti, ako aj primeraný stupeň vzdelania a začlenenia do spoločnosti.²⁵ V prípade žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia majú školy povinnosť využívať špecifické metódy, formy a vytvárať individuálne podmienky (vzdelávanie podľa individuálneho výchovno-vzdelávacieho plánu, úprava organizácie a prostredia výchovy a vzdelávania a ďalšie).²⁶

Základným predpokladom k tomu, aby škola mohla realizovať podporné programy vo vzdelávaní žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia, je ich rozpoznávanie a pomenovanie ako jednej z cieľových skupín školy. Povinnosť charakterizovať

23. Štátny vzdelávací program pre 1. stupeň základnej školy v Slovenskej republike ISCED 1- Primárne vzdelávanie; časť 13.2, strana 29.

24. Vyhláška Ministerstva školstva Slovenskej republiky č. 320/2008 Z. z. z 23. júla 2008 o základnej škole, § 13, odsek 5

25. Zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov; § 2, písm. i)

26. Zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov; § 107, ods. 1-3

skladbu žiakov, ako aj pomenovať a opísať špecifické podmienky vzdelávania žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami vo vlastnom vzdelávacom programe vyplýva školám zo Štátneho vzdelávacieho programu.²⁷ Jedným z prvých krokov, na ktoré sa naša analýza zameriavala, bolo preto posudzovanie Školských vzdelávacích programov z tohto aspektu.

S istým potešením môžeme konštatovať, že všetky školy, zaradené do prieskumu, vo svojich Školských vzdelávacích programoch reflektovali, že vzdelávajú žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia. To nepochybne predstavuje posun oproti minulosti, kedy mnohé školy napriek poberaniu príspevku na žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia vôbec nereflektovali vo svojich vzdelávacích programoch túto skupinu žiakov.²⁸ Hoci všetky školy, ktoré boli do prieskumu zaradené, navštevujú rómski žiaci, táto skutočnosť sa objavila len v necelej polovici analyzovaných vzdelávacích programov (47%).

Žiak zo sociálne znevýhodneného prostredia

Len veľmi málo škôl zužuje vnímanie žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia výlučne na žiakov, ktoré pochádzajú z *rodín v hmotnej núdzi*. Toto kritérium je uvedené v školskom zákone²⁹ a používané aj pre účely určenia finančného príspevku na žiakov zo SZP (pri tzv. EDUZBERe – zbere údajov pre normatívne financovanie). Na definíciu cez materiálne podmienky žiakov sa obmedzujú prevažne školy, na ktorých žiaci zo SZP tvoria nižšie percento z celkového počtu žiakov.

Väčšina škôl sa pri definovaní a vymedzení žiakov zo SZP opiera o existujúce dokumenty (najmä Štátny vzdelávací program), a doslovne z nich preberá relevantné pasáže.

„Sociálne znevýhodnené prostredie (znevýhodnenie chudobou alebo kultúrou) sa definuje ako prostredie, ktoré vzhľadom na sociálne a jazykové podmienky nedostatočne stimuluje rozvoj mentálnych, vôľových a emocionálnych vlastností jednotlivca, nepodporuje jeho efektívnu socializáciu a neposkytuje dostatok primeraných podnetov pre rozvoj osobnosti. Spôsobuje sociálno-kultúrnu depriváciu, deformuje intelektuálny, mravný a citový rozvoj jednotlivca a z aspektov edukácie ho z týchto dôvodov považujeme za osobu so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami.“ (ZŠ v okrese Nové Zámky)

Zároveň, niektoré školy preberajú aj kritériálnu definíciu zo ŠtVP, ktorá okrem príjmu rodiny pod hranicou životného minima zdôrazňuje nezamestnanosť aspoň jedného z rodičov a/alebo najvyššie ukončené základné vzdelanie, ako aj neštandardné bytové podmienky.³⁰

Viacero škôl sa však pri vytváraní vzdelávacieho programu školy snažilo o bližšiu charakteristiku vlastných žiakov zo SZP. V týchto prípadoch prevažuje zdôrazňovanie rómskeho „pôvodu“ alebo etnicity žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia. V prípade niektorých škôl sa stotožnenie žiakov zo SZP s rómskymi žiakmi dialo nepriamo, cez používanie synonym „minoritná skupina“, „menšina“, „komunita“ a pod. Domnievame sa, že v jazyku školských vzdelávacích programov sa odráža nejednoznačnosť celkového diskurzu v slovenskej spoločnosti, kedy je kategória etnicity často (a zvonka) pripisované skupinám, nachádzajúcim sa v sociálnom vylúčení či dokonca sú ich synonymami. Stotožňovanie etnicity so sociálnym znevýhodnením/vylúčením sa objavovalo aj v ŠkVP.

„Títo žiaci pochádzajú spravidla zo sociálne znevýhodneného prostredia resp. z rómskych rodín.“ (ZŠ v okrese Lučenec)
„Podiel rómskych žiakov sa pohybuje tradične okolo 15% (všetci rómski žiaci sa však hlásia k slovenskej národnosti). Aj keď schopnosti týchto žiakov nie sú na žiaducej úrovni, zatiaľ nevznikla naliehavá potreba zaradiť menej spôsobilých žiakov do tried so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami.“ (ZŠ v okrese Košice – okolie)

Niekoľko škôl dokonca uvádzalo aj presný počet Rómov, ktorí sa na škole vzdelávajú. Táto skutočnosť je zaujímavá najmä z toho hľadiska, že podľa všeobecne prijímaného výkladu Zákona o ochrane osobných údajov nie je možné spracovávať také údaje, ktoré by odhaľovali rasový alebo etnický pôvod jednotlivcov.³¹ Domnievame sa, že by bolo potrebné vyjasniť (ne)možnosť zbierania citlivých etnických dát súčasne s vypracovaním metodiky ich zberu, pretože v mnohých prípadoch sa jedná o pripísanie etnicity, ktoré je však niekedy využívané pomerne tendenčne (napr. v prípade uchádzania sa o dotácie zo štrukturálnych fondov školy bez problémov uvádzajú „presný“ počet rómskych žiakov, avšak pre účely monitorovania kvality ich vzdelávania či prípadnej segregácie často nie je možné tieto údaje získať).

Väčšina škôl však pri charakteristike žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia podrobnejšie rozpracovávala viaceré aspekty sociálneho vylúčenia: chudobu a zlú sociálno ekonomickú situáciu rodín; nezamestnanosť rodičov; vyššie riziko

27. Štátny vzdelávací program pre 1. stupeň základnej školy v Slovenskej republike, ISCED 1 - Primárne vzdelávanie; Štátny vzdelávací program pre 2. stupeň základnej školy v Slovenskej republike; ISCED 2 – nižšie sekundárne vzdelávanie

28. Na základe nepublikovanej analýzy Školských vzdelávacích programov v roku 2010, ktorú realizovala organizácia Človek v tísi – pobočka Slovensko, až 20% škôl z výskumného súboru 254 škôl, ktoré vzdelávali viac ako 12 žiakov zo SZP, vôbec nereflektovalo, že školu navštevuje táto skupina žiakov.

29. Zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov; § 107, ods. 4

30. Štátny vzdelávací program pre 1. stupeň základnej školy v Slovenskej republike, ISCED 1 - Primárne vzdelávanie; Štátny vzdelávací program pre 2. stupeň základnej školy v Slovenskej republike; ISCED 2 – nižšie sekundárne vzdelávanie

31. Zákon č. 428/2002 Z. z. o ochrane osobných údajov

ohrozenia sociálno-patologickými javmi; zlú bytovú situáciu (napr. bývanie v drevených domoch bez dlážky, elektrickej prípojky, vody; absencia miesta na učenie a robenie domácich úloh); deficit v sociálnom a rodinnom prostredí, ktoré nevytvára dostatočné podmienky pre všestranný rozvoj a špecificky pre podporu vzdelávania detí.

Niektoré školy zároveň poukazovali na stúpajúci výskyt žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia bez ohľadu na (domnelú) etnicitu. Zároveň, viacero škôl reflektovalo aj iné kategórie detí, ktoré môžu vzhľadom na odlišné sociálne, ekonomické, kultúrne či jazykové prostredie disponovať špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami (napr. deti s nariadenou ústavnou starostlivosťou či ochrannou výchovou) a žiaľ, aktuálne platná legislatíva na ne nepamätá.

Vzťah sociálne znevýhodneného prostredia k iným typom špeciálnych výchovno-vzdelávacích potrieb

Zaujímavým momentom, ktorý sa vyskytol v prípade viac ako 30% škôl z výskumného súboru, bolo vyčleňovanie žiakov zo SZP spomedzi kategórie detí so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami. Nepriznávanie špeciálnych výchovno-vzdelávacích potrieb žiakom zo sociálne znevýhodneného prostredia nie je len formálnym nedodržaním kategorizácie žiakov podľa platnej školskej legislatívy,³² ale nezriedka sa odráža aj v prístupe k týmto žiakom a v miere, akou školy následne (ne) prispôbujú vzdelávacie stratégie a metódy potrebám týchto žiakov.

V prípade dvoch zapojených škôl naopak dochádza k prekryvaniu kategórií, resp. stotožňovaniu žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia so žiakmi s iným typom špeciálnych výchovno-vzdelávacích potrieb (najmä so žiakmi s diagnózou mentálne postihnutie a porucha učenia).

*„Zvláštnu pozornosť musíme venovať žiakom zo sociálne znevýhodneného prostredia a žiakom so ŠVVP“
(ZŠ v okrese Košice – okolie)*

„Z celkového počtu žiakov školy jedna tretina pochádza zo sociálne znevýhodneného prostredia, preto sme týchto žiakov na základe špeciálno-pedagogického vyšetrenia zaradili do špeciálnych tried. Sú vzdelávaní podľa osnov špeciálnej školy, majú zabezpečený individuálny prístup, vzdelávajú ich učitelia s kvalifikáciou špeciálny pedagóg. Majú zabezpečenú teplú stravu, preto im ponúkame celodenné vzdelávanie.“ (ZŠ v okrese Sabinov)

Jedným z možných vysvetlení tejto skutočnosti je kumulácia viacerých typov znevýhodnení u jednotlivých žiakov, čo je však pomerne nepravdepodobné u celých skupín (t.j. u všetkých žiakov zo SZP). Ďalším z dôvodov je možná súvislosť s existujúcim spôsobom normatívneho financovania. Aby si školy mohli zabezpečiť rôznorodé podporné opatrenia (napr. špeciálno-pedagogickú starostlivosť, znížený počet žiakov v triede), volia „preklasifikovanie“ žiakov zo SZP na žiakov so zdravotným znevýhodnením. V týchto prípadoch škola získava nepomerne vyšší príspevok na žiaka, na čo už poukazovali viacerí odborníci. Zároveň sa tým bráni odlivu nerómskych žiakov, ktorí nenavštevujú spoločné triedy so žiakmi zo sociálne znevýhodneného prostredia.

Potreby a problémy vo vzdelávaní žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia

Jednou zo základných otázok analýzy školských vzdelávacích programov bolo: „Aké špeciálne výchovno-vzdelávacie potreby školy u žiakov zo SZP identifikujú a v čom vidia ich špecifiká?“ Zároveň nás zaujímalo, čomu pripisujú odlišnosť detí zo SZP a kde vidia zdroje potrieb a prípadných odlišností týchto detí. Ako sme už spomínali v predchádzajúcej časti, pomerne málo škôl poskytuje bližšiu charakteristiku žiakov zo SZP. Zároveň žiaľ musíme konštatovať, že väčšina škôl sa zameriava na popisovanie **deficitov a problémov na strane žiakov a ich rodín** a len veľmi zriedka na potreby samotných detí alebo na bariéry na strane škôl.

Tab.4: Identifikované špecifiká žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia

	Počet škôl	Percento škôl z celkového počtu
Jazyková bariéra	10	33%
Nedostatočná spolupráca s rodinami	7	23%
Absencia pravidelnej školskej dochádzky	7	23%
Žiak ako problém	6	20%
Nezvládanie nárokov školy/učiva	6	20%
Nedostatočné sociálne a hygienické návyky	6	20%
Kognitívne funkcie a jemná motorika	6	20%
Nezáujem o vzdelávanie	6	20%
Pozitíva/silné stránky žiakov	6	20%
Problémy v správaní	4	13%
Sociálno-kultúrna deprivácia	3	10%
Deformovaný intelektuálny, mravný a citový vývoj	2	7%
Iné	6	20%

32. Napr. Zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov, § 2, písm. i) až q).

Extrémnym príkladom je vnímanie samotného žiaka a/alebo prítomnosti žiakov zo SZP na škole ako „**problematickej**“, prípadne ako jednej zo slabých stránok školy. Takýto negatívny postoj k celej skupine žiakov bol prítomný u pomerne vysokého percenta škôl (20%), čiže na každej piatej škole z výskumného súboru. Je skutočne otázne, či pri takomto hodnotiacom postoji môžu školy skutočne plnohodnotne naplňovať výchovno-vzdelávacie potreby žiakov zo SZP a smerovať k ich inklúzií.

„Približne necelá pätina našich žiakov pochádza zo sociálne znevýhodneného prostredia. V prevažnej miere sa to týka hlavne žiakov rómskych rodín. Práve títo žiaci spôsobujú najväčší problém vo výchovno-vyučovacom procese.“ (ZŠ v okrese Košice)

„Slabé stránky školy: deti zo sociálne znevýhodneného prostredia; zvyšujúci sa počet žiakov z málopodnetného prostredia.“ (ZŠ v okrese Rimavská Sobota).

Najčastejšie spomínaným problémom v súvislosti so vzdelávaním žiakov zo SZP a/alebo rómskych žiakov bola **jazyková bariéra**. Neovládanie vyučovacieho jazyka školy má podľa viacerých škôl priamy dopad na vzdelávacie výsledky a vôbec šance detí uspieť vo vzdelávacom systéme.

„Žiaci z tohto prostredia veľmi slabo ovládajú spisovný jazyk, čo je značným hendikepom najmä v oblasti rozumovej výchovy.“ (ZŠ v okrese Košice – okolie)

„Žiaci prichádzajú do školy s veľkou jazykovou bariérou, bez sociálno-spoločenských a hygienických návykov.“ (ZŠ v okrese Košice – okolie).

Okrem odlišnosti jazyka, ktorým deti rozprávajú v domácom/rodinnom prostredí (rómčina, v niektorých prípadoch maďarčina) školy zdôrazňovali tiež nedostatočne rozvinuté komunikačné a vyjadrovacie schopnosti detí a malú slovnú zásobu v oboch jazykoch. Zaujímavým aspektom je skutočnosť, že takmer všetky školy v školských vzdelávacích programoch pomenovávali potrebu rozvoja primeraných komunikačných zručností v materinskom jazyku žiakov (25 z 30 zaradených škôl), pričom ani jedna z nich nevyužíva rómčinu ako jazyk vyučovací, ani ako jazyk vyučovaný. Táto skutočnosť podľa nášho názoru odráža primárne nastavenie škôl na deti z väčšinového prostredia bez reflektovania toho, že materinský jazyk časti žiakov môže byť odlišný od jazyka vyučovacieho.

Veľké percento škôl pomenováva ako ďalšie z negatív **nedostatočnú spoluprácu s rodičmi** detí a ich nezáujem o vzdelávacie výsledky a dráhu detí, čo následne sťažuje prácu školy. Zároveň poukazovali na malú ochotu rodičov zúčastňovať sa na aktivitách, organizovaných školou (vrátane rodičovských združení), prípadne vypomáhať na podujatiach. Vo viacerých vzdelávacích programoch sa objavil názor, že z dôvodu nevyhovujúceho rodinného zázemia škola na seba preberá niektoré z úloh rodiny.

„Nevýhodou je nezáujem prevažnej časti rodičov o vzdelávanie a výchovu ich detí. Až na výnimky nie sú ochotní spolupracovať so školou. Z toho vyplýva aj ich neochota zapísať dieťa do školského klubu a radšej nechajú deti potulovať sa po osade.“ (ZŠ v okrese Spišská Nová Ves)

Ďalším problémom vo vzťahu k vzdelávaniu detí zo SZP, o ktorom školy referovali, bola **absencia pravidelnej školskej dochádzky**. Poukazovali na vysoký počet vymeškaných hodín zo strany tejto skupiny žiakov (ospravedlnených ale aj neospravedlnených absencií na vyučovaní), ktoré následne ovplyvňujú schopnosť žiakov zvládať učivo a nároky školy. Problémy s dochádzkou sa podľa informácií vo vzdelávacích programoch vyskytujú najmä vo vyšších ročníkoch.

„Slabou stránkou je vysoký počet neospravedlnených hodín žiakov zo sociálne zanedbaného prostredia.“ (ZŠ v Vranov nad Topľou)

Až 20% škôl poukazuje vo svojich vzdelávacích programoch na **nedostatočne osvojené hygienické a sociálne návyky** u detí zo sociálne znevýhodneného prostredia. Rovnaké percento škôl poukazuje na **neschopnosť žiakov zo SZP zvládať učivo**, opakovanie ročníkov a celkové neprospevanie v škole. Približne pätina škôl zároveň zdôrazňovala **nízku motiváciu ku vzdelávaniu** u tejto skupiny žiakov.

Viaceré školy poukazovali aj na vyskytujúce sa problémy v správaní (nerešpektovanie pravidiel, problémy s disciplínou, porušovaním sociálnych noriem), ktoré podľa ich názoru spôsobujú neprijímanie zo strany nerómskych spolužiakov.

„Je im potrebné osvojiť si:

- Osobnú hygienu – umývanie sa, používanie WC.
- Osobnú úpravu – česanie, čistota nechťov, používanie vreckovky.
- Úpravu a udržiavanie odevu – obliekanie, obúvanie, údržba odevu, odkladanie obuvi a odevu.
- Kultúru stolovania – správne sedenie, držanie príboru, spracovanie potravín.“

(ZŠ v okrese Košice – okolie)

V súlade s platným Štátnym vzdelávacím programom,³³ sa isté percento škôl domnieva, že žiaci zo sociálne znevýhodneného prostredia sú **sociálno-kultúrne deprivovaní** a majú **deformovaný intelektuálny, mravný a citový vývoj**. Školy u žiakov zo SZP pozorujú taktiež rôznorodé deficity v kognitívnych funkciách (poruchy intelektu, pamäte, pozornosti, schopnosti riešenia problémov a samostatného rozhodovania, horšie logické myslenie a ďalšie), ako aj v **oblasti jemnej motoriky**.

„Etnikum chápe školu ako nedôveryhodnú inštitúciu, vzdelanie je nedocenené, dokonca sa chápe ako prostriedok odcudzenia detí a rodičov.“ (ZŠ v okrese Lučenec)

Medzi ďalšími charakteristikami žiakov sa vyskytlo poukazovanie na **zlý zdravotný stav** (časté choroby, nepreliečené ochorenia, podvýživa), na **stresové životné podmienky**, na **nedôveru voči škole**, ako aj na **nízke sebavedomie žiakov a ich rodičov**, či **neschopnosť používať základné učebné pomôcky**.

Len 9 škôl uvádzalo také charakteristiky žiakov zo SZP, ktoré by sa dali označiť za ich **silné stránky**, resp. **pozitívne charakteristiky**. Najčastejšie sa jednalo o vyzdvihovanie hudobného, umeleckého a pohybového talentu žiakov, spontaneitu, bezprostrednosť a hravosť. Dve školy poukazovali na dobré vzdelávacie výsledky časti detí („napriek ich znevýhodneniu“), pokračovanie v štúdiu na stredných školách či reprezentáciu školy na rôznych súťažiach a olympiádach. Zvyšujúci sa záujem rómskych rodičov o kontakt s učiteľmi vyzdvihla jedna škola.

Pomerne nižší počet škôl (5) sa v rámci svojich vzdelávacích programov zameriaval na pomenovanie alebo zohľadnenie **potrieb samotných detí**. V týchto prípadoch sa jednalo najmä o zdôrazňovanie toho, že k napĺňaniu potrieb (biologických, ale aj emocionálnych) nedochádza dostatočne v rodinnom prostredí a preto škola a pedagógovia musia úlohu rodiny čiastočne suplovať. Niektoré školy zároveň vyjadrovali nutnosť zohľadňovania a reagovania na potreby žiakov zo SZP, vychádzajúcich z ich „kultúrnych zvláštností“.

„Majú nadanie na hudbu a tanec, sú bezprostredné, spontánne, hlučné, hravé a prítulné.“ (ZŠ v okrese Lučenec)
„Vďaka kvalitnému výchovno-vzdelávaciemu procesu sa môžeme pyšiť tým, že žiaci zo sociálne slabších rodín, aj rómskeho pôvodu, študujú na stredných školách s maturitou.“ (ZŠ v okrese Stropkov)

Zdroje potrieb a problémov vo vzdelávaní žiakov zo SZP

Najvyššie percento škôl považuje za jeden z hlavných dôvodov zvýšených nárokov na vzdelávanie detí zo znevýhodneného prostredia **odlišnú hodnotovú orientáciu** (rodín a následne aj detí). Pri popisovaní odlišností dochádza takmer vždy k stotožňovaniu sociálneho znevýhodnenia s „Rómstvom“. Hodnoty sú väčšinou vnímané ako typická charakteristika „rómskej kultúry“, či „rómskeho etnika.“ Len v pomerne malom percente vzdelávacích programov sa objavuje súvislosť so sociálnym vylúčením či životom v chudobe. Zároveň, často nie sú popisované len neutrálne rozdiely, ale hodnoty rodín žiakov či celej „komunity“ sú považované za „nižšie“ v porovnaní s hodnotami majority a navzájom „nekompatibilné“. Odlišnosti v hodnotovej orientácii sú popisované s dôrazom na to, že **vzdelávanie obsadzuje v hodnotovom rebríčku nízku priečku**. Hodnotová orientácia rodín sa následne podľa škôl odráža v nízkej motivácii žiakov ku vzdelávaniu, slabej podpore zo strany rodičov a ich nedostatočnej spolupráci so školou.

„Postoj rómskej rodiny k vzdelaniu, ku škole nikdy nebol kladný, pretože tu platí iná hierarchia hodnôt.“ (ZŠ v okrese Stará Lubovňa)

Faktory **chudoby a sociálneho vylúčenia** uvádzajú ako jednu z príčin školského neúspechu žiakov iba 4 školy (13%). Extrémna chudoba a odkázanosť na štátnu pomoc spôsobuje podľa niektorých škôl neschopnosť rodín naplniť ani základné biologické potreby detí. Z ďalších aspektov sociálneho vylúčenia pomenovávali najmä vysokú a dlhodobú nezamestnanosť rodičov, nevyhovujúce podmienky bývania, zlý zdravotný stav, či vyššie riziko výskytu sociálno-patologických javov. Niektoré školy pomenovávajú historickú a ekonomickú determináciu sociálneho vylúčenia rómskych lokalít.

„Ekonomické a sociálne podmienky a životných štýl rómskych rodín vytvára len minimálne podmienky na rozvíjanie potrebných návykov a zručností. Preto musíme stále hľadať také formy a metódy, ktoré vedú k riešeniu týchto problémov, ktoré sú historicky, sociologicky a ekonomicky determinované.“ (ZŠ v okrese Lučenec)

Absentujúcu predškolskú prípravu uvádzali ako zdroj neskorších problémov vo vzdelávaní vo svojich vzdelávacích programoch 4 školy. Nezaškolenosť v materskej škole spôsobuje problémy detí s adaptáciou na školu, nedostatočnú úroveň školskej spôsobilosti a následne nezvládanie učiva prvého ročníka. Viacero škôl rieši tieto deficity zriadením nultého ročníka (viac v časti *Formy vzdelávania žiakov zo SZP*).

Okrem odlišností v hodnotovej orientácii viacero škôl poukazovalo na ďalšie **etnické a kultúrne faktory**, determinujúce neúspech detí vo vzdelávacom systéme. Konkrétne sa jednalo o „inú mentalitu“, nedôveru k inštitúciám majoritnej spoločnosti

33. Štátny vzdelávací program pre 1. stupeň základnej školy v Slovenskej republike, ISCED 1 - Primárne vzdelávanie, s. 33; Štátny vzdelávací program pre 2. stupeň základnej školy v Slovenskej republike; ISCED 2 – nižšie sekundárne vzdelávanie, s. 34.

(a teda aj ku škole), alebo jednoducho konštatovanú odlišnosť bez ďalšej špecifikácie.

Disfunkčné rodinné prostredie, zanedbávanie starostlivosti a výchovy zo strany rodičov, ich neschopnosť alebo neochota plniť si rodičovské povinnosti, ako aj nedohliadanie na pravidelnú školskú dochádzku detí považuje viacero škôl za jednu z determinant neskorších problémov detí. Rodina podľa nich nie je schopná zabezpečiť podmienky na optimálny vývoj detí, nízka podnetnosť domáceho prostredia spôsobuje ich zaostávanie vo vývine.

„Ich znevýhodnenie vyplýva zo situácie v rodine, ktorá nie je schopná zabezpečiť im primerané sociálne podmienky, čo má dopad na ich výchovno-vzdelávacie výsledky dosahované v škole.“ (ZŠ v okrese Lučenec)

Vzhľadom na náročnosť osnov základných škôl, neschopnosť žiakov zo SZP „držať krok“ so svojimi spolužiakmi je spôsobená tiež **absenciou domácej prípravy**, ktorú ako zdroj problémov uvádzali 2 školy.

Ďalšou vnímanou príčinou neúspešnosti žiakov je **nízka vzdelanostná úroveň rodičov**. Skutočnosť, že mnoho rodičov nemá ukončené ani základné vzdelanie jednak ovplyvňuje hodnotu, akú vzdelávaniu rodičia pripisujú, no zároveň znemožňuje efektívnu pomoc zo strany rodiča, pokiaľ sa u dieťaťa objavia problémy so zvládaním učiva.

„Títo žiaci potrebujú väčšiu starostlivosť zo strany učiteľa, lebo domáca príprava u nich úplne absentuje“ (ZŠ v okrese Spišská Nová Ves)

Mentálnu retardáciu rómskych žiakov a/alebo žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia považuje za príčinu ich neúspešnosti síce iba jedna škola, avšak považujeme za potrebné poukázať na túto skutočnosť, keďže tento predpoklad o ireverzibilnom poškodení rozumových schopností detí významne ovplyvňuje pedagogické stratégie školy, ktorá následne volí ich vzdelávanie podľa osnov špeciálnej základnej školy.

Iba jedna škola z celého súboru vidí zdroje problémov taktiež v **bariérach na strane vzdelávacieho systému**, medzi ktoré zaraďuje nedostatok financií a kvalifikovaných pedagógov.

1.6. Uplatňované vzdelávacie stratégie škôl vo vzťahu ku žiakom zo sociálne znevýhodneného prostredia

Ďalším aspektom, na ktorý sme sa pri analýze vzdelávacích programov zameriavali, boli vzdelávacie stratégie, ktoré si školy stanovujú a uplatňujú vo vzdelávaní žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia.

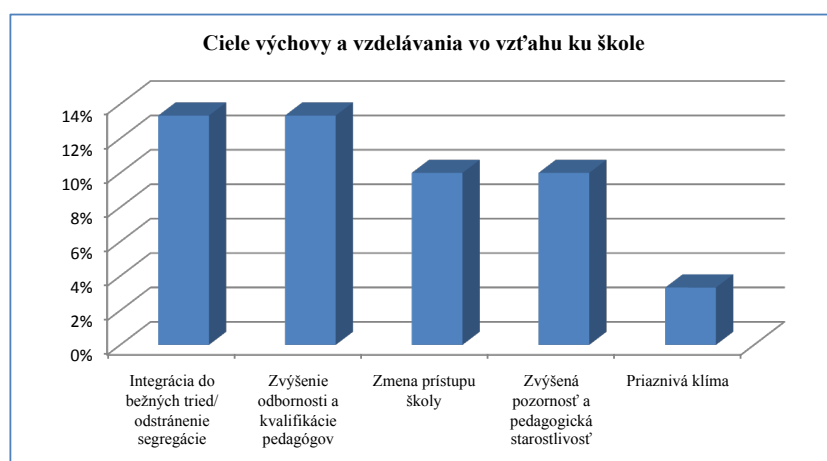
1.6.1. Ciele vo výchove a vzdelávaní

Zaujímalo nás, nakoľko ciele odrážajú pomenované problémy a potreby a či smerujú primárne k odstraňovaniu bariér v prístupe ku vzdelávaniu na strane školy alebo sa snažia o kompenzáciu znevýhodnení na strane žiakov a ich rodín.

Pri analýze stanovovaných vzdelávacích cieľov však musíme konštatovať, že školy len skutočne veľmi zriedka explicitne pomenávajú ciele ich výchovno-vzdelávacieho pôsobenia vo vzťahu k žiakom zo SZP. Väčšinu z nižšie uvedených cieľov sme skôr dedukovali z kontextu, prípadne z nástrojov, ktoré škola pri vzdelávaní žiakov zo SZP volí a popisuje.

V súlade s identifikáciou zdrojov potrieb a problémov vo vzdelávaní žiakov zo SZP, iba nižšie percento škôl si v oblasti výchovy a vzdelávania žiakov zo SZP kladie za cieľ odstraňovanie možných bariér na strane škôl (30%). Graf 1 konkrétne pomenúva oblasti, na ktoré sa školy zameriavajú/plánujú zamerať.

Graf 1: Ciele výchovy a vzdelávania vo vzťahu ku škole

Štyri školy z výskumného súboru si kladú za cieľ **integráciu žiakov zo SZP/ rómskych žiakov do bežných tried** a zabránenie ich segregácií. V prípade troch škôl sa im tento cieľ na škole aj darí naplňať, keďže rómskych žiakov zo SZP vzdelávajú v bežných triedach spoločne s ostatnými žiakmi. U poslednej zo škôl sa jedná iba o deklarováný zámer do budúcnosti, ktorý je však obmedzený len na tú skupinu rómskych žiakov, ktorá sa nenachádza v pásme mentálnej retardácie (a ktorá sa vzdeláva v špeciálnych triedach).

„Medzi prioritami našej pedagogickej činnosti patrí integrácia a zamedzenie segregácie rómskych žiakov. Pri každomdennej starostlivosti však nesmieme zabudnúť na potrebu špeciálneho prístupu.“ (ZŠ v okrese Lučenec)

Rovnaký počet škôl si kladie za cieľ **zvyšovať odbornosť a kvalifikáciu pedagógov** pre prácu s deťmi zo ŠVVP, resp. SZP. Jedna škola dokonca poukazuje na potrebu vzdelávania v oblasti rómskeho jazyka, kultúry a histórie, čo má uľahčiť komunikáciu so žiakmi.

Vo viacerých vzdelávacích programoch figurovala bližšie nešpecifikovaná **snaha o zvýšenie pozornosti**, ktorú škola venuje vzdelávaniu žiakov zo špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami (a špecificky žiakom zo SZP) a následnej **zmeny/ zlepšenia podmienok** na ich vzdelávanie. Dve školy vyjadrujú zámer prejsť na alternatívne modely vyučovania a zaviesť nové metódy (napr. projektové a kooperatívne vyučovanie), ktoré budú viac rešpektovať potreby detí. Školy tiež zdôrazňujú potrebu vytvárania priaznivej klímy na škole.

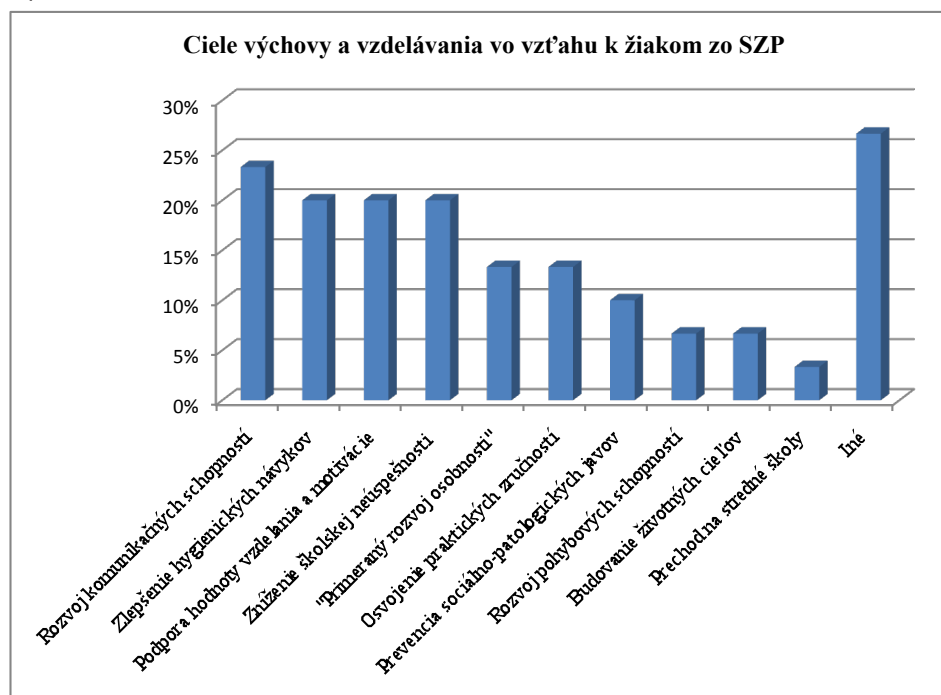
„Presadzovať humanizáciu vyučovania rómskych žiakov, od vyučujúcich vyžadovať, aby nerealizovali tradičný reprodukčný štýl vyučovania, ale aby presadzovali koncepciu tvorivo-humanistickej pedagogiky.“ (ZŠ v okrese Kežmarok)

„Zvláštnu pozornosť musíme venovať žiakom zo sociálne znevýhodneného prostredia a žiakom so ŠVVP. Mnohí z nich pri správnom vedení v mimoškolskej práci a zvýšenej pedagogickej starostlivosti počas vyučovania dosahujú veľmi dobré výchovno-vzdelávacie výsledky.“ (ZŠ v okrese Košice - okolie)

Ciele vo vzťahu k žiakom

V prípade nadpolovičnej väčšiny škôl (60%), zaradených do prieskumu, sme dokázali identifikovať vzdelávacie ciele pôsobenia školy smerom k žiakom (aj keď, ako sme už spomínali, skutočne len niekoľko škôl ich explicitne vymenovalo).

Graf 2: Ciele výchovy a vzdelávania vo vzťahu ku žiakom zo SZP

Najviac frekventovaným cieľom škôl vo vzťahu k výchove a vzdelávaniu detí zo sociálne znevýhodneného prostredia je **rozvoj komunikačných schopností**. Zámerom škôl je postupné osvojovanie si vyučovacieho jazyka (väčšinou slovenského), rozvoj slovnej zásoby a súvislého vyjadrovania, rozvoj artikulačných schopností. Osvojenie si slovenčiny je podľa škôl základným predpokladom na to, aby deti vedeli zvládať vyučovací proces (prijímať informácie). V kontexte tohto cieľa však zarážajúco vyznieva skutočnosť, že žiadna zo škôl vo svojom vzdelávacom programe nedeclarovala využívanie akýchkoľvek špecializovaných metód na výučbu slovenčiny pre deti s odlišným materinským jazykom, dokonca ani používanie rómskeho jazyka vo výchove a vzdelávaní ako pomocného jazyka, či uplatňovanie bilingválnych metód (viac v časti *Pedagogické stratégie a špecializované metódy*). Je teda otáznave, nakoľko efektívne sa rozvoj komunikačných schopností na školách realizuje.

Pätina škôl z výskumného súboru vidí úlohu školy tiež v **zlepšovaní hygienických návykov** detí, najmä v nultom ročníku a na prvom stupni. Zaujímavým fenoménom, ktorý môže odzrkadľovať celkové nastavenie školy voči deťom zo SZP, je skutočnosť, že zdôrazňovanie „**odstránenia nedostatočných hygienických návykov**“ sa objavovalo výhradne u škôl, ktoré sme na základe iných charakteristík zaradili medzi pro-segregačné školy (viac v časti *Prístupy škôl ku vzdelávaniu žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia*). Jedna zo škôl plánuje v tejto oblasti spolupracovať s Regionálnym úradom verejného zdravotníctva a plánuje zaviesť pozíciu terénnej zdravotnej asistentky.

„U žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia sa dôraz bude klásť na odstránenie jazykovej bariéry a nedostatočných hygienických návykov.“ (ZŠ v okrese Kežmarok)

Podpora motivácie a celkového záujmu o vzdelávanie žiakov zo SZP je jedným z prioritných cieľov 20% škôl z výskumného súboru, hoci viaceré školy poukazujú na nízku úspešnosť pri napĺňaní tohto cieľa. Prostriedkami majú byť najmä špecifické správanie zo strany pedagógov, budovanie sebadôvery u žiakov, či zážitok úspechu z čiastkových výsledkov práce.

„Chceme zabezpečiť väčšiu efektívnosť výchovného pôsobenia na žiakov z menej podnetného, resp. sociálne znevýhodneného prostredia a zlepšiť ich vzťah ku vzdelávaniu a učeniu sa.“ (ZŠ v okrese Skalica)

Školy sa taktiež zameriavajú na **zníženie školskej neúspešnosti** žiakov zo SZP. Viaceré školy pritom popisovali pomerne nízko nastavené vzdelávacie štandardy, kedy v prípade žiakov zo SZP je cieľom osvojenie si „aspoň“ základného učiva a základov gramotnosti. V doslovnom súlade so Štátnym vzdelávacím programom viaceré škôl uvádza ako jeden z cieľov výchovy a vzdelávania žiakov zo SZP (niekedy aj jediný), „**primeraný rozvoj schopností a osobnosti**, ako aj dosiahnutie **primeraného stupňa vzdelania a začlenenia do spoločnosti**.“³⁴

Podľa štyroch škôl by sa výchovno-vzdelávací proces mal taktiež zameriavať na **budovanie praktických zručností** (manuálnych, remeselných, pracovných). Dané školy ich zdôrazňujú v kontexte detí zo znevýhodneného prostredia, u bežných žiakov sa na ne špecificky nezameriavajú. Do obdobnej kategórie spadá aj snaha o **rozvoj pohybových schopností** (2 školy), či **umeleckého talentu** (2 školy). Hoci rozvoj vnímaných silných stránok žiakov môže byť nepochybne dôležité (napríklad ako nástroj pozitívnej motivácie), nemalo by sa tak diať na úkor rozvoja kognitívnych zručností a nadobúdania poznatkov, či ako nástroj diferenciacie detí do samostatných vzdelávacích variantov / tried.

„Tento plán je určený pre skupinu žiakov, u ktorých chceme rozvíjať pohybové a umelecké nadanie. Zvýšenú pozornosť budeme venovať výtvarnej a telesnej výchove. Väčšinou sú to deti zo sociálne znevýhodneného prostredia.“ (ZŠ v okrese Vranov nad Topľou)

Preveniu sociálno-patologických javov u žiakov zo SZP explicitne uvádzali 3 školy, pričom sa zameriavajú najmä na kriminalitu, záškoláctvo, fajčenie a alkohol, prípadne iné legálne aj nelegálne drogy.

„Do budúcnosti chceme uplatňovať: (...) predchádzať kriminalite týchto žiakov, zamerať sa na prevenciu, zapájať ich do rôznych projektov, napr. príprava občanov Rómov na plánované manželstvo a rodičovstvo, zdravotná prevencia pre Rómov a pod.“ (ZŠ v okrese Kežmarok)

Širšie chápanie úlohy základnej školy v podpore vzdelávacej a ďalšej životnej dráhy detí sa objavilo vo vzdelávacích programoch troch škôl, ktoré sa zameriavajú na ukončovanie dochádzky na základnej škole v deviatom ročníku, zabezpečenie prechodu na stredné školy a „budovanie odvážnejších životných cieľov“ u detí.

„Vyučovanie je zamerané na rozvíjanie schopností, zručností, ako aj na postojovú a hodnotovú orientáciu žiakov s cieľom, aby čo najviac žiakov skončilo povinnú školskú dochádzku v deviatom ročníku. Využívať vlastný potenciál žiaka, uprednostňovať osobnostný rast žiaka, pripraviť žiakov pre ďalší stupeň vzdelávania.“ (ZŠ v okrese Stropkov)

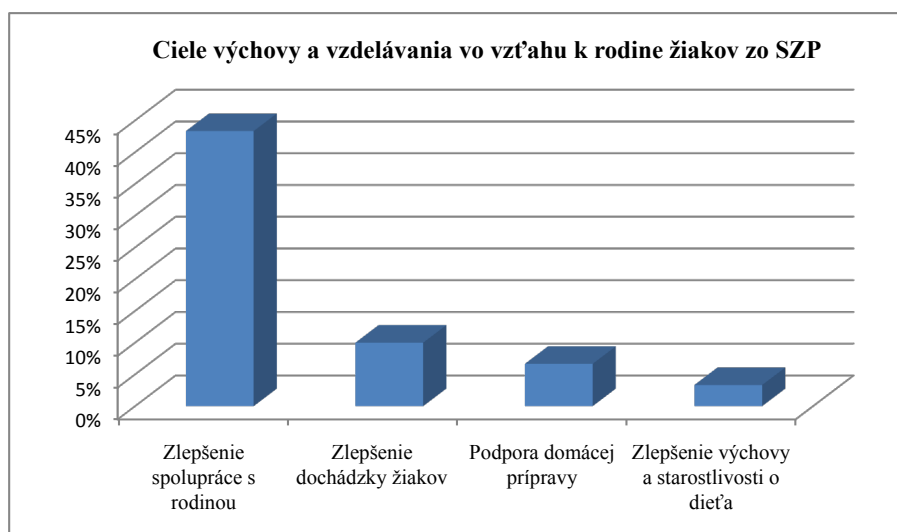
V súvislosti s cieľmi výchovno-vzdelávacieho pôsobenia školy na žiakov zo SZP sme identifikovali tiež dôraz na rozvoj nižších aj vyšších kognitívnych funkcií, grafomotorických schopností, mimopoznávacích stránok osobnosti, rozvoj sociálnej a emocionálnej zrelosti, ale aj sebareflexie, sebapoznania a sebaúcty, či budovanie pozitívnych vzorov a podporu vlastnej (rómskej) identity.

34. Štátny vzdelávací program pre 1. stupeň základnej školy v Slovenskej republike, ISCED 1 - Primárne vzdelávanie, strana 29; Štátny vzdelávací program pre 2. stupeň základnej školy v Slovenskej republike; ISCED 2 – nižšie sekundárne vzdelávanie, strana 31.

Ciele vo vzťahu k rodine

Ciele, ktoré si školy kladú vo vzťahu k rodinám žiakov zo SZP do veľkej miery odrážajú „problémy“, ktoré v tejto oblasti pomenovávali.

Graf 3: Ciele výchovy a vzdelávania vo vzťahu k rodine žiakov zo SZP

Zlepšenie spolupráce s rodičmi žiakov si kladie za cieľ takmer polovica škôl, ktoré boli zaradené do prieskumu. Cieľom činnosti školy je zintenzívnenie spolupráce s rodinou, zvýšenie záujmu rodičov o školu a študijné výsledky ich detí, zvyšovanie hodnoty vzdelania, ako aj motivácia k spolupráci s poradenskými zariadeniami. Niekoľko škôl vyjadrilo potrebu budovania úcty a vzájomnej dôvery medzi rodinou a školou, ktorej prostriedkom je najmä osoba pedagogického asistenta (viac v časti *Prítomnosť špecializovaných odborných a pedagogických zamestnancov na škole*).

„Naším zámerom do budúcnosti je zvýšiť záujem rodičov žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia o školu, o študijné výsledky ich detí.“ (ZŠ v okrese Stará Ľubovňa)

Spoluprácou s rodinou žiakov zo SZP školy taktiež sledujú zámer **zlepšenia ich dochádzky** do školy, **podpory domácej prípravy** na vyučovanie a **zlepšenia celkovej výchovy a starostlivosti o deti**.

„Dôslednú starostlivosť budeme venovať deťom zo sociálne znevýhodneného prostredia (ide väčšinou o žiakov rómskeho pôvodu, hoci všetci bez výnimky sa hlásia k slovenskej národnosti), a to formou častejších pohovorov s rodičmi (keďže práve títo žiaci sú najčastejšími záškolákmi), pretože prvý a základný predpoklad hoci len minimálneho úspechu žiaka spočíva hlavne na pravidelnej dochádzke.“ (ZŠ v okrese Košice - okolie)

1.6.2. Využívané podporné opatrenia

Veľkú časť analýzy Školských vzdelávacích programov sme zamerali na identifikáciu pedagogických stratégií a podporných opatrení, ktoré by mohli mať priamy dopad alebo sú špecificky využívané pri výchove a vzdelávaní žiakov zo SZP. Zaujímali nás konkrétne metódy výchovy a vzdelávania, prítomnosť špecializovaných pedagogických zamestnancov a odborných pracovníkov, ako aj ďalších opatrení a podmienok pre vzdelávanie žiakov zo SZP, vrátane realizovaných projektov z externých zdrojov.

Realizovanie špecifických metód a foriem práce a pedagogických stratégií

Jedenásť škôl (t.j. 37% zo všetkých škôl, zaradených do prieskumu) v školských vzdelávacích programoch uvádza realizovanie špecifických metód a foriem práce alebo využívanie špecifických pedagogických stratégií pri práci so žiakmi zo SZP.

Tab. 5: Pedagogické stratégie špecifické pre žiakov zo SZP

Pedagogické stratégie	Počet škôl	Percento škôl z celkového počtu
Individuálny prístup	11	37%
Špecifické hodnotenie vzdelávacích výsledkov	5	17%
Včasná diagnostika	3	10%
Osobný postoj pedagóga	2	7%
Eliminácia hendikepov	1	3%

V prípade žiakov zo SZP je najčastejšou opisovanou stratégiou **individuálny prístup** ku žiakom (11 škôl, 37 %).

„ZŠ (...) navštevujú žiaci z menej podnetného, znevýhodneného sociálneho prostredia. Integrovanie žiakov do kolektívu tried má svoje špecifické stránky. Učitelia pracujú so žiakmi vo zvýšenej miere individuálnou formou, často im poskytujú učebné pomôcky, ktoré im chýbajú.“ (ZŠ v okrese Trenčín)

Špecifické hodnotenie vzdelávacích výsledkov žiakov zo SZP uvádza vo svojich vzdelávacích programoch 17 % škôl. Niektoré školy sa obmedzujú len na konštatovanie, že budú uplatňovať tento prístup, iné ho aj bližšie charakterizujú.

„Budeme dbať na to, aby sme prostredníctvom hodnotenia nerozdeľovali žiakov na úspešných a neúspešných. Hodnotenie budeme robiť na základe určitých kritérií, prostredníctvom ktorých budeme sledovať vývoj žiaka. Pri hodnotení učebných výsledkov žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami sa bude brať do úvahy možný vplyv zdravotného znevýhodnenia žiaka na jeho školský výkon. Budeme odlišovať hodnotenie spôsobilostí od hodnotenia správania.“ (ZŠ v okrese Košice - okolie)

Tri školy (10%) vyzdvihujú úlohu realizácie **včasnej diagnostiky** ako jedného z opatrení, ktoré je nevyhnutné realizovať u žiakov zo SZP. **Osobný postoj pedagóga** ako opatrenie na naplnenie potrieb žiakov zo SZP definovali dve školy (7 %)

„Neprospievajúci žiak je prípadom svojho druhu, s jedinečným špecifickým komplexom príčin neprospievania. Preto nemožno stanoviť jednotný „recept“ na odstraňovanie neprospievania. Možno však konštatovať, že je dôležité čo najpresnejšie a najobjektívnejšie zistiť príčiny neprospievania a nepozerať sa naň izolovane, ale ako vyústenie krízy celej žiakovej osobnosti. Ďalej je podstatné nestrácať zdravý pedagogický optimizmus, zvoliť adekvátne výchovné metódy a prostriedky a pristupovať k žiakovi individuálne.“ (ZŠ v okrese Banská Bystrica)

Zo **všeobecných pedagogických stratégií a cieľov výchovy a vzdelávania**, ktoré by mohli mať pozitívny dopad na výchovu a vzdelávanie žiakov zo SZP školy uvádzajú najmä všeobecné využívanie **individuálneho a diferencovaného prístupu** ku žiakom (90% škôl), snahu o **podporu individuálnych schopností** vrátane špecifickej stimulácie žiakov so slabšími vyučovacími výsledkami (63% škôl) a **pozitívne hodnotenie žiakov** (56% škôl). Hoci na väčšine škôl sa jedná o doslovnú citáciu z ŠVP, v prípade niekoľkých škôl sa jedná o vyjadrenie skutočného nastavenia školy na vnímanie heterogenity potrieb detí a následné poskytnutie diferencovaného vzdelávania.

„Vyučovanie je zamerané na prácu v skupinách i individuálnu prácu jednotlivcov, diferencovaný prístup a individuálny prístup.“ (ZŠ v Skalica)

Pri snahe o vyhodnotenie možného dopadu celkovej vzdelávacej stratégie školy na vzdelávanie žiakov zo SZP sme posudzovali taktiež pedagogické princípy škôl a vlastné ciele výchovy a vzdelávania. U viacerých škôl sme identifikovali dôraz na **vytváranie atmosféry vzájomnej tolerancie a rešpektovania iných** (67% škôl), ako aj **budovanie sociálneho citenia** u žiakov (46% škôl). Deklarácia týchto snáh sa objavila v takmer všetkých vzdelávacích programoch škôl. Je však otáznosť, do akej miery sa jednalo o mechanické prevzatie odporúčanej formulácie zo ŠVP, alebo sa školy skutočne aktívne o napĺňanie týchto cieľov usilujú. Rovnako to platí v prípade snáh o podporu **rozvoja žiakov podľa ich individuálnych schopností a poskytnutie zážitku úspechu**, ktoré deklaruje až 73% zapojených škôl, ale zväčša v doslovnej citácii zo ŠVP.

„Dať šancu každému žiakovi, aj žiakovi zo sociálne znevýhodneného prostredia, aby sa rozvíjal podľa svojich schopností a bolo mu umožnené zažiť úspech.“ (ZŠ v okrese Kežmarok)

Viaceré školy (13%) explicitne uvádzali **snahu o elimináciu prejavov rasizmu a vzájomných predsudkov** medzi žiakmi, čo môže nepochybne prispievať k vytváraniu takého prostredia na škole, ktoré je otvorené voči deťom z rôznych skupín.

„V rámci porozumenia a znášanlivosti odstraňovať rôznymi podujatiami rozdiely medzi majoritnou a minoritnou skupinou žiakov a obyvateľov v obci.“ (ZŠ v okrese Malacky)

Súčasťou analýzy bola tiež snaha o identifikovanie **špecifických metód práce**, ktoré školy využívajú pri práci s deťmi zo sociálne znevýhodneného prostredia. Vzhľadom na veľmi nízky počet škôl, uvádzajúci použitie konkrétnych metód pri práci s deťmi zo SZP (8 škôl) sme sa taktiež zamerali na analýzu rôznych typov alternatívnych metód, využívaných školami vo všeobecnosti.

Školy, zapojené do výskumu, uvádzajú širokú paletu inovatívnych metód, ktoré využívajú ako doplnok klasického frontálneho systému výučby. Najčastejšie sú zastúpené projektové vyučovanie a ďalšie aktívne vyučovacie metódy (napr.: metódy riešenia problémov, skupinové a kooperatívne vyučovanie, zážitkové učenie, participatívne učenie, inscenačné metódy a ďalšie). Viacero škôl deklaruje realizáciu blokového vyučovania, v rámci ktorých realizujú napr. programy finančnej gramotnosti žiakov. Školy tiež začínajú využívať viaceré prvky alternatívnej pedagogiky – napr. integrované tematické vyučovanie, metódy, využívajúce prvky kritického myslenia, metódy na rozvoj tvorivosti, vyučovanie s prvkami daltonského plánu. Mnohé školy taktiež deklarujú využívanie metód na podporu čitateľskej gramotnosti, čítania s porozumením, či využívanie metódy Sfumato – splyvavého čítania. Každá škola zároveň uvádza využívanie IKT vo vyučovacom procese a podporu počítačovej gramotnosti žiakov.

V prípade výchovy a vzdelávania detí zo SZP školy najčastejšie deklarujú využívanie **špecifických** metód vo všeobecnosti, bez bližšej konkretizácie (20% škôl).

„Ďalej máme na škole aj žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia, ktorým sa snažíme vytvoriť podmienky na výchovu a vzdelávanie hlavne výberom špecifických metód a foriem práce.“ (ZŠ v okrese Banská Bystrica)

Z konkrétnych metód najčastejšie definujú skupinové a kooperatívne vyučovanie (10 %), ďalej projektové vyučovanie a zážitkové učenie (7 %). Identifikovali sme tiež prípady realizácie aktivít **profesijnej orientácie žiakov**, využívanie **modelovania**, **dramatizácie** či **syntetickej metódy čítania**.

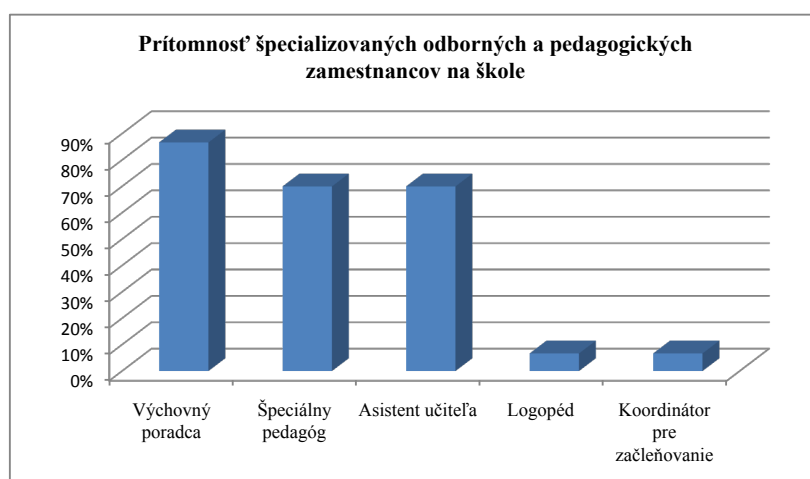
„Doteraz sa prezentovala prevažne analyticko-syntetická metóda nácviku čítania a písania. V súčasnosti sa považuje za prekonanú, pretože ide o metódu, pomocou ktorej sa žiaci učia čítať a písať na základe drilu (nezvládajú ju najmä žiaci zo sociálne slabšieho prostredia, žiaci rómskej komunity a pod.). Odporúčame, aby sa učitelia zoznámili s ďalšími metódami nácviku čítania, napr. s metódou syntetickou. Považujeme ju za proreformnú, nakoľko výrazným spôsobom uľahčuje samotný nácvik čítania, odbúrava z vyučovania stres a aktivizuje žiakov prostredníctvom originálnych cvičení. Ide o tzv. „učenie hrou“, ktoré kedysi dávno odporúčal aj samotný J.A. Komenský.“ (ZŠ v okrese Košice - okolie)

Prítomnosť špecializovaných odborných a pedagogických zamestnancov na škole

Z hľadiska vytvárania podmienok pre vzdelávanie žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami (špecificky žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia) je nepochybne dôležitým faktorom prítomnosť kvalifikovaného odborného personálu na škole. Na základe odporúčaní v Štátnom vzdelávacom programe, servis pre žiakov zo SZP majú na školách zabezpečovať pedagógovia cielene pripravení na vzdelávanie detí zo SZP, špeciálni pedagógovia, psychológovia, logopédovia, terapeuti, pedagogickí asistenti a iní odborníci.³⁵ V rámci analýzy ŠkVP sme sa okrem menovaných profesií snažili o identifikáciu ďalších príslušníkov pedagogického zboru, ktorí sa priamo zameriavajú na vzdelávanie žiakov zo SZP. Jedným z nich je výchovný poradca, ktorý sa (ako jeden z článkov systému výchovného poradenstva) podieľa na výchovno-vzdelávacom procese žiakov zo ŠVVP.

Ako demonštruje graf 4, v praxi však školy majú k dispozícii len veľmi obmedzený počet špecialistov, ktorých odbornosť a asistenciu by pri výchove a vzdelávaní žiakov zo SZP mohli využiť.

Graf 4: Prítomnosť špecializovaných odborných a pedagogických zamestnancov na škole

Pri analýze sme nesledovali len prítomnosť týchto odborníkov na školách, ale aj ich pracovnú náplň, rozsah opatrení, ktoré vykonávajú, pozitíva a prípadné problémy, ktoré v súvislosti s ich pôsobením školy opisujú.

Pedagogický asistent

Pomerne vysoké percento škôl (70%) zapojených do výskumu, deklaruje prítomnosť pedagogického asistenta. Žiaľ, vo viacerých prípadoch nebolo možné rozlíšiť, na aký typ žiakov so ŠVVP sa pedagogickí asistenti zameriavajú. Podieľanie sa pedagogických asistentov na výchove a vzdelávaní žiakov zo SZP priamo spomína 43% zapojených škôl (13).

V týchto prípadoch pedagogickí asistenti pôsobia prevažne v nižších ročníkoch (na prvom stupni základnej školy). Ich úlohou je uľahčenie procesu adaptácie žiaka na školu (*pomoc pri odbúravaní počiatočného strachu z neznámeho prostredia a z učiteľa*), pomoc pri prekonávaní bariér (sociálnych, kultúrnych, jazykových) a pri *začleňovaní detí* do školského kolektívu.

35. Štátny vzdelávací program pre 1. stupeň základnej školy v Slovenskej republike, ISCED 1 - Primárne vzdelávanie

Celková náplň práce pedagogických asistentov, ktorú školy uvádzali, je však omnoho širšia: od *individuálnej práce so slabo prosievajúcimi žiakmi, cez riešenie problémov s dochádzkou, s prospechom a správaním*, realizáciu populudňajších aktivít (pomoc žiakom pri vypracovávaní domácich úloh, doučovanie a vedenie záujmových krúžkov), zabezpečovanie dozoru *počas prestávok a počas stravovania detí, sprevádzanie detí pri príchode a odchode do školy, po sprostredkovaní komunikácie a spolupráce s rodičmi žiakov*. Na jednej zo škôl, zapojených do výskumu, má pedagogický asistent na starosti taktiež *monitorovanie prípadných prejavov diskriminácie*.

Z hľadiska kvalifikačných predpokladov viacero škôl (v súlade s platnou legislatívou)³⁶ deklarovalo ukončené alebo prebiehajúce štúdium pedagogických asistentov na strednej odbornej škole a vysokej škole.

Iba pomerne malé percento škôl (3 školy) uvádzalo ako jednu z dôležitých kompetencií pedagogického asistenta ovládanie materinského jazyka žiakov, či poznanie sociálnej situácie a spôsobu života žiakov zo znevýhodneného prostredia.

„Pomoc týmto žiakom poskytne aj asistent učiteľa, ktorý ovláda ich materinský jazyk (rómsky).“ (ZŠ v okrese Kežmarok)

Okrem zdôrazňovania pozitív prítomnosti a pôsobenia pedagogických asistentov na škole, školy v rámci vzdelávacích programov poukazovali na viaceré problémy. Jedným z nich je nedostatok finančných prostriedkov na zamestnanie ich potrebného počtu. Napriek tomu, že zahrnutím pedagogických asistentov medzi pedagogických zamestnancov³⁷ došlo v ostatných rokoch nepochybne k systematizácii ich postavenia, finančné prostriedky, ktoré školy môžu využiť na úhradu miezd a odvodov pedagogických asistentov³⁸ hodnotia ako nedostatočné, resp. nezodpovedajúce ich reálnym potrebám³⁹ ako tomu bolo v minulosti.⁴⁰

Asistenti pre žiakov zo zdravotným znevýhodnením pôsobia v špeciálnych triedach základných škôl alebo v bežných triedach s integrovanými žiakmi (napr. s mentálnym postihnutím, zrakovým, sluchovým alebo telesným znevýhodnením).

Špeciálny pedagóg

Špeciálnych pedagógov alebo učiteľov s rozšírenou aprobáciou na špeciálnu pedagogiku zamestnáva 21 škôl, čo predstavuje 70% z celkového výskumného súboru. Niektoré školy zamestnávajú špeciálneho pedagóga na čiastočný úväzok, ale na viacerých školách pôsobí hneď niekoľko špeciálnych pedagógov. Vo väčšine prípadov sa venujú žiakom zo zdravotným znevýhodnením (pôsobia ako pedagógovia v špeciálnych triedach alebo sa podieľajú na vzdelávaní individuálne integrovaných žiakov). Okrem priamej práce so žiakmi so ŠVVP poskytujú asistenciu ostatným kolegom, ako aj rodinám žiakov. Viacero škôl však deklarovalo ich súčasné zameranie sa na prácu so žiakmi zo sociálne znevýhodneného prostredia. V týchto prípadoch realizujú napr. stimulačné programy v oblasti rozvoja jemnej motoriky. Špeciálni pedagógovia sa na školách podieľajú taktiež na vypracovávaní individuálnych výchovno-vzdelávacích plánov žiakov zo SZP, pokiaľ sú podľa nich vzdelávaní. Školy, ktoré priamo nezamestnávajú špeciálnych pedagógov, deklarujú v tejto oblasti spoluprácu s poradenským zariadením.

Výchovný poradca

Na viacerých školách sa výchovní poradcovia okrem plnenia úloh v oblasti profesijnej orientácie a prevencie problémového správania (napr. šikanovania, drogových závislostí a pod.), venujú aj práci s deťmi so ŠVVP (zdravotne znevýhodneným, žiakom s poruchami učenia a správania, žiakom zo sociálne znevýhodneného prostredia aj nadaným žiakom). Vo vzťahu k deťom zo SZP sa podieľajú na diagnostike detí (zabezpečujú komunikáciu s poradenskými zariadeniami, navrhujú žiakov na diagnostické vyšetrenia), venujú sa žiakom v nultom ročníku, napomáhajú pri komunikácii s rodičmi a poskytujú im poradenstvo v oblasti výchovných a vzdelávacích problémov, riešia problémy s dochádzkou detí, pracujú s deťmi s problémami učenia či správania, podieľajú sa na tvorbe individuálnych výchovno-vzdelávacích plánov. Najmä v školách, v ktorých nie je prítomný špeciálny pedagóg, výchovný poradca zabezpečuje všestrannú metodickú podporu v oblasti vzdelávania žiakov so špeciálnymi potrebami pre ostatných učiteľov. Vzhľadom na to, že výchovní poradcovia majú nezriedka pomerne vysoké základné úväzky je otázne, koľko času môžu venovať všetkým úlohám, ktoré na nich školy delegujú. Pretože v školách je pomerne vysoké zastúpenie výchovných poradcov (87%), do budúcnosti nepochybne predstavujú skupinu pedagógov, ktorá má veľký potenciál pri začleňovaní žiakov zo SZP do bežného prostredia škôl.

36. Podľa zákona č. 317/2009 o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov, požadovanou kvalifikáciou na vykonávanie činnosti pedagogického asistenta je vysokoškolské vzdelanie prvého stupňa (bakalársky stupeň) alebo úplné stredné odborné vzdelanie.

37. Zákon č. 317/2009 o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov

38. Financovanie mzdových nákladov asistentov pre deti zo SZP je zabezpečované prostredníctvom príspevku na žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia. Výška príspevku bola na rok 2014 stanovená na 102,50 Eur na jedného žiaka, pričom sa poskytuje podľa počtu žiakov, ktorých rodiny sa nachádzajú v hmotnej núdzi. Presný účel použitia príspevku upravuje Vyhláška Ministerstva školstva Slovenskej republiky č. 649/2008 zo 17. decembra 2008 o účele použitia príspevku na žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia.

39. Pre ilustráciu, ak by škola chcela na 12 mesiacov zamestnať pedagogického asistenta učiteľa zaradeného v najnižšej platovej triede, musí vzdelávať najmenej 65 žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia a celý príspevok použiť hradenie jeho mzdy.

40. Do roku 2009 mohla škola na základe platných metodických pokynov (Metodický pokyn č. 1631/2002 a Smernica č. 19/2006) požiadať o pridelenie asistenta učiteľa v prípade, ak sa v jednej triede nachádzalo 5 detí zo sociálne znevýhodneného prostredia, pričom maximálny odporúčaný počet týchto detí, pripadajúcich na jedného asistenta bol 20.

Špeciálny pedagóg

Špeciálnych pedagógov alebo učiteľov s rozšírenou aprobáciou na špeciálnu pedagogiku zamestnáva 21 škôl, čo predstavuje 70% z celkového výskumného súboru. Niektoré školy zamestnávajú špeciálneho pedagóga na čiastočný úväzok, ale na viacerých školách pôsobí hneď niekoľko špeciálnych pedagógov. Vo väčšine prípadov sa venujú žiakom zo zdravotným znevýhodnením (pôsobia ako pedagógovia v špeciálnych triedach alebo sa podieľajú na vzdelávaní individuálne integrovaných žiakov). Okrem priamej práce so žiakmi so ŠVVP poskytujú asistenciu ostatným kolegom, ako aj rodinám žiakov. Viacero škôl však deklarovalo ich súčasné zameranie sa na prácu so žiakmi zo sociálne znevýhodneného prostredia. V týchto prípadoch realizujú napr. stimulačné programy v oblasti rozvoja jemnej motoriky. Špeciálni pedagógovia sa na školách podieľajú taktiež na vypracovávaní individuálnych výchovno-vzdelávacích plánov žiakov zo SZP, pokiaľ sú podľa nich vzdelávaní. Školy, ktoré priamo nezamestnávajú špeciálnych pedagógov, deklarujú v tejto oblasti spoluprácu s poradenským zariadením.

Výchovný poradca

Na viacerých školách sa výchovní poradcovia okrem plnenia úloh v oblasti profesijnej orientácie a prevencie problémového správania (napr. šikanovania, drogových závislostí a pod.), venujú aj práci s deťmi so ŠVVP (zdravotne znevýhodneným, žiakom s poruchami učenia a správania, žiakom zo sociálne znevýhodneného prostredia aj nadaným žiakom). Vo vzťahu k deťom zo SZP sa podieľajú na diagnostike detí (zabezpečujú komunikáciu s poradenskými zariadeniami, navrhujú žiakov na diagnostické vyšetrenia), venujú sa žiakom v nultom ročníku, napomáhajú pri komunikácii s rodičmi a poskytujú im poradenstvo v oblasti výchovných a vzdelávacích problémov, riešia problémy s dochádzkou detí, pracujú s deťmi s problémami učenia či správania, podieľajú sa na tvorbe individuálnych výchovno-vzdelávacích plánov. Najmä v školách, v ktorých nie je prítomný špeciálny pedagóg, výchovný poradca zabezpečuje všestrannú metodickú podporu v oblasti vzdelávania žiakov so špeciálnymi potrebami pre ostatných učiteľov. Vzhľadom na to, že výchovní poradcovia majú nezriedka pomerne vysoké základné úväzky je otázne, koľko času môžu venovať všetkým úlohám, ktoré na nich školy delegujú. Pretože v školách je pomerne vysoké zastúpenie výchovných poradcov (87%), do budúcnosti nepochybne predstavujú skupinu pedagógov, ktorá má veľký potenciál pri začleňovaní žiakov zo SZP do bežného prostredia škôl.

Koordinátor pre začleňovanie

Dve školy z výskumného súboru deklarovali zriadenie pozície koordinátora pre začleňovanie (v prípade jednej školy dokonca celej komisie pre začleňovanie). Okrem žiakov zo zdravotným znevýhodnením sa venujú špecificky aj žiakom zo SZP. Bližšia konkretizácia ich činnosti a dopad ich práce na začleňovanie žiakov zo SZP sa vo vzdelávacích programoch žiaľ nenachádzala, v budúcnosti by ju bolo potrebné preskúmať v rámci terénneho prieskumu.

„V škole pracuje koordinátor pre začlenených žiakov a komisia pre začleňovanie. Komisia je zložená z riaditeľa školy, učiteľa daného predmetu, triedneho učiteľa, koordinátora pre začlenených žiakov a psychológa. Koordinátor začleňovania má kompetencie viesť agendu žiakov, spolupracovať s triednymi učiteľmi a jednotlivými učiteľmi, s rodičmi a CPPPaP. Na základe odborného vyšetrenia žiaka v CPPPaP a písomnej žiadosti rodičov môže byť po prerokovaní komisie a na základe rozhodnutia riaditeľa školy dieťa začlenené do bežnej triedy.“ (ZŠ v okrese Skalica)

Školský psychológ

Z celkového počtu 30 škôl zapojených do výskumu ani na jednej z nich priamo nepôsobia **školskí psychológovia**. Väčšina škôl si služby psychológa zabezpečuje externe, čo pri poddimenzovanosti poradenských zariadení spôsobuje nedostatočnú dostupnosť psychologického poradenstva. Viaceré školy priamo vo vzdelávacích programoch pomenovali potrebu prijatia školského psychológa, ktorý by na škole pôsobil interne.

Z ďalších špecializovaných pracovníkov, ktorí by mohli byť nápomocní pri začleňovaní detí zo ŠVVP do prostredia bežných škôl, sme identifikovali logopéda (na dvoch školách). Na žiadnej škole, ktorá bola do výskumu zaradená, nepôsobí sociálny pracovník, sociálny či liečebný pedagóg, ani rehabilitačný pracovník.

Špecializovaná kvalifikácia pedagógov pre prácu so žiakmi zo SZP

Jedným z doporučení, ktoré obsahuje Štátny vzdelávací program, je cieľná príprava pedagógov na vzdelávanie detí zo SZP. Žiaľ, pravdepodobne aj vzhľadom k v minulosti absentujúcej ponuke tohto vzdelávania ani jedna zo škôl, zapojených do výskumu nedeklarovala, že by pedagógovia absolvovali tento typ vzdelávania. Aktuálne sa vzdelávanie pedagogických pracovníkov v tejto oblasti uskutočňuje v rámci Národných projektov „Vzdelávaním pedagogických zamestnancov k inklúzií marginalizovaných rómskych komunit“ a „Projekt inkluzívnej edukácie“, ktoré realizuje Metodicko-pedagogické centrum. Na základe požiadavky objednávateľa prieskumu však boli školy, zapojené do týchto projektov, z prieskumu vylúčené.

Ďalšie podporné opatrenia

V prieskume sme sledovali aj to, či školy využívajú ďalšie podporné opatrenia, zamerané na žiakov zo SZP. Zamerali sme sa na finančnú pomoc, využívanie didaktických prostriedkov a učebných zdrojov v procese výučby s ohľadom na výchovno-vzdelávacie potreby. Taktiež nás zaujímalo zníženie počtu žiakov v triedach, klímu a úpravu organizácie výchovy a vzdelávania.

V oblasti **finančnej pomoci** žiakom zo SZP Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky poskytuje dotáciu na:

- podporu výchovy k stravovacím návykom v záujme zdravého vývoja dieťaťa, ktoré sa zúčastňuje vzdelávacieho procesu;
- podporu výchovy k plneniu školských povinností dieťaťa ohrozeného sociálnym vylúčením.

Tieto dotácie sú určené deťom, ktoré žijú v rodinách, ktorým sa poskytuje **dávka v hmotnej núdzi** a príspevky k dávke alebo príjem rodín je najviac vo **výške životného minima**. Viacero škôl vo svojich ŠkVP pozitívne hodnotí využívanie tohto nástroja. Tri školy, zapojené v prieskume (10 %), vo svojich vzdelávacích programoch deklarujú aj inú finančnú pomoc, hlavne od zriaďovateľa.

„Žiaci zo sociálne znevýhodneného prostredia

- škola zabezpečuje pre žiakov, za súčinnosti s mestským úradom, učebné pomôcky, ošatenie v nevyhnutne požadovanom rozsahu
- zabezpečuje pre žiakov stravu v stravovacom zariadení školy.“ (ZŠ v okrese Banská Bystrica)

Využívanie špeciálnych pomôcok a učebných materiálov definuje vo svojom vzdelávacom programe 20 % škôl. Vo väčšine prípadov nie je možné z informácií obsiahnutých v ŠkVP zistiť, o aké špeciálne pomôcky / pracovné zošity / učebnice sa jedná. Niektoré z definovaných opatrení je však možné hodnotiť ako pro-segregačné.

„Materiálne zabezpečenie pre vzdelávanie týchto žiakov je veľmi dobré. Používame špeciálne učebnice hlavne variant A.“ (ZŠ v okrese Prešov)

Školy, zapojené v prieskume, len v malej miere využívajú **úpravu organizácie výchovy a vzdelávania (10 %)**. Jednou z foriem zmeny je zmena vyučovacej jednotky a zavedenie blokového vyučovania.

„Za pozitívny aspekt blokového vyučovania považujeme i možnosť užšej spolupráce s vychovávateľkou. Vyučovanie plynulo prechádza do poobedňajších aktivít, ktoré vedie väčšinou vychovávateľka, ale jej prínos v triede je i doobeda - podľa náročnosti preberaného učiva, pri výchovných predmetoch (výtvarná, hudobná, telesná výchova), či iných organizačných formách.

Za efektívne pokladáme i využívanie párových a skupinových foriem vyučovania..“ (ZŠ v okrese Banská Bystrica)

Jedným z odporúčaných opatrení na naplnenie potrieb žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia je aj **úprava vzdelávacieho prostredia**. V prieskume sa 3 školy (10 %) venujú aj oblasti úpravy prostredia, v ktorom sa výchova a vzdelávanie uskutočňuje. Rovnaký počet škôl uvádza **znižovanie počtu žiakov** v triedach. Využitie tohto opatrenia priamo súvisí aj so spôsobom vytvárania kolektívu triedy.

„Z dôvodu zvýšeného individuálneho prístupu k žiakom z málopodnetného prostredia máme znížené počty žiakov v triedach..“ (ZŠ v okrese Prešov)

Tri školy (17 %) vo svojich programoch prezentujú realizáciu **multikultúrnej výchovy** v triedach so žiakmi zo SZP. Všetky sledované školy sa aktívne zapájajú do realizácie projektov, vyhlasovaných ministerstvom školstva. Avšak iba sedem škôl (23 %) realizuje projekty na rozšírenie (skvalitnenie) podporných opatrení pre žiakov zo SZP:

- Rovnaká šanca.
- Tolerancia k menšinám.
- Škola priateľská k deťom.
- Podpora sociálnej inklúzie MRK.

1.6.3. Formy a obsah vzdelávania žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia

Formy vzdelávania žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia

Dôležitou súčasťou výskumu bola analýza zvolených foriem vzdelávania žiakov zo SZP. Ako sme spomínali už v úvodnej časti, podľa platných dokumentov sa výchova a vzdelávanie žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia uskutočňuje:

- v **bežných triedach s ostatnými žiakmi** podľa individuálneho vzdelávacieho programu⁴¹, pričom niektoré (problémové) vyučovacie predmety môže žiak absolvovať v rámci individuálneho vzdelávacieho programu;⁴²
- v **nulých ročníkoch**, pričom po jeho absolvovaní sa „určí ďalší spôsob vzdelávania žiaka berúc do úvahy výsledky odborných posúdení dosiahnutej úrovne školskej spôsobilosti“;⁴³
- v **špecializovaných triedach**, ak z výchovno-vzdelávacieho hľadiska potrebujú kompenzačný program alebo rozvojový program alebo boli vzdelávaní v škole so vzdelávacím programom pre žiakov so zdravotným znevýhodnením;⁴⁴

41. Štátny vzdelávací program pre 1. stupeň základnej školy v Slovenskej republike ISCED 1- Primárne vzdelávanie; str. 29.

42. Štátny vzdelávací program pre 2. stupeň základnej školy v Slovenskej republike; ISCED 2 – nižšie sekundárne vzdelávanie, str. 31.

43. Štátny vzdelávací program pre 1. stupeň základnej školy v Slovenskej republike ISCED 1- Primárne vzdelávanie, str. 30.

44. Vyhláška Ministerstva školstva Slovenskej republiky č. 320/2008 Z.z. z 23. júla 2008 o základnej škole, § 13, odsek 3

- v **triedach s alternatívnymi učebnými osnovami**, zameranými na prispôsobovanie obsahu výučby „rómskym deťom zo sociálne znevýhodneného prostredia (redukcia obsahu, praktickejšia orientácia, učenie zážitkovou metódou, alternatívne formy vzdelávania - animácia)“.⁴⁵ Na základe Štátneho vzdelávacieho programu však škola má prijať opatrenia, ktoré zabránia zneužitiu týchto osnov na vytváranie segregovaných tried.

- ako však dokladujú výsledky viacerých výskumov, pomerne často volenou formou vzdelávania detí zo SZP bývajú tiež **špeciálne triedy**.⁴⁶

Pri analýze školských vzdelávacích programov nás zaujímalo, či sú žiaci zo SZP vzdelávaní v hlavnom vzdelávacom prúde (teda v bežných triedach spolu s ostatnými žiakmi), alebo či ich školy vyčleňujú do oddelených foriem vzdelávania (nielen do tried s alternatívnymi učebnými osnovami, či špecializovaných tried, ale aj špeciálnych tried). Zároveň sme sa zameriavali na zmapovanie využívania nultého ročníka, pričom sme sa taktiež snažili identifikovať, aký spôsob integrácie detí po jeho absolvovaní školy volia.

Musíme žiaľ konštatovať, že len 57% škôl vo svojich vzdelávacích programoch špecifikuje formu vzdelávania detí zo SZP. Z existujúcich údajov je preto veľmi ťažké vyvodiť zovšeobecnenie o prevládajúcom type vzdelávania. Pomerne alarmujúcim zistením je však skutočnosť, že zo škôl, ktoré konkretizovali formu vzdelávania (v bežných triedach alebo v oddelených formách vzdelávania), iba 41% deklaruje vzdelávanie žiakov zo SZP v bežných triedach spoločne s ostatnými žiakmi. V prípade zvyšných 59% škôl sú všetci alebo časť žiakov zo SZP vzdelávaní v rôznych formách oddeleného vzdelávania: v špeciálnych alebo špecializovaných triedach, triedach s alternatívnymi učebnými osnovami, či dokonca v „rómskych triedach“.

Tabuľka 6: Popisované formy vzdelávania žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia

Forma vzdelávania žiakov zo SZP	Počet škôl	% z celkového počtu škôl
Vonkajšia diferenciacia žiakov	Špeciálne triedy	4 13%
	Špecializované triedy	1 3%
	Triedy s alternatívnymi učebnými osnovami	5 17%
	"Rómske triedy"	2 7%
	Spolu škôl	10 33%
Čiastočná diferenciacia	Nulté ročníky	11 37%
	Z toho integrácia po nultom ročníku	0 0%
	Parciálna integrácia a skupinové vyučovanie	1 3%
	Spolu škôl	11 37%
Integrácia do hlavného vzdelávacieho prúdu	Vzdelávanie v bežných triedach	7 23%
Bez špecifikácie v ŠkVP		13 43%
Spolu škôl	30	100%

Vonkajšia diferenciacia žiakov zo SZP

Celkovo 13% škôl z celého výskumného súboru vo svojich vzdelávacích programoch deklarovalo, že (časť alebo všetkých) žiakov zo SZP, ktorí školu navštevujú, vzdeláva v oddelených **špeciálnych triedach**. Špeciálne triedy na týchto školách sú teda výhradne tvorené rómskymi žiakmi zo sociálne znevýhodneného prostredia.

„Z celkového počtu žiakov školy jedna tretina pochádza zo sociálne znevýhodneného prostredia, preto sme týchto žiakov na základe špeciálno-pedagogického vyšetrenia zaradili do špeciálnych tried. (...) Žiaci sú vzdelávaní podľa osnov špeciálnej základnej školy s využitím špecifických foriem a metód vzdelávania a dosahujú dobré výsledky, ktoré sú primerané ich schopnostiam.“ (ZŠ v okrese Sabinov)

Školy pomenovali výhody tohto typu vzdelávania, ktoré vidia najmä v možnosti radikálne znížiť počet žiakov v triede, ako aj možnosti uplatnenia špeciálno-pedagogických postupov zo strany kvalifikovaného pedagóga. V neposlednom rade, vzdelávanie podľa upravených a jednoduchších osnov špeciálnej základnej školy znižuje počet neprosievajúcich žiakov a tým zlepšuje celkové výsledky školy.

„Škola má každoročne osem špeciálnych tried a približne dvadsať integrovaných žiakov, čo je takmer 200 žiakov so špeciálnymi potrebami s mentálnym postihom. Sú to žiaci so sociálne znevýhodneného prostredia, pre ktorých je potrebné zabezpečiť špeciálne podmienky na podporu efektívneho vzdelania.“ (ZŠ v okrese Stará Ľubovňa)

45. Štátny vzdelávací program pre 2. stupeň základnej školy v Slovenskej republike ISCED 2 – nižšie sekundárne vzdelávanie, strana 32.

46. Napr. podľa správy Škola ako geto: Systematické nadmerné zastúpenie Rómov v špeciálnom vzdelávaní na Slovensku, ktorú vydal Rómsky vzdelávací fond v roku 2009, rómske deti tvoria až 85,8% žiakov špeciálnych tried na základných školách. Podľa Prieskumu o postavení žiaka zo sociálne znevýhodneného prostredia v základnej škole, vydanom Metodicko-pedagogickým centrom v Prešove v roku 2013, na prvom stupni deti zo SZP tvoria 75,52% žiakov v špeciálnych triedach, pričom v Prešovskom kraji tento podiel dosahuje až 97,42%, na druhom stupni 73,63% a v Prešovskom kraji 93,68%.

Dovoľujeme si však upozorniť, že takéto paušálne smerovanie žiakov do systému špeciálneho vzdelávania je v rozpore s platnou legislatívou, prijatými stratégiami, ako aj medzinárodnými záväzkami Slovenska. Poukazuje na stále pretrvávajúce medzery v diagnostickom procese, ako aj následnom kontrolnom a sankčnom mechanizme. Taktiež poukazuje na nedostatok iných *efektívnych* spôsobov výchovy a vzdelávania, ktoré by školy mohli využiť. Preraďovanie detí do špeciálnych tried pre žiakov s mentálnym postihnutím ovplyvňuje možnosti detí na dosiahnutie vyššieho sekundárneho a akéhokoľvek nadväzujúceho vzdelania, čím sa významne obmedzuje ich budúce začlenenie na trh práce.

Iným typom oddeleného vzdelávania sú špecializované triedy, ktoré môžu školy pre deti zo SZP vytvárať od roku 2008. Podľa v súčasnosti platnej vyhlášky MŠ SR môže škola zriaďovať špecializované triedy pre deti zo SZP počas celej školskej dochádzky, ak:

- po absolvovaní nultého ročníka nemajú predpoklad úspešne zvládnuť obsah vzdelávania prvého ročníka školy;
- nezvládajú obsah vzdelávania prvého ročníka školy alebo u ktorých sa na základe psychologického vyšetrenia zistí, že nemajú predpoklady, aby úspešne zvládli obsah vzdelávania prvého ročníka;
- boli vzdelávaní v základnej škole podľa programu pre žiakov so zdravotným znevýhodnením, ale nepreukázalo sa u nich zdravotné postihnutie.⁴⁷

Žiaka do takejto triedy zaraďuje riaditeľ na návrh triedneho učiteľa alebo výchovného poradcu. Preradenie by však malo nasledovať až po vyjadrení zariadenia výchovného poradenstva a prevencie, s informovaným súhlasom zákonného zástupcu žiaka. Trieda môže byť vytvorená pre 4-8 žiakov buď z jedného ročníka, alebo dokonca zlúčením žiakov z rôznych ročníkov. V špecializovanej triede by mal byť žiak zaradený iba počas nevyhnutnej potreby.⁴⁸

V rámci výskumu sme špecializovanú triedu identifikovali len na jednej škole, ktorá ju zriaďuje v prípade, že jej to umožňuje dostatočný počet detí končiacich nultý ročník. Na základe informácií, uvedených v ŠkVP, sa špecializovaná trieda neobmedzuje len na prvý ročník, ale deti sú v nej umiestnené aj vo vyšších ročníkoch. O dočasnosti tohto opatrenia sa v ŠkVP nehovorí.

Ďalšou formou samostatného vzdelávania žiakov zo SZP sú triedy s alternatívnymi učebnými osnovami, ktoré podľa Štátneho vzdelávacieho programu „môže škola vytvoriť pri prispôbovaní obsahu výučby rómskych detí zo sociálne znevýhodneného prostredia (redukcia obsahu, praktickejšia orientácia, učenie zážitkovou metódou, alternatívne formy vzdelávania - animácia).“⁴⁹

„Žiakom zo sociálne znevýhodneného prostredia sa okrem učiteľov venujú aj asistenti učiteľa. Títo žiaci budú vzdelávaní vo VARIANTE 1, ktorý zohľadňuje ich špecifiká.“ (ZŠ v okrese Košice – okolie)

Vo všetkých prípadoch, ktoré sme identifikovali (celkovo 5 škôl) sa jednalo o redukciu osnov a posilnenie výchovných predmetov a pracovného vyučovania (na úkor cudzích jazykov alebo prírodovedných predmetov). Ako hlavná výhoda je uvádzané zníženie záťaže detí a zabránenie opakovania ročníkov, čím sa podľa niektorých škôl zvýši ich celkový záujem o vzdelávanie. Nepochybne sa tým však aj zlepší hodnotenie školy ako takej.

*„Na druhom stupni našej školy ponúkame žiakom dva školské vzdelávacie programy:
1. Moderne a zaujímavo v našej škole A – so zameraním na cudzie jazyky a informatiku
2. Moderne a zaujímavo v našej škole B – so zameraním na výtvarnú a hudobnú výchovu.(...) Tento plán je určený pre skupinu žiakov, u ktorých chceme rozvíjať pohybové a umelecké nadanie. Zvýšenú pozornosť budeme venovať výtvarnej a telesnej výchove. Väčšinou sú to deti zo sociálne znevýhodneného prostredia.“ (ZŠ v okrese Vranov nad Topľou)*

Iba jedna škola vo svojom vzdelávacom programe popisuje proces zaraďovania detí do rôznych vzdelávacích variantov vo forme komisionálneho preskúšania vo štvrtom ročníku. Na základe opisu oboch vzdelávacích variantov je však zrejmé, že konečné zloženie žiakov v oboch variantoch kopíruje ich sociálne postavenie.

*„Vzdelávanie prebieha v dvoch líniách :
a.) Kognitívny rozvoj - pripraví nadaných žiakov pre ďalšie štúdium vyššieho sekundárneho vzdelania (ISCED 3)
b.) Mať v rukách remeslo - pripraví žiakov zo sociálne slabšej vrstvy a intelektuálne na nižšej úrovni pre ďalšie vzdelávanie k nadobudnutiu remesla a prípadného uplatnenia sa v závodoch,(...) ktoré sa nachádzajú v našom regióne.“ (ZŠ v okrese Revúca)*

Je však sporné, či triedy s alternatívnymi učebnými osnovami, resp. špecifické vzdelávacie varianty zabezpečujú pre všetkých žiakov dostatočne kvalitné vzdelávanie (napr. či je pre žiakov natoľko dôležitý rozvoj výtvarného talentu na úkor cudzieho jazyka, alebo či je pre žiakov zo SZP skutočne nevyhnutné osvojenie si „*samoobslužných prác a bežných prác v domácnosti a jej okolí*“ v rámci vyučovania). Taktiež sa domnievame, že vyčleňovanie žiakov zo SZP do samostatných tried ich oberá o možnosť rozvoja sociálnych kompetencií a budovania sociálneho kapitálu. Ak má byť škola jedným zo základných nástrojov

47. Vyhláška Ministerstva školstva Slovenskej republiky č. 380/2008 Z.z. o základnej škole, § 13, ods. 5.

48. Ibid, ods. 3 a 4.

49. Štátny vzdelávací program pre 2. stupeň základnej školy v Slovenskej republike, s. 32.

socializácie dieťaťa, obmedzovanie interakcie v rámci jednej sociálnej skupiny určite neprispieva k efektívnemu začleňovaniu týchto detí do širšej spoločnosti. Zároveň tým škola môže ochudobňovať o rôznorodé sociálne interakcie aj deti z „bežnej“ vzorky populácie. Hoci získané údaje pochádzajú iba z analýzy školských vzdelávacích programov, v rámci ktorej sme neovertili, či sú jednotlivé vzdelávacie varianty / triedy etnicky homogénne, na základe dostupných údajov sa nám javí vysoko pravdepodobné, že vzdelávacie varianty „praktickej orientácie“ či „výtvárneho a pohybového zamerania“ sú takmer výhradne navštevované rómskymi deťmi zo sociálne vylúčených lokalít. Potreba „prijatť opatrenia, ktoré zabránia zneužitíu týchto osnov na vytváranie segregovaných tried“⁵⁰ teda zostáva na pleciach štátnej správy. Rovnako, ako zabezpečenie dostatočných zdrojov (finančných, personálnych, metodických), aby mohli školy uplatňovať iné formy diferenciacie žiakov (napr. parciálna diferenciácia alebo vytváranie výkonových skupín v rámci jednej triedy).

V dvoch školských vzdelávacích programoch bolo uvedené, že na škole sa nachádzajú triedy, navštevované **výhradne rómskymi žiakmi** (väčšinou triedy „C“). Zo vzdelávacích programov nie je možné určiť, na základe akého administratívneho rozhodnutia sú žiaci do tried zaradovaní alebo či v nich postupujú podľa upravených osnov. Existencia tohto typu tried je však jednoznačne v rozpore s legislatívou, kedy je priamo v školskom zákone zakotvený zákaz segregácie vo vzdelávaní. Rovnako to platí v prípade ďalších identifikovaných foriem vyčleňovania žiakov – **oddeleného stravovania a samostatných hygienických zariadení**, ktoré boli uvedené vo vzdelávacích programoch dvoch škôl.

„V západnej časti budovy sú priestory kuchyne a školskej jedálne. Na prízemí školy je malá výdajňa jedla pre žiakov, ktorí nemajú dostatočne osvojené návyky stolovania.“ (ZŠ v okrese Spišská Nová Ves).

Čiastočná (dočasná alebo parciálna) diferenciácia žiakov

Nultý ročník hodnotí vo svojich vzdelávacích programoch väčšina škôl ako jedno z osvedčených opatrení na znižovanie školskej neúspešnosti detí. Školy sa pri jeho definovaní opierajú o platnú legislatívu, ktorá hovorí o jeho zriadení na „deti, ktoré k 1. septembru dosiahli fyzický vek šesť rokov, nedosiahli školskú spôsobilosť, pochádzajú zo sociálne znevýhodneného prostredia a vzhľadom na sociálne prostredie nie je u nich predpoklad zvládnutia vzdelávacieho programu prvého ročníka základnej školy.“⁵¹

Nulté ročníky sú využívané na 11 základných školách (37% z celkového súboru) a podľa škôl sú nástrojom na vyrovnávanie nedostatočnej úrovne školskej spôsobilosti, prekonávanie jazykovej bariéry žiakov, osvojenie si základných sociálnych a hygienických návykov, na rozvoj jemnej motoriky a grafomotoriky, rozvoj kognitívnych funkcií, poznávacích záujmov detí, ako aj ich sociálnej a emocionálnej zrelosti. Slúžia na zlepšenie adaptácie žiakov na školu a ako uvádzajú viaceré školy, po ich zavedení došlo k poklesu neprosievajúcich žiakov (najmä v prvom ročníku). V nultých ročníkoch nezriedka pôsobí aj pedagogický asistent. Ani jedna škola však nedeclarovala vzdelávanie žiakov v nultom ročníku podľa individuálneho výchovno-vzdelávacieho programu. Z popisu nultých ročníkov nie je ani v jednej škole zrejme, v akej forme pokračuje vzdelávanie detí po ich absolvovaní. Viaceré školy v ŠkVP tiež deklarovali do popredia vystupujúcu skutočnosť, že v prípade nezrelých detí, ktoré nepochádzajú zo SZP, škola volí odklad povinnej školskej dochádzky (napriek existencii 0-tého ročníka na škole).

V analyzovaných školských vzdelávacích programoch nebola identifikovaná žiadna forma čiastočného oddelovania žiakov - tzv. **parciálnej integrácie**, ktorý býva využívaná pri žiakoch zo zdravotným znevýhodnením. Hoci sa netýka priamo žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia, považujeme za potrebné túto metódu spomenúť ako príklad jednej z možností integrácie žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami. Títo žiaci podľa posúdenia škôl na časť vyučovania potrebujú špeciálno-pedagogický prístup a zároveň škola nemá podmienky na zabezpečenie ich individuálnej integrácie do špeciálnych tried. Parciálnu integráciu využíva aj jedna zo škôl, ktorá deklarovala vzdelávanie všetkých žiakov zo SZP v špeciálnych triedach, ktorí však niektoré predmety absolvujú spolu s ostatnými žiakmi.

„Rozvrh hodín školy je zostavený tak, aby sa žiaci špeciálnej triedy mohli individuálne vzdelávať pod vedením špeciálneho pedagóga na hodinách slovenského jazyka a literatúry, matematiky a vecného učiva. Ostatné predmety majú spolu so žiakmi bežnej triedy ZŠ. Žiaci sa vzdelávajú podľa osnov ŠZŠ a majú vytvorené vhodné priestorové a materiálne podmienky. (...) Takáto forma organizácie vyučovania vytvára podmienky pre úspešné a nenásilné splynutie mentálne postihnutého dieťaťa s kolektívom spolužiakov, vytvára atmosféru vzájomného pochopenia, a zároveň akceptuje špecifika osobnosti dieťaťa.“ (ZŠ v okrese Revúca)

Ďalšou formou čiastočného členenia žiakov je **vytváranie dočasných výkonových skupín v rámci jednej triedy/ročníka**. Žiaľ, neidentifikovali ani jeden prípad, kedy by škola delila žiakov triedy do výkonových skupín. Domnievame sa, že toto by mohol byť taktiež jeden z možných spôsobov, ako zabezpečiť individualizovanejší prístup k žiakom zo SZP bez ich trvalého vyčleňovania od ostatných žiakov a/alebo dokonca z hlavného vzdelávacieho prúdu.

50. Štátny vzdelávací program pre 2. stupeň základnej školy v Slovenskej republike, s. 32.

51. Zákon č. 245/2008 Z.z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov; § 19, ods. 6)

Integrácia žiakov do hlavného vzdelávacieho prúdu

Celkovo 7 škôl vo svojich vzdelávacích programoch deklarovalo vzdelávanie žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia v bežných triedach. Viacero škôl zároveň zdôrazňovalo ich začleňovanie medzi ostatných žiakov a jeho význam pre budúcu integráciu detí zo SZP do spoločnosti.

„ZŠ (...) navštevujú žiaci z menej podnetného, znevýhodneného sociálneho prostredia. Integrovanie žiakov do kolektívu tried má svoje špecifické stránky. Učítelia pracujú so žiakmi vo zvýšenej miere individuálnou formou, často im poskytujú učebné pomôcky, ktoré im chýbajú.“ (ZŠ v okrese Skalica)

„V zmysle Listiny ľudských práv a Dohovoru o právach dieťaťa odstraňovať problémy segregácie rómskych detí, vytvárať im vhodné podmienky pre vzdelávanie.“ (ZŠ v okrese Stropkov)

Obsah vzdelávania žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia

Okrem identifikácie rôznych foriem vzdelávania žiakov zo SZP sme sa taktiež zameriavali na zmapovanie **obsahu vzdelávania**, t.j. nakoľko a v akých oblastiach školy volia úpravu, resp. prispôbenie učebných osnov, prípadne či zavádzajú špecifické predmety alebo modifikujú obsah existujúcich predmetov v snahe o reflektovanie potrieb žiakov. Taktiež nás zaujímalo, či školy vzdelávajú žiakov zo SZP podľa individuálnych vzdelávacích programov, čo je jedno z opatrení, uvedených v školskom zákone,⁵² ako aj v ďalších dokumentoch.⁵³

Z celkového výskumného súboru 16 škôl (53%) deklaruje, že žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami vzdeláva podľa **individuálnych výchovno-vzdelávacích programov**. Z toho iba pri 4 školách sa dalo jednoznačne odlíšiť, že IVVP vypracovávajú špecificky aj pre žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia. Hoci skutočnosť, že školy tento fakt nemajú vo vzdelávacích programoch uvedený, ešte nemusí znamenať, že v realite podľa IVVP nepostupujú (a naopak), domnievame sa, že najmä v prípade škôl, na ktorých žiaci zo SZP tvoria viac ako 50%, je nerealistické očakávať napĺňanie tejto povinnosti. Čo však zároveň poukazuje na skutočnosť, že uplatňovať individualizovaný prístup (zahŕňajúci podrobnú diagnostiku konkrétnych znevýhodnení žiaka, prípadné úpravy osnov v jednotlivých predmetoch, a následne aplikáciu špecifických metód a programov) pri súčasnom počte žiakov v triedach a výške príspevku na vzdelávanie týchto žiakov, nie je zrejme možné.

„Do tejto skupiny patria žiaci, ktorí pochádzajú z prostredia sociálne, kultúrne a jazykovo odlišného. Na základe vyšetrenia a odporúčenia poradne bude v prípade potreby vypracovaný individuálny vzdelávací plán. Podľa požiadaviek vyučujúci volia metódy a formy práce.“ (ZŠ v okrese Košice – okolie)

Úprava učebných plánov (s možnou redukciou učiva) je jedným z opatrení, odporúčaných v Štátnom vzdelávacom programe pre druhý stupeň základnej školy. Túto možnosť v súvislosti so vzdelávaním žiakov zo SZP využilo celkovo 8 škôl, čo je približne 27%. Vo väčšine identifikovaných prípadov ide skutočne o zredukovanie učiva, pričom viaceré školy hovoria o výhodách, plynúcich zo spomalenia tempa preberaného učiva a možnosti nové učivo vysvetliť a preopakovať viac krát.

„V minulých rokoch vo výchove a vzdelávaní našich žiakov bola zavedená novota, v rámci ktorej väčší dôraz sa kladie na deti pochádzajúce z rómskych komunít. (...), ktoré z akýchkoľvek dôvodov potrebujú viac času na osvojenie si nových poznatkov, ktorá je úspešná. Preto naďalej vo vyučovaní týchto žiakov uplatňujeme tzv. VARIANT B školského vzdelávacieho programu. V týchto triedach je nižší počet žiakov, ako v ostatných triedach, t.j. v rámci jednej vyučovacej hodiny učiteľ viac času môže venovať jednému dieťaťu. Celý vyučovací proces naďalej prebieha v pomalšom tempe.“ (ZŠ v okrese Michalovce)

Obdobne, ako sme popisovali pri triedach s alternatívnymi učebnými osnovami, vo väčšine prípadov úprava učebných plánov zahŕňa posilnenie výchovných predmetov (hudobná výchova, výtvarná výchova a telesná výchova) a pracovného vyučovania na úkor ostatných predmetov. Len v prípade troch škôl sa jednalo o posilnenie dotácie vyučovacieho jazyka v nižších ročníkoch (slovenčiny alebo maďarčiny) a v prípade jednej školy o posilnenie matematiky, prírodovedy a náboženstva v prvom ročníku. Menované úpravy sa dotýkajú len tried, navštevovaných deťmi zo SZP, v paralelných vzdelávacích variantoch školy posilňujú napríklad vyučovanie cudzích jazykov či informatiky.

„1.línia je zameraná na prírodovedné predmety a environmentálnu výchovu, pričom rozširujeme okrem prírodovedných predmetov aj hodiny SJL, MAT, ANJ, NEJ, INF, a GEG. SJL (...) využíva časť svojich hodín na tvorivé písanie (..) a na týždeň hlasného čítania. Vo všetkých ročníkoch matematiky sa riešia úlohy zamerané na environmentálnu výchovu a finančnú gramotnosť. Informatika v 8. ročníku – uplatňuje prierezovú tému Tvorba projektu a prezentačné zručnosti.

V 2. línii je zavedený nový predmet Rozvíjanie pracovných zručností RZU- zameraný na samoobslužné práce a bežné práce v domácnosti a jej okolí, základy dielenskej práce a práce na pozemku.“ (ZŠ v okrese Revúca)

52. Zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov, § 107, ods. 3, písm. a)

53. Štátny vzdelávací program pre 1. stupeň základnej školy v Slovenskej republike, ISCED 1 - Primárne vzdelávanie; Štátny vzdelávací program pre 2. stupeň základnej školy v Slovenskej republike; ISCED 2 – nižšie sekundárne vzdelávanie.

„Pre žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia sme miesto cudzieho jazyka zaradili pracovné vyučovanie.“
(ZŠ v okrese Poprad)

V rámci možností, ktoré školám poskytla reforma, niektoré zo škôl zavádzajú **špecifické predmety** ako súčasť vzdelávania žiakov zo SZP. V našom výskumnom súbore sa jednalo o štyri školy, ktoré zaviedli predmety, zamerané na výtvarnú výchovu („Výtvarné spracovanie materiálov“), pracovné vyučovanie („Manuálne práce“, „Rozvíjanie pracovných zručností“) a „socializáciu“ („Spoločenské návyky“). Opäť si dovoľujeme vyjadriť pochybnosť, či sú práve tieto oblasti kľúčové z hľadiska zvyšovania školskej úspešnosti žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia (najmä, keď mnohí z nich sa vo svojom každodennom živote podieľajú na vykonávaní rozličných manuálnych prác v domácnosti).

„Na I. stupni je to predmet SPOLOČENSKÉ NÁVYKY, na II. stupni je to predmet MANUÁLNE PRÁCE. V rámci predmetu SN zoznámime žiakov so základnými hygienickými, samoobslužnými, spoločenskými, sociálnymi, pracovnými návykmi, komunikačnými zručnosťami, t.j. predpokladáme, že dosiahnu čo najvyšší stupeň socializácie. V rámci predmetu MP u žiakov vybudujeme manuálne zručnosti, veľký priestor sa tu naskytne deťom na vlastné realizovanie sa, na uspokojenie vlastných potrieb, záujmov, záľub, koníčkov.“ (ZŠ v okrese Michalovce)

Posledným identifikovaným typom modifikácie obsahu vzdelávania detí zo sociálne znevýhodneného prostredia je ich **vzdelávanie podľa osnov špeciálnej základnej školy** (konkrétne podľa variantu A pre žiakov s ľahkým mentálnym postihnutím). K tak významnej zmene obsahu vzdelávania dochádza buď pri ich plošnom zaradiovaní do špeciálnych tried (čo sme popísali v predchádzajúcej časti) alebo počas individuálnej integrácie na základe zdravotného znevýhodnenia v bežných triedach. Takéto tendencie sme identifikovali vo vzdelávacích programoch 4 škôl (teda 13% z celkového súboru).

1.7. Otvorenosť školy a partnerské siete

Jednou z oblastí, ktoré sme sledovali v našom prieskume, bola celková otvorenosť školského prostredia. Otvorenosť školy sme posudzovali z hľadiska reflektovania žiakov z rôznych skupín (vrátane žiakov zo SZP) vo svojej spádovej oblasti a deklarovaných základných princípov vzdelávania školy, vymedzených v školskom vzdelávacom programe.

„Od školského roka 2004/2005 sme zriadili špeciálne triedy, ktoré v súčasnosti máme v počte 3, okrem toho máme ďalších 30 rómskych žiakov integrovaných v bežných triedach. Týchto žiakov zaradujeme do prípravného ročníka, resp. do špeciálnych tried po konzultáciách s ČŠP, po psychologických a špeciálno-pedagogických vyšetreniach.“ (ZŠ v okrese Kežmarok).

„Chceme sa stať školou otvorenou pre všetkých pre detí, rodičov, verejnosť, a to tak obsahom vzdelania, humanistickými a demokratickými princípmi, rešpektovaním žiaka ako osobnosti, diferencovaným prístupom, vzťahmi v škole, zapájaním sa školy do verejného života, schopnosťou tvorivej a slobodnej práce, hrdosťou a úctou k histórii svojho regiónu a jeho tradícií. Chceme, aby ŠkVP kládol dôraz na všestranný rozvoj osobnosti každého jedinca. A to všetko pod láskavým vedením celého pedagogického zboru.“ (ZŠ v okrese Banská Bystrica)

Môžeme konštatovať, že v deklaratórnej rovine sa všetky zapojené školy profilujú ako inštitúcie, otvorené pre rôzne skupiny detí.

„Naša škola je otvorenou školou pre všetkých žiakov t.j. žiakov so zdravotným znevýhodnením, zo sociálne znevýhodneného prostredia, tiež pre žiakov, ktorí sú nadaní a talentovaní.“ (ZŠ v okrese Banská Bystrica)

„Sme otvorená škola pre všetkých žiakov, rešpektujeme individuálne výchovno-vzdelávacie potreby s ohľadom na ich osobné možnosti, sociálne a kultúrne zázemie. Poskytujeme podnetné a priaznivé školské prostredie, ktoré má pozitívny vplyv na úroveň sociálnej integrácie žiakov so ŠVVP.“ (ZŠ v okrese Košice)

Takmer 75 % (22 škôl) zo všetkých škôl vo svojom školskom programe ako jeden z hlavných princípov vzdelávania definuje **rovnocenný prístup ku vzdelávaniu** pre rôznych žiakov, pričom integráciu žiakov so ŠVVP považuje za svoj princíp až 60 % škôl. **Rovnosť žiakov** ako princíp vzdelávania sme zaznamenali v programoch 6 škôl (20 %). **Zákaz diskriminácie a segregácie** sme zaznamenali v troch (10 %) nami sledovaných programoch.

Medzi ďalšie princípy, ktoré hovoria o miere otvorenosti školského prostredia, sme zaradili **vytváranie demokratickej klímy**, ktorý ako princíp školy vymedzilo vo svojom programe 50 % škôl. Vychovávanie žiakov v duchu **humanistických princípov** vo svojom školskom vzdelávacom programe deklarovalo 20 škôl (66 %). Rešpektovanie rozmanitosti ako jeden z princípov školy sme zaznamenali u 10 škôl (33 %).

„U každého žiaka sa snažíme vypestovať zmysel pre toleranciu, zodpovednosť, rešpekt a oceňovanie ľudskej rozmanitosti.“ (ZŠ v okrese Banská Bystrica)

Vytváranie priateľskej atmosféry ako princíp školy sme zaznamenali u 25 škôl (83%). Dôraz na **individuálne potreby žiakov** sme identifikovali u 8 škôl (27 %).

Partnerská sieť školy

Všetky školy zapojené v prieskume deklarujú spoluprácu s rodinami žiakov a považujú ju za veľmi dôležitú. Skoro všetky školy hodnotia spoluprácu s rodinou ako veľmi dobrú, ale v niektorých vzdelávacích programoch je spolupráca s rodinou zúžená len na triedne aktivity. Veľmi často je spolupráca zameraná na získanie finančných prostriedkov pre školu prostredníctvom rozpočtu rodičovskej rady, na tvorbe ktorého sa **nepodielajú rodičia žiakov zo SZP**.

„Spolupráca s rodičmi sa realizuje prostredníctvom triednych aktivít, plenárnych zasadnutí ZRPŠ, ktoré sa konajú štyrikrát ročne, a prostredníctvom denných kontaktov s učiteľmi.“ (ZŠ v okrese Košice - okolie)

*Spolupráca školy s rodičmi je na dobrej úrovni a prebieha nasledovne:
- dvakrát do roka sa uskutočňuje celoškolské rodičovské združenie
- štyrikrát do roka prebiehajú konzultácie učiteľov s rodičmi o prospechu, správaní, dochádzke žiakov.“ (ZŠ v okrese Banská Bystrica)*

Iba časť škôl, zaradených do prieskumu, sa v oblasti spolupráce s rodinami konkrétne dotýka aj žiakov zo SZP. Školy sa snažia zlepšiť spoluprácu s rodinou žiakov zo SZP spolupracou prostredníctvom pedagogického asistenta (23 %), prípadne zapojiť do záujmovej činnosti aj rodičov žiakov zo SZP (10%).

„Získať vedúcich krúžkov z radov rodičov, ktorí budú plniť zámer ŠkVP v oblasti práce so žiakmi zo sociálne znevýhodneného prostredia.“ (ZŠ v okrese Trenčín)

Z celkového počtu 30 škôl zapojených do prieskumu **všetky deklarujú spoluprácu s poradenskými zariadeniami**. S uvedenými zariadeniami školy spolupracujú pri diagnostikovaní žiakov, či pri tvorbe IVVP. Veľmi dôležitým faktorom je horšia **dostupnosť poradenských zariadení**, kedy je spolupráca komplikovanejšia.

„Snažíme sa zintenzívniť spoluprácu s Centrom pedagogicko - psychologického poradenstva (...). Vychádzajúc v ústrety rodičom prebieha diagnostikovanie žiakov z málo podnetného prostredia v priestoroch školy.“ (ZŠ v okrese Nitra)

Spoluprácu s obcami a obecnými inštitúciami deklarovalo vo svojom školskom vzdelávacom programe 70 % škôl zapojených do prieskumu. Školy spolupracujú aj **s cirkvami** (10 %), **detkými integračnými centrami** (13 %), **s komunitným centrom** dve školy (7%). Spoluprácu s **Metodicko-pedagogickým centrom** sme identifikovali v 20 % škôl. Je zameraná hlavne na ďalšie vzdelávanie pedagogických zamestnancov.

Pri realizovaní záujmovej činnosti školy **spolupracujú s CVC** - túto skutočnosť uvádza vo svojom vzdelávacom programe až 12 škôl (40 %). Medzi inými spolupracujúcimi školami a školskými zariadeniami sú z pochopiteľného dôvodu **hlavne materské školy** (60 % škôl), z ktorých detí prechádzajú plniť povinnú školskú dochádzku do sledovaných škôl. Spolupráca so **strednými školami a vysokými školami** (10 %) je hlavne v oblasti zabezpečenia pedagogickej praxe pre študentov.

Školy, zapojené v prieskume, uvádzajú aj spoluprácu s políciou, hasičským a záchranárskym zborom, RÚVZ a Školským úradom. Spoluprácu **s tretím sektorom** uvádza vo svojom programe 17 škôl (57%). Štyri školy uvádzajú spoluprácu s občianskymi združeniami, aktívnymi v oblasti **vzdelávania**.

1.8. Voľno-časové aktivity

Školy, zapojené do výskumu, opisujú vo svojich vzdelávacích programoch pomerne bohatú voľno-časovú činnosť. Realizuje sa formou činnosti v záujmových útvaroch, činnosti v ŠKD, alebo v spolupráci s inými organizáciami. Vo svojich školských vzdelávacích programoch 15 škôl (50 %) uvádza rôzne krúžky, ktoré ponúkajú pre žiakov školy. Školské kluby detí pracujú podľa našich zistení na 24 školách (80 %). Viaceré školy organizujú pre žiakov školské akademie, návštevy filmových a divadelných predstavení, školské besiedky a podobne.

Zapojenie žiakov zo SZP do školského klubu detí explicitne pomenováva 5 škôl, pričom jedna z nich uvádza jeho bezplatné využívanie týmito žiakmi. Jedna zo škôl poukazuje na nízku mieru zapojenia sa detí do ŠKD, bez akéhokoľvek navrhovaného opatrenia.

„Nevýhodou je nezáujem prevažnej časti rodičov o vzdelávanie a výchovu ich detí. Až na výnimky nie sú ochotní spolupracovať so školou. Z toho vyplýva aj ich neochota zapísať dieťa do školského klubu a radšej nechajú deti potulovať sa po osade.“ (ZŠ v okrese Spišská Nová Ves)

Celodenný výchovný systém bol spomenutý v troch školských programoch škôl, ale len v jednom bolo deklarovanie jeho využívanie.

„Škola má zavedený celodenný výchovný systém vzdelávania týchto žiakov.“ (ZŠ v okrese Prešov)

Zapojenie žiakov do záujmovej činnosti vyzdvihovalo viacero škôl (46%) ako dôležitý aspekt práce s nimi a podpory napĺňania vzdelávacích cieľov. Z hľadiska typu záujmovej činnosti explicitne uvádzali IKT (2 školy), vo väčšine prípadov však aktivity speváckeho, športového či výtvarného zamerania. Zároveň viaceré školy (20%) uvádzali samostatné mimoškolské aktivity pre deti zo SZP.

„Pre žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia pripravujú učiteľky literárne popoludnia. Ostatní žiaci sa prezentovali i vlastnoručne vyrobenými knihami.“ (ZŠ v okrese Spišská Nová Ves)

Iba dve školy vo svojich programoch využívajú doučovanie pre tých žiakov, ktorí majú problémy s prospechom.

1.9. Prístupy škôl ku vzdelávaniu žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia

Jednou z úloh analýzy školských vzdelávacích programov bolo určenie prevažujúcej tendencie školy v prístupe ku vzdelávaniu žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia. Hlavným kľúčom bola celková otvorenosť prostredia školy, reflexia potrieb žiakov zo SZP, zvolené ciele a metódy vzdelávania, ale najmä formy a obsah ich vzdelávania.

Podľa prevažujúcej tendencie sme školy rozdelili na **pro-segregačné** (preferujúce rôzne formy oddeleného vzdelávania žiakov zo SZP/rómskych žiakov), **pro-integračné** (preferujúce integráciu, resp. „začleňovanie“ žiakov so ŠVVP a teda aj žiakov zo SZP), **pro-inkluzívne** (vzdelávajúce všetkých žiakov v hlavnom vzdelávacom prúde za poskytovania súčasnej podpory a asistencie) a **indiferentné školy** (len v minimálnej miere reflektujúce, že ich navštevujú žiaci zo SZP). Zastúpenie škôl v jednotlivých kategóriách a ich bližšiu charakteristiku uvádzame nižšie.

Tabuľka 7: Prístupy škôl ku vzdelávaniu žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia

Prevládajúca tendencia školy	Počet škôl	Percento z celkového počtu škôl
Segregácia detí zo SZP	12	40%
Integrácia detí zo SZP	8	27%
Inklúzia detí zo SZP	4	13%
Nereflektovanie detí zo SZP	6	20%
Spolu	30	100%

Graf 5: Prístupy škôl ku vzdelávaniu žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia

1.9.1. Segregácia žiakov zo SZP v rámci školy (pro-segregačné školy)

Základnou charakteristikou škôl, zaradených do tejto kategórie, je oddeľovanie žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia/rómskych žiakov od ostatných žiakov do samostatných skupín (tried). Výučba v týchto triedach prebieha podľa vzdelávacích programov pre špeciálne školy (identifikovali sme vzdelávacie programy pre deti a žiakov s ľahkým mentálnym postihnutím) alebo podľa samostatných vzdelávacích programov, ktoré ako sme už uviedli v inej časti analýzy, zahŕňajú najmä redukciu učebných osnov a posilnenie výchovných predmetov a pracovného vyučovania (napr. na úkor cudzích jazykov, či prírodovedných predmetov).

Mechanizmus zaraďovania žiakov do špeciálnych tried je na základe výsledkov vyšetrenia zariadenia výchovnej prevencie a poradenstva. Avšak v prípade škôl, ktoré sme zaradili do tejto kategórie je zo ŠkVP zrejme, že špeciálne triedy sú etnicky /

sociálne homogénne. Žiaci so zdravotným znevýhodnením pochádzajúci z majority, sa vzdelávajú ako individuálne integrovaní v bežných triedach. V prípade oddelovania rómskych žiakov / žiakov zo SZP do samostatných tried v rámci bežného vzdelávania, iba jedna škola referovala o vykonávaní komisionálnych skúšok, na základe ktorých sú žiaci zaradení do príslušného vzdelávacieho prúdu na škole. Pri všetkých ostatných školách nie je mechanizmus explicitne popísaný, aj keď na základe viacerých informácií v ŠkVP je zrejmé, že sa tak deje na základe sociálnej / etnickej príslušnosti žiakov.

Hoci väčšina škôl odôvodňovala zvolený prístup cez optiku vytvárania optimálnych podmienok či vyššej efektivity vzdelávania v homogenizovaných skupinách, domnievame sa, že vo viacerých prípadoch je segregácia rómskych detí motivovaná len snahou oddeliť ich od žiakov, reprezentujúcich majoritu (napr. z dôvodu zabránenia odlivu týchto žiakov zo školy). Ako extrémny príklad možno uviesť už spomínanú oddelenú výdajňu stravy. Školy, u ktorých prevažujú pro-segregačné tendencie, zároveň vo svojich vzdelávacích programoch nedeklarovali snahu o opätovné začlenenie detí do jedného vzdelávacieho prúdu. Ako sa pro-segregačná tendencia odráža v ďalších aspektoch Školského vzdelávacieho programu, uvádzame v tabuľke 8.

Tabuľka 8: Charakteristika pro-segregačných tendencií škôl v školských vzdelávacích programoch

Sledované analytické kategórie	Charakteristika pro-segregačných tendencií škôl	
Všeobecná miera otvorenosti školského prostredia	<i>Spádová oblasť školy</i>	Škola väčšinou reflektuje, že ju navštevujú žiaci zo sociálne znevýhodneného prostredia / rómski žiaci.
	<i>Vonkajšia diferenciacia rôznych skupín žiakov</i>	Škola selektuje rôzne skupiny žiakov do oddelených (a vzájomne nepriepustných) prúdov vzdelávania, v ktorých žiaci postupujú podľa samostatných vzdelávacích programov.
	<i>Princípy výchovy a vzdelávania</i>	Školy sa väčšinou formálne hlásia k princípom otvorenosti, rovnosti, rovnocenného prístupu ku vzdelávaniu, avšak prevzatie týchto formulácií zo ŠtVP sa neodráža v ďalších častiach vzdelávacieho programu. V ŠkVP sa taktiež môže objavovať jazyk, necitlivý na etnickú/národnostnú rozmanitosť žiakov.
	<i>Prítomnosť a úloha špecializovaných odborných a pedagogických zamestnancov</i>	Na škole pôsobí špeciálny pedagóg, väčšinou ako vyučujúci v špeciálnych triedach, prípadne sa venuje individuálne začleneným žiakom. Pracuje so skupinou žiakov so zdravotným znevýhodnením. Na väčšine škôl okrem toho pôsobí pedagogický asistent, v prípade dvoch škôl aj logopéd.
	<i>Partnerské siete školy</i>	Škola deklaruje spoluprácu s rôznymi subjektmi, vrátane poradenských zariadení, detských integračných centier, či MVO. Časté je konštatovanie nefunkčnosti spolupráce s rodičmi žiakov zo SZP, bez navrhnutých stratégií na jej zlepšenie.
Výchova a vzdelávanie žiakov zo SZP	<i>Vnímanie znevýhodnenia a potrieb žiakov</i>	U žiakov zo SZP ako hlavné problémy vo vzdelávaní vnímajú nedostatok jazykových kompetencií a horšiu dochádzku, pričom pomenovávanie horšej hygieny sa vyskytovalo takmer výlučne v tejto kategórii škôl. Zdroje problémov vidia školy výlučne na strane žiaka a rodiny, nezriedka sa objavovala ich etnizácia.
	<i>Ciele výchovy a vzdelávania</i>	Medzi cieľmi prevažujú osvojenie si základov učiva žiakmi, zlepšenie hygienických návykov a rečových kompetencií, ale aj praktických zručností.
	<i>Využívané podporné opatrenia</i>	Školy zdôrazňovali najmä prvky finančného charakteru a zníženie počtu žiakov v triedach.
	<i>Formy a obsah vzdelávania</i>	Žiaci zo SZP / rómski žiaci sú vzdelávaní v oddelených triedach, vytváraných na základe zdravotného znevýhodnenia (špeciálne triedy) alebo (implicitného) etického/sociálneho kľúča. Využívaná je úprava učebných osnov, redukcia učiva, posilnenie výchovných predmetov či pridanie nových (napr. manuálne práce) so súčasnou nižšou hodinovou dotáciou cudzích jazykov či prírodovedných predmetov. Väčšina škôl má zriadený nultý ročník.
	<i>Popoludňajšie a voľnočasové aktivity</i>	Bohatá ponuka voľnočasových a mimoškolských aktivít, z ktorých viaceré sú špecificky určené pre rómskych žiakov (napr. doučovanie, tanečný, pohybový, spevácky krúžok; Miss a Boy Roma, Rómsky slávik a Slovenský slávik a pod.). Jedna zo škôl aplikuje celodenný výchovný systém.

Upozorňujeme, že oddelená forma vzdelávania žiakov zo SZP/rómskych žiakov predstavuje nielen poskytovanie vzdelávania nižšej kvality, ktoré im následne môže priamo brániť v dosiahnutí vyššieho vzdelania, ale taktiež zapríčiňuje zníženú interakciu s ostatnými žiakmi na škole, s prirodzenou sociálnou skupinou či širšou spoločnosťou. A v neposlednom rade je v rozpore

s medzinárodnými záväzkami Slovenska, ako aj s platnou legislatívou.⁵⁴ O to alarmujúcejšia je skutočnosť, že sme vyššie popísané pro-segregačné tendencie identifikovali v prípade 12škôl, čo predstavuje až 40% z celkového výskumného súboru.

1.9.2. Integrácia žiakov zo SZP do hlavného vzdelávacieho prúdu v rámci školy (pro-integračné školy)

Hlavný vzdelávací prúd na pro-integračných školách tvoria žiaci bez špeciálnych výchovno-vzdelávacích potrieb, na ktorých je primárne zameraný aj školský vzdelávací program. Žiaci so ŠVVP (vrátane žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia) sú rozpoznávaní ako „odlišní od normy“, majúci špecifické deficity či hendikepy, ktoré si vyžadujú kompenzáciu na to, aby sa mohli zaradiť do hlavného vzdelávacieho prúdu a boli v ňom úspešní. V dôsledku potreby špecializovanej starostlivosti, poskytovanej špecializovaným personálom, vo vymedzenom čase, skupine či triede, sú žiaci vyčleňovaní (individuálne alebo skupinovo) na istú časť výchovno-vzdelávacieho procesu z hlavného vzdelávacieho prúdu.⁵⁵

V prípade škôl, ktoré sme zaradili do kategórie pro-integračných, sa síce časť detí zo SZP vzdeláva v oddelených triedach (vo všetkých prípadoch v špeciálnych), avšak vzhľadom na ich počet na škole je zrejme, že sa nejedná o opatrenie, vyčleňujúce prevažnú časť žiakov zo SZP z hlavného vzdelávacieho prúdu. V prípade tejto skupiny škôl je súčasne prítomný (deklarovaný) dôraz na integráciu detí zo SZP do prostredia štandardných tried, ako aj do širšej spoločnosti.

Pomerne vysoké percento škôl (27%), u ktorých v rámci ŠkVP prevládali pro-integračné tendencie, korešponduje podľa nášho názoru s primárnym nastavením vzdelávacieho systému na Slovensku.

Tabuľka 9: Charakteristika pro-integračných tendencií škôl v školských vzdelávacích programoch

Sledované analytické kategórie	Charakteristika pro-integračných tendencií škôl	
Všeobecná miera otvorenosti školského prostredia	Spádová oblasť školy	Škola reflektuje, že ju navštevujú žiaci zo sociálne znevýhodneného prostredia / rómski žiaci / žiaci zo sociálne vylúčenej rómskej lokality.
	Vonkajšia diferenciácia rôznych skupín žiakov	Hlavný vzdelávací prúd tvoria deti bez ŠVVP, žiaci so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami sú z neho vyčleňovaní buď skupinovo alebo individuálne, avšak škola vyvíja snahy o udržanie ich kontaktu s prirodzenou rovesníckou skupinou.
	Princípy výchovy a vzdelávania	Škola sa hlási k princípom otvorenosti, rovnosti a rovnocenného prístupu ku vzdelávaniu. Taktiež sa hlási k vzdelávaniu detí so ŠVVP, pričom ako hlavný princíp ich výchovy a vzdelávania uvádza snahy o ich integráciu.
	Prítomnosť a úloha špecializovaných odborných a pedagogických zamestnancov	Na škole pôsobí špeciálny pedagóg, väčšinou ako vyučujúci v špeciálnych triedach, prípadne sa venuje individuálne začleneným žiakom. Koordinuje tiež postup ostatných pedagogických pracovníkov pri práci s deťmi so ŠVVP. Na škole okrem toho pôsobí pedagogický asistent.
	Partnerské siete školy	Deklarovaná spolupráca s rôznymi subjektami, vrátane poradenských zariadení, detských integračných centier, či MVO. Spolupráca s rodičmi žiakov zo SZP je často v kompetencií pedagogického asistenta.
Výchova a vzdelávanie žiakov zo SZP	Vnímanie znevýhodnenia a potrieb žiakov	Školy opisujú viaceré "hendikepy" detí zo SZP, ktoré je potrebné kompenzovať v rámci výchovy a vzdelávania na škole (napr. jazyková bariéra, celková horšia úroveň schopností, nedostatočné sociálne kompetencie). Ich zdroje lokalizovali školy najmä v oblasti chýbajúcej predškolskej prípravy a podpory zo strany rodiny. V takmer polovici ŠkVP sa objavilo vnímanie zvyšujúcej sa koncentrácie žiakov zo SZP ako problematickej.
	Ciele výchovy a vzdelávania	Okrem odstraňovania vyššie uvedených znevýhodnení, viaceré školy v tejto skupine vyzdvihovali potrebu pripraviť deti zo SZP na vyššie vzdelávanie, podporu posilňovania silných stránok detí a budovania ich vlastnej identity. Škola kladie taktiež dôraz na spoluprácu s rodičmi žiakov zo SZP.
	Využívané podporné opatrenia	Školy deklarovali využívanie zážitkových a skupinových programov, či syntetickej metódy čítania. Pomerne často spomínali opatrenia finančného charakteru (aj nad rámec dotácií na stravu a pomôcky), špecializovaných pomôcok a úpravy prostredia tried. Viaceré školy referovali o pozitívnych výsledkoch svojej činnosti (nízka miera absencií detí na vyučovaní, uplatnenie na stredných školách v maturitných odboroch).
	Formy a obsah vzdelávania	Žiaci zo SZP sa vzdelávajú v bežných triedach, spoločne s ostatnými žiakmi. Hoci časť z nich môže byť vzdelávaná v špeciálnych triedach, vzhľadom na ich počet je zrejme, že sa nejedná o opatrenie, vyčleňujúce prevažnú časť žiakov zo SZP z hlavného vzdelávacieho prúdu.
	Popoludňajšie a voľnočasové aktivity	Bohatá ponuka voľnočasových a mimoškolských aktivít, dôraz na zapájanie detí zo SZP do ŠKD a zabezpečenia celodenného vzdelávania, existencia záujmových útvarov, špecificky určených pre rómske deti (tanečný, športový).

54. Napr. zákazom všetkých foriem diskriminácie a obzvlášť segregácie (§ 3, písm. d) Školského zákona).

55. Analýza individuálneho prístupu pedagógov k žákum se speciálními vzdelávacími potřebami. Řešitel výskumu: Zdeněk Svoboda, Člověk v tísni, o.p.s. – ČR. 2009.

1.9.3. Inklúzia žiakov zo SZP v rámci školy (pro-inkluzívne školy)

V porovnaní s integračnými snahami je podstatou pro-inkluzívnych tendencií zmena optiky. Zlyhávajúci žiak v hlavnom vzdelávacom prúde nie je vysvetľovaný jeho hendikepmi (s ktorými vstupuje do školy), ale bariérami vo vzdelávacom systéme, ktorý nie je dostatočne otvorený unikátnym potrebám jednotlivcov.⁵⁶ Vzdelávacie programy škôl, zaradených do tejto kategórie, reflektujú heterogenitu potrieb žiakov (vrátane detí zo SZP) a snažia sa na ňu reagovať, viaceré otvorene deklarujú neprípustnosť segregácie rómskych žiakov. Žiaci zo sociálne znevýhodneného prostredia sú vzdelávaní v bežných triedach, pričom ich špeciálne potreby sú napĺňané prostredníctvom individuálnych výchovno-vzdelávacích programov a ďalších intervencií.

K vyčleňovaniu žiakov zo SZP nedochádza ani v rámci mimovyučovacích a voľno-časových aktivít. ŠkVP tak ide nad rámec integrácie žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami, snaží sa o aktívne prispôsobenie vzdelávacieho prostredia školy potrebám detí. Úloha rozvíjania individuálnych schopností je na jednotlivých učiteľoch, ktorí sú podporovaní ďalšími odborníkmi (napr. koordinátorom pre začleňovanie). Primárne pro-inkluzívnu orientáciu sme identifikovali v prípade štyroch škôl, čo tvorí žiaľ iba 13% z celkového súboru, zaradeného do výskumu.

Tabuľka 10: Charakteristika pro-inkluzívnych tendencií škôl v školských vzdelávacích programoch

Sledované analytické kategórie		Charakteristika pro-inkluzívnych tendencií škôl
Všeobecná miera otvorenosti školského prostredia	<i>Spádová oblasť školy</i>	Škola reflektuje špecifiká regiónu a spádovej oblasti, vrátane žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia / rómskych žiakov / žiakov zo sociálne vylúčenej rómskej lokality a ich potrieb.
	<i>Vonkajšia diferenciacia rôznych skupín žiakov</i>	Všetci žiaci školy sa nachádzajú v hlavnom vzdelávacom prúde.
	<i>Princípy výchovy a vzdelávania</i>	Škola v základných princípoch deklaruje svoju otvorenosť voči rôznym žiakom, zdôrazňuje rešpektovanie rozmanitosti, rovnosť žiakov, prípadne sa priamo hlási k snahe o odstraňovanie diskriminácie a segregácie vo vzdelávaní. Tieto princípy sa odrážajú vo všetkých častiach ŠkVP.
	<i>Prítomnosť a úloha špecializovaných odborných a pedagogických zamestnancov</i>	Na škole pôsobí personál, špecializujúci sa na prácu s deťmi so ŠVVP (okrem špeciálneho pedagóga napr. koordinátor pre začleňovanie). Na školách pôsobí pedagogický asistent (špecificky aj pre žiakov zo SZP).
	<i>Partnerské siete školy</i>	Deklarovaná spolupráca so širokou paletou partnerov, vrátane MVO, ktoré sa venujú problematike sociálneho vylúčenia, s terénnymi sociálnymi pracovníkmi, prípadne komunitným centrom. Prezentovaná schopnosť nadviazať spoluprácu s rodičmi (aj žiakov zo SZP).
Výchova a vzdelávanie žiakov zo SZP	<i>Vnímanie znevýhodnenia a potrieb žiakov</i>	Školy hlbšie analyzujú znevýhodnenia žiakov zo SZP, pomenovávajú ich potreby, ako aj možné bariéry na strane škôl (napr. neprijímanie spolužiakmi). Zdroj špecifických potrieb vidia v sociálnom vylúčení žiakov.
	<i>Ciele výchovy a vzdelávania</i>	Vo vzdelávacích programoch sú stanovené konkrétne ciele, ktoré sa zameriavajú ako na žiakov, tak aj na rodinu (zlepšenie spolupráce, podpora domácej prípravy, podpora pravidelnej dochádzky) a školu samotnú (integrácia a zamedzenie segregácie so súčasou potrebou špecifického prístupu).
	<i>Využívané podporné opatrenia</i>	Školy pri práci so žiakmi zo SZP deklarujú využívanie rôznych inovátnych metód a postupov (napr. aktívne používajú projektové vyučovanie, skupinové a kooperatívne metódy). So žiakmi zo SZP realizujú profesijnú orientáciu. Prierezová téma multikultúrnej výchovy reaguje na heterogénnu skladbu žiakov na škole. Objavuje sa tiež zdôrazňovanie významu osobnosti a prístupu pedagóga.
	<i>Formy a obsah vzdelávania</i>	Žiaci zo SZP / rómski žiaci sú vzdelávaní v hlavnom vzdelávacom prúde, spoločne s ostatnými žiakmi. Tri školy zároveň deklarujú vzdelávanie žiakov podľa IVVP.
	<i>Popoludňajšie a voľnočasové aktivity</i>	Široká ponuka voľnočasových aktivít, ktoré sú prístupné aj žiakom zo SZP (napr. doučovanie, ale aj IKT), pričom viaceré školy deklarujú spoluprácu s ďalšími partnermi pri ich realizácii (napr. rodičmi žiakov zo SZP, MVO).

56. Analýza individuálneho prístupu pedagógov k žákum se špeciálnymi vzdelávacími potrebami. Riešiteľ výskumu: Zdeněk Svoboda, Člověk v tísni, o.p.s. – ČR. 2009.

1.9.4. Nereflektovanie žiakov zo SZP (indiferentné školy)

Do tejto kategórie sme zaradili šesť škôl (20% z výskumného súboru), ktorých vzdelávacie programy boli nastavené na vzdelávanie „bežných“ žiakov. Deti zo sociálne znevýhodneného prostredia sa v nich objavovali iba veľmi okrajovo, hoci na školách tvoria pomerne vysoké percento (20-37%). Školy nepomenovávajú potreby detí, ani znevýhodnenia, ktorým vo vzdelávaní čelia, rovnako si nestanovujú žiadne vzdelávacie ciele či stratégie vo vzťahu k týmto deťom. Domnievame sa, že vo väčšine prípadov to nebolo spôsobené snahou o minimálne „škatulkovanie“ detí a skutočne individuálny prístup ku každému žiakovi. Nereflektovanie žiakov zo SZP v Školských vzdelávacích programoch bolo podľa nášho názoru v niektorých prípadoch spôsobené veľmi formalistickým spracovaním dokumentu. V prípade viacerých škôl však mohlo byť tiež odrazom očakávania, že deti sa prispôbia všeobecne nastavenému vzdelávaciemu programu a to bez aplikácie akýchkoľvek podporných opatrení. Uvedené pravdepodobne nie je realistickým očakávaním, a to nielen vo vzťahu k deťom zo sociálne znevýhodneného prostredia.

Tabuľka 11: Charakteristika indiferentných tendencií škôl v školských vzdelávacích programoch

Sledované analytické kategórie		Charakteristika indiferentných škôl
Všeobecná miera otvorenosti školského prostredia	<i>Spádová oblasť školy</i>	Škola nereflektuje, že ju navštevujú žiaci z rôznych sociálnych / etnických / iných skupín.
	<i>Vonkajšia diferenciácia rôznych skupín žiakov</i>	Hlavný vzdelávací prúd tvoria deti bez ŠVVP, žiaci so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami sú z neho vyčleňovaní buď skupinovo alebo individuálne.
	<i>Princípy výchovy a vzdelávania</i>	Škola sa formálne hlási k princípom otvorenosti, rovnosti a rovnocenného prístupu, avšak prevzatie týchto formulácií zo ŠtVP sa neodráža v ďalších častiach vzdelávacieho programu. V ŠkVP sa taktiež môže objaviť jazyk, necitlivý na etnickú/národnostnú rozmanitosť žiakov.
	<i>Prítomnosť a úloha špecializovaných odborných a pedagogických zamestnancov</i>	Na škole pôsobí špeciálny pedagóg, väčšinou ako vyučujúci v špeciálnych triedach, prípadne sa venuje individuálne začleneným žiakom. Pracuje so skupinou žiakov so zdravotným znevýhodnením, rovnako ako pedagogický asistent (len v prípade jednej školy sa pedagogickí asistenti venujú aj žiakom zo "sociálne zaostaleho prostredia").
	<i>Partnerské siete školy</i>	Partnerská sieť školy aj spolupráca s rodičmi je opísaná vo všeobecnej rovine (bez zohľadnenia žiakov zo SZP).
Výchova a vzdelávanie žiakov zo SZP	<i>Vnímanie znevýhodnenia a potrieb žiakov</i>	Na základe informácií v ŠkVP nie je možné posúdiť.
	<i>Ciele výchovy a vzdelávania</i>	Školy neformulujú samostatné ciele výchovy a vzdelávania žiakov zo SZP, v niektorých prípadoch je uvedené nešpecifické "venovanie pozornosti", prípadne „individuálny prístup“.
	<i>Využívané podporné opatrenia</i>	Na základe informácií v ŠkVP nie je možné posúdiť. Iba jedna škola uvádza "úľavy podľa platných zákonov" (dotácie na stravu a pomôcky).
	<i>Formy a obsah vzdelávania</i>	Na základe informácií v ŠkVP nie je možné posúdiť.
	<i>Popoludňajšie a voľnočasové aktivity</i>	Všeobecný opis voľnočasových aktivít na škole, bez reflexie účasti žiakov zo SZP na nich. Možnosť zapojenia sa do ŠKD krúžkov bola v prípade dvoch škôl uvádzaná ako jediné podporné opatrenie pre žiakov zo SZP.

1.10. Miera inovatívnosti Školských vzdelávacích programov

Pri analýze sme sa snažili taktiež o posúdenie toho, nakoľko je vzdelávací program „ušíty na mieru“ podmienkam danej školy a regiónu, alebo nakoľko je len mierne rozšírenou kópiou štátneho vzdelávacieho programu. Vzhľadom na to, že od zavedenia dvojúrovňového modelu tvorby vzdelávacích programov ubehlo isté obdobie, predpokladali sme, že školy mali dostatočný priestor na skutočnú formuláciu vlastných cieľov a obsahu výchovy a vzdelávania a ich pretavenie do podoby Školských vzdelávacích programov.

V rámci analýzy sme jednotlivé ŠkVP podľa miery ich inovatívnosti rozdeľovali do kategórií (pozri tabuľku 12).

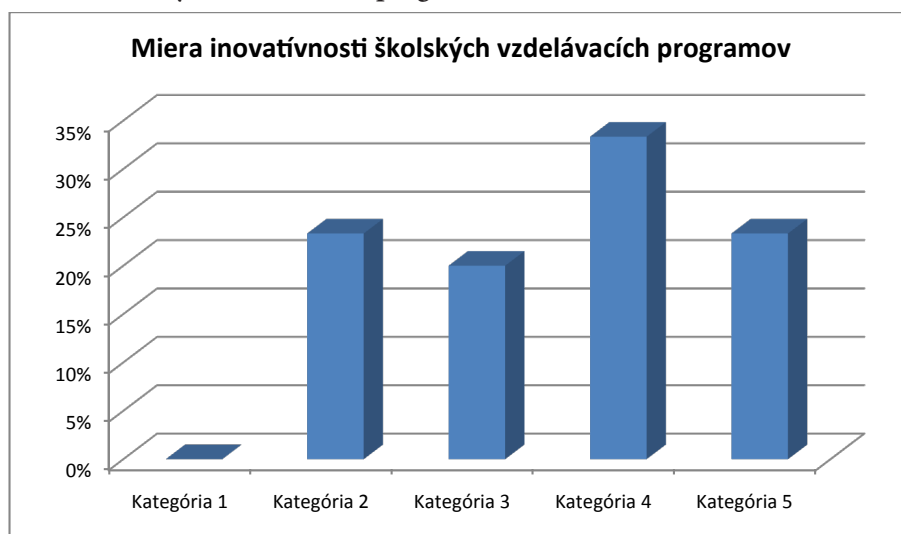
Tabuľka 12: Kategorizácia ŠkVP podľa miery inovatívnosti

Kategória	Charakteristika miery inovatívnosti ŠkVP
1	Školský vzdelávací program je kópiou štátneho vzdelávacieho programu, prípadne Vzorového Školského vzdelávacieho programu.
2	Vzdelávací program školy mierne modifikuje ŠtVP, ale súčasne obsahuje veľký podiel mechanicky prebratých pasáží, bez zjavného vzťahu k celkovej stratégii školy.

3	Škola pri formulácii vzdelávacieho programu reflektuje špecifiká spádovej oblasti a snaží o formuláciu vlastnej vzdelávacej stratégie (zamerania), avšak pri popise konkrétnych opatrení využíva najmä tie, ktoré sú uvedené v ŠtVP, bez ich prispôbenia konkrétnym podmienkam školy.
4	Škola pri formulácii vzdelávacieho programu reflektovala špecifiká svojej spádovej oblasti a žiakov, ktorí školu navštevujú. Vzdelávací program školy nie je len adaptáciou ŠtVP na podmienky školy, škola do neho vnáša veľa vlastných prvkov.
5	Školský vzdelávací program je vysoko inovatívny, zameranie a pedagogická stratégia školy odráža identifikované potreby / problémy žiakov (aj vo vzťahu k žiakom so ŠVVP, resp. SZP), na základe ktorých škola navrhuje vlastné riešenia.

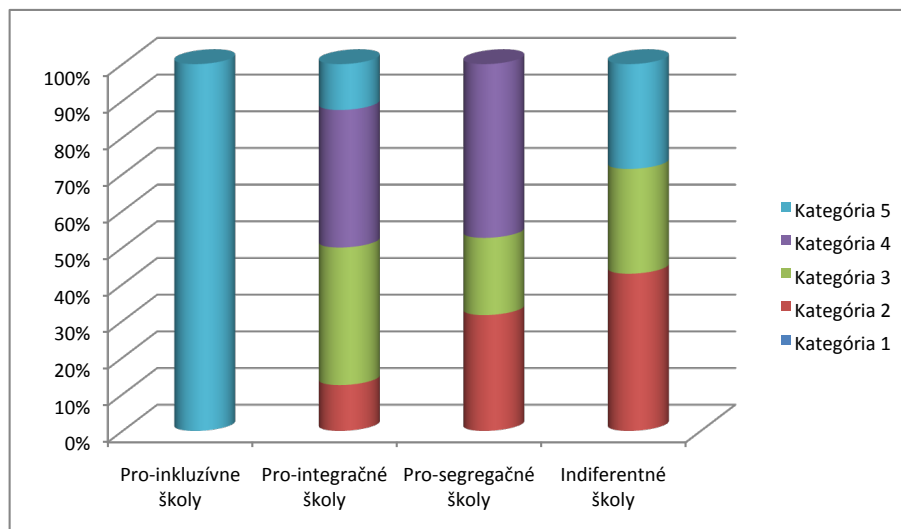
V prípade viac ako polovice škôl, zaradených do výskumu (57%), je Školský vzdelávací program skutočne dokumentom, obsahujúcim vlastnú vzdelávaciu stratégiu školy, odvodenú zo špecifik oblasti, v ktorej sa škola nachádza. Avšak vzdelávací program približne každej piatej školy pôsobí dojemom formálneho dokumentu, ktorý do veľkej miery reprodukuje povinný obsah a ciele výchovy a vzdelávania zo Štátneho vzdelávacieho programu, bez pridanej hodnoty zo strany školy. Nezodpovedanou otázkou žiaľ zostáva, či tieto školy skutočne nevyužívajú možnosti, ktoré im ponúkla kurikulárna reforma, alebo túto (hoci základnú) časť školskej dokumentácie nepovažujú za natolko podstatnú, aby jej venovali dostatočnú pozornosť a aby sa v nej odrazili vlastné pedagogické stratégie škôl.

Graf 6: Miera inovatívnosti školských vzdelávacích programov

Najväčšie „rezervy“ v tvorbe vlastných vzdelávacích stratégií a opatrení sme identifikovali práve v oblasti výchovy a vzdelávania žiakov zo ŠVVP (špecificky žiakov zo SZP). V týchto častiach ŠkVP sa školy najčastejšie doslovne inšpirovali Štátnym vzdelávacím programom (prípadne Vzorovým Školským vzdelávacím programom⁵⁷), čo sa odrazilo aj na distribúcií škôl medzi jednotlivé kategórie podľa miery inovatívnosti najmä v prípade tzv. indiferentných škôl.

Graf 7: Miera inovatívnosti Školských vzdelávacích programov podľa prevažujúcej stratégie školy vo vzťahu k vzdelávaniu žiakov zo SZP.

57. V časti, venovanej popisu zabezpečenia výučby pre žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia, obsahuje Vzorový Školský vzdelávací program prázdne riadky.

1.11. Hlavné zistenia a záver analýzy školských vzdelávacích programov

Výsledky analýzy je potrebné interpretovať s ohľadom na skutočnosť, že obsahuje len informácie, ktoré mali školy uvedené v Školských vzdelávacích programoch. Pedagogická prax na jednotlivých školách sa môže viac či menej odlišovať. Najmä mieru reflektovania potrieb žiakov zo SZP a reálne uplatňované vzdelávacie stratégie by bolo vhodné v budúcnosti overiť aj v praxi (v rámci terénneho výskumu).⁵⁸ Výber škôl, zaradených do analýzy nebol náhodný⁵⁹ a zároveň ich počet je príliš malý na to, aby bolo možné na základe výsledkov analýzy vyvodzovať akékoľvek štatistické odhady. Percentuálne zastúpenie jednotlivých charakteristík má teda platnosť len pre súbor škôl, zaradených do analýzy (napr. nedovoľujeme si odhadovať celkové percento škôl s pro-segregačnou profiláciou). Napriek tomu si myslíme, že získané údaje sú pomerne alarmujúce.

• Identifikácia žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia a ich potreby

Všetky školy, zaradené do výskumu reflektujú, že ich navštevuje skupina žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia. Skutočnosť, že časť z nich pochádza zo sociálne vylúčených rómskych lokalít reflektuje však iba necelá polovica škôl (47%), pričom v týchto prípadoch dochádzalo často k stotožňovaniu etnicity so sociálnym znevýhodnením („rómski“ a „sociálne znevýhodnení“ žiaci boli používané ako synonymá). Niekoľko škôl uvádza vo svojich ŠkVP presný počet rómskych žiakov, navštevujúcich školu.

Odlisný spôsob financovania a aj metodických pokynov, smerovaných školám v prípade žiakov zo zdravotným znevýhodnením a žiakov s nadaním, sa prejavil v tendencii tretiny škôl vyčleňovať žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia spomedzi žiakov zo ŠVVP.

Len veľmi málo škôl sa v ŠkVP zameriava na popis potrieb žiakov zo SZP alebo bariér v prístupe ku vzdelávaniu na strane škôl. Väčšina škôl popisuje deficity a problémy na strane žiakov a ich rodín (jazyková bariéra, nedostatočná spolupráca s rodinami, absencia pravidelnej školskej dochádzky, nezvládanie učiva, nedostatočné hygienické a sociálne návyky, nedostatky v oblasti kognitívnych funkcií a jemnej motoriky a ďalšie). Až 20% škôl vníma samotného žiaka a/alebo prítomnosť žiakov zo SZP na škole ako „problematickú“, prípadne ako jednu zo slabých stránok školy. Len 9 škôl uvádzalo také charakteristiky žiakov zo SZP, ktoré by sa dali označiť za ich silné stránky, resp. pozitívne charakteristiky (najčastejšie hudobný, umelecký a pohybový talent žiakov).

Príčinou vyššie menovaných problémov sú podľa časti škôl etnické, resp. kultúrne faktory (spájajúce sa najmä s odlišnou hodnotovou orientáciou), disfunkčné rodinné prostredie, či faktory, vyplývajúce z chudoby a sociálneho vylúčenia rodín (napr. nízku vzdelanosť rodičov). Niektoré školy vyzdvihovali vplyv absentujúcej predškolskej prípravy detí. Jedna zo škôl, zaradených do výskumu, vidí príčiny neúspešnosti rómskych žiakov v ich mentálnej retardácii. Iba jedna škola vidí zdroje problémov detí zo SZP vo vzdelávaní taktiež v bariérach na strane vzdelávacieho systému, medzi ktoré zaraďuje nedostatok financií a kvalifikovaných pedagógov.

• Ciele výchovy a vzdelávania žiakov zo SZP

Len skutočne minimálne percento škôl stanovuje vo svojich vzdelávacích programoch explicitné ciele výchovy a vzdelávania žiakov zo SZP. Implicitne však zo vzdelávacích programov vyplýva, že cieľom ich pôsobenia na žiakov je najmä rozvoj komunikačných schopností a rečových kompetencií (23%). V kontexte tohto cieľa však zarážajúco vyznieva skutočnosť, že žiadna zo škôl vo svojom vzdelávacom programe nedeklarovala využívanie akýchkoľvek špecializovaných metód na výučbu slovenčiny pre deti s odlišným materinským jazykom. Zlepšenie hygienických návykov, podporu hodnoty vzdelania, motiváciu a zníženie školskej neúspešnosti považuje za primárne ciele pôsobenia školy 20% z nich. Časť škôl sa usiluje o rozvoj praktických zručností u žiakov (manuálnych, remeselných, pracovných), pohybových schopností, či umeleckého talentu. Dané školy ich zdôrazňujú v kontexte detí zo znevýhodneného prostredia, u bežných žiakov sa na ne špecificky nezameriavajú. Zriedkavejšie sa školy zameriavajú na „primeraný rozvoj osobnosti a začlenenie sa do spoločnosti“ (odporúčané v ŠtVP), prevenciu sociálno-patologických javov, či zabezpečenie prechodu žiakov na stredné školy a podporu budovania životných cieľov.

Ciele, ktoré si školy kladú vo vzťahu k rodinám žiakov zo SZP, do veľkej miery odrážajú „problémy“, ktoré v tejto oblasti pomenovali. Za najdôležitejšie považujú zlepšiť spoluprácu s rodinou žiakov zo SZP, čím tiež sledujú zámer zlepšenia ich dochádzky do školy, podporu domácej prípravy na vyučovanie a zlepšenie celkovej výchovy a starostlivosti o deti.

V súlade s identifikáciou zdrojov potrieb a problémov vo vzdelávaní žiakov zo SZP iba nižšie percento škôl si v oblasti výchovy a vzdelávania žiakov zo SZP kladie za cieľ odstraňovanie možných bariér na strane škôl (30%). Zameriavajú (resp. plánujú sa zamerať) najmä na integráciu žiakov zo SZP do bežných tried a odstránenie ich segregácie (4 školy), zvýšenie odbornosti a kvalifikácie pedagógov, venovanie väčšej pozornosti a pedagogickej starostlivosti tejto skupine žiakov, či bližšie nešpecifikovaný zámer o „zmenu prístupu školy“. Jedna škola poukazuje na potrebu vzdelávania v oblasti rómskeho jazyka,

58. Hoci na šiestich školách z výskumného súboru prebehol aj terénny prieskum, na základe objednávky od zadávateľa (MŠVVaŠ) bol v tejto fáze zúžený iba na oblasť voľnočasových aktivít.

59. Charakteristika výskumného súboru sa nachádza v časti 1.3., hlavným možným skresľujúcim faktorom bolo vyradenie škôl, ktoré sú zapojené do Národných projektov, realizovaných MPC.

kultúry a histórie, čo má uľahčiť komunikáciu so žiakmi. Dve školy vyjadrujú zámer prejsť na alternatívne modely vyučovania a zaviesť nové metódy (napr. projektové a kooperatívne vyučovanie), ktoré budú viac rešpektovať potreby detí.

• **Formy a obsah vzdelávania žiakov zo SZP**

Len 57% škôl zaradených do výskumu vo svojich vzdelávacích programoch špecifikuje formu vzdelávania detí zo SZP. Z existujúcich údajov je veľmi ťažké vyvodiť zovšeobecnenie o prevládajúcom type vzdelávania. Avšak pomerne alarmujúcim zistením je skutočnosť že zo škôl, ktoré konkretizovali formu vzdelávania, iba 41% deklaruje vzdelávanie žiakov zo SZP v bežných triedach spoločne s ostatnými žiakmi. Zvyšných 59% škôl uplatňuje vonkajšiu diferenciáciu žiakov, kedy sú všetci alebo časť žiakov zo SZP vzdelávaní v rôznych formách oddeleného vzdelávania: v špeciálnych alebo špecializovaných triedach, triedach s alternatívnymi učebnými osnovami, či dokonca v „rómskych triedach“.

Celkovo 13% škôl z celého výskumného súboru vo svojich vzdelávacích programoch deklarovalo, že (časť alebo všetkých) žiakov zo SZP, ktorí školu navštevujú, vzdeláva v oddelených špeciálnych triedach. Špeciálne triedy na týchto školách sú teda výhradne tvorené rómskymi žiakmi zo sociálne znevýhodneného prostredia (žiaci so ŠVVP z majoritného prostredia sú individuálne integrovaní v bežných triedach).

Ďalšou formou samostatného vzdelávania žiakov zo SZP sú triedy s alternatívnymi učebnými osnovami, resp. samostatné vzdelávacie varianty, ktoré sme identifikovali na 5 školách. Vo všetkých prípadoch sa jednalo o redukciu osnov a posilnenie výchovných predmetov (hudobná výchova, výtvarná výchova a telesná výchova) a pracovného vyučovania na úkor cudzích jazykov alebo prírodovedných predmetov. Niektoré zo škôl zavádzajú špecifické predmety ako súčasť vzdelávania žiakov zo SZP. V našom výskumnom súbore sa jednalo o štyri školy, ktoré zaviedli predmety, zamerané na výtvarnú výchovu, pracovné vyučovanie a „socializáciu“.

Špecializovanú triedu sme identifikovali len na jednej škole, ktorá ju zriaďuje v prípade, že jej to umožňuje dostatočný počet detí končiacich nultý ročník. V dvoch školských vzdelávacích programoch bolo uvedené, že na škole sa nachádzajú triedy, navštevované *výhradne rómskymi žiakmi* (väčšinou triedy „C“).

Hoci školy pomenovávali možný prínos oddeleného typu vzdelávania pre žiakov samotných (napr. uplatňovanie špeciálno-pedagogických postupov zo strany kvalifikovaného pedagóga, zníženie počtu žiakov v triedach, pozitívna motivácia žiakov), motiváciou školy na ich zriaďovanie je nepochybne aj zníženie počtu nepospievajúcich žiakov a tým zlepšenie celkových výsledkov školy, či jednoducho snaha o oddelenie rómskych žiakov od detí z majoritného prostredia.

Je však nesporné, že triedy, v ktorých žiaci postupujú podľa vzdelávacieho programu pre žiakov s mentálnym postihnutím, ako aj triedy s alternatívnymi učebnými osnovami, resp. samostatné vzdelávacie varianty, zabezpečujú pre žiakov vzdelávanie odlišnej (a žiaľ, vo väčšine prípadov nižšej) kvality. Taktiež sa domnievame, že vyčleňovanie žiakov zo SZP do samostatných tried ich oberá o možnosť rozvoja sociálnych kompetencií a budovania sociálneho kapitálu. Existencia etnicky homogénnych tried je taktiež jednoznačne v rozpore s platnou legislatívou, prijatými stratégiami, ako aj medzinárodnými záväzkami Slovenska. Rovnako prípady oddeleného stravovania a samostatných hygienických zariadení, ktoré boli ďalšími identifikovanými formami vyčleňovania žiakov zo SZP/rómskych žiakov, uvedenými vo vzdelávacích programoch dvoch škôl.

Dočasnú diferenciáciu žiakov zo SZP vo forme nultých ročníkov využíva 11 základných škôl (37% z celkového súboru). V súlade s očakávaniami je toto opatrenie školami hodnotené veľmi pozitívne, najmä pre pokles nepospievajúcich žiakov na škole (hlavne v prvom ročníku). Ani jedna škola však nedeclarovala vzdelávanie žiakov v nultom ročníku podľa IVVP. Taktiež z popisu nultých ročníkov nie je ani na jednej škole zrejmé, v akej forme pokračuje vzdelávanie detí po ich absolvovaní (viaceré školy v ŠkVP deklarovali, že v prípade nezrelých detí, ktoré nepochádzajú zo SZP, škola volí odklad povinnej školskej dochádzky). Čiže dočasnosť umiestnenia detí zo SZP v samostatnej a homogénnej triede (nultom ročníku) zostáva otázná.

Celkovo 7 škôl vo svojich vzdelávacích programoch deklarovalo vzdelávanie žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia v bežných triedach. Viacero škôl zároveň zdôrazňovalo ich začleňovanie medzi ostatných žiakov a jeho význam pre budúcu integráciu detí zo SZP do spoločnosti.

Vzdelávanie žiakov so ŠVVP podľa individuálnych výchovno-vzdelávacích programov deklaruje 16 škôl (53%). Z toho iba pri 4 školách sa dalo jednoznačne odlišiť, že IVVP vypracovávajú špecificky aj pre žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia. Skutočnosť, že školy tento údaj nemajú vo vzdelávacích programoch uvedený, ešte nemusí znamenať, že v realite podľa IVVP nepostupujú (a naopak). Domnievame sa však, že najmä v prípade škôl, v ktorých žiaci zo SZP tvoria viac ako 50%, je nerealistické očakávať naplnenie tejto povinnosti. To zároveň poukazuje na skutočnosť, že uplatňovanie individualizovaného prístupu pri súčasnom počte žiakov v triedach a výške príspevku na vzdelávanie týchto žiakov nie je zrejme možné.

• **Využívané podporné opatrenia**

Pri výchove a vzdelávaní žiakov zo SZP školy deklarujú uplatňovanie individualizovaného prístupu a dôraz kladú na špecifické hodnotenie vzdelávacích výsledkov s cieľom motivovať žiakov. Tri školy (10%) vyzdvihujú taktiež úlohu realizácie včasnej diagnostiky v prípade týchto žiakov.

Súčasťou analýzy bola tiež snaha o identifikovanie špecifických metód práce, ktoré školy využívajú pri práci s deťmi zo sociálne znevýhodneného prostredia. Vzhľadom na veľmi nízky počet škôl, uvádzajúcich použitie konkrétnych metód pri práci s deťmi zo SZP (8 škôl) sme sa taktiež zamerali na analýzu rôznych typov alternatívnych metód, využívaných školami vo všeobecnosti. Školy, zapojené do výskumu, uvádzajú širokú paletu inovatívnych metód, ktoré využívajú ako doplnok klasického frontálneho systému výučby (napr. projektové vyučovanie a ďalšie aktívne vyučovacie metódy, blokové vyučovanie, prvky alternatívnej pedagogiky – napr. integrované tematické vyučovanie, metódy, využívajúce prvky kritického myslenia, metódy na rozvoj tvorivosti, vyučovanie s prvkami daltonského plánu). Viaceré školy taktiež deklarujú využívanie metód na podporu čitateľskej gramotnosti, čítania s porozumením, či využívanie metódy Sfumato – splývavého čítania. V prípade výchovy a vzdelávania detí zo SZP však školy najčastejšie deklarujú využívanie špecifických metód vo všeobecnosti, bez bližšej konkretizácie (20% škôl). Z konkrétnych metód najčastejšie definujú skupinové a kooperatívne vyučovanie (10 %), ďalej projektové vyučovanie a zážitkové učenie (7 %). Identifikovali sme tiež prípady realizácie aktivít profesijnej orientácie žiakov, využívanie modelovania, dramatizácie či syntetickej metódy čítania.

Z hľadiska vytvárania podmienok pre vzdelávanie žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami (špecificky žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia) je nepochybne dôležitým faktorom prítomnosť kvalifikovaného odborného personálu v škole. Z analýzy však vyplynulo, že školy majú v praxi k dispozícii len veľmi obmedzený počet špecialistov, ktorých odbornosť a asistenciu by pri výchove a vzdelávaní žiakov zo SZP mohli využiť. Najväčšie percento škôl deklaruje prítomnosť pedagogického asistenta a špeciálneho pedagóga (zhodne 70%). Práca s deťmi so ŠVVP (a špecificky zo SZP) je tiež úlohou výchovných poradcov, ktorí pôsobia na 87% zapojených škôl. Dve školy z výskumného súboru deklarovali zriadenie pozície koordinátora pre začleňovanie (v prípade jednej školy dokonca celej komisie pre začleňovanie). Okrem žiakov zo zdravotným znevýhodnením sa venujú špecificky aj žiakom zo SZP. Z ďalších špecializovaných pracovníkov, ktorí by mohli byť nápomocní pri začleňovaní detí zo ŠVVP do prostredia bežných škôl, sme identifikovali logopéda (na dvoch školách). Na žiadnej škole, ktorá bola do výskumu zaradená, nepôsobí školský psychológ, sociálny pracovník, sociálny či liečebný pedagóg, ani rehabilitačný pracovník. Zároveň, žiadna zo škôl nedeklarovala, že by pedagogickí pracovníci absolvovali vzdelávanie, špecificky zamerané na prácu s deťmi zo SZP.

Školy sa tento nedostatok snažia vyplniť spoluprácou s poradenskými zariadeniami. Spolupráca s nimi je však zameraná skôr na integráciu zdravotne znevýhodnených žiakov, (primárne na diagnostiku a tvorbu IVVP) ako na žiakov sociálne znevýhodnených. Obsahom spolupráce je primárne diagnostika, prípadne podieľanie sa na tvorbe IVVP. S realizáciou intervencií zo strany poradne sme sa nestretli ani v jednom ŠkVP.

Z ďalších podporných opatrení školy využívajú najmä finančné príspevky pre žiakov zo SZP (poskytované MPSVaR SR, ale aj samosprávami), úpravu organizácie výchovy a vzdelávania (10% škôl), či zníženie počtu žiakov v triedach. Tri školy (17 %) vo svojich programoch prezentujú realizáciu multikultúrnej výchovy v triedach so žiakmi zo SZP. Všetky sledované školy sa aktívne zapájajú do realizácie projektov, vyhlasovaných ministerstvom školstva. Len sedem škôl (23 %) realizuje projekty na rozšírenie (skvalitnenie) podporných opatrení pre žiakov zo SZP

• Otvorenosť prostredia školy a partnerské siete

Všetky školy, zapojené do výskumu, sa vo vzdelávacích programoch profilovali ako „otvorené školy“. Väčšina z nich zdôrazňovala snahu o zabezpečenie rovnocenného prístupu ku vzdelaniu pre všetky deti, integráciu detí zo ŠVVP do bežného prostredia školy. Medzi základnými princípmi škôl figurovali dôraz na vytváranie demokratickej klímy, vychovávanie žiakov v duchu humanistických princípov, či rešpektovania rozmanitosti. Žiaľ, vo väčšine prípadov sa jedná o doslovne prevzaté pasáže zo ŠVP, pričom v celkovom nastavení školských vzdelávacích programov sa otvorenosť prostredia škôl neodrážala.

Z hľadiska partnerskej siete škôl je najdôležitejším subjektom pochopiteľne rodina žiakov. Hoci viaceré školy okrem tradičných triednych aktivít, či fungovania rodičovskej rady uvádzali mnohé aktivity na podporu spolupráce s rodinami (napr. dni otvorených dverí a ďalšie), spolupráca s rodičmi žiakov zo SZP sa objavovala v prevažne negatívnom kontexte (konštatovanie nedostatočnej spolupráce). U viacerých škôl bola badateľná snaha delegovať spoluprácu so žiakmi zo SZP na pedagogických asistentov. Niektoré školy s pro-inkluzívnou orientáciou však uvádzali viaceré opatrenia, zamerané na zvýšenie zaangažovanosti rodičov žiakov zo SZP na dianie v škole (napr. zapojenie rodičov ako vedúcich záujmových krúžkov a pod.).

Z hľadiska zabezpečenia servisu pre žiakov so ŠVVP je dôležitá spolupráca s poradenskými zariadeniami, ktorú opisovali všetky školy. Veľmi dôležitým faktorom pri realizovaní spolupráce je však horšia dostupnosť poradenských zariadení (priestorová a časová).

Ďalšími identifikovanými partnermi škôl sú najmä obce a obecné organizácie, polícia, ostatné školy a školské zariadenia (najmä materské školy), Centrá voľného času, cirkvi, detské integračné centrá či Metodicko-pedagogické centrum. Z hľadiska možného využívania zdrojov partnerskej siete pri výchove a vzdelávaní žiakov zo SZP sme identifikovali spoluprácu s komunitnými centrami (2 školy) a mimovládny organizáciami (17 škôl), pričom však len niektoré z nich sa špecificky zameriavajú na podporu školy pri vzdelávaní žiakov zo SZP (Nadácia Škola dokorán, KARI – Banská Bystrica, Združenie Orava).

• Voľno-časové aktivity

Školy deklarovali realizáciu pomerne bohatej voľno-časovej činnosti, ktorá prebieha formou krúžkov (50% škôl), činnosti v ŠKD (80% škôl) alebo v spolupráci s inými organizáciami. Viaceré školy organizujú pre žiakov školské akademie, návštevy filmových a divadelných predstavení, školské besiedky a pod.

Účasť žiakov zo SZP v školskom klube detí explicitne pomenováva 5 škôl, 1 škola deklaruje realizáciu celodenného výchovného systému. Zapojenie žiakov zo SZP do záujmovej činnosti vyzdvihovalo viacero škôl (46%) ako dôležitý aspekt práce s nimi. Z hľadiska typu záujmových útvarov školy explicitne uvádzali IKT (2 školy), vo väčšine prípadov však aktivity speváckeho, športového či výtvarného zamerania. Zároveň viaceré školy (20%) uvádzali samostatné záujmové útvary/mimoškolské aktivity pre deti zo SZP (napr. Miss a Boy Roma, Rómsky a Slovenský Slávik a pod.). Iba dve školy vo svojich programoch využívajú doučovanie pre tých žiakov, ktorí majú problémy s prospechom.

• Prístupy škôl ku vzdelávaniu žiakov zo SZP

Jednou z úloh analýzy školských vzdelávacích programov bolo určenie prevažujúcej tendencie školy v prístupe ku vzdelávaniu žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia. Hlavným kľúčom bola celková otvorenosť prostredia školy, reflexia potrieb žiakov zo SZP, zvolené ciele a metódy vzdelávania, ale najmä formy a obsah ich vzdelávania.

Podľa prevažujúcej tendencie sme školy rozdelili na:

- **Pro-segregačné** - preferujúce rôzne formy oddeleného vzdelávania žiakov zo SZP / rómskych žiakov (celkovo 12 škôl, t.j. 40% z výskumného súboru). Výučba v oddelených triedach prebieha podľa vzdelávacích programov pre špeciálne školy (identifikovali sme vzdelávacie programy pre deti a žiakov s ľahkým mentálnym postihnutím) alebo podľa samostatných vzdelávacích programov, ktoré, ako sme už uviedli, zahŕňajú najmä redukciu učebných osnov, posilnenie výchovných predmetov a pracovného vyučovania.

- **Pro-integračné** - preferujúce integráciu, resp. „začleňovanie“ žiakov so ŠVVP a teda aj žiakov zo SZP (celkovo 8 škôl, t.j. 27%). Hlavný vzdelávací prúd tvoria bežní žiaci, žiaci so ŠVVP sú rozpoznávaní ako „odlišní od normy“, majúci špecifické znevýhodnenia, ktoré si vyžadujú kompenzáciu. Na týchto školách sa síce časť detí zo SZP vzdeláva v oddelených triedach (vo všetkých prípadoch v špeciálnych), avšak vzhľadom na ich počet na škole je zrejme, že sa nejedná o opatrenie, vyčleňujúce prevažnú časť žiakov zo SZP z hlavného vzdelávacieho prúdu. V prípade tejto skupiny škôl je súčasne prítomný (deklarovaný) dôraz na integráciu detí zo SZP do prostredia štandardných tried, ako aj do širšej spoločnosti.

- **Pro-inkluzívne** - vzdelávajúce všetkých žiakov v hlavnom vzdelávacom prúde za poskytovania súčasnej podpory a asistencie (4 školy, t.j. 13% z výskumného súboru). Vzdelávacie programy škôl zaradených do tejto kategórie reflektujú heterogenitu potrieb žiakov (vrátane detí zo SZP) a snažia sa na ňu reagovať. Viaceré otvorene deklarujú neprípustnosť segregácie rómskych žiakov. Žiaci zo sociálne znevýhodneného prostredia sú vzdelávaní v bežných triedach, pričom ich špeciálne potreby sú napĺňané prostredníctvom individuálnych výchovno-vzdelávacích programov a ďalších intervencií. ŠVP tak ide nad rámec integrácie detí so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami, snaží sa o aktívne prispôsobenie vzdelávacieho prostredia školy potrebám detí.

- **Indiferentné školy** - len v minimálnej miere reflektujúce, že ich navštevujú žiaci zo SZP (celkovo 6 škôl, t.j. 20%). Vzdelávacie programy týchto škôl boli nastavené na vzdelávanie „bežných“ detí. Deti zo sociálne znevýhodneného prostredia sa v nich objavovali iba veľmi okrajovo, hoci na školách tvoria pomerne vysoké percento (20-37%). Školy nepomenovávajú potreby detí, ani znevýhodnenia, ktorým vo vzdelávaní čelia, rovnako si nestanovujú žiadne vzdelávacie ciele, stratégie či opatrenia vo vzťahu k týmto deťom.

Hoci si uvedomujeme vyššie uvedené limity analýzy Školských vzdelávacích programov, distribúcia škôl medzi jednotlivé kategórie môže podľa nášho názoru vypovedať o mnohých systémových bariérach, ktorým žiaci zo sociálne znevýhodneného prostredia čelia v prístupe ku vzdelávaniu. Poukazuje na pomerne malé kapacity (odborné, personálne, finančné) škôl aplikovať skutočne individualizovanú výučbu, reagujúcu na potreby jednotlivých detí (nielen žiakov zo SZP). A taktiež poukazuje na skutočnosť, že rozvoj inkluzívneho vzdelávania na Slovensku je naozaj iba v začiatkoch.

Záver

Výskum školských vzdelávacích programov na školách s vysokým zastúpením rómskych žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia so zameraním na princípy inkluzívneho vzdelávania opätovne ukázal, že problematika školskej inklúzie je stále aktuálna. Na druhej strane sa potvrdilo, že jej zavádzanie je v našich podmienkach dlhodobý proces, ktorého ciele ešte zďaleka nie sú naplnené. Ako bolo zdôraznené, výsledky analýzy nemožno úplne zovšeobecňovať, pretože výskumná vzorka mala obmedzenú reprezentatívnosť. Je to hlavne z dôvodu, že do výskumu neboli zahrnuté tie školy, ktoré sú zapojené do realizácie národných projektov zameraných na riešenie problémov inkluzívneho vzdelávania. Môžeme predpokladať, že ide hlavne o školy, ktoré sa danou problematikou intenzívne zaoberajú, čo mohlo vytvoriť veľmi vhodnú komparatívnu vzorku pre našu výskumnú vzorku. Tým by sme získali plastickejší obraz o skúmanom jave a mohli vyvodit' konkrétnejšie závery. Výskum zachytáva reálne procesy prebiehajúce v školách len v obmedzenej miere, pretože sa sústreďuje hlavne na javy, prezentované na deklaratívnej úrovni v podobe školských vzdelávacích programov. Napriek tomu môžeme konštatovať určité nastúpené trendy v tejto oblasti a poukázať na niektoré vhodné riešenia, ktoré by posunuli problematiku o krok ďalej.

V prvom rade je potrebné poukázať na skutočnosť, že sa realizovalo množstvo zásadných legislatívnych i organizačných

opatrení, ktoré majú povahu systémových riešení. Prispeli k tomu, že sa v školách vytvorili podmienky pre reálnu integráciu a inklúziu žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia do procesov výchovy a vzdelávania. Problematika vstúpila do širšieho povedomia spoločnosti, čo vytvára predpoklady pre naštartovanie komplexnejšie poňatých procesov na elimináciu sociálnej i kultúrnej exklúzie týchto marginalizovaných skupín.

Na druhej strane však aj náš výskum poukazuje na to, že kým v oblasti organizačnej ide o progresívne tendencie, je potrebné vykonať ešte veľa práce na inštitucionálnej úrovni škôl, aby sa mohli dostaviť pozitívne výsledky. Ako sme konštatovali, všetky skúmané školy síce vo svojich školských vzdelávacích programoch reflektujú skutočnosť, že vzdelávajú žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia. Miera tejto reflexie je však v jednotlivých školách relatívne odlišná - je to dané i tým, že kategória žiak zo sociálne znevýhodneného prostredia môže mať lokálne rozmanité špecifické interpretácie. Školy nie vždy dokážu tieto špecifiká postihnúť a držia sa len legislatívne vymedzených rámcov. To im následne neumožňuje prispôbovať pedagogické procesy reálnym výchovným a vzdelávacím potrebám týchto žiakov. Nie je zanedbateľným javom ani pomerne časté stotožňovanie sociálneho znevýhodnenia s etnicitou, čo sa vzťahuje v prevažnej miere na žiakov pochádzajúcich z rómskeho etnika.

Vážnym determinujúcim faktorom úspešnosti riešenia nastolenej problematiky sú profesijné postoje pedagogických a odborných zamestnancov škôl. Tu konštatujeme štyri možné prístupy:

- pro-segregačné;
- pro-integračné;
- pro-inkluzívne;
- indiferentné.

Ako zásadné sa nám javí zistenie, že až 40% skúmaných škôl pristupuje k riešeniu poskytovania výchovnej a vzdelávacej starostlivosti žiakom zo sociálne znevýhodneného prostredia pro-segregačným spôsobom. Ak tomu pripočítame 20% skúmaných škôl, ktoré sú zaradené do kategórie indiferentné, čo reálne znamená, že nereflektujú túto kategóriu žiakov, možno konštatovať, že nadpolovičná väčšina skúmaných škôl nedokáže ani na deklaratívnej úrovni poskytnúť adekvátne podmienky pre uplatňovanie princípov inkluzívneho vzdelávania. Predpokladáme, že tieto postoje tendencie majú svoje korene v nedostatočnej profesijnej pripravenosti škôl v tejto oblasti, čo však väčšinou nie je profesijným nedostatkom konkrétnych pedagogických a odborných zamestnancov týchto škôl, ale systémovým nedostatkom ich vzdelávania. To si bude vyžadovať hlavne **konceptné zmeny v oblasti kontinuálneho (ale aj pregraduálneho) vzdelávania** týchto kategórií zamestnancov.

Aj na tomto príklade sa ukazuje, že spôsob, akým sa realizuje kontinuálne vzdelávanie učiteľov, nereflektuje reálne potreby škôl a spolieha sa na reguláciu „neviditeľnou rukou trhu“, čo je neproduktívne. Navrhujeme vypracovať rezortné **priority v oblasti kontinuálneho vzdelávania** pedagogických a odborných zamestnancov škôl, založené na reálnych rozvojových potrebách výchovno-vzdelávacej sústavy. Vychádzame pritom z predpokladu, že jednou z týchto priorít bude uplatňovanie princípov inkluzívneho vzdelávania. Na tomto základe odporúčame vytvárať súťažné podmienky pre vzdelávacie projekty kontinuálneho vzdelávania pedagogických a odborných zamestnancov, najkvalitnejšie z nich akreditovať a zaradiť do rezortnej ponuky.

Tvorba kurikulárnych dokumentov (školský vzdelávací program) pedagogickými a odbornými zamestnancami školy nemá v našich podmienkach dlhú tradíciu, čo sa aj prejavuje na kvalite analyzovaných školských vzdelávacích programov. Ako sme už konštatovali, školy skutočne veľmi zriedka explicitne pomenovávajú ciele ich výchovno-vzdelávacieho pôsobenia vo vzťahu k žiakom zo sociálne znevýhodneného prostredia. Vcelku komplexne dokážu identifikovať bariéry úspešnosti vo vzdelávaní na strane žiakov. Menej úspešné sú pri vymedzovaní inštitucionálnych bariér. Analýza školských vzdelávacích programov zároveň poukazuje aj na akútnu potrebu rozšíriť organizačnú úroveň prijímaných opatrení, ktoré sú orientované primárne na organizáciu systému smerujúceho k inkluzívnemu vzdelávaniu (napr. systematizácie miest pedagogických asistentov v školách a pod.) o také, ktoré zasahujú **inštitucionálnu úroveň fungovania systému smerujúceho k inkluzívnemu vzdelávaniu**. Ide o výchovno-vzdelávacie procesy prebiehajúce v školskej triede a v rámci inštitúcie školy. Na tejto úrovni, ktorá je z hľadiska cieľov zavádzania princípov inkluzívneho vzdelávania do našich škôl kľúčová, sa už aj na deklaratívnej rovine (formulovanej v podobe a obsahu školských vzdelávacích programov) plne prejavuje určitá forma pedagogických limitov, ktoré neumožňujú problematiku účinne a účelne uchopovať. Uvedené limity sú podmienené historicky, kultúrne i tým, akým vzdelávaním pedagogickí a odborní zamestnanci prechádzajú v rámci svojho postgraduálneho štúdia v rámci kontinuálneho vzdelávania. Túto skutočnosť dobre ilustruje naše zistenie, že pedagógovia skúmaných škôl vcelku veľmi racionálne, a v súlade aj so zahraničnými skúsenosťami vymedzili bariéry školskej úspešnosti žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia na ich strane. I keď to väčšinou nebolo explicitne vymedzené, z kontextu bolo možné identifikovať ciele škôl, smerujúce k prekonávaniu týchto bariér. Na prvom mieste si vytýčili cieľ rozvíjať komunikačné schopnosti týchto žiakov.

Ako sme v analýze konštatovali, osvojenie si slovenčiny je podľa škôl základným predpokladom na to, aby žiaci vedeli zvládať vyučovací proces (prijímať informácie). V kontexte tohto cieľa však zarážajúco vyznieva skutočnosť, že ani jedna škola vo svojom vzdelávacom programe nedeklarovala využívanie akýchkoľvek špecializovaných metód na výučbu slovenčiny pre deti s odlišným materinským jazykom. Dokonca neuvádzali ani používanie rómskeho jazyka vo výchove a vzdelávaní ako pomocného jazyka, či uplatňovanie bilingválnych metód. Na dôvažok, ani voľno-časové aktivity pre túto skupinu žiakov nie sú orientované do tejto oblasti. Z uvedeného môžeme vyvodit' predpoklad, že školy sú si vedomé výchovných a vzdelávacích potrieb žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia. Ich uspokojovaniu sa však vedome vyhýbajú, čo je s najväčšou pravdepodobnosťou dané tým, že nepoznajú tie pedagogické stratégie a postupy, ktorými by ciele v tejto oblasti dokázali naplniť. Preto sa uchýľujú k takým postupom, ktoré sa realizujú skôr na organizačnej, než na procesuálnej úrovni. Tým sa stávajú

pedagogicky neúčinnými a v mnohých prípadoch aj kontraproduktívnymi, hlavne ak sú spojené so skrytou alebo otvorenou segregáciou tejto skupiny žiakov. Odporúčame venovať **účinným výchovno-vzdelávacím stratégiám vo vzťahu k žiakom zo sociálne znevýhodneného prostredia** mimoriadnu pozornosť a to:

- a) Na úrovni iniciácie **komplexu pedagogických výskumov** v tejto problematike.
- b) Na úrovni prenosu výsledkov týchto výskumov do výchovno-vzdelávacej praxe vypracovaním **komplexného pedagogického programu na uplatňovanie princípov inkluzívneho vzdelávania vo vzťahu k žiakom zo sociálne znevýhodneného prostredia**. Podobne, ako je to v prípade žiakov zo špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami iných kategórií, resp. ako je to v zahraničí.

Ako sme to už naznačili, sledované školy deklarujú pomerne bohaté **voľno-časové činnosti** svojich žiakov. 46% škôl v nich zároveň vyzdvihuje účasť žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia. Žiaľ, aj v tomto prípade ide o také činnosti, ktoré nesmerujú ku kompenzácii nedostatocností, predstavujúcich bariéry v osobnostnom rozvoji a školskej úspešnosti týchto žiakov. Ukazuje sa pritom, že organizovanie mimovyučovacích a voľno-časových aktivít pre túto skupinu žiakov môže byť veľmi účinným nástrojom ich motivácie pre vzdelávanie sa, osobnostný rozvoj a integráciu do spoločnosti. Z našej analýzy nepriamo vyplýva, že tieto činnosti sú na školách organizované viac intuitívne, než systémovo. Mnohokrát ide o aktivity, o ktoré síce prejavujú títo žiaci najväčší záujem (hudba, tanec a spontánny pohyb), ale pri absencii ďalších rozvíjajúcich činností hlavne v oblasti komunikácie, kognitívneho rozvoja, technických spôsobilostí a pod., môžu mať tieto aktivity neželaný efekt utvrdzovania stereotypov a predsudkov majority voči týmto skupinám obyvateľov. Preto sa aj v tejto oblasti ukazuje ako naliehavá potreba vypracovania **vedecky a výskumne podloženého pedagogického programu celodennej výchovnej starostlivosti o žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia** tak, aby **vzdelávací proces a mimovyučovacie a voľno-časové aktivity** organizované školou vytvárali systémový a komplementárny celok.

Prezentovaný výskum síce nemožno považovať za reprezentatívny, ale určite v mnohom dokázal identifikovať niektoré problémy, kvôli ktorým sa procesy implementácie princípov inkluzívneho vzdelávania do našich škôl nedarí realizovať podľa našich očakávaní a predstáv. Vyplýva z neho jedna veľmi dôležitá konklúzia. Prijaté opatrenia a riešenia problematiky inkluzívneho vzdelávania môžu vo verejnom záujme pokračovať úspešne ďalej len za podmienky, že po vymedzení ich organizačno-legislatívnych podmienok sa pristúpi ku skvalitňovaniu procesov na inštitucionálnej úrovni výchovy a vzdelávania v rámci školskej výučba, mimovyučovacích a voľno-časových aktivít. Len vďaka tomu sa budú môcť plnohodnotne uplatniť princípy inkluzívneho vzdelávania v školách a to nielen vo vzťahu k žiakom zo sociálne znevýhodneného prostredia.

2. SONDA DO REÁLNEHO ŽIVOTA ŠIESTICH ZÁKLADNÝCH ŠKÔL

2.1 Prvá základná škola

a) Vybrané oblasti školského vzdelávacieho programu⁶⁰

Oblasť: Otvorenosť školského prostredia

Špecifickú problematiku predstavujú rómske deti a deti sociálne a stimulačne zanedbané.

Škola zabezpečí podmienky na vzdelávanie žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami tak, aby mali rovnocenný prístup vo vzdelávaní.

Počnúc školským rokom 2012/2013 sme sa zapojili do programu „Škola priateľská k deťom“, ktorý je postavený na myšlienke Dohovoru o právach dieťaťa. Pomocou stanovených kritérií vzdeláva a vychováva k uplatňovaniu práv dieťaťa celý kolektív školy - žiakov, pedagogický i nepedagogický personál škôl, ale aj rodičov, pričom podstatným prvkom je plnohodnotná spolupúčasť detí na chode školy. Cieľom programu je vytvoriť v školách také prostredie, v ktorom sa každé dieťa cíti bezpečne, dobre, sebaisto a do ktorého chodí s radosťou.

Bude sa usilovať o premenu tradičného, encyklopedického, direktívneho, memorovacieho školstva na modernú a humánnu výchovu a vzdelávanie.

Do prípravy plánov školy budeme zapájať pedagogických zamestnancov, rodičov a žiakov, v snahe prekonzultovať s rodičmi každú zmenu, ktorá sa dotýka ich detí - našich žiakov. Veľkú pozornosť budeme naďalej venovať vzdelávaniu celého pedagogického zboru, aby bol pripravený na „premenu tradičnej školy na modernú“. Pripomienky rodičov a okolia sa budeme snažiť zapracovať do školských dokumentov.

Snažíme sa vytvárať pozitívnu a priateľskú atmosféru medzi žiakmi navzájom, medzi žiakmi a pracovníkmi školy, medzi pedagógmi a rodičmi, či širokou verejnosťou.

V tejto oblasti kladieme dôraz na spresnenie diagnózy týchto detí a máme vypracovanú koncepciu na výchovu a vzdelávanie žiakov integrovaných v bežných triedach základnej školy.

V prípade väčšieho počtu hendikepovaných žiakov plánujeme v budúcnosti vytvoriť špeciálnu triedu.

Škola venuje veľkú pozornosť vyhľadávaniu, diagnostikovaniu a rozvoju nadaných a talentovaných žiakov. Pri zistení väčšieho počtu detí s rovnakým nadaním je pripravená otvoriť triedu s rozšíreným vyučovaním predmetu, ktorý zistené nadanie rozvíja.

Škola má osvojené základy pre tolerantné a empatické vnímanie prejavov iných kultúr.

Je otvorená kultúrnej a etnickej rôznorodosti.

Je tolerantná a empatická k prejavom iných kultúr.

Oblasť: Metódy a formy výchovy a vzdelávania

Budeme sa orientovať na pozitívne hodnotenie žiakov, najmä slabo prospievajúcich s cieľom zvýšiť ich vnútornú motiváciu.

Budeme dbať na to, aby sme prostredníctvom hodnotenia nerozdeľovali žiakov na úspešných a neúspešných. Hodnotenie budeme robiť na základe určitých kritérií, prostredníctvom ktorých budeme sledovať vývoj žiaka. Pri hodnotení učebných výsledkov žiakov sa bude brať do úvahy možný vplyv zdravotného znevýhodnenia žiaka na jeho školský výkon. Budeme odlišovať hodnotenie spôsobilostí od hodnotenia správania.

Využívajú sa efektívne zážitkové a skupinové programy edukácie.

Vo výchovno-vzdelávacom procese základnej školy podporujeme používanie inovačných, aktivizujúcich metód a foriem práce, akými sú napríklad: projektové vyučovanie, kooperatívne učenie, didaktické hry, zážitkové a integrované vyučovanie a rôzne čiastkové metódy využívajúce prvky kritického myslenia. Celý pedagogický kolektív bol preškolený v oblasti využívania inovačných a aktivizujúcich metód v rámci projektu „Škola, ktorej to myslí“. Najobľúbenejšou metódou je projektové vyučovanie. Žiaci vytvárajú projekty na rôzne témy a rozvíjajú svoje prezentačné zručnosti. Podporujeme vyučovanie pomocou didaktickej techniky, besedy, kvízy, samostatné a tímové projekty, prezentácie a obhajobu výstupov. Zvlášť podporujeme projektové aktivity začlenené do vyučovacieho procesu, ktoré oživujú výučbu a pôsobia na žiakov veľmi motivačne.

V rámci realizácie aktivít projektu „Premena tradičnej školy na modernú“ boli v prvom a piatom ročníku uplatňované prvky integrovaného tematického vyučovania a využívané metódy zážitkového učenia.

Pri ich vzdelávaní sa využívajú efektívne zážitkové a skupinové programy edukácie.

V rámci realizácie aktivít projektu „Premena tradičnej školy na modernú“ boli v prvom a piatom ročníku uplatňované prvky integrovaného tematického vyučovania a využívané metódy zážitkového učenia.

Vo výchovno-vzdelávacom procese základnej školy podporujeme používanie inovačných, aktivizujúcich metód a foriem práce, akými sú napríklad projektové vyučovanie, kooperatívne učenie, didaktické hry, zážitkové a integrované vyučovanie a rôzne čiastkové metódy využívajúce prvky kritického myslenia. Celý pedagogický kolektív bol preškolený v oblasti využívania inovačných a aktivizujúcich metód v rámci projektu „Škola, ktorej to myslí“.

V školskom roku 2010/2011 sme ukončili realizáciu projektu Premena tradičnej školy na modernú pod názvom „Inovácia metód, foriem a učebných materiálov“. Strategickým cieľom projektu bolo vytvoriť rozvojový program školy založený na moderných metódach, inovovaných učebných materiáloch a didaktických prostriedkoch v súlade s potrebami školy a prostredia, vypracovanie pracovných listov a metodických príručiek pre žiakov a učiteľov.

Cielovou skupinou projektu boli pedagogickí zamestnanci základnej školy s materskou školou, žiaci prvého, štvrtého a piatego ročníka. V školskom roku 2012/2013 sme ukončili realizáciu projektu v rámci Programu celoživotného vzdelávania, podprogram Comenius – Školské partnerstvá pod názvom „GettingWet in thesamerain and gettingwarm in thesame sun“.

60. Z aktuálnej webovej stránky školy boli zo školského vzdelávacieho programu vybrané časti textu a priradené do jednotlivých oblastí.

Partnerské krajiny v projekte boli Španielsko, Grécko, Turecko, Litva, Poľsko a Slovensko.

Vedenie školy sa aktívne zapája a podporuje projektovú činnosť. Naša škola je dlhodobo zapojená do projektu „Škola podporujúca zdravie“ a do projektu Infovek. Pedagogickí zamestnanci majú bohaté skúsenosti s tvorbou a realizáciou projektov. Pravidelne sa zapájajú do aktuálnych grantových výziev.

Úspešne realizovali projekty Otvorená škola – Infovek, Digitálne štúrovstvo, Comenius, Konto Orange, Hodina deťom. Vedenie školy vypracovalo a zrealizovalo niekoľko úspešných projektov v spolupráci s Úradom práce v Košiciach, zameraných na získanie finančných prostriedkov a podporu zamestnanosti v našom regióne. Všetky spomínané projekty priniesli obohatenie pedagogickej práce, väčšiu motiváciu pre žiakov a spetrenie vyučovacieho procesu. Prispeli k zlepšeniu materiálne – technického vybavenia školy. Boli zakúpené počítače, tlačiarne, kopírka, digitálny fotoaparát, učebné pomôcky do kabinetov. V rámci realizácie projektových aktivít boli pre žiakov organizované exkurzie, výlety, letná škola remesiel a letné tábory. Pedagogovia mali možnosť navštíviť školy v zahraničí a porovnať svoju prácu s prácou zahraničných kolegov.

V oblasti environmentálnej výchovy budeme naďalej realizovať projekt Zelená škola a pokúsime sa zapojiť do grantovej výzvy Enviroprojekt 2012. Pokračovať budeme aj v realizácii projektu Recyklohry, ktorého aktivity sú zamerané na separáciu malých elektrozariadení, sprevádzané zaujímavými súťažami.

V školskom roku 2007/2008 celý pedagogický kolektív absolvoval vzdelávanie v rámci projektu „Škola, ktorej to myslí“. Tento projekt ponúka školám vzdelávací program, ktorý pedagógom predstavi teoreticky prepracovaný rámec učenia a myslenia a v jeho kontexte predstavi rad konkrétnych interaktívnych vyučovacích postupov a metód, ktoré umožňujú aktívne zapojenie sa žiaka do procesu učenia takým spôsobom, v ktorom sa zároveň informácie a podnety učí sám kriticky zhodnocovať. V školskom roku 2009/2010 získala škola certifikát „Škola, ktorej to myslí“.

Oblasť: Ciele výchovy a vzdelávania

Dá šancu každému žiakovi, aby sa rozvíjal podľa svojich schopností a bolo mu umožnené zažiť úspech.

Chceme formovať u žiakov tvorivý životný štýl, vnútornú motiváciu, emocionálnu inteligenciu a sociálne cítenie.

Zvláštnu pozornosť musíme venovať žiakom zo sociálne znevýhodneného prostredia a žiakom so ŠVVP. Mnohí z nich pri správnom vedení v mimoškolskej práci a zvýšenej pedagogickej starostlivosti počas vyučovania dosahujú veľmi dobré výchovno-vzdelávacie výsledky.

Oblasť: Podporné opatrenia pre žiakov zo SZP

1 odborný zamestnanec - školský špeciálny pedagóg.

V škole už tretí školský rok pôsobí asistent učiteľa, ktorého práca je v tejto oblasti veľkým prínosom.

Na škole pôsobí pedagogický asistent, ktorý pracuje so žiakmi so ŠVVP žiakmi zo sociálne znevýhodneného prostredia.

Podporuje talentovaných a nadaných žiakov, ale veľkú pozornosť venuje integrácii žiakov.

Oblasť: Spolupráca školy s rodinou a komunitou

Veľmi dobrá spolupráca so Združením rodičov sa každoročne premieta do organizácie školského plesu a Juniálesu. Rodičia podporujú školu pri rôznych ďalších aktivitách, či už finančne alebo formou dobrovoľníctva.

Do prípravy plánov školy budeme zapájať pedagogických zamestnancov, rodičov a žiakov, v snahe prekonzultovať s rodičmi každú zmenu, ktorá sa dotýka ich detí - našich žiakov. Veľkú pozornosť budeme naďalej venovať vzdelávaniu celého pedagogického zboru, aby bol pripravený na „premenu tradičnej školy na modernú“. Pripomienky rodičov a okolia sa budeme snažiť zapracovať do školských dokumentov.

Spolupráca s okolitými obecnými úradmi je tiež na veľmi dobrej úrovni. V spolupráci s nimi každoročne organizujeme vianočné besiedky a slávnostné akadémiu pri príležitosti Vianočných sviatkov, Mesiaca úcty k starším a na Deň matiek.

Spolupráca so strednými pedagogickými školami. Ich absolventi pravidelne vykonávajú na našej škole pedagogickú prax.

Spolupráca s Pedagogickou fakultou v Prešove. Ich absolventi pravidelne vykonávajú na našej škole pedagogickú prax.

Veľmi úzko spolupracujeme aj s Centrom pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie a Centrom špeciálno-pedagogického poradenstva v Košiciach.

Škola veľmi dobre spolupracuje s Detašovaným pracoviskom Metodického centra v Košiciach a v Prešove.

Za dôležitú považujeme tiež spoluprácu s Amavet klubom, ktorý pôsobí pri ZŠ s MŠ od roku 2002. Svoju činnosť zameriava na popularizáciu vedy a techniky medzi deťmi a mládežou. Okrem pravidelnej krúžkovej činnosti organizuje rôzne podujatia, besedy, kvízy, súťaže, výlety, exkurzie a letné tábory.

Oblasť: Voľno-časové aktivity

Žiakom ponúkame širokú škálu voľno-časových aktivít.

Pôsobenie školského klubu detí.

Súčasťou školy je centrum voľného času.

Mnohí z nich pri správnom vedení v mimoškolskej práci a zvýšenej pedagogickej starostlivosti počas vyučovania dosahujú veľmi dobré výchovno-vzdelávacie výsledky.

Špecifickú problematiku predstavujú rómske deti a deti sociálne a stimulačne zanedbané. Týmto deťom by najviac vyhovoval celodenný výchovný systém v škole.

Analýza vybraných oblastí školského vzdelávacieho programu

Škola reflektuje vzdelávanie rómskych detí zo sociálne znevýhodneného prostredia, ale pomerne formálne. Nerozpracováva a nekonkretizuje ich potreby, výchovno-vzdelávacie ciele, či uplatňované pedagogické stratégie, vyučovacie metódy a organizačné formy. Obdobne je to aj v prípade ostatných skupín žiakov so ŠVVP. Deklaruje však existenciu koncepcie na výchovu a

vzdelávanie integrovaných žiakov v bežných triedach, ktorá pravdepodobne obsahuje detailnejší popis uplatňovaných metód. Napriek tomu, že v súčasnosti sú všetci žiaci začlenení v hlavnom vzdelávacom prúde, škola prezentuje snahu do budúcnosti vytvoriť oddelené typy vzdelávania pre deti so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami (napr. nadaných žiakov, žiakov so zdravotným znevýhodnením). Škola však popisuje realizáciu viacerých alternatívnych programov, inováčných a aktivizujúcich metód (zameraných napr. na rozvoj kritického myslenia žiakov, projektové vyučovanie, integrované tematické vyučovanie, zážitkové vyučovanie), ktoré môžu mať potenciálny dopad aj na žiakov zo SZP. Z hľadiska miery inovatívnosti ŠkVP obsahuje pasáže, ktoré sú vypracované s ohľadom na konkrétne podmienky školy. Na viacerých miestach sa inšpiruje Štátnym vzdelávacím programom, prípadne vzorovým ŠkVP.

Prístup základnej školy ku vzdelávaniu rómskych žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia na základe obsahovej analýzy ŠkVP

Na základe informácií, ktoré sú zahrnuté v ŠkVP, by sme školu priradili do kategórie škôl pro-integračných (avšak na pomedzí s kategóriou „indiferentných škôl“).

b) Návšteva školy – identifikačné údaje o škole, záznam z rozhovorov, pozorovanie prostredia školy

Identifikačné údaje o škole

Dátum vyplnenia identifikačných údajov: 17.10.2014

Charakteristika lokality: Košický kraj

Percentuálne zastúpenie rómskych žiakov zo SZP na škole: 10 - 24 %

Počet ped. zamestnancov: 33

z toho učiteľov primárneho vzdelávania: 8

učiteľov sekundárneho vzdelávania: 22

vychovávateľov v ŠKD: 2

ped. asistentov: 1

Počet odb. zamestnancov: 1

Počet oddelení ŠKD: 2

Počet ZÚ: 24

z toho na 1. stupni: 9

z toho na 2. stupni: 15

Počet vedúcich ZÚ: 20

z toho: z učiteľov 1. stupňa: 8

2. stupňa: 11

pedagogický asistent: 1

Počet žiakov/z toho rómskych žiakov zo SZP: 369/45

Počet žiakov na 1. stupni/ rómskych žiakov zo SZP: 169/13

Počet žiakov na 2. stupni/ rómskych žiakov zo SZP: 200/32

Počet žiakov navštevujúcich ŠKD/z toho rómskych žiakov zo SZP: 55/4

Počet žiakov na 1. stupni navštevujúcich ZÚ/z toho rómskych žiakov zo SZP: 143/10

Počet žiakov na 2. stupni navštevujúcich ZÚ/z toho rómskych žiakov zo SZP: 212/25

Počet prijatých vzdelávacích poukazov od žiakov na 1. stupni/z toho rómskych žiakov zo SZP: 143/10

Počet prijatých vzdelávacích poukazov od žiakov na 2. stupni/z toho rómskych žiakov zo SZP: 212/25

Záznam z rozhovoru s riaditeľkou/riaditeľom školy

Dátum rozhovoru: 21.10.2014

Otázka: Aké sú pozitíva/silné stránky školy? Ak by ste mali uviesť 3 konkrétne príklady aktivít podporujúce inkluzívny prístup, ktoré by to boli?

Silné stránky školy:

- výsledky v predmetových olympiádach a súťažiach;
- projektová činnosť (medzinárodné projekty, vzdelávacie projekty, zapájanie sa do grantových výziev nadácií s vysokým percentom úspešnosti a pod.);
- odbornosť pedagogických zamestnancov;
- individuálna integrácia žiakov so ŠVVP;
- racionálne využívanie voľného času - záujmové vzdelávanie v ZÚ pracujúcich pri škole a činnosť AMAVET klubu;
- materiálno-technické podmienky vyučovania, vybavenie didaktickou a výpočtovou technikou;
- klíma v škole;
- činnosť žiackeho parlamentu;
- spolupráca s rodičmi a inými organizáciami;
- spolupráca so zriaďovateľom.

Podpora inkluzívneho prístupu:

- integrácia žiakov zo ŠVVP a SZP v bežných triedach;
- rešpektujeme právo každého dieťaťa na kvalitné vzdelanie s ohľadom na jeho možnosti, rodinné zázemie a schopnosti;
- dôraz na klímu v škole a v triede.

Otázka: Aké mimo triedne aktivity realizujete a aké je zapojenie rómskych žiakov zo SZP?

Realizujeme množstvo aktivít v čase školského vyučovania, ako sú celoškolské súťaže, besedy, tvorivé dielne, exkurzie, návštevy divadla a pod. aj v čase voľnočasovom – výlety, exkurzie, súťaže, činnosť ZÚ. Zapájanie rómskych žiakov závisí od toho, či sú to aktivity v škole, alebo mimo školy. Rodičia ich väčšinou nepúšťajú na výlety, exkurzie, do divadla a iné aktivity realizované mimo školu. Dôvod je aj finančný aj, ako povedia, „boja sa o nich“.

Ako podstatne jednoduchšie začlenenie do kolektívu vnímame u žiakov zo SZP, ktorí navštevujú pravidelne školu, rodičia so školou spolupracujú, vnímajú vzdelanie ako dôležitý predpoklad budúcnosti ich detí a sú veľmi hrdí na ich výsledky v škole. Títo žiaci sa začlenia do kolektívu, v triede nadväzujú kamarátske vzťahy, zúčastňujú sa dokonca aktivít realizovaných mimo školu.

Otázka: Aké aktivity realizujete pre rodičov? Aké je zastúpenie rodičov rómskych žiakov zo SZP?

Pre rodičov štandardne organizujeme rodičovské združenia a konzultačné dni. Pravidelne organizujeme Deň otvorených dverí a kultúrne vystúpenia pri rôznych príležitostiach, školský ples. Zastúpenie rodičov rómskych žiakov je veľmi malé.

Otázka: Aké sú prekážky pri podpore inkluzívneho prístupu?

V každej triede je to iné. Najideálnejšie vzťahy sú v triedach, kde sú spolu žiaci od 1. ročníka. Systematickým prístupom k rešpektovaniu kultúrnej inakosti, vzájomnej tolerancii a rešpektu sa nám darí vytvárať pozitívnu klímu v triede a vzťahy medzi rómskymi a nerómskymi žiakmi sú veľmi dobré. Rómski žiaci, ktorí prichádzajú do školy v 5. a vyššom ročníku, zostávajú istý čas na periférii a je ťažšie ich začleniť. Občas prestanú chodiť pravidelne do školy, problémom sú cestovné náklady, nutnosť do školy cestovať, skoré ranné vstávanie.

Otázka: Aké sú východiská pri tvorbe ŠkVP?

Východiská pri tvorbe ŠkVP sú tieto:

- analýza práce školy;
- prehodnotenie obsahu vzdelávania;
- nový prístup k vzdelávaniu;
- individuálna starostlivosť a prístup k žiakom;
- tímová práca;
- motivácia učiteľov aj žiakov;
- klíma školy a triedy;
- materiálne zabezpečenie.

Otázka: Kto sa podieľa na tvorbe/zadefinovaní požiadaviek na rozvoj žiaka vo voľnom čase?

Kolektív pedagógov pri tvorbe výchovného programu.

Otázka: Aké je smerovanie školy?

V školskom vzdelávacom programe sa sústreďiť na rozvoj kľúčových kompetencií žiakov, podporu kritického myslenia a aplikáciu teoretických poznatkov v praktickom živote. Dôraz klásť predovšetkým na stratégiu vyučovania, používané metódy a formy. Využívať aktivizujúce metódy, zážitkové, projektové a integrované vyučovanie, ktoré zvyšujú motiváciu žiakov a ich celkový záujem o vzdelávanie. Pokračovať v individualizácii vzdelávania, zohľadňovať individuálne potreby jednotlivých žiakov, stupeň rozvoja ich poznávacích schopností, zameranie a aspirácie, vrátane žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami a žiakov s intelektovým nadaním.

Posilniť výchovnú funkciu školy (v spolupráci s rodičmi žiakov a inými organizáciami). Zlepšovať personálne podmienky školy. Pre všetkých zamestnancov školy zabezpečiť dobré pracovné podmienky, podporovať a rozvíjať kvalitné medziludské vzťahy na báze otvorenej komunikácie s jasne definovanými kompetenciami a vymedzenými úlohami na partnerskom, ľudskom a demokratickom prístupe. Vytvárať podmienky pre ďalšie vzdelávanie učiteľov (informačné kompetencie, jazykové kompetencie, I. a II. atestácia, formy aktualizáčného, špecializačného a inovačného štúdia, vyučovanie anglického jazyka metódou CLIL, prehľbovanie odbornosti a odborného rastu pedagógov školy). Prehľbovať spoluprácu školy a rodiny. Pozornosť venovať informovanosti a publicite.

Otázka: Aké projekty realizujete na škole? Ktoré z nich súvisia s voľným časom vašich žiakov?

Zelená škola - realizácia environmentálnej výchovy prepojená s praktickými krokmi. Tie vedú žiakov a celú školu k šetrnejšiemu prístupu voči životnému prostrediu, t.j. pomáhajú znížiť celkový vplyv školy na životné prostredie. Hlavným cieľom programu je pomôcť školám nájsť cestu zmeny, ktorá povedie k zdravšej, „zelenšej“ a aktívnejšej škole i spoločnosti.

Recyklohry - podpora separácie odpadu a separovaného zberu, budovanie pozitívneho vzťahu k životnému prostrediu a jeho ochrane.

Škola podporujúca zdravie - podpora zdravého sebedomia žiakov a tvorba dobrej pracovnej atmosféry v triede a v škole. Podporujeme fyzické a duševné zdravie, zdravý spôsob života za účelom humanizácie a pozitívneho myslenia. Zlepšujeme vonkajšie a vnútorné prostredie školy.

Záložka do knihy, ktorá spája školy - žiaci v rámci tohto projektu vyrábali rôzne záložky na hodinách výtvarnej výchovy, doma aj v rámci záujmovej činnosti. Tie potom zbalili do balíčka a poslali žiakom z partnerskej školy, ktorá nám bola v tomto projekte pridelená. Projekt podporuje pozitívny vzťah k čítaniu a knihám.

Najzaujímavejšie podujatie školskej knižnice - podpora pozitívneho vzťahu k čítaniu a knihám, rozvoj čitateľskej gramotnosti. Správaj sa normálne - spolupráca s Policajným zborom SR v oblasti prevencie patologických javov v spoločnosti.

E-Twinning - zvyšovanie jazykovej úrovne žiakov v nemeckom jazyku, rozvoj zručností v oblasti práce s modernými informačno-komunikačnými technológiami, nadväzovanie medzinárodných priateľstiev, oboznámenie sa so životom v partnerských krajinách. Naši partneri: školy z Nemecka, Rakúska, Luxemburska a Macedónska.

Bezpečne na internete - Projekt zameraný rozvoj bezpečného správania mládeže pri práci s internetom.

Celoslovenská hudobno-literárno-výtvarná súťaž podporujúca rozvoj tvorivosti.

Realizácia uvedených projektov sa prelína vyučovaním aj časom voľnočasových aktivít okrem projektu „Správaj sa normálne“, ktorý realizujeme na vyučovacích hodinách.

Otázka: Ako vnímate inkluzivitu školy v rámci voľného času žiakov?

Inkluzívny prístup je jednoduchšie uplatňovať v záujmovom vzdelávaní. Počet detí v záujmových útvaroch je nižší, témy voľnejšie a časovo menej náročné, na individuálny prístup je viac priestoru.

Otázka: Ako zapájate rómskych žiakov zo SZP do organizovaných voľnočasových aktivít?

Žiaci sa zapájajú do voľnočasových aktivít na základe vlastného záujmu. Triedni učitelia ich vhodne motivujú k zapájaniu do týchto aktivít, aby trávili voľný čas zmysluplne.

Záznam z rozhovoru s vychovávateľkou/vychovávateľom ŠKD

Dátum rozhovoru: 22.10.2014

Základné informácie o ŠKD (ročník/y, počet žiakov/z toho SZP, plán práce oddelenia ŠKD, týždenný rozvrh a pod.).

V ŠKD máme dve oddelenia:

1. oddelenie (žiaci 1. – 4. roč.) – 34 žiakov – poldenný pobyt do 16.30 hod.
2. oddelenie (žiaci 1. – 2. roč.) – 21 žiakov – skrátený pobyt do 13.30 hod.

Otázky:

- Aká je prax vytvárania oddelení a rozdeľovania žiakov?
- Aké sú podľa vás dôvody nezapojenia sa rómskych žiakov?
- Čo by ste navrhovali na zapojenie týchto žiakov?
- Čo z toho ste už realizovali a s akým výsledkom?
- Ako hodnotíte vzájomnú interakciu medzi rómskymi a nerómskymi žiakmi?
- Realizujete aj nadštandardné programy? Ak áno, špecifikujte.
- S kým spolupracujete a ako často?

Rómskych žiakov máme len v 2. oddelení (4 žiaci) z dôvodu, že skôr nemajú autobusový spoj domov. Nemajú záujem navštevovať ŠKD, pýtajú sa domov, často mali nehody s nerómskymi žiakmi.

Od 1.11.2014 nastúpi do 1. oddelenia rómske dieťa, ktoré je vychovávané u profesionálnych rodičov v nerómskej rodine. Títo rodičia majú záujem, aby dieťa navštevovalo ŠKD, skôr nebolo prijaté z kapacitných dôvodov.

Rodičia rómskych žiakov sú väčšinou nezamestnaní, preto nemajú záujem, aby ich dieťa zostávalo v škole dlhšie. Po skončení vyučovania idú deti autobusmi domov. Svoju úlohu iste zohrávajú aj poplatky v ŠKD, aj keď žiaci z rodín v hmotnej núdzi môžu byť na základe žiadosti rodiča oslobodené od platenia poplatkov.

V minulosti zvykli ŠKD navštevovať aj rómske deti, avšak po 2-3 mesiacoch ich rodičia odhlásili. Pre rómske deti sa nám javí ako oveľa väčšia záťaž stráviť čas v školskom zariadení aj popoludní, po skončení povinného vyučovania. Nevnímajú to ako zábavu, hru, miesto, kde si môžu napísať domáce úlohy, robiť niečo tvorivé a zábavné. Vnímajú to ako povinnosť, pravidlá, disciplínu, jednoducho ďalšia záťaž a povinnosť.

Na zapojenie týchto žiakov je potrebné zmeniť ich prístup k povinnostiam a vzdelaniu. To však nie je možné bez podpory zo strany rodičov, prípadne starších súrodencov. Ich rodinný vzor a rodinná rola je často tak jednoznačná, že nemajú žiadnu motiváciu vzdelávať sa.

Ďalším problémom na strane školy sú kapacitné možnosti.

Interakcia medzi rómskymi a nerómskymi žiakmi nebola najlepšia. Napr. pri pohybových hrách si nechceli podať ruky, ako vychovávateľka som sa musela postaviť medzi nich a podať im ruky. Potom sme sa rozprávali o tom, že všetci sú spolužiaci, všetci sú žiaci jednej školy, aj keď pochádzajú z rôznych rodín a prostredia.

V ŠKD sa zameriavame na prípravu družstiev Mladých zdravotníkov, zúčastňujeme sa súťaží v rámci okresu, spolupracujeme so Slovenským červeným krížom, organizujeme besedy zamerané na túto tému a taktiež dobrovoľné darcovstvo krvi (zamestnanci školy, rodičia, verejnosť). Ďalšou aktivitou je zapojenie sa každoročne do zbierky Deň narcisov a spolupráca s Ligou proti rakovine. Pripravujeme aktivity pri príležitosti rôznych svetových a medzinárodných dní, ako napr. Deň zdravej výživy, Deň srdca, Deň ovocia, Svetový deň mlieka v školách a pod.

Záznam z rozhovoru s vedúcou/vedúcim záujmového útvaru

Dátum rozhovoru: 22.10.2014

Otázka: Aká je prax vytvárania ZÚ a rozdeľovania žiakov?

Spravidla každý učiteľ si na začiatku školského roka naplánuje činnosť záujmového útvaru pre daný školský rok. Vedenie školy pripraví leták pre rodičov s ponukou záujmového vzdelávania, zoznamom ZÚ a stručným popisom ich zamerania. Žiaci spolu s odovzdaným vzdelávacím poukazom odovzdajú prihlášku na ZÚ. Zaužívaným pravidlom je, že žiak sa môže prihlásiť na 2 ZÚ. Dlhoročné skúsenosti ukázali, že je to primerané vzhľadom na prípravu na vyučovanie a vyťaženosť žiakov. Mnohí z nich navštevujú ešte alokované pracovisko ZUŠ alebo tanečnú školu, ktoré pôsobia v priestoroch školy.

Otázka: Aké sú podľa vás dôvody nezapojenia sa rómskych žiakov?

Rómski žiaci sa hlásia prevažne do športových ZÚ, prípadne do ZÚ, ktorý vedie triedna učiteľka, na ktorú sú zvyknutí.

Otázka: Čo by ste navrhovali na zapojenie týchto žiakov?

Správna motivácia a aktívne zapojenie do aktivít, aby nezostávali v pozícii pasívnych pozorovateľov.

Otázka: Čo z toho ste už realizovali a s akým výsledkom?

Väčšina rómskych žiakov navštevuje ZÚ.

Otázka: Kedy sa krúžok realizuje (čas, pravidelnosť)?

Raz týždenne 2 hod. (2 x 60 min.).

Otázka: Ako hodnotíte vzájomnú interakciu medzi rómskymi a nerómskymi žiakmi?

Ak sú to žiaci z jednej triedy, spravidla je všetko v poriadku, ak nie, istý čas si hľadajú k sebe cestu.

Otázka: Realizujete aj nadštandardné programy? Ak áno, špecifikujte.

Zapájame sa do rôznych projektov aj v rámci voľno-časových aktivít. Pre deti je to zábavné, poučné a učia sa spolupracovať, pracovať v tímoch, organizovať si prácu a vyhodnocovať.

Otázka: S kým spolupracujete a ako často?

Spolupracujeme s Centrom pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie, Centrom špeciálno-pedagogického poradenstva, Regionálnym úradom verejného zdravotníctva, Slovenským červeným krížom, Policajným zborom SR, s materskými školami v okolí, strednými školami v Košiciach – priebežne počas školského roka.

Záznam z rozhovoru s triednou učiteľkou/triednym učiteľom

Dátum rozhovoru: 22.10.2014

Základné informácie triedneho učiteľa (trieda, počet žiakov/z toho SZP a pod.): siedma trieda, 15/4

Otázky:

- Realizujete aktivity pre žiakov vašej triedy aj mimo vyučovania? Popíšte. Konkretizujte zapojenie rómskych žiakov zo SZP do týchto aktivít.

- Máte prehľad o dôvodoch nezapájania sa žiakov do voľno-časových aktivít (ŠKD, ZÚ a pod.)?

- Aké je zapojenie rómskych žiakov zo SZP na týchto aktivitách?

- Ako spolupracujete s rodičmi? Aké kroky iniciujete?

Realizované aktivity v rámci triedy prebiehajú mimo vyučovania vo forme ZÚ. Žiaci so SZP sú členmi ZÚ zameraného na geografiu a biológiu. Radi „mikroskopujú“, celkovo majú radi veľa názorných pomôcok na vyučovaní. Zaujmem ich aj náučnou rozprávkou typu - Bol raz jeden život, Bol raz jeden objaviteľ, no ich sústredenie po 15 minút klesá. Ďalšie činnosti, ktoré ich upútajú sú spojené s IKT (hlavne sociálne siete), ale zapájajú sa aj do tvorby výtvarných prác (zvlášť dievčatá). Športové aktivity (napr. futbal) vyhľadávajú hlavne chlapci. Potrebujú pochvalu a povzbudenie a samozrejme očakávam od nich výstupy v rámci ich možností.

Žiaci so SZP sa školských výletov a exkurzií nezúčastňujú. Niektorí z finančných dôvodov, iní z dôvodu toho, že ich nepustia rodičia.

Nezapájanie sa do aktivít spôsobuje to, že sú čiastočne neprispôsobiví. Niekedy je ich veľmi ťažké motivovať k niektorým činnostiam.

Spolupráca s rodičmi je na nízkej úrovni, triednych aktívov sa nezúčastňujú, v prípade problémov ich kontaktujem telefonicky.

Neštruktúrované pozorovanie prostredia základnej školy(prezentácia školy napr.: fotografie športových aktivít, súťaží, návštev kultúrnych podujatí a pod.; motivačný materiál; prezentácia produktov školských klubov detí a záujmových útvarov; prezentácia projektov a pod.).

Pozorované tieto písomné formy komunikácie v priestoroch školy:

- Neformálne oznamy - oboznamujú žiakov a rodiny s najnovšími informáciami. Prostredníctvom neformálnych oznamov sa žiaci a rodičia môžu dozvedieť napr.: o prehľade stredných škôl, linke dôvery, aktuálnych súťažiach a umiestnenia žiakov.

- Nástenky - uvádzajú dátum stretnutí a rôznych udalostí, fotografie žiakov, denný rozvrh a vo všeobecnosti oboznamujú rodiny s tým, čo sa deje v škole (projektové aktivity).

2.2 Druhá základná škola

a) Vybrané oblasti školského vzdelávacieho programu

Oblasť: Otvorenosť školského prostredia

Škola je situovaná na severnom okraji mesta - v bývalej obci, ktorá je v súčasnosti mestskou časťou.

Zabezpečuje rovnocenný prístup vo vzdelávaní.

Komunikácia, demokratizácia a humanizácia vzťahu učiteľ – žiak, spätná väzba a hodnotenie.

Viac-menej rodinné prostredie školy neumožňuje jedincovi skryť sa v kolektíve, zlepšuje komunikačnú previazanosť a vzájomnú súdržnosť medzi žiakmi rôznych ročníkov. To sú podmienky, ktoré podporujú dominantnú orientáciu výchovno-vzdelávacieho procesu – humanizmus.

Školský vzdelávací program vychádza z cieľov základného vzdelávania a kľúčových kompetencií ŠVP a z koncepcie, ktorá vznikla niekoľkoročnou snahou o inováciu pedagogického procesu a života školy vôbec, analýzou vlastných možností a schopností pedagogického zboru, požiadaviek rodičov a nadviazanie na tradície školy. Kládne dôraz na princípy humanistickej pedagogiky.

Žiakov budeme vychovávať v duchu humanistických princípov.

Škola organizuje pre rodičov Deň otvorených dverí s možnosťou navštívenia vyučovacích hodín ako i množstvo kultúrnych a športových podujatí na prezentáciu výsledkov vzdelávania sa ich detí.

Otvorená škola: Prezentácia školy na verejnosti (články v miestnej tlači, webové stránky školy, kultúrne a športové vystúpenia na verejnosti žiakov školy a pod.). Akcie na verejnosti (akadémie ku Dňu matiek, Vianočná akadémia, kultúrne vystúpenie ku Dňu mesta, Rozdávanie srdiečok ku Dňu matiek). Organizovanie Dňa otvorených dverí pre širokú verejnosť.

Propaguje jednu z hlavných priorít školy – Otvorená škola (využitie všetkých priestorov školy pre žiakov, rodičov a obyvateľov obce, ale aj mesta).

Sme otvorená škola pre všetkých žiakov, rešpektujeme individuálne výchovno-vzdelávacie potreby s ohľadom na ich osobné možnosti, sociálne a kultúrne zázemie. Poskytujeme podnetné a priaznivé školské prostredie, ktoré má pozitívny vplyv na úroveň sociálnej integrácie žiakov so ŠVVP.

Podporovať priateľské vzťahy žiakov rôzneho veku.

Učiť žiakov rešpektovať právne predpisy, vnútorné normy školy, budovať priateľskú atmosféru v triede i v škole.

Téma sa prelína všetkými obsahovými oblasťami, pričom sa pri jej uskutočňovaní berú do úvahy aktuálne potreby žiakov.

Škola zabezpečí podmienky na vzdelávanie žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami.

Naším cieľom je v záujme kvalitného vzdelávania týchto žiakov vyžadovať od rodičov maximálnu participáciu na výchove a vzdelávaní. Týka sa to rodičov žiakov pochádzajúcich predovšetkým zo sociálne znevýhodneného prostredia a všetkých tých, čo majú dieťa vyžadujúcu osobitnú starostlivosť. Výchovno-vzdelávaciu činnosť budeme smerovať k príprave žiakov na život. Pomáhať žiakom so špeciálnymi vzdelávacími potrebami ako i nadaným žiakom.

Podporovať vzdelávanie žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami.

Žiakom so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami je žiak s mentálnym telesným, sluchovým alebo zrakovým postihnutím, žiak zdravotne oslabený a chorý, žiak s narušenou komunikačnou schopnosťou, žiak s autizmom, žiak s vývinovými poruchami učenia a správania a pod. Žiakov s príznakmi špeciálnych vzdelávacích potrieb, na základe zákona a na žiadosť rodičov posielame na vyšetrenie do centra pedagogicko-psychologickej prevencie, prípadne na odborné lekárske vyšetrenie. Pri práci so žiakmi, so špeciálnymi vzdelávacími potrebami je potrebná spolupráca školy, žiaka, jeho rodiča a poradenského zariadenia. Na základe vyšetrenia a odporúčenia poradne bude v prípade potreby vypracovaný individuálny vzdelávací plán. Podľa požiadaviek vyučujúci volia metódy a formy práce. Pri práci s touto skupinou žiakov snažíme sa o nadviazanie kontaktu s rodičmi, využívame skúsenosti kurátorov sociálnej starostlivosti.

Hodnotenie žiakov so špeciálnymi vzdelávacími potrebami sa riadi Metodickými pokynmi na hodnotenie a klasifikáciu žiakov so špeciálnopedagogickými potrebami v bežných základných školách. Pri hodnotení a klasifikácii vychádza učiteľ z odporúčenia a záverov PPP a hodnotenie je vždy individuálne. Žiak je hodnotený s ohľadom na svoje možnosti a schopnosti, je

posudzovaný jeho individuálny pokrok.

Tieto deti sú integrované v bežných triedach.

Umožňuje žiakom zoznamovať sa s rôznymi kultúrami, ich tradíciami a hodnotami.

Rozvíja zmysel pre spravodlivosť, solidaritu a toleranciu. U menšinových etník rozvíja kultúrne špecifiká a poznanie celej spoločnosti. Veľmi úzko sa dotýka medziludských vzťahov v spoločnosti, ale aj medziludských vzťahov v škole, vzťahov medzi učiteľmi a žiakmi navzájom, medzi školou a rodinou, v tomto smere je jej cieľom dosiahnuť rovnoprávny prístup k všetkým žiakom – pochádzajúcich z najrôznejšieho sociálneho a kultúrneho zázemia. Multikultúrna výchova sa začleňuje do obsahu všetkých predmetov I. a II. stupňa.

Triedny učiteľ rozvíja kompetencie žiakov vo všetkých uvedených tematických okruhoch pri práci s jednotlivcami i celou triedou Multikultúrna výchova sa začleňuje do obsahu všetkých predmetov I. a II. stupňa.

Triedny učiteľ rozvíja kompetencie žiakov vo všetkých uvedených tematických okruhoch pri práci s jednotlivcami i celou triedou.

Rešpektuje kultúrnu rozmanitosť a preukazuje záujem o primeranú formu medzikultúrnej komunikácie.

Poskytujeme podnetné a priaznivé školské prostredie, ktoré má pozitívny vplyv na úroveň sociálnej integrácie žiakov so ŠVVP.

Počet integrovaných žiakov na škole v posledných rokoch stúpa.

Častým sprievodným javom u týchto detí sú aj poruchy správania. Tieto deti sú integrované v bežných triedach, nakoľko nemáme vytvorené podmienky pre zriadenie špeciálnych tried.

Škola je zapojená do medzinárodného projektu Rovnaká šanca, zameraný na podporu programov sociálnej integrácie a vzdelávania pre menšiny.

Oblasť: Metódy a formy výchovy a vzdelávania

Pozitívne motivovať žiakov k využívaniu vhodných stratégií učenia.

Uplatňovať individuálny prístup k žiakom, vo vyučovaní zaraďovať metódy podporujúce tvorivosť žiakov (prezentácie projektov).

Vytvárať podnetné prostredie založené na vzájomnej dôvere učiteľov a žiakov.

Žiaci s telesným postihnutím sa budú vzdelávať podľa spracovaného učebného plánu bežných tried. V spolupráci a na odporúčenie poradne budú realizované zmeny v učebnom pláne, týkajúce sa typu zdravotného poškodenia, napr. obmedzenie v telesnej a výtvarnej výchove, v pracovných činnostiach, prípadne v ostatných vyučovacích predmetoch rozvíjať schopnosť kooperovať v skupine, deliť si úlohy, niesť zodpovednosť. Výchovno-vzdelávacia činnosť budeme smerovať k príprave žiakov na život, ktorý od nich vyžaduje, aby boli schopní kriticky a tvorivo myslieť a účinne riešiť problémy Multikultúrna výchova sa začleňuje do obsahu všetkých predmetov I. a II. stupňa.

Triedny učiteľ rozvíja kompetencie žiakov vo všetkých uvedených tematických okruhoch pri práci s jednotlivcami i celou triedou.

V súčasnosti vstupujeme do projektu Zelená škola, s možnosťou získať certifikát s celosvetovou platnosťou a vlajky EcoSchool. V minulých rokoch žiaci plnili úlohy v projektoch ako napríklad Dobrodružná vodná cesta, Kde a ako budeme bývať, Starám sa o svoju rieku, Škrečok triedko a ďalších.

Škola je zapojená do medzinárodného projektu Rovnaká šanca, zameraný na podporu programov sociálnej integrácie a vzdelávania pre menšiny. Projekt je podporovaný a financovaný nórskou vládou. Aktivity sú súčasťou projektu „Rovnaká šanca“, financovaného z Finančného mechanizmu EHP, Nórskeho finančného mechanizmu a zo štátneho rozpočtu Slovenskej republiky. Hlavným realizátorom projektu je Nadácia Škola Dokorán. Sme škola podporujúca zdravie. Nositeľom tohto titulu sme od roku 2002.

Otvorená škola – oblasť športu. Hlavným cieľom projektového zámeru je skvalitniť športovú činnosť v školskom areáli. Vytvoriť optimálne podmienky predovšetkým po materiálnej stránke, doplniť športovým materiálom, zlepšiť technické vybavenie. Preto aj tohto roku podáme projekt na zriadenie multifunkčného ihriska. Zelená škola.

V konkrétnej edukácii sa zameriavame na kompenzáciu poruchy, individuálny spôsob vyučovania a hodnotenia.

Na základe vyšetrenia a odporúčenia poradne bude v prípade potreby vypracovaný individuálny vzdelávací plán. Podľa požiadaviek vyučujúci volia metódy a formy práce. Pri práci s touto skupinou žiakov snažíme sa o nadviazanie kontaktu s rodičmi, využívame skúsenosti kurátorov sociálnej starostlivosti.

Na škole pôsobí aj výchovný poradca, ktorý sa zúčastňuje všetkých školení a vzdelávaní v tejto oblasti.

Keďže na škole nepôsobí školský psychológ, využívame služby Centra pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie ako aj služby špeciálnej pedagogicko-psychologickej poradne.

Na škole pôsobí aj asistent učiteľa, ktorý je nápomocný pedagógom na I. stupni.

Motivovať pedagogických zamestnancov k štúdiu špeciálnej pedagogiky, ktorá bude pri súčasnom trende individuálneho prístupu k žiakom nevyhnutnou formou vzdelania pedagóga.

Oblasť: Ciele výchovy a vzdelávania

Snažiť sa predchádzať a odhalovať sociálno-patologické prejavy správania (agresiu, šikanovanie, drogy, alkohol, sexuálne obťažovanie, kriminalitu a pod.) a prejavy rasizmu, xenofóbie a nacionalizmu.

Aby aj verejnosť vedela, ako škola dosahuje ciele, ktoré sú na žiakov kladené v ŠVP.

Rešpektujeme individuálne výchovno-vzdelávacie potreby s ohľadom na ich osobné možnosti, sociálne a kultúrne zázemie.

Dá šancu každému žiakovi, aby sa rozvíjal podľa svojich schopností a bolo mu umožnené zažiť úspech.

Sústredíme sa na individuálny pokrok každého žiaka (nesmie prichádzať ku prirovnávaniu žiakov so spolužiakmi a rozdeľo-

vať na úspešných a neúspešných).

U žiakov budeme formovať tvorivý životný štýl, sociálne cítenie a hodnotové orientácie.

V škole dávame možnosť rozvíjať talent aj nadaným žiakom.

Podporovať rozvoj pohybových, športových, výtvarných, praktických a dramatických zručností žiakov v školských i mimoškolských aktivitách.

Používať základné matematické myslenie na riešenie rôznych praktických problémov v každodenných situáciách a schopnosť používať matematické modely logického a priestorového myslenia a prezentácia (vzorce, modely).

Snažiť sa predchádzať a odhaľovať sociálno-patologické prejavy správania.

Prierezová téma Tvorba projektu a prezentačné zručnosti rozvíja u žiakov kompetencie tak, aby vedeli komunikovať, argumentovať, používať informácie a pracovať s nimi, riešiť problémy, spolupracovať v skupine, prezentovať sám seba, ale aj prácu v skupine. Ciele aj obsah prierezovej témy sú súčasťou viacerých predmetov. Hlavným cieľom je, aby žiaci prostredníctvom vlastnej organizácie práce naučili riadiť seba, tím, vypracovať si harmonogram svojich prác, získať potrebné informácie, spracovať ich, vedeli si hľadať aj problémy, ktoré treba riešiť, správne ich pomenovať, urobiť hypotézu, overiť ju a pod. Naučia sa prezentovať svoju prácu písomne aj verbálne s použitím informačných technológií.

Zameranie na rozvoj počítačovej gramotnosti žiakov je dané aj skladbou predmetov učebného plánu piateho ročníka vo vzdelávacej oblasti „matematika a práca s informáciami“.

Podporovať rozvoj pohybových, športových, výtvarných, praktických a dramatických zručností žiakov v školských i mimoškolských aktivitách.

Počet integrovaných žiakov na škole v posledných rokoch stúpa.

Tieto deti sú integrované v bežných triedach, nakoľko nemáme vytvorené podmienky pre zriadenie špeciálnych tried.

Ďalšie vzdelávanie je právom a povinnosťou každého pedagogického a odborného zamestnanca.

Každý pedagogický a odborný zamestnanec má možnosť ďalšieho vzdelávania za rovnakých podmienok. Ďalšie vzdelávanie a zdokonaľovanie profesionality každého pedagogického a odborného zamestnanca školy by mal mať odraz v jeho finančnom ohodnotení a profesijnej kariére v súlade so systémom Kariérneho rastu MŠ SR.

Základnou hodnotou ďalšieho vzdelávania každého pedagogického a odborného zamestnanca školy má byť kvalita a nie formálne získavanie certifikátov a čiarok za účasť na školeniach. Pedagogickí a odborní zamestnanci školy sa aktívne podieľajú na určovaní cieľov, obsahu, prostriedkov a vyhodnocovaní efektívnosti systému ĎVPZ.

Absolvent I. stupňa – primárneho vzdelávania má osvojené základy čitateľskej, pisateľskej, počtárskej, prírodovednej a kultúrnej gramotnosti. Získal základy pre osvojenie účinných techník učenia sa a pre rozvíjanie osobnosti.

Škola spolupracuje s inštitúciami vytvárajúcimi systém ďalšieho vzdelávania v školstve a svoju činnosť s nimi koordinuje.

Oblasť: Spolupráca školy s rodinou a komunitou

Do tejto skupiny patria žiaci, ktorí pochádzajú z prostredia sociálne, kultúrne a jazykovo odlišného. Na základe vyšetrenia a odporúčenia poradne bude v prípade potreby vypracovaný individuálny vzdelávací plán.

Pre menší počet žiakov v triedach je škola vyhľadávaná predovšetkým rodičmi, ktorých deti majú problémy s vyučovacím procesom vo väčšom kolektíve. Tieto deti si vyžadujú individuálny prístup, ktorý sa dá uplatniť len pri menšom počte žiakov v triedach. Takmer 30% žiakov tvoria deti zo sociálne znevýhodneného prostredia, čo sa odráža predovšetkým na celkových výchovno-vzdelávacích výsledkoch školy.

Oblasť: Spolupráca školy s rodinou a komunitou

CVC Technik a Domino ako aj inými.

Najdôležitejším prvkom je spolupráca a vzájomná pomoc. Všetci, ktorí majú niečo do činenia so školou by sa mali cítiť ako spolupracovníci, ktorí pomôžu a ktorým následne bude táto pomoc vrátená. Nemalo by sa zabúdať, že najaktívnejšími spolupracovníkmi by mali byť rodičia.

Škola pravidelne informuje rodičov o výchovno-vzdelávacích výsledkoch na aktívoch rodičov štyrikrát ročne. Rodičia majú možnosť konzultovať výchovno-vzdelávacie výsledky aj mimo týchto aktívov v určený deň a určenom čase. Okrem toho môžu priebežne sledovať klasifikáciu predmetov aj prostredníctvom internetovej žiackej knižky. Pri organizovaní rôznych mimoškolských aktivít napomáha aj rada rodičov. Pozostáva zo zástupcov rodičov každej triedy. Pomáha pri získavaní finančných prostriedkov na obnovu učebných pomôcok a zariadenia školy. Škola organizuje pre rodičov Deň otvorených dverí s možnosťou navštívenia vyučovacích hodín ako i množstvo kultúrnych a športových podujatí na prezentáciu výsledkov vzdelávania sa ich detí.

Veľmi dobrá je recipročná spolupráca so susednou obcou.

Využívame služby Centra pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie ako aj služby špeciálnej pedagogicko-psychologickej poradne.

Škola aktívne spolupracuje so školskými zariadeniami výchovného poradenstva a prevencie, reedukačnými ústavmi.

Oblasť: Voľno-časové aktivity

Ponúkame im zaradenie do záujmových krúžkov, mimoškolské aktivity, individuálne konzultácie a pod.

Analýza vybraných oblastí školského vzdelávacieho programu

Škola sa vo vzdelávacom programe profiluje ako skutočne otvorená škola, kladúca dôraz na individuálny prístup k jednotlivým žiakom, ktorý je možný aj vďaka jej veľkosti a „rodinnej atmosfére“. Organizuje Deň otvorených dverí a ďalšie podujatia, snaží sa o aktívnu spoluprácu s rodinou, ako aj ďalšími subjektmi z rôznych sektorov.

Škola vo svojom vzdelávacom programe reflektuje, že vzdeláva žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia, ako aj ďalších žiakov so ŠVVP. Všetkých žiakov vzdeláva v hlavnom vzdelávacom prúde. Pri žiakoch zo sociálne znevýhodneného prostredia využíva vzdelávanie podľa IVVP, snaží sa o ich aktívnu participáciu aj na voľno-časových aktivitách. Škola sa zapojila do viacerých projektov, špecificky zameraných na podporu vzdelávania rómskych detí zo sociálne znevýhodneného prostredia (napr. Rovnaká šanca).

Vzdelávací program školy je skutočne „ušíty na mieru“ jej konkrétnym podmienkam a identifikovaným potrebám žiakov (pri jeho tvorbe bola škola veľmi inovatívna a Štátny vzdelávací program, či vzorové ŠkVP využila len ako „osnovu“).

Prístup základnej školy ku vzdelávaniu rómskych žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia na základe obsahovej analýzy ŠkVP

Na základe informácií uvedených v školskom vzdelávacom programe, by sme školu charakterizovali ako pro-inkluzívnu.

b) Návšteva školy – identifikačné údaje o škole, záznam z rozhovorov, pozorovanie prostredia školy

Identifikačné údaje o škole

Dátum vyplnenia identifikačných údajov: 13.10.2014

Charakteristika lokality: Košický kraj

Percentuálne zastúpenie rómskych žiakov zo SZP na škole: 10 - 24 %

v ŠKD: 2

Počet pedagogických zamestnancov: 14

z toho učiteľov primárneho vzdelávania: 4

učiteľov sekundárneho vzdelávania: 8

vychovávateľov

pedagogických asistentov: 0

Počet odborných zamestnancov: 0

Počet oddelení ŠKD: 2

Počet ZÚ: 4

z toho na 1. stupni: 2

z toho na 2. stupni: 2

Počet vedúcich ZÚ: 4

z toho: z učiteľov 1. stupňa: 1

2. stupňa: 2

z externého prostredia (špecifikujte): 1 (zamestnanec CVCĎ - tréner)

Počet žiakov/z toho rómskych žiakov zo SZP: 144 / 16

Počet žiakov na 1. stupni/ rómskych žiakov zo SZP: 76 / 4

Počet žiakov na 2. stupni/ rómskych žiakov zo SZP: 68 / 12

Počet žiakov navštevujúcich ŠKD/z toho rómskych žiakov zo SZP: 40 / 0

Počet žiakov na 1. stupni navštevujúcich ZÚ/z toho rómskych žiakov zo SZP: 29 / 0

Počet žiakov na 2. stupni navštevujúcich ZÚ/z toho rómskych žiakov zo SZP: 29 / 0

Počet prijatých vzdelávacích poukazov od žiakov na 1. stupni/z toho rómskych žiakov zo SZP: Záujmové útvary na našej

škole zastrešuje SCVČ inej školy. Tomuto centru odovzdalo vzdelávací poukaz 29 žiakov 1. stupňa / 0 rómskych žiakov zo SZP

Počet prijatých vzdelávacích poukazov od žiakov na 2. stupni/z toho rómskych žiakov zo

SZP: 29 žiakov / 0 róm.ž. zo SZP

Záznam z rozhovoru s riaditeľkou/riaditeľom školy

Dátum rozhovoru: 17.10.2014

Otázka: Aké sú pozitíva/silné stránky školy? Ak by ste mali uviesť 3 konkrétne príklady aktivít podporujúce inkluzívny prístup, ktoré by to boli?

Pozitívom je určite nízky počet žiakov – je nás okolo 150, v každom ročníku máme po jednej triede. Ja každého žiaka, každého rodiča poznám po mene. To umožňuje naozaj individuálny prístup ku každému žiakovi. O všetkých vieme, nikto sa „nestratí“. Ďalej je to prostredie – krásne okolie, veľa zelene, ticho, naozaj dedinské prostredie. Tretím prístupom je, že nerobíme žiadne rozdiely medzi žiakmi – máme žiakov z mesta, z obce, i Rómov z obce. Máme zo SZP Rómov, i nerómskych žiakov, i deti, ktorých rodičia sú veľmi dobre zabezpečení. Máme i žiakov so zdravotným znevýhodnením, dosť veľa integrovaných žiakov (takmer v každej triede), práve píšem žiadosť o zdravotného asistenta. Ako hovorím – nerobíme rozdiely, ku všetkým prístupujeme rovnako. Chceli sme jedného problémového žiaka preradiť na špeciálnu ZŠ - zhodou okolností je to rómsky žiak. Ide o mentálny postih, potvrdený poradňou -ale rodičia nesúhlasia, lebo by museli cestovať, a tu sme blízko.

My prijímame naozaj všetky deti, aj z obce, aj rómske, aj z mesta, máme aj z iných obcí dosť z ďaleka. Máme aj deti cudzincov, aj so SZP z obce máme, aj zdravotne postihnuté. Aj rodičia zo Židovskej komunity sem prihlásili deti, lebo máme také dobré výsledky a sme taká rodinná škola. Takže máme tu naozaj mix, ale všetci musia dodržiavať pravidlá a potom to funguje.

Otázka: Aké mimotriedne aktivity realizujete a aké je zapojenie rómskych žiakov zo SZP?

Robíme množstvo aktivít – všetko je na stránke školy. Takmer každý týždeň je nejaká aktivita, pretože sme v množstve projektov (i z eurofondov), sme Zelená škola, stále sa zapájame do súťaží a podobne. Zapájajú sa aj rómski žiaci bez rozdielu (ako hovorím, nerobíme rozdiely). Všetci musia dodržiavať rovnaké pravidlá, a oni to vedia. Problém je v tom, že ich rodičia nechcú nikam púšťať - ani do mesta. A pritom by sa toľko naučili. Nechodia na lyžiarsky, ani do školy v prírode – to je pre nich veľa peňazí, ale to aj pre iné deti. Ale ich nepustia ani na výlet do jaskyne, do mesta, do divadla.. aj keď rovno príde sem autobus a tam ich odnesie. Nepustia.

Otázka: Aké aktivity realizujete pre rodičov? Aké je zastúpenie rodičov rómskych žiakov zo SZP?

Pre rodičov robíme tak ako stále. Teraz budeme mať pasovanie prvákov, Vianoce, Deň matiek a pod. Na Vianočnú besiedku chodia, to áno, až sme ich museli napomínať, lebo boli hluční. Na iné veľmi nechodia – na rodičovské pomenej, ani na rodičovskú radu. Veľmi nechodia na aktivity pre rodičov. Ale denne sa s nimi vidíme, rozprávame, chodia po deti, stretávame sa tu v škole a rozprávam sa s nimi. Jednám s nimi veľmi slušne, ako s ostatnými, a oni vedia, že som prísna, nekompromisná a musia dodržiavať pravidlá.

Otázka: Aké sú prekážky pri podpore inkluzívneho prístupu?

Máme problémy so starostom obce. Nepatríme pod obec, našim zriaďovateľom je mesto. Ale našimi žiakmi sú deti obyvateľov obce, jeho obyvateľov. Vôbec nespolupracujeme (obec má napríklad v kultúrnom dome sálu s javiskom, ale napr. vianočný program robí škola na chodbe, alebo v telocvični). Obec nemá žiadny dlho otvorený areál, deti sa chodia sem hrať, dospelí posediť, aj mamičky s kočíkom. Obec síce vybudovala multifunkčné ihrisko, ale ako keby nám napriek – nie v areáli školy, kde je na to ideálny priestor, ale mimo, dosť ďaleko. Môžeme ho používať, ale za jednu vyučovaciu hodinu tam nestihneme so žiakmi prísť, zacvičiť a vrátiť sa. Komunikácia so starostom je veľmi slabá, takmer žiadna. To sa potom nedajú robiť nejaké spoločné veci, o niečo sa snažiť, niečo budovať. Ale už sme si zvykli a ideme sami -a darí sa nám, podávame projekty, sme dobrí, mesto nás podporuje. Toľkokrát šli chýry, že nás zrušia – a nakoniec patríme medzi najlepšie školy v meste.

V žiadnom prípade nemôžeme prijať žiakov z blízkej lokality obývanej Rómami. Spádovo patria na inú školu. Prijala by som jedného, a odišli by mi ostatné deti - rodičia museli by ich zase vozit' mimo obce.

Otázka: Aké sú východiská pri tvorbe ŠkVP?

Tak samozrejme sme vychádzali zo ŠVP, z možností školy, z prostredia školy, vybavenia, a zo záujmov žiakov. Nadviazali sme na to, že sme Zelená škola, čiže je tam environmentálny rozmer, potom z rozšírenej výučby jazykov, a IKT. Výučbu jazykov sme zaviedli už od MŠ, ktorá sa presťahovala k nám a stala sa našou súčasťou.

Otázka: Kto sa podieľa na tvorbe/zadefinovaní požiadaviek na rozvoj žiaka vo voľnom čase?

Tiež sme vychádzali zo záujmov žiakov – mohli si vybrať, o aké voľnočasové aktivity majú záujem. Ak ich bolo prihlásených menej, potom sme im povedali, aby sa prihlásili inde. Aj to, že sme Zelená škola – žiaci pracujú v žiackej rade, v kolégiu Zelenej školy aj popoludní.

Otázka: Aké je smerovanie školy?

Naším cieľom nie je rozširovať počet žiakov. Stačí maximálne 20 v každom ročníku, aby sa udržala táto rodinná atmosféra. Teším sa, že sa sme hlásia aj z iných obcí, i z mesta, nielen z obce a sídliska. Sme Zelená škola - smerujeme k ochrane prírody, životného prostredia, zdravému životnému štýlu. Naďalej spĺňať kritériá Zelenej školy, aby sme boli certifikovaná škola. Ďalej k výučbe cudzích jazykov, chceme naďalej realizovať medzinárodné projekty, učiť angličtinu od MŠ, aby sa deti dohodli. A rozvoj IKT. Naši žiaci výborne napísali Monitor, máme šikovných žiakov, umiestňujú sa v súťažiach. Už máme počítače, interaktívne tabule, potrebovali by sme rekonštruovať, vymeniť ďalšie okná. Máme priestor pre to multifunkčné ihrisko, no mám sa nepodarilo ho získať a obec ho postavila ďaleko.

Otázka: Aké projekty realizujete na škole? Ktoré z nich súvisia s voľným časom vašich žiakov?

Všetky sú uvedené na našej webovej stránke - Zelená škola, E-twinning, Elektronizácia vzdelávacieho systému, Aktivizujúce metódy vo výchove. Vo voľnom čase realizujeme krúžky a program Zelená škola.

Otázka: Ako vnímate inkluzivitu školy v rámci voľného času žiakov?

Ako som spomínala - obec nemá žiadny priestor, kde by sa ľudia mohli vonku stretnúť, posediť, deti pohrať – preto máme dlho otvorený areál, deti sa chodia sem hrať, dospelí posediť, aj mamičky s kočíkom. Sme otvorení pre všetkých. Aj rómske deti sa sem chodia hrať – myslím rómske deti z obce, s nimi nie je žiadny problém. Problém býval s deťmi z blízkej lokality -ale odkedy zbúrali chatrče, už je ich aj menej, je to lepšie. Aj preto starosta sem nechcel dať to ihrisko, že sem budú chodiť. Ale už je to oveľa lepšie, lebo už sem nechodia do školy, aj ich vystaňovali veľa. Sem - tam sem prídu, ale ak sa pekne hrajú, necháme ich. Ak vyvádžajú, ja im slušne poviem a odídu. Oni vedia – tu sa musia dodržiavať pravidlá, a tie pravidlá sú rovnaké pre všetkých, či sú zelení, modrý, či akí. Nedovolia si robiť problémy.

Otázka: Ako zapájate rómskych žiakov zo SZP do organizovaných voľno-časových aktivít?

Oni do krúžkov veľmi nechodia, aj keď sa mohli prihlásiť. Aj v družine je len jeden rómsky žiak. Oni hneď zo školy idú domov. Rodičia i nepracujú, takže v družine nechcú byť, aj keby sa im zišlo. Ale hlavne by mali chodiť do prípravky – ani tam sa veľmi nehlásia. Popoludní už nechcú byť v škole. Prihlásiť sa môžu, ako všetci, ale nechcú.

Mňa najviac mrzí, že nepokračujú vo vzdelávaní ďalej. Aj keď sa prihlásia na strednú školu, lebo musia, skončia v 1. ročníku a nič. A pritom sú medzi nimi šikovní. Stretla som bývalého žiaka, ktorý sa ani veľmi dobre neučil – urobil si zvaračský kurz, má vodičský preukaz, auto. Pracuje v zahraničí, postavil si dom, žije lepšie ako ostatní Rómovia z obce.

Záznam z rozhovoru s vychovávateľkou/vychovávateľom ŠKD

Dátum rozhovoru: 17.10.2014

Základné informácie o ŠKD (ročník/y, počet žiakov/z toho SZP, plán práce oddelenia ŠKD, týždenný rozvrh a pod.)

V ŠKD máme dve oddelenia:

1. oddelenie (žiaci 1. – 3. roč.) – 20 žiakov
2. oddelenie (žiaci 4. – 6. roč.) – 20 žiakov

Otázka: Aká je prax vytvárania oddelení a rozdeľovania žiakov?

Žiaci sú rozdelení do dvoch oddelení, pomešaní z ročníkov 1. – 6. (druhý stupeň aj preto, lebo sú cezpoľní). Sú delení podľa počtu - aby ich nebolo priveľa, približne 20 a 20, mladší (1. – 3. ročník) a starší.

Otázka: Aké sú podľa vás dôvody nezapojenia sa rómskych žiakov?

Momentálne chodí do ŠKD len jeden rómsky žiak, nie je zo SZP. Za ŠKD sa platí 20 € mesačne, toľko nezaplatia. Ich rodičia sú väčšinou nezamestnaní, deti ani neobedujú v škole, idú domov. Samozrejme by ŠKD potrebovali, hlavne tí na 1. stupni. ŠKD nie je povinná. Nedá sa povinne.

Otázka: Čo by ste navrhovali na zapojenie týchto žiakov?

Pred pár rokmi sme boli „rómska škola“, chodilo sem veľa rómskych žiakov z neďalekej lokality. Vtedy boli nulté ročníky, projekt Rovnaká šanca. Ja som tu aj vtedy pracovala, a tie deti chodili do družiny a boli tu celý deň. Mali sme super vybavenie, kopy pomôcok.

Rodičia rómskych detí z obce nechcú, aby boli s deťmi z osady. Rómovia z obce sú úplne iní ako tí z osady. Žijú v obci odjakživa, pracovali v magnezitke, mnohí pracujú v zahraničí. Majú v dedine také dve ulice kde majú murované domy. Tamtí sú pre nich prisťahovalci. My sme to nejako nerozlišovali, pracovali sme s deťmi. Rómske chodili do družiny, museli, ale chodili rady.

Teraz som presvedčila jednu mamičku, ktorú som predtým učila, aby dala syna do ŠKD. Rozprávame s nimi denne, veď ich poznáme, ale nechcú. Vôbec ich nechcú púšťať na akcie. Ani nebude problém v peniazoch, ale ani do divadla v meste, ani na výlet. Pritom by sa toľko naučili, veď niektoré ešte nikde neboli. Veľmi sa o nich boja, že by sa im „niečo stalo.“

Otázka: Čo z toho ste už realizovali a s akým výsledkom?

Ako som vravela, tie nulté ročníky boli a tranzitívne triedy, to bolo dobré. Ale teraz nechcú, hoci ich presvedčame, voláme na akcie.

Otázka: Ako hodnotíte vzájomnú interakciu medzi rómskymi a nerómskymi žiakmi?

V rámci ŠKD nie je žiadny problém, ale veď je len jeden. Ale aj keď boli viacerí, nebol problém. Ak sa povadili ako všetky deti. Ale ani v škole nie je problém, nedovolia si robiť problémy.

Otázka: Realizujete aj nadštandardné programy? Ak áno, špecifikujte.

Nadštandardné? Veľmi nie, také, ako v každej škole. Chodíme do školy v prírode, na výlety, máme rôzne akcie. Napríklad teraz bude Šarkaniáda, bude pasovanie prvákov. Cez Zelenú školu máme rôzne veľké akcie.

Otázka: S kým spolupracujete a ako často?

Každý mesiac máme nejaké akcie aj zvonku – policajný zbor, záchranári. Chodíme do knižnice, do divadla. Spolupracujeme s OZ Sosna, cez Zelenú školu, s Útulkom zvierat a podobne.

Záznam z rozhovoru s vedúcou/vedúcim záujmového útvaru

Dátum rozhovoru: 21.10.2014

Otázka: Aká je prax vytvárania ZÚ a rozdeľovania žiakov?

Žiaci dostanú zoznam krúžkov, na ktoré sa môžu prihlásiť, vyberú si a prihlásia sa. Ale deviataci sú všetci povinne v krúžku Monitor 9, lebo sa musia pripravovať z matematiky a slovenčiny. Vďaka tomu máme dobré výsledky v Monitore.

Otázka: Aké sú podľa vás dôvody nezapojenia sa rómskych žiakov?

Za krúžky sa platí - na celý rok 20 €, na nezaplatia. Jediné Monitor musia. Inak by aj chodili, veď predtým chodili, ich baví floorbal a šport všeobecne. Ale poobede utekajú domov, oni sú najradšej doma, ani na obedy veľmi nechodia.

Otázka: Čo by ste navrhovali na zapojenie týchto žiakov?

Možno keby mali krúžky zadarmo? Ale zase všetko zadarmo sa nedá. Nevie, nemajú záujem. Keby chodili do ŠKD, ostali by aj na krúžku. Ale ŠKD nie je povinný, nemôže byť povinný.

Otázka: Čo z toho ste už realizovali a s akým výsledkom?

Predtým, keď sme boli rómska škola, chodili viac, museli. Aj krúžky boli zadarmo. Aj na súťaže viac chodili a boli úspešní. Teraz už veľmi nechodia.

Otázka: Kedy sa krúžok realizuje (čas, pravidelnosť)?

Bedmintonový – streda 14:00 – 16:00 v telocvični, alebo vonku (podľa počasia).

Otázka: Ako hodnotíte vzájomnú interakciu medzi rómskymi a nerómskymi žiakmi?

Nie sú problémy. Ak aj sú, hneď riešime. Voľakedy boli strety medzi Rómami z rôznych obcí, lebo sa neznášajú. Teraz je to dobré.

Otázka: Realizujete aj nadštandardné programy? Ak áno, špecifikujte.

Nadštandardné teraz veľmi nie, iba ak Zelená škola, ale dne sto robí veľa škôl. Predtým sme mali nulté ročníky, tranzitívne triedy, ale to sme mali veľa Rómov. Dnes škola musí robiť veci navyše, aby prilákala rodičov, dnes veľa vecí, čo bolo nadštandardnými, sú štandardom.

Otázka: S kým/ a ako často spolupracujete?

S rôznymi organizáciami - Sosna, policajný zbor, záchranári, knižnica – stále máme akcie. S obcou spolupracujeme málo, nejako to nefunguje. Máme veľmi veľa projektov, s tým je veľa práce.

Záznam z rozhovoru s triednou učiteľkou/triednym učiteľom

Dátum rozhovoru: 21.10.2014

Základné informácie triedneho učiteľa: 1.ročník, počet žiakov 16, z toho 4 rómski, 1 zo SZP.

Otázka: Realizujete aktivity pre žiakov vašej triedy aj mimo vyučovania? Popíšte.

Realizujeme – napríklad teraz koncom októbra budeme mať imatrikuláciu prvákov. Je to popoludní, pre rodičov, pri príbuzných, prídu i veľkí žiaci a ostatní učelia. S akciou mi pomáha vychovávateľka – my si tu všetci musíme pri všetkom pomáhať, lebo nás je málo (pedagogických zamestnancov) a akcií je veľa. Prídu mi pomôcť aj moje bývalé žiačky už z 2. stupňa – budú hrať, pasovať, robiť hry, pomáhať. Inak organizujeme výlety, školy v prírode, chodíme do mesta, divadla, poznávať kultúrne pamiatky a tak.

Otázka: Konkretizujte zapojenie rómskych žiakov zo SZP do týchto aktivít.

Máme veľký problém, že ich rodičia nechcú nikam púšťať. Fakt tomu nerozumiem. Denne s tými rodičmi rozprávam, aj donesú peniaze – a keď ideme, neprídu. Veľká škoda, lebo by sa veľa naučili – veď nevedia cestovať, ako sa správať v autobuse. Veľmi zle sa potom učí napríklad vlastiveda – vôbec nemajú predstavu o svete, o meste...

Ale na spomínanú imatrikuláciu tá moja žiačka príde, určite príde aj s mamkou. Mamku poznám od malička. Dievčatko je veľmi šikovné, všetko priam nasáva. Škoda, že nechodila aspoň do prípravky.

Otázka: Máte prehľad o dôvodoch nezapájania sa žiakov do voľno-časových aktivít (ŠKD, ZÚ a pod.)?

Ich mamky nepracujú, deti nechodia ani na obed, hneď idú domov. A za všetko musia platiť – aj keď zo SZP majú príspevok na obedy, a asi sa dá odpustiť poplatok za družinu. Tak potom ani na tie krúžky nechcú ísť. A pritom sú šikovné. Viem, že keď tu chodilo viac Rómov, chodili do ŠKD aj na krúžky.

Otázka: Aké je zapojenie rómskych žiakov zo SZP na týchto aktivitách?

V mojej triede je len jedna rómska žiačka zo SZP, a tá nechodí do ŠKD, aj keď je to veľká škoda. Snažila som sa mamku presvedčiť, denne je tu a rozprávam s ňou. Ale nesúhlasí. Dcéru berie hneď po vyučovaní domov. Určite by sa jej v ŠKD páčilo, do školy chodí veľmi rada a je veľmi vnímavá.

Otázka: Ako spolupracujete s rodičmi? Aké kroky iniciujete?

Rodičov pozývame na všetky akcie. Teraz na pasovanie prvákov asi prídu všetci, ale na rodičovské rómski rodičia takmer nechodia (boli len na prvom, ale vidím, že sa tam medzi ostatnými rodičmi necítia dobre). Ja s nimi denne rozprávam ráno alebo po vyučovaní, sme v kontakte.

Neštruktúrované pozorovanie prostredia základnej školy (prezentácia školy napr.: fotografie športových aktivít, súťaží, návštev kultúrnych podujatí a pod.; motivačný materiál; prezentácia produktov školských klubov detí a záujmových útvarov; prezentácia projektov a pod.).

- Počas oboch návštev čakali pred školou na žiakov rómski i nerómski rodičia. Stáli, rozprávali sa, alebo sedeli na lavičkách v oddychovej zóne (Artušov kruh). Celkovo škola pôsobila veľmi príjemnou, pokojnou pracovnou atmosférou. Vo vestibule sa pohybovali pedagógovia, žiaci. K dispozícii je veľká sedačka, lavičky.

- Na chodbách je množstvo informácií pre rodičov (oznamy o voľnočasových aktivitách, krúžkoch, harmonogram, zoznam pomôcok, oznamy ŠKD atď.).

- Celý vestibul bol zaplnený motivačnými prácami žiakov, jesennou výzdobou z prírodnín, množstvom výtvarných prác, výrobkov z Tvorivých dielni a pod.
- Hlavný projekt školy – Zelená škola – dominuje na všetkých nástenkách (EKO kódex, projektové vyučovanie zamerané na ENV, Starostlivosť o zdravie, Čo robím pre ochranu zdravia, Starostlivosť o vtáky v zime, Starostlivosť o psíkov..), zaujímavosti zo sveta prírody, výzva na zbierku pre psí útulok a podobne. Pútavé boli plagáty zo Školy v prírode, ktorá sa konala v júni – program, bodovanie izieb, spoločné fotografie, plagáty a pod.
- Vedenie školy komunikovalo ochotne, bolo veľmi ústretové.

2.3 Tretia základná škola

a) Vybrané oblasti školského vzdelávacieho programu

Oblasť: Otvorenosť školského prostredia

Podporuje rozvoj osobnosti žiakov v súlade so zásadami humanizmu, demokracie.

Riadenie je založené na demokratických princípoch, kde je určená zodpovednosť vedúceho, t. j. riaditeľa školy, ktorý je plne zodpovedný za chod školy, za všetky rozhodnutia svoje i svojich podriadených. Riaditeľ školy rozhoduje v rámci svojich kompetencií a právnych predpisov na základe komunikácie so svojimi spolupracovníkmi, poradnými orgánmi, ktoré tvoria všetci zamestnanci školy, útvary a komisie a na základe spolupráce s okolím školy, najmä s radou školy, rodičovskou radou a zriaďovateľom. Riaditeľ školy sa usiluje prenášať povinnosti, ale i práva do pracovných skupín a na jednotlivcov na základe dôvery, využíva aktivitu a nápady, ktorých ciele sa zhodujú so zámermi školy.

Naším princípom je viesť žiakov k tvorivému, kritickému mysleniu a naučiť ich tímovo pracovať, komunikovať medzi sebou a vzájomne sa rešpektovať.

Výchovno-vzdelávací proces je organizovaný v humánnom duchu, pozornosť pedagógov i ostatných zamestnancov školy sa sústreďuje na plnenie úloh súvisiacich s výchovou, plnením učebných plánov a osnov, úloh pri zabezpečovaní chodu školy, ktoré sú rozpracované v pláne školy na jednotlivé školské roky.

Cieľom školy je vychovať zdravo sebedomého a humánneho žiaka, ktorý sa dokáže orientovať a nájsť svoje miesto v súčasnom živote. Pre dosiahnutie tohto cieľa si škola vytyčuje dlhodobé úlohy v oblasti riadenia a organizácie života. Pritom vychádza z podmienok, v ktorých pôsobí.

Podporuje rozvoj osobnosti žiakov v súlade so zásadami humanizmu, demokracie a vlastenectva.

Mať schopnosť vnímať dejiny vlastného národa vo vzájomnom prepojení s vedomosťami zo všeobecných dejín.

Tvorivé prostredie a dobrú atmosféru sa škola usiluje vytvárať zapájaním žiakov, ich rodičov, všetkých zamestnancov školy i širokú verejnosť do diania v škole na základe zásady: „Aby sa deti čo najviac naučili, musia mať záujem chodiť do školy rady. Aby deti do školy chodili rady, musia do práce chodiť radi učiteľia a ostatní zamestnanci školy a o školu sa musí zaujímať i ostatná verejnosť, najmä rodičia detí.“ Naším princípom je viesť žiakov k tvorivému, kritickému mysleniu a naučiť ich tímovo pracovať, komunikovať medzi sebou a vzájomne sa rešpektovať.

Uvedenú zásadu uplatňuje škola v jednotnej koncepcii riadenia, organizácie výchovno-vzdelávacieho procesu a ostatných aktivít. Prostredníctvom žiackeho parlamentu identifikovať a analyzovať problémy, hľadať možnosti riešenia a na základe toho skvalitňovať prácu v škole.

Tvorivé prostredie a dobrú atmosféru sa škola usiluje vytvárať zapájaním žiakov, ich rodičov, všetkých zamestnancov školy i širokú verejnosť do diania v škole na základe zásady: „Aby sa deti čo najviac naučili, musia mať záujem chodiť do školy rady. Aby deti do školy chodili rady, musia do práce chodiť radi učiteľia a ostatní zamestnanci školy a o školu sa musí zaujímať i ostatná verejnosť, najmä rodičia detí.

V rámci porozumenia a znášanlivosti odstraňovať rôznymi podujatiami rozdiely medzi majoritnou a minoritnou skupinou žiakov a obyvateľov v obci.

Dve triedy sú pre žiakov so špeciálno-výchovnými potrebami, ktoré navštevujú žiaci s mentálnym postihom.

Oblasť: Potreby žiakov zo SZP

V rámci porozumenia a znášanlivosti odstraňovať rôznymi podujatiami rozdiely medzi majoritnou a minoritnou skupinou žiakov a obyvateľov v obci.

Pomáha žiakom so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami.

Pri hodnotení učebných výsledkov žiakov so špecifickými výchovno-vzdelávacími potrebami budeme brať do úvahy možný vplyv zdravotného znevýhodnenia na jeho výkon. Budeme odlišovať hodnotenie spôsobilosti od hodnotenia správania.

ZŠ sa zapojila aj do projektov Modrá škola, Recyklohry.

V rámci projektovej činnosti pokračovať v začatých projektoch „Rovnaká šanca“, „Správaj sa normálne“, „Smietko“, „Interkultúrne vzdelávanie detí, žiakov a pedagógov“ a zapojiť sa do nových – „Recyklohry“, i cezhraničných.

Zapojíme sa do projektu Zdravá škola, Recyklohry, budeme spolupracovať so spoločnosťou DAPHNE pri prehľbovaní environmentálnej výchovy, zapojíme sa do súťaže triedeného odpadu organizovanej obcou a iných podujatí zameraných na prehľbovanie environmentálnej výchovy.

Školských špeciálnych pedagógov.

Poskytnúť kompetencie v oblasti komunikačných schopností predovšetkým využitím projektových metód vo všetkých predmetoch, zvyšovať informačno-komunikačné spôsobilosti formou využívania učebne s výpočtovou technikou a zakúpenými programami pre jednotlivé predmety.

Škola bude venovať pozornosť jednotlivým okruhom prierezových tém blokovým vyučovaním:

– dopravná výchova;

- environmentálna výchova;
- protidrogová výchova;
- výchova k manželstvu a rodičovstvu;
- finančná gramotnosť;
- čítanie s porozumením.

Pristupuje k žiakom individuálne.

Rešpektuje danosti žiaka, vie motivovať žiaka k učeniu.

Osobnostný a sociálny rozvoj budeme realizovať stimuláciou žiakov so slabšími vyučovacími výsledkami, podporou individuálnych schopností.

Oblasť: Ciele výchovy a vzdelávania

Charakteristickou črtou je nízke sebavedomie žiakov ako i rodičov, z čoho plynú i nízke ciele. Našou úlohou bude viesť žiakov cieľavedome k dosiahnutiu vyššieho spoločenského postavenia na základe lepších výchovno-vzdelávacích výsledkov.

Využívať zaujímavé formy práce pri prevencii drogových závislostí, v boji proti fajčeniu, alkoholickým nápojom a proti šikanovaniu a rasovej intolerancie.

Budeme spolupracovať so sociálnym odborom pri riešení dávok v hmotnej núdzi pre žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia.

Budeme venovať mimoriadnu pozornosť a vytvárať optimálne podmienky pre žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami.

V rámci porozumenia a znášanlivosti odstraňovať rôznymi podujatiami rozdiely medzi majoritnou a minoritnou skupinou žiakov a obyvateľov v obci.

K prehlbovaniu úcty k ľudským právam a základným slobodám prispejeme organizovaním školského kola Olympiády ľudských práv, spoluprácou s organizáciou Amnesty International.

Výchovou k manželstvu a rodičovstvu zdôrazniť rovnosť muža a ženy a poukázať na nebezpečné dôsledky domáceho násillia a násillia medzi deťmi, zoznámiť žiakov s právami dieťaťa, ich uplatňovaním cestou Linky dôvery.

Oblasť: Charakteristika žiaka zo SZP

Charakteristickou črtou je nízke sebavedomie žiakov ako i rodičov, z čoho plynú i nízke ciele. Našou úlohou bude viesť žiakov cieľavedome k dosiahnutiu vyššieho spoločenského postavenia na základe lepších výchovno-vzdelávacích výsledkov.

Oblasť: Spolupráca školy s rodinou a komunitou

Riaditeľ školy rozhoduje v rámci svojich kompetencií a právnych predpisov na základe komunikácie so svojimi spolupracovníkmi, poradnými orgánmi, ktoré tvoria všetci zamestnanci školy, útvary a komisie a na základe spolupráce s okolím školy, najmä s radou školy, rodičovskou radou a zriaďovateľom.

Ďalších podujatiach organizovaných verejnosťou, najmä rodičovskou verejnosťou, sponzormi a v neposlednom rade obecným úradom.

Budeme pokračovať v podpore tradícií obce, zúčastňovať sa podujatí a prispievať kultúrnym programom.

Taktiež je dôležité naviazať na dobrú spoluprácu s CPPPAP v Malackách pri aktivitách v oblasti protidrogovej prevencie, šikanovania, vzájomného tolerovania sa.

Pokračovať v cykle besied organizovaných v spolupráci s CPPPAP v Malackách, zameraných na zdravý životný štýl a protidrogovou prevenciou.

Podujatiach organizovaných verejnosťou, najmä rodičovskou verejnosťou.

Spolupráca s rodičovskou verejnosťou je dobrá.

Aby deti do školy chodili radi, musia do práce chodiť radi učiteľia a ostatní zamestnanci školy a o školu sa musí zaujímať i ostatná verejnosť, najmä rodičia detí.

Tvorivé prostredie a dobrú atmosféru sa škola usiluje vytvárať zapájaním žiakov, ich rodičov.

Úctu k rodičom a ostatným osobám budeme realizovať formou prípravy stretnutí, besiedok a návštev s nimi.

Všetky úpravy hodín vo vyučovacom procese sme robili za pomoci učiteľov, ktorí tieto predmety učia a v spolupráci s rodičmi. Na základe analýzy predchádzajúcich ročníkov sa dospelo k záveru pre určenie počtu hodín pre jednotlivé predmety.

Vychádzali sme z požiadaviek rodičov a záujmov žiakov.

Ďalších podujatiach organizovaných verejnosťou, najmä rodičovskou verejnosťou, sponzormi a v neposlednom rade obecným úradom.

Dôležitou súčasťou našej školy je rozvíjanie dobrej spolupráce s družobnými školami Volksschule Angern, Volksschule Weikendorf a Hauptschule Gänserndorf, s ktorými sme v dobrom priateľskom styku a pokračovanie v projektoch cezhraničnej spolupráce.

Na základe výborných družobných stykov s rakúskymi školami zvýšiť úroveň komunikačných zručností v nemeckom jazyku a anglickom jazyku.

Na základe dobrej spolupráce s PZ Gajary je nutné pokračovať v aktivitách, ktoré smerujú k prevencii kriminality mládeže a inej protispoločenskej činnosti.

Budeme spolupracovať so sociálnym odborom pri riešení dávok v hmotnej núdzi pre žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia.

Jednou z oblastí, na ktoré škola kladie dôraz, je environmentálna výchova. V tomto duchu škola pokračuje v spolupráci s nadáciou DAPHNE pri plnení úloh z tejto oblasti.

Zapojíme sa do projektu Zdravá škola, Recyklohry, budeme spolupracovať so spoločnosťou DAPHNE pri prehľbovaní environmentálnej výchovy.

Škola veľmi úzko spolupracuje so všetkými spoločenskými organizáciami a občianskym združením v obci.

K prehľbovaniu úcty k ľudským právam a základným slobodám prispejeme organizovaním školského kola Olympiády ľudských práv, spoluprácou s organizáciou Amnesty International.

Budeme spolupracovať so sociálnym zariadením „Jeseň života“ a prispievať programom k rôznym príležitostiam.

Oblasť: Voľno - časové aktivity

Výchovnú a vzdelávaciu činnosť na vyučovaní v rámci povinných vhodne dopĺňajú i ostatné aktivity, najmä činnosť v školskom klube, v záujmových útvaroch, pobytoch v prírode, výletoch, na plaveckom výcviku, exkurziách, zájazdoch a ďalších podujatiach organizovaných verejnosťou, najmä rodičovskou verejnosťou, sponzormi a v neposlednom rade obecným úradom.

Výchovnú a vzdelávaciu činnosť na vyučovaní v rámci povinných vhodne dopĺňajú i ostatné aktivity, najmä činnosť v školskom klube, v záujmových útvaroch.

Analýza vybraných oblastí školského vzdelávacieho programu

Škola na základe ŠkVP vytvára obraz veľmi otvorenej školy, ktorá sa aktívne snaží zapájať rodičov aj širšiu verejnosť do diania na škole. Opakovane zdôrazňuje podporu budovania životných cieľov u žiakov, pričom sa zameriava najmä na získavanie kompetencií v kľúčových predmetoch (matematika, slovenčina, cudzí jazyk). Realizuje viacero aktivít s „multikultúrnym“ dopadom - Olympiádu ľudských práv, besedy, zamerané na elimináciu rasizmu, atď.

Avšak v celom ŠkVP sa nedozvieme takmer nič o žiakoch so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami, okrem toho, že na škole sa nachádzajú dve špeciálne triedy pre žiakov s mentálnym postihnutím (čo je na 157 žiakov školy pomerne vysoký počet). ŠkVP taktiež takmer nič nehovorí o žiakoch zo SZP, nereflektuje, že školu navštevujú aj rómski žiaci (až na jednu zmienku o „majorite a minorite“). Z hľadiska miery inovatívnosti škola skutočne definuje vlastný vzdelávací program, s minimálnym mechanickým kopírovaním Štátneho vzdelávacieho programu.

Prístup základnej školy ku vzdelávaniu rómskych žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia na základe obsahovej analýzy ŠkVP

Vzhľadom na pomerne vysoké percento žiakov so ŠVVP a pravdepodobne aj rómskych žiakov (príspevok na SZP poberajú na 21% žiakov) by sme školu označili ako „indiferentnú“. ŠkVP nezohľadňuje, že vzdeláva žiakov so špecifickými potrebami.

b) Návšteva školy – identifikačné údaje o škole, záznam z rozhovorov, pozorovanie prostredia školy

Identifikačné údaje o škole

Dátum vyplnenia identifikačných údajov: 21.10.2014

Charakteristika lokality: Bratislavský kraj

Percentuálne zastúpenie rómskych žiakov zo SZP na škole: 10 - 24%

Počet pedagogických zamestnancov: 15

z toho učiteľov primárneho vzdelávania: 7

učiteľov sekundárneho vzdelávania: 6

vychovávateľov v ŠKD: 1

pedagogických asistentov: 1

Počet odborných zamestnancov: 0

Počet oddelení ŠKD: 1

Počet ZÚ: 16

z toho na 1. stupni: 13

z toho na 2. stupni: 9 (niektoré ZÚ sú súčasne pre 1. aj 2. stupeň)

Počet vedúcich ZÚ: 12

z toho učiteľov 1. stupňa: 4

2. stupňa: 7

z externého prostredia (špecifikujte): 1 (hasičský ZÚ)

Počet žiakov/z toho žiakov zo SZP: 157/33

Počet žiakov na 1. stupni/ žiakov zo SZP: 77/14

Počet žiakov na 2. stupni/ žiakov zo SZP: 80/19

Počet žiakov navštevujúcich ŠKD/z toho žiakov zo SZP: 26/1

Počet žiakov na 1. stupni navštevujúcich ZÚ/z toho žiakov zo SZP: 77/14

Počet žiakov na 2. stupni navštevujúcich ZÚ/z toho žiakov zo SZP: 80/19

Počet prijatých vzdelávacích poukazov od žiakov na 1. stupni/z toho žiakov zo SZP: 77/14

Počet prijatých vzdelávacích poukazov od žiakov na 2. stupni/z toho žiakov zo SZP: 80/19

Záznam z rozhovoru s riaditeľkou školy

Dátum rozhovoru: 23.10.2014

Otázka: Aké sú pozitíva/silné stránky školy? Ak by ste mali uviesť 3 konkrétne príklady aktivít podporujúce inkluzívny prístup, ktoré by to boli?

Škola je relatívne malá a má charakter školy rodinného typu. Našou výhodou je, že sa všetci poznáme, väčšina učiteľov je tiež z obce. Silnou stránkou školy je cezhraničná spolupráca so susediacimi rakúskymi dedinami, s obecným úradom, miestnym farárom a inými subjektmi. Inkluzívny prístup na škole sa uplatňuje najmä cez športové aktivity, realizáciu letného tábora s farárom a prostredníctvom aktivity „Deň jablka“.

Otázka: Aké mimotriedne aktivity realizujete a aké je zapojenie rómskych žiakov zo SZP?

Realizujeme rôzne aktivity ako napr. tábor v spolupráci s farárom, výlety, výchovné koncerty, aktivity v domove dôchodcov, medzinárodný deň detí, vianočné trhy, spolupracujeme s hasičským zborom a so záchranou službou. Spolupracujeme aj s Centrom voľného času v Malackách, žiaci majú možnosť zapojiť sa do rôznych súťaží.

Žiaci zo SZP sa zapájajú najmä do aktivít záujmových útvarov, najväčší záujem z ich strany je o futbal, spev a o výtvarný krúžok. Napríklad na tábore sa zúčastnili len dve dievčatá zo SZP, „boja sa cestovať, napr. aj keď bol deň jablka, hanbili sa zobrať si produkty, ktoré boli pripravené pre všetkých“.

Otázka: Aké aktivity realizujete pre rodičov? Aké je zastúpenie rodičov rómskych žiakov zo SZP?

Rodičia sú zapojení do zberu papiera, spolupráca s rodičmi je vo všeobecnosti dobrá. Netýka sa to však spolupráce s rodičmi žiakov umiestnených v špeciálnych triedach, tam je spolupráca slabá.

Otázka: Aké sú prekážky pri podpore inkluzívneho prístupu?

Ako možné prekážky boli identifikované financie a nízke sebavedomie žiakov zo SZP. Pri výletoch do Rakúska je napr. problémom, že deti nemajú pasy.

Otázka: Aké sú východiská pri tvorbe ŠkVP?

Pri tvorbe vychádzame z pedagogicko-organizačných pokynov, zo spolupráce s obcou a z potrieb detí.

Otázka: Kto sa podieľa na tvorbe/zadefinovaní požiadaviek na rozvoj žiaka vo voľnom čase?

Na tvorbe sa podieľa celý pedagogický kolektív.

Otázka: Aké je smerovanie školy?

Vychádzame a zameriavame sa na všestranný rozvoj žiakov, na rozvoj kľúčových kompetencií. Snažíme sa reagovať na potreby žiakov, pristupovať k žiakom individuálne.

Otázka: Aké projekty realizujete na škole? Ktoré z nich súvisia s voľným časom vašich žiakov?

S nadáciou DAPHNÉ spolupracujeme na environmentálnych projektoch, ďalej sme zapojení do projektov Modrá škola, Zelená škola, Recyklohry, Európa v škole. Aktivity projektov sú prepojené aj na voľný čas.

Otázka: Ako vnímate inkluzivitu školy v rámci voľného času žiakov?

Žiaci zo SZP sa zapájajú najmä do športových aktivít, hudobných alebo výtvarných krúžkov.

Otázka: Ako zapájate rómskych žiakov zo SZP do organizovaných voľno-časových aktivít?

Žiaci zo SZP majú možnosť zapojiť sa tak isto ako ostatní žiaci, žiaci zo „Zuzanky“⁶¹ majú navyše ZÚ čítanie s porozumením.

Záznam z rozhovoru s vychovávateľkou/vychovávateľom ŠKD

Dátum rozhovoru: 23.10.2014

Základné informácie o ŠKD (ročník/y, počet žiakov/z toho SZP, plán práce oddelenia ŠKD, týždenný rozvrh a pod.)

Na škole je len jedna trieda ŠKD (1-4 ročník), v ktorej je 15 žiakov, z čoho 2 sú zo SZP.

Režim dňa v ŠKD:

- 6.45 – 7.45 h - príchod žiakov do ŠKD
- 11.35 – 12.30 - oddychová činnosť, spoločenské hry, voľné kreslenie
- 12.35 – 13.15 - príprava na obed, samotný obed
- 13.20 – 13.40 - komunita: rozprávanie sa s deťmi
- 13.45 – 14.15 - záujmová činnosť (spoločensko-vedná, esteticko-výchovná, pracovno-technická, športovo-branná...)
- 14.20 – 15.00 - pobyt vonku (ak to dovoľí počasie)
- 15.00 - príprava na vyučovanie

Otázka: Aká je prax vytvárania oddelení a rozdeľovania žiakov?

Na škole existuje len 1 trieda ŠKD, ktorú navštevujú žiaci, ktorých rodičia pracujú. Na otvorenie ďalších tried nie sú financie.

61. „Zuzankami“ na škole nazývajú žiaci z dvoch špeciálnych tried (13 žiakov spolu), ktorí sú umiestnení v budove vzdialenej cca. 20 min. chôdze od hlavnej budovy.

Otázka: Aké sú podľa vás dôvody nezapojenia sa rómskych žiakov?

Väčšina rodičov týchto žiakov je nezamestnaná, takže títo žiaci nepotrebujú navštevovať ŠKD. Príčinou ich nezájmu môže byť aj nedostatok financií.

Otázka: Čo by ste navrhovali na zapojenie týchto žiakov?

Riešenie na zapájanie týchto žiakov vidím cez krúžkovú činnosť, cez to čo ich baví, futbal, výtvarný krúžok alebo spevácky krúžok.

Otázka: Čo z toho ste už realizovali a s akým výsledkom?

Vzhľadom na kapacitné možnosti ŠKD sme tejto otázke doteraz nevenovali pozornosť.

Otázka: Ako hodnotíte vzájomnú interakciu medzi rómskymi a nerómskymi žiakmi?

Interakcia medzi žiakmi v tomto veku je dobrá, nemáme žiadne problémy. Myslím, že žiaci by to nevnímali ani neskôr, to prečo sa to neskôr objavuje je zapríčinené skôr tým, že preberajú názory rodičov.

Otázka: Realizujete aj nadštandardné programy? Ak áno, špecifikujte.

Áno, zapojili sme sa do súťaže Noc s Andersenom.

Otázka: S kým spolupracujete a ako často?

V rámci ŠKD nemáme nadviazanú nijakú pravidelnú spoluprácu.

Záznam z rozhovoru s vedúcou/vedúcim záujmového útvaru

Dátum rozhovoru: 23.10.2014

Otázka: Aká je prax vytvárania ZÚ a rozdeľovania žiakov?

ZÚ sa vytvárajú na základe záujmu vyučujúcich, krúžky navrhujú učitelia. V prípade, že o nejaký krúžok v minulosti nebol záujem, na ďalší rok sa neotvára. Žiaci sa na krúžky nahlasujú podľa záujmu alebo podľa toho, kto daný krúžok vedie.

Otázka: Aké sú podľa vás dôvody nezapojenia sa rómskych žiakov?

Majú záujem skôr o iné krúžky, najmä športové a výtvarný krúžok.

Otázka: Čo by ste navrhovali na zapojenie týchto žiakov?

Žiaci si vyberajú krúžky podľa záujmu, rómsky žiaci navštevujú skôr športové krúžky a výtvarný.

Otázka: Čo z toho ste už realizovali a s akým výsledkom?

Nerealizovali sme žiadne špeciálne opatrenia, túto potrebu ani nevnímam. Krúžok navštevuje 28 žiakov, z toho 3 sú zo SZP.

Otázka: Kedy sa krúžok realizuje (čas, pravidelnosť)?

Krúžok sa realizuje 1x do týždňa:

1-4 ročník: 14:00-15:00

5-9 ročník: 15:00-16:00

Otázka: Ako hodnotíte vzájomnú interakciu medzi rómskymi a nerómskymi žiakmi?

„Tu to nikto nerieši“. Máme aj veľa zmiešaných manželstiev, nie je to problém. Nie je tu žiadne rozdeľovanie medzi rómskymi a nerómskymi žiakmi, skôr so Zuzankami. Žiaci to nevnímajú, v podstate všetci sú zo SZP.

Otázka: Realizujete aj nadštandardné programy? Ak áno, špecifikujte.

So žiakmi sa venujeme žánru Commediadell'arte, na druhom stupni sa viac sústreďujeme na učenie sa textov naspamäť.

Otázka: S kým spolupracujete a ako často?

Spolupracujeme s Domovom dôchodcov a s Materskou školou, pripravujeme im program pri rôznych príležitostiach ako je Mesiac úcty k starším a Medzinárodný deň detí.

Záznam z rozhovoru s triednou učiteľkou/triednym učiteľom

Dátum rozhovoru: 23.10.2014

Základné informácie triedneho učiteľa(trieda, počet žiakov/z toho SZP a pod.): prvá trieda, 21/4, rozhovoru sa zúčastnili aj triedni učitelia dvoch špeciálnych tried (prvý stupeň: 7 žiakov, druhý stupeň: 6 žiakov, spolu 13 žiakov/5 žiakov zo SZP).

Otázka: Realizujete aktivity pre žiakov vašej triedy aj mimo vyučovania? Popíšte. Konkretizujte zapojenie rómskych žiakov zo SZP do týchto aktivít.

Vystúpenia v Kultúrnom dome, v domove dôchodcov, posedenie so starými rodičmi, víťanie jari, lyžiarsky a plavecký výcvik. Naši žiaci pomáhali aj pri príprave Medzinárodného dňa detí. Zapojili sme sa aj do projektu Sondar „Maľujeme farbami

zeme“. Žiaci zo SZP (2-3) sa zapájajú do speváckeho krúžku, športových aktivít (najmä futbal) a výtvarného krúžku. So „Zuzankami“ chodíme na tvorivé dielne na Spojenú školu v Malackách.

Otázka: Máte prehľad o dôvodoch nezapájania sa žiakov do voľno-časových aktivít (ŠKD, ZÚ a pod.)?

Najčastejšou príčinou sú financie. V prípade, že aktivita nie je spojená s finančnými nákladmi, slabé zapojenie spôsobuje veľa krát aj nízke sebavedomie žiakov zo SZP.

Ak sú naši žiaci (žiaci zo špeciálnych tried) dlhšie v hlavnej budove, „cítia sa nesvoji, im je najlepšie v „Zuzanke“, kde to poznajú“.

Otázka: Aké je zapojenie rómskych žiakov zo SZP na týchto aktivitách?

Zapájajú sa najmä do športových aktivít, najobľúbenejší je futbal. „Na peniazoch to zlyháva, aj u normálnych“.

Otázka: Ako spolupracujete s rodičmi? Aké kroky iniciujete?

Spolupráca s rodičmi v prvom ročníku je dobrá. S rodičmi spolupracujeme napr. pri zbere papiera, na vianočných trhoch, kam rodičia nosia svoje výrobky alebo pri príležitosti Medzinárodného dňa detí, kde sú mamičky na jednotlivých stanovištiach. Spolupráca s rodičmi žiakov, umiestnených v špeciálnych triedach je „nulová“. Nerealizujeme žiadne kroky, nemajú záujem o spoluprácu.

Neštruktúrované pozorovanie prostredia základnej školy (prezentácia školy napr.: fotografie športových aktivít, súťaží, návštev kultúrnych podujatí a pod.; motivačný materiál; prezentácia produktov školských klubov detí a záujmových útvarov; prezentácia projektov a pod.).

V priestoroch školy sú umiestnené výtvarné práce žiakov, na stenách sú vyvesené diplomy zo súťaží. Na nástenke sú zverejnené informácie pre rodičov, ako napr. zoznam záujmových útvarov aj s menami učiteľov a rozvrhom konania. Na nástenke sú aj informácie o projektoch, ktoré škola realizuje, a iné aktuálne informácie.

2.4 Štvrtá základná škola

a) Vybrané oblasti školského vzdelávacieho programu

Oblasť: Otvorenosť školského prostredia

Škola uplatňuje prierezové témy, koordinovanie tém je rozdelené medzi učiteľov, ktorí majú skúsenosti s problematikou osobnostného a sociálneho rozvoja, environmentálnou výchovou, mediálnou výchovou, multikultúrnou výchovou.

Škola v kompetenčnom profile absolventa sa zameriava na výchovu žiaka, ktorý chápe význam kultúrnej rozmanitosti. Má osvojené základy pre tolerantné a empatické vnímanie prejavov iných. Je otvorený kultúrnej a etnickej rôznorodosti.

Škola podporuje multikultúrnú výchovu projektovým vyučovaním a otvorenú komunikáciu medzi žiakom a učiteľom.

Škola podporuje integráciu žiakov a uplatňuje individuálny prístup k žiakom z menej podnetného prostredia.

Hodnotenie začlenených žiakov sa môže realizovať známku alebo slovným hodnotením, ak o to požiada zákonný zástupca žiaka. Riaditeľ školy vydá rozhodnutie o slovnom hodnotení žiaka v danom predmete. Učiteľ predmetu vedie agendu slovného hodnotenia žiaka preukázateľným spôsobom, na základe čoho vypracováva hodnotiace správy hodnotiacom a klasifikačnom období.

Špecifickým znakom školy je práca so začlenenými žiakmi.

Na vyučovacej hodine k dieťaťu pristupuje učiteľ individuálne, súčasne ho však zapája do kolektívnej práce. Pokiaľ dieťa potrebuje kompenzačné pomôcky, pracuje s nimi. Učiteľ mu pripravuje úlohy tak, aby im porozumel, aby boli pre neho zvládnuteľné vzhľadom k jeho poruche učenia. Pripravuje mu rôzne pracovné listy, individuálne úlohy, domáce úlohy konzultuje s rodičmi. Vytvára si teda špecifické úpravy organizácie vyučovania, ktoré je potrebné posudzovať individuálne podľa odporúčania poradenského zariadenia- dlhší čas na splnenie úloh, individuálny prístup, zabezpečí žiakovi nerušené miesto na prácu, opravy vykonávajú spoločne.

Základná škola má skúsenosti so začleňovaním žiakov s vývinovými poruchami učenia od roku 2003. Začleňovaní (integrovaní) žiaci majú šancu vzdelávať sa spolu so všetkými žiakmi v bežných triedach. Okrem toho, že zabezpečujeme žiakom špeciálno-pedagogický servis, dbáme o utvorenie sociálneho prostredia založeného na vzájomnej tolerancii, rešpektovania a spolupatričnosti. Naša práca je založená na vzájomnej spolupráci s CPPP a P, s detským psychológom, s detským lekárom, s vedením školy, s rodičmi a s učiteľmi navzájom.

Škola pravidelne organizuje Deň otvorených dverí, pozýva rodičov na vyučovacie hodiny. Pre rodičov sú vyhradené konzultačné hodiny pre rodičov žiakov s triednymi učiteľmi a ostatnými vyučujúcim.

Škola má záujem spolupracovať s verejnosťou poskytovaním rozličných kurzov vzdelávania, poskytovaním školských priestorov pre aktivity obyvateľov obce.

Okrem toho, že zabezpečujeme žiakom špeciálno-pedagogický servis, dbáme o utvorenie sociálneho prostredia založeného na vzájomnej tolerancii, rešpektovania.

Oblasť: Potreby žiakov zo SZP

Školu navštevuje vysoké percento žiakov z menej podnetného sociálneho (rodinného) prostredia, čo ovplyvňuje prácu všetkých žiakov a učiteľov na vyučovaní.

Priemerne každý školský rok takmer 18% žiakov z celkového počtu tvoria žiaci z menej sociálne podnetného rodinného prostredia. Počet detí z menej podnetného sociálneho prostredia každoročne narastá.

Škola pripravuje doučovanie pre žiakov zo SZP, ktorí majú problémy s prospechom formou doučovacích krúžkov. V rámci záujmovej činnosti pracuje so žiakmi aj v krúžkoch, ktoré budú podporovať ich identitu a jedinečnosť (výtvarné, tanečné a spevácke krúžky, športové krúžky).

Integrovanie žiakov z menej podnetného, znevýhodneného sociálneho prostredia do kolektívu tried má svoje špecifické stránky. Učitelia pracujú so žiakmi vo zvýšenej miere individuálnou formou.

V škole pracuje koordinátor pre začlenených žiakov a komisia pre začleňovanie. Komisia je zložená z riaditeľa školy, učiteľa daného predmetu, triedneho učiteľa, koordinátora pre začlenených žiakov a psychológa. Koordinátor začleňovania má kompetencie viesť agendu žiakov, spolupracovať s triednymi učiteľmi a jednotlivými učiteľmi, s rodičmi a CPPPaP. Na základe odborného vyšetrenia žiaka v CPPPaP a písomnej žiadosti rodičov môže byť po prerokovaní komisie a na základe rozhodnutia riaditeľa školy dieťa začlenené do bežnej triedy.

V oblasti výchovného poradenstva výchovná poradkyňa poskytuje konzultačné hodiny pre žiakov i rodičov v oblasti voľby povolania a požiadaviek trhu práce. Spracúva všetku agendu zisťovania záujmu o učebné odbory, stredné školy, prihlášok žiakov. Komunikuje s CPPPaP, sociálnym kurátorom a rodičmi. Spolupracuje s triednymi učiteľmi pri riešení výchovných problémov žiakov a nadväzuje spoluprácu s rodičmi týchto žiakov. V oblasti výchovného poradenstva výchovná poradkyňa poskytuje konzultačné hodiny pre žiakov i rodičov v oblasti voľby povolania a požiadaviek trhu práce. Spracúva všetku agendu zisťovania záujmu o učebné odbory, stredné školy, prihlášok žiakov. Komunikuje s CPPPaP, sociálnym kurátorom a rodičmi. Spolupracuje s triednymi učiteľmi pri riešení výchovných problémov žiakov a nadväzuje spoluprácu s rodičmi týchto žiakov.

Oblasť: Ciele výchovy a vzdelávania

V ŠkVP chceme zabezpečiť väčšiu efektívnosť výchovného pôsobenia na žiakov z menej podnetného, resp. sociálne znevýhodneného prostredia a zlepšiť ich vzťah ku vzdelávaniu a učeniu sa.

Zapájať žiakov do tvorivého procesu v rámci pracovných dielní tak, aby zažili úspech z učenia sa a zo svojich výsledkov.

Škola sa zaväzuje získať vedúcich krúžkov z radov rodičov, ktorí budú plniť zámer ŠkVPv oblasti práce so žiakmi zo sociálne znevýhodneného prostredia.

Škola bude zapájať žiakov do súťaží výtvarných, tanečných a speváckych, pozývať na súťaže rodičov.

Škola bude podporovať uplatňovanie inováčných a alternatívnych foriem vyučovania a vzdelávania. Projektové vyučovanie taktiež patrí medzi silné stránky školy. Tematické zameranie vyučovania, zamestnania a prezentácie žiackych prác a výsledkov zlepšujú efektívnosť vyučovania a využívajú zážitkovú formu učenia.

Oblasť: Charakteristika žiaka zo SZP

Žiaci prejavujú minimálny záujem o vzdelávanie a učenie sa, problémy majú i s výberom povolania a prípravou naň. U týchto žiakov je slabá motivácia k učeniu (najmä na II. stupni). Prejavujú minimálny alebo žiadny záujem o ďalšie vzdelávanie. V škole chceme dať šancu každému žiakovi a ponúknuť mu zážitok z úspechu ako sebamotiváciu pre ďalšie vzdelávanie.

Oblasť: Spolupráca školy s rodinou a komunitou

ZŠ spolupracuje s TJ pri rozvíjaní športových talentov, najmä v oblasti futbalu. Veľmi dobrá spolupráca je s miestnym HZ. Zástupcovia TJ a HZ vedú v škole záujmové krúžky, zúčastňujú sa súťaží, kde reprezentujú školu a obec ZŠ

Zvýšenú spoluprácu s pedagogicko-psychologickým poradenstvom a sociálnou kuratelou.

Od roku 2005 do roku 2008 ZŠ pracovala v projekte Comenius, v projekte s medzinárodnou účasťou základných škôl z Rakúska (Schleedorf), zo Škótska (Glenisla a Lintrathen), z Lotyšska (Liepaja) a zo Slovinska (Želzenik). Projekt Good Grounds for Learning naštartoval premenu ZŠ v oblasti zlepšovania životného a pracovného prostredia našej školy. Škola plnila úlohy v oblasti bezpečnosti, zdravia, environmentalistiky, estetiky, výchovy k európskemu občianstvu, spolupráci medzi školami. Realizovali sa medzinárodné návštevy do partnerských krajín. Zlepšili sa komunikačné schopnosti žiakov i učiteľov v anglickom jazyku.

V šk.roku 2010/2011 naštartovala ZŠ 2.projekt medzinárodnej spolupráce základných škôl v rámci projektu Školské partnerstvá Comenius- multilaterálne v rámci Programu celoživotného vzdelávania Comenius. Projekt má názov Following the Leadsof Fairy – Tales around the Europe. Partnermi našej školy sú ZŠ, Holzova 1, Brno, SP im. Stefana Roweckiego Grota, Poľsko, Dimotiko Scholio AgriasN. Magnisias, Grécko a Ozel Erkul Tunagur.

Ilkogretim Okulu, Turecko. Projekt je dvojročný. Posolstvo národných rozprávok – dramatizácia rozprávok v anglickom jazyku, medzinárodné mobility žiakov a učiteľov školy, množstvo projektových zadaní – prezentácií, dotazníkov a ankiet, to boli hlavné úlohy projektovej spolupráce. Škola uskutočnila 117 medzinárodných mobilít učiteľov a žiakov do partnerských škôl. Ciele projektu boli splnené ku všeobecnej spokojnosti žiakov a učiteľov.

Od roku 1998 je ZŠ členom Národnej siete škôl podporujúcich zdravie. Projekt Comenius nadväzoval na projektové úlohy projektu Škola podporujúca zdravie. Škola každoročne plnila množstvo úloh, ktoré súviseli s ochranou a podporou zdravia žiakov a zamestnancov školy. Organizujeme plavecké výcviky a rekondičné pobyty školy v prírode. Žiaci majú bohaté záujmové využitie v rámci krúžkovej činnosti.

Usporiadať spoločné akcie pre žiakov a rodičov za účasti zriaďovateľa školy a občianskych iniciatív – športové súťaže, vystúpenia, výstavy, vyhodnotenia. Spolupráca školy s rodičmi sa zlepšuje. Rodičia aktívne pristupujú k riešeniu mnohých problémov školy. Rodičovské združenie pri ZŠ založilo občianske združenie, je poberateľom 2% z daní, ktoré poskytuje škole na zakúpenie materiálneho vybavenia pre žiakov školy. Rodičovské združenie prispieva dobrovoľnými príspevkami k zlepšovaniu vybavenia školy, RZ podporuje súťaže žiakov, prispieva na cestovné žiakom na súťaže, akcie, pri ktorých žiaci reprezentujú školu, odmeňujú najlepších žiakov školy. Škola pravidelne organizuje Deň otvorených dverí, pozýva rodičov na vyučovacie hodiny.

Oblasť: Voľno - časové aktivity

ZŠ má bohatú krúžkovú činnosť a veľmi dobré skúsenosti s realizáciou projektov.

Aktivizovať prácu detí v hudobnom, výtvarnom a tanečnom odbore, poskytujeme bezplatne priestory na realizáciu ZUŠ. Majú záujem o mimoškolskú záujmovú činnosť, najmä o IKT, výtvarné práce a šport.

Analýza vybraných oblastí školského vzdelávacieho programu

Škola reflektuje rôzne „skupiny“ žiakov, ktorí ju navštevujú (napr. deti z menej podnetného prostredia, deti s poruchami učenia). Deklaruje jednoznačnú snahu o ich vzdelávanie v hlavnom vzdelávacom prúde formou individuálnej integrácie. Na škole dokonca funguje koordinátor a celá komisia pre začleňovanie. Škola má popísaný postup práce s integrovanými žiakmi (prítom na základe ŠkVP sa nejedná o žiakov s mentálnym postihnutím, ale s poruchami učenia), deklaruje, že v ich prípade realizuje viaceré podporné programy (okrem IVP a individuálneho prístupu pedagógov je to najmä realizácia doučovania). V prípade žiakov zo SZP škola v ŠkVP viac akcentuje podporu a rozvoj umeleckých a praktických zručností (formou krúžkov, výstav, súťaží, atď.). Avšak deklaruje aj realizáciu doučovania a pomerne podrobne rozpracováva plán zapájania rodičov týchto žiakov do diania v škole. Dôraz na prácu s integrovanými žiakmi sa odráža aj v hodnotení učiteľov, kde sa nachádza viacero položiek, zameraných práve na túto oblasť. Z hľadiska miery inovatívnosti je ŠkVP skutočne „ušíť“ na mieru danej škole, pri jeho tvorbe využívali systém copy-paste minimálne.

Prístup základnej školy ku vzdelávaniu rómskych žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia na základe obsahovej analýzy ŠkVP

Na základe informácií, zahrnutých v ŠkVP, je možné školu hodnotiť ako jednoznačne pro-inkluzívnu.

b) Návšteva školy – identifikačné údaje o škole, záznam z rozhovorov, pozorovanie prostredia školy

Identifikačné údaje o škole

Dátum vyplnenia identifikačných údajov: 18.10.2014

Charakteristika lokality: Trnavský kraj

Percentuálne zastúpenie rómskych žiakov zo SZP na škole: 10 24 %

Počet ped. zamestnancov: 16

z toho učiteľov primárneho vzdelávania: 5

učiteľov sekundárneho vzdelávania: 11

vychovávateľov v ŠKD: 1

ped. asistentov: 0

Počet odb. zamestnancov: 0

Počet oddelení ŠKD: 1

Počet ZÚ: 19

z toho na 1. stupni: 6

z toho na 2. stupni: 13

Počet vedúcich ZÚ: 15

z toho: z učiteľov 1. stupňa: 1

2. stupňa: 8

Z externého prostredia: 6 (športoví tréneri, hasič, rybár)

Počet žiakov/z toho rómskych žiakov zo SZP: 189/29

Počet žiakov na 1. stupni/ rómskych žiakov zo SZP: 85/18

Počet žiakov na 2. stupni/ rómskych žiakov zo SZP: 104/11

Počet žiakov navštevujúcich ŠKD/z toho rómskych žiakov zo SZP: 21/0

Počet žiakov na 1. stupni navštevujúcich ZÚ/z toho rómskych žiakov zo SZP: 79/18

Počet žiakov na 2. stupni navštevujúcich ZÚ/z toho rómskych žiakov zo SZP: 85/10

Počet prijatých vzdelávacích poukazov od žiakov na 1. stupni/z toho rómskych žiakov zo SZP: 79/18

Počet prijatých vzdelávacích poukazov od žiakov na 2. stupni/z toho rómskych žiakov zo SZP: 85/10

Záznam z rozhovoru s riaditeľkou/riaditeľom školy

Dátum rozhovoru: 28.10.2014

Otázka: Aké sú pozitíva/silné stránky školy? Ak by ste mali uviesť 3 konkrétne príklady aktivít podporujúce inkluzívny prístup, ktoré by to boli?

Silné stránky školy:

- Implementácia daltonského prístupu „uhovená a pochopená takmer všetkými pedagógmi na škole“
- realizácia projektových dní podpory multi-kulti prístupu detí navzájom;
- dobré vzťahy s deťmi, vďaka čomu je vysoké percento rómskych detí zo SZP zapojených do mimoškolských aktivít;

Podpora inkluzívneho prístupu:

- triedne projekty podporujúce zapájanie všetkých žiakov v triede a vytvárajúce priaznivejšiu klímu medzi spolužiakmi;
- školské projekty podporujúce spoznávanie kultúry rómskych žiakov, kde rómske deti učili nerómske deti spoznávať kultúru a osobnosti ;
- spolupráca s organizáciami, ktoré ponúknu podporu a kvalitné aktivity, prípadne využijú možnosť zapojiť deti do vlastných aktivít (napr. pravidelné stretávanie sa so seniormi v Domove dôchodcov);
- osobné poznanie prostredia detí zo strany viacerých pedagógov, čím je lepšie nastavená orientácia na žiaka v školskom prostredí.

Otázka: Aké mimo triedne aktivity realizujete a aké je zapojenie rómskych žiakov zo SZP?

Orientujeme sa na exkurzie a výlety, ktoré vytvárajú priestor spoznať sa medzi sebou navzájom. Vždy je vidieť, že sa deti tešia takýmto aktivitám. Spravidla sa snažíme podporiť najmä myslenie do budúcnosti, vytváranie predstavy detí o ich budúcom živote, práci, bývaní.

Otázka: Aké aktivity realizujete pre rodičov? Aké je zastúpenie rodičov rómskych žiakov zo SZP?

Všetci rodičia majú k dispozícii rodičovské združenia a konzultačné dni. Pravidelne organizujeme kultúrne vystúpenia. Zastúpenie rodičov rómskych žiakov na kultúrnych aktivitách je badateľné, na rodičovských združeniach však minimálne. V minulosti sme zapájali rómskych rodičov do vedenia mimoškolských aktivít, čo malo medzi deťmi vynikajúci ohlas. Žiaľ, vzťahy v komunite spôsobujú rovnaký scenár: po určitom čase je takýto rodič osočovaný inými rómskymi rodičmi a záujem o vedenie krúžkov samotnými Rómami je preto už len minimálny, resp. aktuálne žiadny.

Otázka: Aké sú prekážky pri podpore inkluzívneho prístupu?

V našej škole nemáme problém s deťmi. Sú „čistučké, oblečené, napapané, milé“. Deti, ktoré neopakujú ročníky, si veľmi dobre vytvoria vzťahy v triede a dokážu byť súčasťou kolektívu. Ale treba priznať, že tam, kde je otvorené a pozitívne „naladený“ pedagóg, sú naše deti spokojnejšie a šťastnejšie. Najmä na prvom stupni. Druhý stupeň je už o trochu ťažší, deťom sa už nechce veľmi učiť, ale niekedy sa nám podarí aj toto zvládnuť a dostaneme deti na stredné školy.

Náš problém je v spolupráci s rodičmi. Akýkoľvek ústretový krok z našej strany rovno v začiatku končí ich otázkou „a to len pre Cigánov robíte?“. Dokonca aj vtedy, ak ich chceme vyzdvihnúť, aj vtedy sa rozčúlia. Ale je možné, že to s nimi jednoducho nevieme. Ak nám viete pomôcť, budeme radi.

Otázka: Aké sú východiská pri tvorbe ŠkVP?

Východiská pri tvorbe ŠkVP sú tieto:

- analýza prostredia obce, komunit, obyvateľov;
- zhodnotenie obsahu vzdelávania a stanovenie nových prístupov;
- potreby žiakov, s reflektovaním súrodeneckých vzťahov;
- implementácia daltonského prístupu;
- motivácia učiteľov aj žiakov;
- klíma školy a triedy;
- vybavenosť školy a tried.

Otázka: Kto sa podieľa na tvorbe/zadeľovaní požiadaviek na rozvoj žiaka vo voľnom čase?

Kolektív pedagógov pri tvorbe výchovného programu. Plánujeme zapájať aj radu školy a hľadáme spôsob, ako zapojiť do tohto procesu aj rodičov.

Otázka: Aké je smerovanie školy?

Všetko je v našom pláne. Ale ak dôležité je sústrediť sa na uplatňovanie daltonského blokovej vyučovania v prírodovednom a spoločenskom smere. Podporovať projektové vyučovanie a integrované vyučovanie daltonom. Rozvíjať a podporovať u žiakov praktické aj prírodovedné záujmy, spoločenské hodnoty, vrátane využívania voľného času založeného na kvalite. Dlhodobou víziou je posilniť spoluprácu a funkčné partnerstvo s rodičmi. Podporiť ich záujem o školské prostredie a vzdelávanie svojich detí.

Otázka: Aké projekty realizujete na škole? Ktoré z nich súvisia s voľným časom vašich žiakov?

Medzinárodný deň školských knižníc

Deň Zeme

Hovorme o jedle, odstráňme obezitu

Projekt Podpora profesijnej orientácie žiakov základnej školy na odborné vzdelávanie a prípravu prostredníctvom rozvoja polytechnickej výchovy zameranej na rozvoj pracovných zručností a práca s talentami.

Projekty podporujúce heslo školy: „SME ŠKOLA, KDE SA ŠIKANOVANIE NETOLERUJE V ŽIADNYCH PODOBÁCH“. A mnohé iné, na ktoré si nespomeniem.

Otázka: Ako vnímate inkluzivitu školy v rámci voľného času žiakov?

Inkluzívny prístup k žiakovi počas vyučovania sa u nás uplatňuje ľahšie, než vo voľnom čase. Staršie deti nemáme veľmi pod-

chytené a ich záujem je nízky. Snažíme sa vytvárať také príležitosti, aby sme podporili motiváciu detí. Úspešní sme vtedy, ak sa nám darí vtiahnuť všetkých súrodencov na krúžok alebo výlet.

Otázka: Ako zapájate rómskych žiakov zo SZP do organizovaných voľno-časových aktivít?

Žiaci sa zapájajú do voľnočasových aktivít na základe vlastného záujmu. Spravidla ich motivujú učitelia. Veľa závisí od charizmy a osobnosti každého z nás, keďže tieto deti sú na to citlivejšie.

Záznam z rozhovoru s vychovávateľkou/vychovávateľom ŠKD

Dátum rozhovoru: 28.10.2014

Základné informácie o ŠKD (ročník/y, počet žiakov/z toho SZP, plán práce oddelenia ŠKD, týždenný rozvrh a pod.).

Otázky:

- Aká je prax vytvárania oddelení a rozdeľovania žiakov?
- Aké sú podľa vás dôvody nezapojenia sa rómskych žiakov?
- Čo by ste navrhovali na zapojenie týchto žiakov?
- Čo z toho ste už realizovali a s akým výsledkom?
- Ako hodnotíte vzájomnú interakciu medzi rómskymi a nerómskymi žiakmi?
- Realizujete aj nadštandardné programy? Ak áno, špecifikujte.
- S kým spolupracujete a ako často?

V ŠKD máme jedno oddelenie, riadime sa plánom práce ŠKD. Navštevujú nás dve rómske deti, ale nie sú zo SZP, keďže matka pracuje.

Rómskych žiakov máme len dvoch, ale nie sú v hmotnej núdzi. Niekedy však prídu viacerí, ale len sporadicky (zaujímavé akcie) a nie sú riadne zapísaní.

Nízky počet je najmä preto, že rodičia sú doma, nepracujú a preto deti neprihlásia do ŠKD. Záujem detí je, no rodičia to nepovažujú za výhodu, prínos. Nemyslím, že je to v poplatkoch. Skôr v tej rovine nezájumu rodičov.

Často vidíme, že deti majú pohybové a športové nadanie, pričom by sa určite dali viesť. V ŠKD sa zameriavame najmä na citlivosť detí k rôznym skupinám v spoločnosti a k prírode. Napríklad aktuálne máme mesiac úcty k starším, pripravili sme darčeky pre seniorov starých rodičov, vystúpenia v Domove dôchodcov. Snažíme sa využívať to, v čom sme silní a odovzdať to ďalej - deti deťom, ja deťom, deti mne.

Záznam z rozhovoru s vedúcou/vedúcim záujmového útvaru

Dátum rozhovoru: 28.10.2014

Otázka: Aká je prax vytvárania ZŮ a rozdeľovania žiakov?

Na začiatku školského roka si učitelia navrhnu krúžky a potom sa žiaci prihlasujú do jednotlivých krúžkov. Nechávame priestor, aby sa žiaci prihlásili na všetky krúžky, ktoré ich zaujímajú. Aktuálne máme 19 krúžkov a rómske deti chodia všade. Dokonca ja na hasičský krúžok. Snažíme sa vytvárať krúžky, ktoré môžu zaujímať všetkých, ale aj také, ktoré by mohli vtiahnuť rómskych rodičov (napr. rómsky krúžok).

Otázka: Aké sú podľa vás dôvody nezapojenia sa rómskych žiakov?

Máme práve opačný problém - rómski žiaci chodia na mnohé krúžky. Aj keď spravidla na tie, kde sú ich súrodenci. Ak sa rómske deti nezapoja, je to preto, že majú doma oboch rodičov. Nezamestnaní rodičia nevidia potrebu nechávať svoje deti v škole dlhšie, než je potrebné.

Otázka: Čo by ste navrhovali na zapojenie týchto žiakov?

Získať podporu rodičov, aby deti, ktoré majú záujmy, mohli tieto rozvíjať v poobedňajšom programe školy.

Otázka: Čo z toho ste už realizovali a s akým výsledkom?

Zatiaľ len zapojenie rómskeho rodiča do vedenia krúžku.

Otázka: Kedy sa krúžok realizuje (čas, pravidelnosť)?

Raz týždenne 2 hod.

Otázka: Ako hodnotíte vzájomnú interakciu medzi rómskymi a nerómskymi žiakmi?

Atmosféra záleží na učiteľovi. Máme jedného žiaka, ktorý má rasistické narážky na rómskych žiakov, ale pracujeme s ním. Spravidla však naše deti vedia zapadnúť.

Otázka: Realizujete aj nadštandardné programy? Ak áno, špecifikujte.
Zapájame sa do rôznych projektov a všade zavádzame daltonský prístup.

Otázka: S kým spolupracujete a ako často?

S každým, kto príde so zaujímavým nápadom. Snažíme sa vytvárať partnerstvá a udržiavať ich. Napríklad aj v rámci programu Comenius.

Záznam z rozhovoru s triednou učiteľkou/triednym učiteľom

Dátum rozhovoru: 28.10.2014

Základné informácie triedneho učiteľa (trieda, počet žiakov/z toho SZP a pod.): štvrtá trieda, 23/7

Otázky:

- Realizujete aktivity pre žiakov vašej triedy aj mimo vyučovania? Popíšte. Konkretizujte zapojenie rómskych žiakov zo SZP do týchto aktivít.
- Máte prehľad o dôvodoch nezapájania sa žiakov do voľno-časových aktivít (ŠKD, ZÚ a pod.)?
- Aké je zapojenie rómskych žiakov zo SZP na týchto aktivitách?
- Ako spolupracujete s rodičmi? Aké kroky iniciujete?

Spravidla robievame len výlety triedy. Raz sme sa pokúsili pripraviť sobotnú opekačku s rodičmi, ale prišli len nerómske deti. Viac som sa o tom nepokúsila.

Mimo vyučovania chodia deti do záujmových krúžkov. Viem, že z mojej triedy sú v aspoň jednom krúžku zapísané všetky deti okrem dvoch.

S rodičmi rómskych žiakov sa veľmi ťažko pracuje. Aj keď urobím krok smerom k nim, vyhodnotia to ako „diskrimináciu“. Keď ich navštívim doma, tiež to považujú za diskrimináciu. Pritom som prišla v dobrej veci - odovzdala som výhru dievčatka z výtvarnej súťaže. Pravdu povediac, už sa mi nechce vymýšľať aktivity pre rodičov, stratila som motiváciu.

Neštruktúrované pozorovanie prostredia základnej školy (prezentácia školy napr.: fotografie športových aktivít, súťaží, návštev kultúrnych podujatí a pod.; motivačný materiál; prezentácia produktov školských klubov detí a záujmových útvarov; prezentácia projektov a pod.).

Pozorované tieto písomné formy komunikácie v priestoroch školy:

- Škola má veľa fotografií z akcií školy vyvesených na chodbách. Mnohé zachytávajú spoluprácu rómskych a nerómskych žiakov.
- Na stenách viseli tablá deviatakov, na jednej je rozoznateľný rómsky žiak
- Počas návštevy prišli traja rómski tínedžeri, bývalí žiaci za riaditeľkou - rozprávali o strednej škole, ktorú navštevujú (trojročné a dvojročné učebné odbory). Riaditeľka ich poznala po mene, pýtala sa na rodičov, zástupkyňa podobne.
- Oznamy pre rodičov (prvý stupeň) - oboznamujú rodiny s najnovšími informáciami. Súťaže, výlety, plán ŠKD, vystúpenia detí
- Nástenky – smerované k rôznym témam (povolanie, súťaže a olympiády, príroda, kultúra, šport, jazyky, ...)
- Po celej škole visia výtvary detí (podľa mien je možné identifikovať, že ide aj o diela rómskych žiakov)
- Prístup zamestnancov školy k rómskym rodičom bol „profesionálny“, žiadne negatívne, ani príliš pozitívne komunikácie neboli badateľné.

2.5 Piata základná škola

a) Vybrané oblasti školského vzdelávacieho programu

Oblasť: Otvorenosť školského prostredia

Školu navštevujú žiaci z obce a okolitých dedín.

Veľmi dobrá je spolupráca s PPP

Sme škola otvorená pre všetkých žiakov so sociálne znevýhodneného prostredia i so zdravotným znevýhodnením. Je potrebné mať schopnosť vnímať dejiny vlastného národa vo vzájomnom prepojení s vedomosťami zo všeobecných dejín. Budeme sa snažiť dôsledne vychádzať z potrieb žiakov a motivovať ich do učenia pestrými formami výučby, s využitím modernej techniky v čo najvyššej miere.

Škola zabezpečí podmienky na vzdelávanie žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacím potrebami tak, aby mali rovnocenný prístup vo vzdelávaní.

Oblasť: Spolupráca školy s rodinou a komunitou

V tomto školskom roku máme 17 žiakov integrovaných. Na škole je poverený starostlivosťou o týchto žiakov jeden člen pedagogického zboru.

Škola je umiestnená v peknom prostredí na okraji obce v blízkosti potoka a rómskej osady. Za veľmi dobrú možno označiť spoluprácu s PPP a ŠPPP

Aj keď na škole nepracuje špeciálny pedagóg, škola má veľmi dobré skúsenosti so spoluprácou s pracovníkmi PPP.

Škola má 1 vychovávateľov v ŠKD a 2 pedagogických asistentov

Skúsenosti so vzdelávaním žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami sú dobré.

Oblasť: Metódy a formy výchovy a vzdelávania

Medzi špecifické metódy budú patriť – intonačná metóda s použitím relatívnej solomizácie, imitačná a kombinovaná metóda osvojovania piesní, riadené objavovanie hudby, informačno – receptívna metóda, improvizácia.

Kooperatívne vyučovanie (forma skupinového vyučovania založená na vzájomnej závislosti členov heterogénnej skupiny), dramatizácia (plánovaný dramatizovaný prednes hry, príbehu a pod.).

Z metód sa využije metóda od jednoduchého k zložitému, názorná metóda, heuristická metóda, projektové vyučovanie. Je potrebné rozvíjať matematické nazeranie, logické a kritické myslenie. Rozvíjať kritické myslenie hodnotením pozitívnych aj negatívnych javov v spoločnosti a v cirkvi. Rozvíjať kritické myslenie reflexiou problémových situácií, ich riešením v spoločnej diskusii a kladením filozofických otázok .

Doteraz sa prezentovala prevažne analyticko-syntetická metóda nácviku čítania a písania. V súčasnosti sa považuje za prekonanú, pretože ide o metódu, pomocou ktorej sa žiaci učia čítať a písať na základe drilu (nezvládajú ju najmä žiaci zo sociálne slabšieho prostredia, žiaci rómskej komunity a pod.). Odporúčame, aby sa učitelia zoznámili s ďalšími metódami nácviku čítania, napr. s metódou syntetickou. Považujeme ju za proreformnú, nakoľko výrazným spôsobom uľahčuje samotný nácvik čítania, odbúrava z vyučovania stres a aktivizuje žiakov prostredníctvom originálnych cvičení.

Dôležitým odporúčaním do budúceho šk. roka je pre nás potreba orientácie na pozitívne hodnotenie žiakov, najmä slabo prospievajúcich, pre zvýšenie vnútornej motivácie.

Osobnostný a sociálny rozvoj budeme realizovať stimuláciou skupín žiakov so slabšími vyučovacími výsledkami, podporou individuálnych schopností.

Významné miesto má samostatná práca žiakov s dôrazom na diferencovanosť úloh a individuálny prístup učiteľa k žiakom.

Pri hodnotení učebných výsledkov žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami sa bude brať do úvahy možný vplyv zdravotného znevýhodnenia žiaka na jeho školský výkon.

Alternatíva pre žiakov s poruchou jemnej motoriky:

- žiakom s oneskoreným vývinom a poruchou jemnej motoriky potvrdenou psychológom, umožníme vyjadrovať sa písomne pomocou veľkých tlačených písmen, ktoré kladú na jemnú motoriku ruky podstatne menšie nároky;

- dokáže správne spájať písmená v slovách;

- vie z písanej predlohy čitateľne a správne odpísať slová a krátky primeraný text;

- v praktických činnostiach /pri písaní/ vie členiť vety na slová, slová na slabiky tak,

aby výsledkom bolo správne napísané slovo alebo veta;

- dokáže podľa diktovania napísať slová bez vynechávania písmen;

- dokáže podľa diktovania napísať jednoduché krátke vety;

- vie k známemu obrázku napísať jeho pomenovanie (tzv. autodiktát), bez vynechávania písmen.

Je potrebné mať schopnosť vnímať dejiny vlastného národa vo vzájomnom prepojení s vedomosťami zo všeobecných dejín.

Budeme sa snažiť dôsledne vychádzať z potrieb žiakov a motivovať ich do učenia pestrými formami výučby, s využitím modernej techniky v čo najvyššej miere.

Oblasť: Ciele výchovy a vzdelávania

Naším cieľom je: formovať u žiakov tvorivý životný štýl, vnútornú motiváciu, emocionálnu inteligenciu, sociálne cítenie a hodnotové orientácie, vychovávať žiakov v duchu humanistických princípov a v spolupráci s rodičmi so žiakov vychovať pracovitých, zodpovedných, morálne vyspelých a slobodných ľudí.

Veľký dôraz budeme hneď od začiatku kladť na vytvorenie dobrého tímu v triede.

Naším princípom je viesť žiakov k tvorivému mysleniu, kritickému mysleniu, naučiť ich tímovo pracovať, komunikovať medzi sebou, vzájomne sa rešpektovať a byť schopní celoživotne sa vzdelávať.

Vzhľadom k tomu, že naša škola patrí, čo sa týka počtu žiakov, medzi menšie školy a je v nej pomerne veľké zastúpenie rómskeho etnika, nebudeme mať triedy so špeciálnym zameraním, resp. rozšíreným vyučovaním. Budeme sa snažiť poskytnúť všetkým žiakom primerané vzdelanie zodpovedajúce ich schopnostiam.

Oblasť: Spolupráca školy s rodinou a komunitou

Spolupráca školy s rodičmi je na veľmi dobrej úrovni. Rodičia ochotne pomáhajú škole vo všetkých smeroch, finančne podporujú rozličné aktivity – školské výlety, exkurzie, súťaže, prispievajú na materiálno-technické vybavenie školy.

Pri obnove učebných pomôcok sú nápomocní aj rodičia.

Snažíme sa budovať priateľskú atmosféru medzi žiakmi navzájom, medzi žiakmi a pracovníkmi školy, medzi pedagógmi a rodičmi a širokou verejnosťou.

Dávame šancu každému žiakovi, aby sa rozvíjal podľa svojich schopností a bolo mu umožnené zažiť úspech.

Oblasť: Voľno-časové aktivity

V treťom ročníku všetci žiaci absolvujú plavecký výcvik a v siedmom, resp. ôsmom ročníku

lyžiarsky výcvik. Škola ponúka 1 oddelenie ŠKD a 31 ZU.

Analýza vybraných oblastí školského vzdelávacieho programu

Škola vo svojom vzdelávacom programe reflektuje, že vzdeláva deti zo sociálne vylúčenej rómskej lokality. V celom Školskom vzdelávacom programe sa im však bližšie nevenuje, nepomenováva ich špecifické potreby, ani si nekladie žiadne konkrétne výchovno-vzdelávacie ciele. Taktiež nešpecifikuje pedagogické stratégie, či konkrétne metódy ich výchovy a vzdelávania. Vo vzdelávacom programe sa nachádza implicitný predpoklad nižších vzdelávacích výkonov týchto detí, ktorým škola zdôvodňuje chýbajúcu profiláciu. Škola zároveň deklaruje vzdelávanie 17 žiakov, ktorí sú individuálne integrovaní, ale zo vzdelávacieho programu sa nedá zistiť, na základe akého typu znevýhodnenia. Hoci sa na viacerých miestach profiluje ako otvorená škola, rešpektujúca individuálne schopnosti jednotlivých žiakov a snažiaca sa vytvárať také prostredie, v ktorom sa všetci žiaci cítia akceptovaní, okrem individuálnej integrácie nepopisuje žiadne metódy, ktorými chce tieto zámery realizovať. Na škole sa taktiež nenachádza žiaden špecializovaný personál (špeciálny pedagóg, pedagogický asistent a pod.).

Prístup základnej školy ku vzdelávaniu rómskych žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia na základe obsahovej analýzy ŠkVP

Na základe Školského vzdelávacieho programu je školu možno hodnotiť ako indiferentnú, t.j. nezohľadňujúcu vzdelávanie detí so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami. Školský vzdelávací program je zároveň vypracovaný pomerne formálne, bez prispôsobenia na špecifické podmienky danej školy či potreby jej žiakov, čiže s pomerne nízkou mierou inovatívnosti.

b) Návšteva školy – identifikačné údaje o škole, záznam z rozhovorov, pozorovanie prostredia školy

Identifikačné údaje o škole

Dátum vyplnenia identifikačných údajov: 27.10.2014

Charakteristika lokality: Okres Kežmarok

Percentuálne zastúpenie rómskych žiakov zo SZP na škole: 10 – 24%

Počet pedagogických zamestnancov: 21

z toho učiteľov primárneho vzdelávania: 4

učiteľov sekundárneho vzdelávania: 14

vychovávateľov v ŠKD: 1

pedagogických asistentov: 2

Počet odborných zamestnancov: 0

Počet oddelení ŠKD: 1

Počet ZÚ: 31

z toho na 1. stupni: 17

z toho na 2. stupni: 14

Počet vedúcich ZÚ: 25

z toho: z učiteľov 1. stupňa: 14

2. stupňa: 11

z externého prostredia (špecifikujte):

Počet žiakov/z toho rómskych žiakov zo SZP: 193/42

Počet žiakov na 1. stupni/ rómskych žiakov zo SZP: 79/24

Počet žiakov na 2. stupni/ rómskych žiakov zo SZP: 113/18

Počet žiakov navštevujúcich ŠKD/z toho rómskych žiakov zo SZP: 24/11

Počet žiakov na 1. stupni navštevujúcich ZÚ/z toho rómskych žiakov zo SZP: 76/23

Počet žiakov na 2. stupni navštevujúcich ZÚ/z toho rómskych žiakov zo SZP: 111/18

Počet prijatých vzdelávacích poukazov od žiakov na 1. stupni/z toho rómskych žiakov zo SZP: 77/23

Počet prijatých vzdelávacích poukazov od žiakov na 2. stupni/z toho rómskych žiakov zo SZP: 111/18

Záznam z rozhovoru s riaditeľkou/riaditeľom školy

Dátum rozhovoru: 27.10.2014

Otázka: Aké sú pozitíva/silné stránky školy? Ak by ste mali uviesť 3 konkrétne príklady aktivít podporujúce inkluzívny prístup, ktoré by to boli?

Vedenie školy pozitívne stránky vidí v jednom najhlavnejšom a to je v moderných vyučovacích prostriedkoch.

Otázka: Aké mimo triedne aktivity realizujete a aké je zapojenie rómskych žiakov zo SZP?

Škola sa zapája do rôznych mimotriednych aktivít, kde sú súčasťou aj rómske deti napr. koncerty, plavecký a lyžiarsky výcvik, Vianočná a Mikulášska besiedka. Ďalej organizuje 2 až 3 krát do roka exkurzie. Každoročne sa zúčastňujú školského vzdelávajúceho výletu. Žiaci sa aktívne každoročne zúčastňujú na akcii, ktorú organizuje obec. Tím tvoria rómske i nerómske deti.

Otázka: Aké aktivity realizujete pre rodičov? Aké je zastúpenie rodičov rómskych žiakov zo SZP?

Pre rodičov škola nevytvára žiadne aktivity. Najviac záujmu je zo strany rómskej komunity.

Otázka: Aké sú prekážky pri podpore inkluzívneho prístupu?

Inkluzívny prístup je badaný celkom dobre, nie sú žiadne prekážky.

Otázka: Aké sú východiská pri tvorbe ŠkVP?

Školský vzdelávací program schvaľuje obec a pedagogická rada školy.

Otázka: Kto sa podieľa na tvorbe/zadeľovaní požiadaviek na rozvoj žiaka vo voľnom čase?

Profesori sa podieľajú na tvorbe voľnočasových aktivít pre žiakov spolu s rodičmi.

Otázka: Aké je smerovanie školy?

Chcú, aby sa škola dostala do povedomia, zlepšujú vzdelávací program, viac sa snažia zapájať rodičov.

Otázka: Aké projekty realizujete na škole? Ktoré z nich súvisia s voľným časom vašich žiakov?

Projekty pre žiakov sú veľmi aktívne. Ako už tu bolo spomenuté z projektov sú realizované napr. koncerty, exkurzie a pri tvorbe krúžkov je zapojené aj Centrum voľného času.

Otázka: Ako vnímate inkluzivitu školy v rámci voľného času žiakov?

Inkluzivita školy je tu dobrá. Nebadať žiadne segregáčne prostredie.

Otázka: Ako zapájate rómskych žiakov zo SZP do organizovaných voľno-časových aktivít?

Žiaci sú aktívni v skupinách. Do voľno-časových aktivít nie je problém so zapájaním rómskych žiakov. Sú veľmi aktívni hlavne v tanečnom krúžku, organizuje to Základná umelecká škola.

Záznam z rozhovoru s vychovávateľkou/vychovávateľom ŠKD

Dátum rozhovoru: 27.10.2014

Základné informácie o ŠKD (ročník/y, počet žiakov/z toho SZP, plán práce oddelenia ŠKD, týždenný rozvrh a pod.).

V ŠKD máme dve oddelenia:

3. oddelenie (žiaci 1. – 4. roč.) – 34 žiakov – poldenný pobyt do 16.30 hod.

4. oddelenie (žiaci 1. – 2. roč.) – 21 žiakov – skrátený pobyt do 13.30 hod.

Otázky:

- Aká je prax vytvárania oddelení a rozdeľovania žiakov?
- Aké sú podľa vás dôvody nezapojenia sa rómskych žiakov?
- Čo by ste navrhovali na zapojenie týchto žiakov?
- Čo z toho ste už realizovali a s akým výsledkom?
- Ako hodnotíte vzájomnú interakciu medzi rómskymi a nerómskymi žiakmi?
- Realizujete aj nadštandardné programy? Ak áno, špecifikujte.
- S kým spolupracujete a ako často?

Školský klub navštevuje 20 detí, polovica je Rómov od 1. – 9. ročník. Plán si vytvára podľa potreby, ako vytvorí aktivitu pre detí, aby sa zapojili všetci. Najviac tam dominuje písanie úloh, je to hlavne požiadavka zo strany rodičov (rómskych). Deťom sa nevedia venovať, nevedia s nimi písať úlohy. Vyučujúca vedie deti k samostatnosti, aby sa vedeli začleniť do spoločnosti. S deťmi vytvára voľnočasové aktivity hlavne na rozvíjanie motoriky (napr. nožnice) a využívajú telocvičňu na pohybové aktivity.

S deťmi sa spolupracuje dobre, nie sú žiadne rozdeľovania a žiaci (Rómovia) sa aktívnejšie zapájajú ako nerómske deti. V dnešnej dobe vidno problematiku v čítaní. Preto si navrhli čitateľský krúžok. Žiaci majú možnosť zísť do mestskej knižnice a vychovávateľka klubu ich vedie k samostatnosti, aby mali vzťah k čítaniu.

Spolupráca medzi rómskymi a nerómskymi deťmi je dobrá, spolupracujú medzi sebou, pomáhajú si navzájom. Nadštandardné programy nemajú, keď sa blíži sviatok vtedy s deťmi nacvičujú programy. Školský klub často spolupracuje s rodičmi a učiteľmi podľa potreby žiakov. Najčastejšie je tam problematika čítania. Vyučujúca sa nestíha venovať všetkým deťom .

Záznam z rozhovoru s vedúcou/vedúcim záujmového útvaru

Dátum rozhovoru: 27.10.2014

Otázka: Aká je prax vytvárania ZÚ a rozdeľovania žiakov?

Na škole sa každoročne vytvárajú krúžky podľa iniciatívy učiteľov. Žiaci sa dobrovoľne zapájajú.

Otázka: Aké sú podľa vás dôvody nezapojenia sa rómskych žiakov?

Žiaci nemajú potrebu sa rozdeľovať. Občas v krúžkoch pracujú samostatne a v skupinách, kde sa nachádzajú zmiešané skupinky.

Otázka: Čo by ste navrhovali na zapojenie týchto žiakov?

Rómske deti sa zapájajú aktívnejšie, majú záujem o rozvíjanie svojich schopností a vedomostí.

Otázka: Čo z toho ste už realizovali a s akým výsledkom?

Na škole sa vykonávajú viac krúžkov. Žiaci sa radi zapájajú. Spomeniem tvorivé dielne, sú tam zmiešaní od 5 – 7. ročník. Športové aktivity navštevuje 5- 7 dievčat, a 8-9 chlapcov, kde sú zmiešaní. Rómske dievčatá sa viac venujú tanečnému krúžku a strelecký krúžok navštevujú rómske a nerómske deti. Krúžky sa vykonávajú raz týždenne po dve hodiny. Tieto krúžky sú na škole nové, postupne sa rozvíjajú.

Otázka: Kedy sa krúžok realizuje (čas, pravidelnosť)?

Krúžky sa realizujú týždenne a výsledky vidno na prácach napr. súťaže alebo tvorivé dielne majú svoje výrobky vystavené v škole.

Otázka: Ako hodnotíte vzájomnú interakciu medzi rómskymi a nerómskymi žiakmi?

Spolupráca medzi deťmi je na dobrej úrovni. Pomáhajú si navzájom. Len jedna negatívna skúsenosť je tá, ak idú reprezentovať školu a vidia, že sú to rómske deti, ostatní cudzí majú odstup od nich.

Otázka: Realizujete aj nadštandardné programy? Ak áno, špecifikujte.

Často sa zúčastňujú na športových súťažiach, kde prezentujú školu i samých seba.

Otázka: S kým/ a ako často spolupracujete?

Spolupracujú s Centrom voľného času, Základnou umeleckou školou a hlavne so základnými školami z vedľajších dedín.

Záznam z rozhovoru s triednou učiteľkou/triednym učiteľom

Dátum rozhovoru: 27.10.2014

Základné informácie triedneho učiteľa (trieda, počet žiakov/z toho SZP a pod.): piata trieda, v triede je 30 žiakov. Z toho 18 nerómski a 12 rómski.

Otázka: Realizujete aktivity pre žiakov vašej triedy aj mimo vyučovania? Popíšte. Konkretizujte zapojenie rómskych žiakov zo SZP do týchto aktivít.

Pre žiakov organizujú aktivity výlety a kino napr. až koncom školského roku.

Otázka: Máte prehľad o dôvodoch nezapájania sa žiakov do voľno-časových aktivít (ŠKD, ZÚ a pod.)?

Triedny profesor sa zatiaľ stretol s negatívnym prístupom zo strany Rómov celkovo, na škole je nový musí si vybudovať dôveru a vzťah k žiakom a celkovo k rodičom.

Otázka: Aké je zapojenie rómskych žiakov zo SZP na týchto aktivitách?

Zatiaľ žiadna.

Otázka: Ako spolupracujete s rodičmi? Aké kroky iniciujete?

Triedny profesor si vyžaduje od rodičov, aby spolupracovali napr. hlásili telefonicky neprítomnosť svojho dieťaťa na vyučovaní.

Neštruktúrované pozorovanie prostredia základnej školy (prezentácia školy napr.: fotografie športových aktivít, súťaží, návštev kultúrnych podujatí a pod.; motivačný materiál; prezentácia produktov školských klubov detí a záujmových útvarov; prezentácia projektov a pod.).

Základná škola sa prezentuje s výrobkami, ktoré vytvorili žiaci, na chodbách majú vystavené trofeje, informačné tabule pre verejnosť ale i pre žiakov sú umiestnené na nástenkách. Škola je udržiavaná a čistá. Keďže škola je v spádovej oblasti, je problém s väčším počtom žiakov.

2.6 Šiesta základná škola

a) Vybrané oblasti školského vzdelávacieho programu

Oblasť: Otvorenosť školského prostredia

Rešpektovať kultúrnu rozmanitosť a preukazovať záujem o primeranú formu medzikultúrnej komunikácie.

Byť tolerantný a empatický k prejavom iných kultúr.

Byť tolerantný a ohľaduplný k iným ľuďom, k ich kultúre a vierovyznaniu.

Cieľom multikultúrnej výchovy je výchovné pôsobenie zamerané na rozvoj chápania iných kultúr a na rozvoj akceptácie iných kultúr ako aj na rozvoj medzilidskej tolerancie, spoznávanie kultúr a emocionálne pochopenie inej kultúry v mene mierovej spolupráce príslušníkov rôznych kultúr. Pôsobenie zamerané na poznanie iných kultúr, ich histórie, zvykov, tradícií, akceptovanie ich a spolupráca s nimi. Multikultúrna výchova sa dotýka aj medzilidských vzťahov v škole, vzťahov medzi učiteľmi a žiakmi navzájom, medzi školou a rodinou, v tomto smere je cieľom dosiahnuť rovnoprávny prístup k všetkým žiakom pochádzajúcim z najroznejšieho sociálneho a kultúrneho prostredia.

Multikultúrnu výchovu, výchovu k manželstvu, rodičovstvu, regionálnu výchovu začleníme do jednotlivých učebných osnov predmetov dejepis, etická výchova, biológia, občianska výchova, geografia, prírodoveda.

Podporovať a umožňovať rešpektovanie názorov detí a ich účasti vo všetkých oblastiach, ktoré sa ich v rámci školy a školského zariadenia dotýkajú.

Úspech práce v škole budovať na vzájomnej dôvere, pretože autorita vybudovaná na vzájomnej dôvere je oveľa užitočnejšia ako tá, ktorú získame prílišnou prítomnosťou a direktívnymi príkazmi.

Pracovať v duchu humanizmu, vychovávať a vzdelávať bez porušenia ľudských práv a v tomto zmysle viesť žiakov

Škola má zabezpečený bezbariérový prístup, úpravy tried a hygienických zariadení pre potreby žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami.

Sme škola otvorená pre všetkých žiakov so sociálne znevýhodneného prostredia i so zdravotným znevýhodnením, ktorí patria do nášho školského obvodu. Vzdelávajú sa v špeciálnej triede alebo ako začlenení žiaci.

Môžu sa prejavovať aj integrovaní, či nadaní žiaci, čo zvyšuje ich sebavedomie, pohodu a priateľské vzťahy v škole. Nepocitujú sociálne, národnostné a iné rozdiely.

K priateľským vzťahom medzi žiakmi prispieva aj záujmová činnosť, kde sa žiaci môžu uvoľniť, načrtnúť aj do iných oblastí ako určujú učebné osnovy. Umožňuje vytvárať aj priateľské vzťahy medzi žiakmi rôznych tried a zdravú súťaživosť.

Vytvoriť príjemné prostredie. Upraviť triedu tak, aby sa deti cítili príjemne a nepripomínala im školu, ale priestor, v ktorom sa dá pokojne tvoriť, relaxovať aj hrať.

Umiestniť do skriniek učebné pomôcky, knihy.

Môžu sa prejavovať aj integrovaní, či nadaní žiaci, čo zvyšuje ich sebavedomie, pohodu a priateľské vzťahy v škole. Nepocitujú sociálne, národnostné a iné rozdiely.

Naším princípom je, aby každý žiak v škole zažil úspech, aby bol šťastný. Bez ohľadu na rodinné a majetkové pomery, sociálne prostredie, rasu.

K priateľskej atmosfére medzi žiakmi prispieva najmä rovnaký prístup ku všetkým žiakom zo strany učiteľov, bez rozdielov, kde sú dôležité nielen mentálne schopnosti, ale aj iné zručnosti.

Škola zabezpečí podmienky na vzdelávanie žiakov so špeciálnymi výchovnovzdelávacími potrebami tak, aby mali rovnocenný prístup vo vzdelávaní, kde budú mať možnosť zažiť úspech, radosť z učenia a získať základy gramotnosti.

Nikto sa múdrom nenarodil, ale stáva sa ním.

V zmysle Listiny ľudských práv a Dohovoru o právach dieťaťa odstraňovať problémy segregácie rómskych detí, vytvárať im vhodné podmienky pre vzdelávanie.

Predchádzať všetkým formám diskriminácie, xenofóbie a intolericie v súlade s Chartou základných ľudských práv a slobôd.

Žiaci sú rozdelení do 9. ročníkov; jedna trieda je špeciálna pre žiakov s mentálnym postihnutím a dvoch oddelení školského klubu V špeciálnej triede v ZŠ s MŠ sú žiaci, ktorí postupujú podľa UO ŠZŠ (variant A).

V špeciálnej triede sa vzdelávajú žiaci s rôznym stupňom mentálneho postihnutia.

Preto sa zameriavame najmä na nasledovné oblasti:

- výchova vedná v duchu ideálov ľudskosti, pravdy, vzájomnej úcty a porozumenia;
- vzdelávanie, ktoré optimálne rozvíja schopnosti mentálne postihnutého jedinca;
- ďalšia realizácia Dohovoru o právach dieťaťa, najmä, keď dochádza k ohrozeniu vývoja dieťaťa;
- ochrana človeka a prírody;
- zásady vládnej politiky k Rómom a ich zabezpečeniu – školská dochádzka.

Príprava mentálne retardovaných žiakov na voľbu povolania, aby sa mohli bez problémov začleniť do spoločnosti. Dodržiavať pedagogicko-hygienické požiadavky pri časovom rozvrhnutí vyučovacej hodiny, uplatňovať zásady na zabránenie preťažovania žiakov. Úlohy diferencovať s prihliadnutím na stupeň postihnutia žiakov. Skvalitniť čitateľské zručnosti – prejsť na čítanie s porozumením. Venovať zvýšenú pozornosť otázkam dyslexie, dysgrafie, evidovať žiakov s týmito poruchami a špeciálnymi pedagogickými metódami ich viesť k postupnému odstraňovaniu.

Sme škola otvorená pre všetkých žiakov so sociálne znevýhodneného prostredia i so zdravotným znevýhodnením, ktorí patria do nášho školského obvodu. Vzdelávajú sa v špeciálnej triede alebo ako začlenení žiaci.

V súčasnosti našu školu navštevujú aj dochádzajúci žiaci z piatich priľahlých obcí.

Vzhľadom k počtu rómskych žiakov majú učitelia, najmä I. stupňa, záujem študovať rómsky jazyk, históriu a kultúru, čo uľahčí komunikáciu medzi učiteľom a žiakom.

Aj napriek tomu, že školu navštevujú aj žiaci zo sociálne slabších rodín, je rozmiestnenie a uplatnenie týchto žiakov na stredných odborných školách a učilištiach na výbornej úrovni, vďaka individuálnemu prístupu pedagógov, ktorí dokonale poznajú rodinné prostredie žiakov.

Našu školu navštevuje viac ako 50 % žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia.

Oblasť: Formy výchovy a vzdelávania žiakov zo SZP

Vzdelávajú sa v špeciálnej triede alebo ako začlenení žiaci.

Každý individuálne začlenený žiak alebo žiak so ŠVVP má vypracovaný individuálny výchovno-vzdelávací program, ktorý vypracúvajú triedni učitelia, vyučujúci daných predmetov v spolupráci so špeciálnym pedagógom a výchovným poradcom, kde zohľadňujú jednotlivé druhy znevýhodnenia.

Oblasť: Metódy a formy výchovy a vzdelávania

Skvalitniť spoluprácu s rodičmi, verejnosťou a inými školami aj v zahraničí.

Rozvoj sociálnej a emocionálnej zrelosti.

Orientáciu v priestore vzhľadom na ochranu svojho zdravia.
 Pomáhať deťom poznávať ich silné stránky tak, že ich treba podporovať a posilňovať.
 Rozvíjať sociálne zručnosti potrebné pre život a spoluprácu.
 Mať rešpekt k druhým a zodpovedný vzťah k sebe a svojmu zdraviu životnému prostrediu. Rozvíjať sebareflexiu, sebaopoznávanie, sebaúctu a s tým spojené prevzatie zodpovednosti za svoje konanie, osobný život a seba vzdelávanie.
 Rozvoj jemnej motoriky a grafomotorických schopností a prejavov.
 Rozvoj pracovných a seba obslužných návykov.
 Mať záujem o potrebu učiť sa aj mimo školy.
 Telesná výchova má byť prirodzeným prejavom detí.
 Priebežne sledovať záškoláctvo, agresívne prejavy, násilie, šikanovanie, fyzické a psychické týranie.
 Vymedziť v školskom poriadku opatrenia proti šíreniu alkoholu a fajčenia, a ďalších legálnych aj nelegálnych drog, oboznámiť aj rodičov žiakov Intenzívne sa venovať problematike drog a iným sociálno-patologickým javom, mimoškolskými aktivitami zabrániť ich šíreniu. Priebežne informovať rodičov o preventívnych aktivitách, protidrogová prevencia.
 Vo výchovno-vyučovacom procese sa klásť dôraz na rozvoj reči, jazykových a komunikačných schopností.
 Osvojiť si základy komunikačných spôsobilostí.
 Rozvoj esteticko-pohybových schopností. V hudobnej výchove využívať ich doterajšie hudobné prejavy. Vo výtvarnej výchove využívame techniky, kde sa môžu vyjadriť a prejavíť.
 Urobiť také opatrenia, aby žiaci zo sociálne znevýhodneného prostredia ukončili povinnú školskú dochádzku.
 Vyučovanie je zamerané na rozvíjanie schopností, zručností, ako aj na postojovú a hodnotovú orientáciu žiakov s cieľom, aby čo najviac žiakov skončilo povinnú školskú dochádzku v deviatom ročníku. Využívať vlastný potenciál žiaka, uprednostňovať osobnostný rast žiaka, pripraviť žiakov pre ďalší stupeň vzdelávania Zvládnutie základov čítania. Poznávanie grafických tvarov písmen, analýza a syntéza hlások, slabík a slov
 Rozvoj matematických predstáv a početových úkonov. Zvládnuť čiastočne pojmy a vedomosti 1. ročníka základnej školy.
 Rozvoj poznania.
 Zariadiť a doplniť knihami školskú knižnicu, využívať ju ako čitateľské centrum pre žiakov, učiteľov aj rodičov.
 Vzhľadom k tomu zámerom školy je osvojiť základy všeobecného vzdelania poskytované školou.
 Prijímať také opatrenia na zabezpečenie disciplíny v škole, ktoré sú zlučiteľné s ľudskou dôstojnosťou dieťaťa. V zmysle Listiny ľudských práv a Dohovoru o právach dieťaťa odstraňovať problémy segregácie rómskych detí, vytvárať im vhodné podmienky pre vzdelávanie.
 Predchádzať všetkým formám diskriminácie, xenofóbie a intolerancie v súlade s Chartou základných ľudských práv a slobôd. Na dosiahnutie tohto cieľa sme si stanovili nasledovné úlohy. Na ich splnenie je potrebné využívať také prostriedky, metódy a formy práce, aby výsledky vzhľadom k veľkému počtu žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia boli čo najlepšie.
 Prijímať také opatrenia na zabezpečenie disciplíny v škole, ktoré sú zlučiteľné s ľudskou dôstojnosťou dieťaťa
 Podporovať a umožňovať rešpektovanie názorov detí a ich účasti vo všetkých oblastiach, ktoré sa ich v rámci školy a školského zariadenia dotýkajú.
 Pridelovať úlohy primerané veku dieťaťa , a tak im dať príležitosť ukázať čo vedia.
 Začlenení žiaci a práca s nimi
 Žiaci zo sociálne znevýhodneného prostredia a ich pokroky
 Vzhľadom k počtu rómskych žiakov majú učitelia, najmä I. stupňa, záujem študovať rómsky jazyk, históriu a kultúru, čo uľahčí komunikáciu medzi učiteľom a žiakom.
 Posilniť úlohu a motiváciu učiteľov, ich profesijný a odborný rast o zaviesť nové formy a metódy práce.
 Naším princípom je, aby každý žiak v škole zažil úspech, aby bol šťastný. Bez ohľadu na rodinné a majetkové pomery, sociálne prostredie, rasu.
 Preferovať akceptovanie dieťaťa, kladný postoj k nemu.
 Škola zabezpečí podmienky na vzdelávanie žiakov so špeciálnymi výchovnovzdelávacími potrebami tak, aby mali rovnocenný prístup vo vzdelávaní, kde budú mať možnosť zažiť úspech, radosť z učenia a získať základy gramotnosti.
 Pri výchove a vzdelávaní žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami rešpektovať obmedzenia, ktoré sú podmienené postihnutím dieťaťa. Zadávať také požiadavky, ktoré má dieťa predpoklad splniť. Pri hodnotení naďalej využívať aj slovné hodnotenie.
 Škola zabezpečí podmienky na vzdelávanie žiakov so špeciálnymi výchovnovzdelávacími potrebami tak, aby mali rovnocenný prístup vo vzdelávaní, kde budú mať možnosť zažiť úspech, radosť z učenia a získať základy gramotnosti.
 Naším princípom je, aby každý žiak v škole zažil úspech, aby bol šťastný. Bez ohľadu na rodinné a majetkové pomery, sociálne prostredie, rasu.
 Pridelovať úlohy primerané veku dieťaťa , a tak im dať príležitosť ukázať čo vedia.
 Pri výchove a vzdelávaní žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami rešpektovať obmedzenia, ktoré sú podmienené postihnutím dieťaťa. Zadávať také požiadavky, ktoré má dieťa predpoklad splniť. Pri hodnotení naďalej využívať aj slovné hodnotenie.

Oblasť: Spolupráca školy s rodinou a komunitou

Aj napriek tomu, že školu navštevujú aj žiaci zo sociálne slabších rodín, je rozmiestnenie a uplatnenie týchto žiakov na stredných odborných školách a učilištiach na výbornej úrovni, vďaka individuálnemu prístupu pedagógov, ktorí dokonale poznajú rodinné prostredie žiakov.

Podporovať talenty, osobnosť a záujmy každého žiaka.

Škola má v rámci projektu Infovek zriadenú učebňu informatiky s pripojením na internet, ktorú využívajú aj občania spádových obcí. V PC učebni majú k dispozícii 15 počítačov.

Počet PC sa postupne zvyšuje aj vďaka projektu Modernizácia vzdelávania, v ktorom sa vzdelávali učitelia v oblasti výpočtovej techniky, moderných technológií a moderných metód vyučovania. Pedagógovia a vedúca školskej jedálne využívajú (okrem počítačovej učebne) 8 počítače.

Správaj sa normálne – v spolupráci s OOPZ vo Svidníku sa žiaci 5. ročníka zapojili do tohto projektu. Zamerali sa najmä na témy:

Drogy;

Pravidlá cestnej premávky;

Diskriminácia a rasizmus.

Strom života – v spolupráci s organizáciou Stromu života sa žiaci zapájajú do projektov

Živá voda a Kyslé dažde. Otvorená škola – oblasť športu – získali sme pre školu financie na športovú činnosť a vybavenie telocvične. Liečivé rastliny – v spolupráci s organizáciou Studnička sa žiaci zapájajú celoslovenskej súťaže a poznávajú liečivé rastliny, porovnávajú svoje vedomosti a prácu so žiakmi iných škôl. Žiaci sa pravidelne zúčastňujú celoslovenského kola s výbornými výsledkami. BIRD LIFE Slovakia (Spoločnosť na ochranu vtáctva Slovenska), Ochrana bociana čierneho, rybárika riečneho - na tomto projekte, ktorý sa dotýkal výtvarnej výchovy a biológie pracovali žiaci I. aj II. stupňa. Žiaci získali nielen nové vedomosti a zručnosti, ale aj materiál, ktorý využili na hodinách výtvarnej výchovy a biológie

Šanca pre deti - projekt je určený pre deti s mentálnym postihnutím. Vypracoval ho špeciálny pedagóg. Družinárnik - v škole vychádza časopis Družinárnik, ktorý tvoria a vydávajú žiaci školského klubu. Olympijský festival detí a mládeže Slovenska – zapojili sme sa do celoštátneho projektu, ktorý je viac športovým, kultúrnym a výchovným podujatím.

Oblasť: Spolupráca školy s rodinou a komunitou

Obecný úrad v 4 obciach.

Pedagogicko-psychologická poradňa

V prípade výrazných porúch správania žiakov, záškoláctva, škola v záujme aktívnej ochrany dieťaťa požiada o spoluprácu centrum výchovnej a poradenskej prevencie a tiež psychologickú poradňu, prípadne diagnostické centrum.

Dobrá je spolupráca s Centrom pedagogicko-psychologického poradenstva v okresnom meste, výchovný poradca a pedagogickí pracovníci sú v úzkom kontakte s CPPP a P.

Pri vypracovávaní spolupracujú úzko so zákonným zástupcom žiaka a CPPP a P.

Rodičia sa pravidelne zapájajú do mimoškolskej práce so žiakmi, čím sa prehĺbuje komunikácia medzi pedagógmi a rodičmi. Rodičia prejavujú veľký záujem o to, čo škola ponúka. Nielen vo vyučovacom procese, ale aj v mimoškolskej činnosti a v živote obce. Pomáhajú organizovať mimoškolské aktivity, ako napríklad: organizovanie školského karnevalu, Mikuláša, posedenie pri jedličke, Dňa detí, Dňa matiek. Pracujú ako vedúci záujmových útvarov. Spolupracujú pri organizovaní turistických a lyžiarskych podujatí. Komunikácia s rodičmi sa uskutočňuje štandardne, najmä formou triednych schôdzok, ktoré sa konajú 4x ročne.

Rada rodičov zasada 4x ročne alebo podľa potreby. Prvé zasadnutie je plenárne, kde sú rodičom poskytnuté informácie o organizácii školského roka, školskej a mimoškolskej činnosti, školskej jedálni a školskom klube. Získavajú informácie o krúžkovej činnosti a projektoch školy. Sú oboznámení s výsledkami, ktoré dosiahli žiaci v uplynulom školskom roku (predmetové olympiády, výtvarné, spevácke, tanečné a športové súťaže, projekty a pod.).

Pri vypracovávaní spolupracujú úzko so zákonným zástupcom žiaka a CPPP a P.

ABC CVČ v okresnom meste.

Špeciálna internátna základná škola v dvoch okresných mestách.

Hasičský a záchranný zbor v okresnom meste.

Slovenský hydrometeorologický ústav – Tisinec.

Štátne lesy Košice.

Okresné oddelenie policajného zboru. Okresné oddelenie policajného zboru.

Environmentálna poradňa Studnička Bratislava.

SOVS BIRD LIFE Slovensko.

Slovenská asociácia športu na školách pomáha organizovať súťaže vo volejbale, basketbale, streethockey, šachu, atletike, stolnom tenise, bedminton.

Podduklianske osvetové stredisko.

Dom sociálnych služieb.

Oblasť: Voľno-časové aktivity

Rodičia sa pravidelne zapájajú do mimoškolskej práce so žiakmi, čím sa prehĺbuje komunikácia medzi pedagógmi a rodičmi. V škole pracujú žiaci v krúžkoch, zameraných na rozvíjanie športových a manuálnych zručností, ale aj krúžky vedného charakteru.

K priateľským vzťahom medzi žiakmi prispieva aj záujmová činnosť, kde sa žiaci môžu uvoľniť, načrtať aj do iných oblastí ako určujú učebné osnovy. Umožňuje vytvárať aj priateľské vzťahy medzi žiakmi rôznych tried a zdravú súťaživosť.

Žiaci sú rozdelení do 9. ročníkov, jedna trieda je špeciálna pre žiakov s mentálnym postihnutím a dvoch oddelení školského klubu.

Jedným z nich je aj IKT, o ktorý javia záujem aj žiaci zo sociálne znevýhodneného prostredia.

Zapájať deti do záujmových útvarov. Zúčastňovať sa súťaží, prehliadok podujatí, podieľať sa na realizovaní kultúrnych a športových podujatí.

Rozvíjať činnosti spevácko-tanečného súboru, pomáhať rómskym deťom aktívne využívať voľný čas a umožniť im osobnostný, kultúrny a plnohodnotný spoločenský vývoj.

Oblasť: Potreby žiaka zo SZP

Aj napriek tomu, že školu navštevujú aj žiaci zo sociálne slabších rodín, je rozmiestnenie a uplatnenie týchto žiakov na stredných odborných školách a učilištiach na výbornej úrovni, vďaka individuálnemu prístupu pedagógov, ktorí dokonale poznajú rodinné prostredie žiakov.

Rozbory výsledkov prijímacích konaní za niekoľko posledných rokov ukazujú, že 80 až 90% absolventov odchádza na stredné školy ukončené maturitou.

Vďaka kvalitnému výchovno-vzdelávaciemu procesu sa môžeme pýšiť tým, že žiaci zo sociálne slabších rodín, aj rómskeho pôvodu, študujú na stredných školách s maturitou.

Ťažko nadväzuje kontakt, neprímerane komunikuje s okolím, nevie sa podriaďovať požiadavkám školy.

Je im potrebné osvojiť si:

- Osobnú hygienu – umývanie sa, používanie WC.
- Osobnú úpravu – česanie, čistota nechťov, používanie vreckovky.
- Úpravu a udržiavanie odevu – obliekanie, obúvanie, údržba odevu, odkladanie obuvi a odevu.
- Kultúru stolovania – správne sedenie, držanie príboru, spracovanie potravín.

Budeme sa snažiť dôsledne vychádzať z potrieb žiakov a motivovať ich do učenia pestrými formami výučby.

Analýza vybraných oblastí školského vzdelávacieho programu

Škola vo svojom vzdelávacom programe reflektuje vzdelávanie rómskych žiakov, resp. žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia. Tvoria viac ako 50% z celkového počtu žiakov. Sú zaradení v bežných triedach spoločne s ostatnými žiakmi. Škola deklaruje svoju otvorenosť voči všetkým žiakom, spadajúcim do jej obvodu (žiakom zo SZP aj žiakom so zdravotným znevýhodnením), má zabezpečený bezbariérový prístup aj toalety.

Škola deklaruje snahu pedagógov (najmä na prvom stupni) vzdelávať sa v oblasti rómskeho jazyka, histórie a kultúry. V prípade rómskych žiakov zo SZP okrem „tradičných problémov“ (slabé grafomotorické zručnosti, slabá úroveň komunikačných schopností, nižšie hygienické návyky, atď.) vyzdvihuje skutočnosť, že väčšina z nich pokračuje po ukončení základnej školy v štúdiu na stredných školách (dokonca na maturitných odboroch). Opakovane prezentuje úsilie odstrániť segregáciu rómskych žiakov a odvoláva sa na ľudsko-právne princípy.

Na druhej strane škola má zriadenú špeciálnu triedu pre deti s mentálnym postihnutím, ktorú navštevujú pravdepodobne výhradne rómski žiaci. Žiakom so zdravotným znevýhodnením sa venuje špecializovaný personál (špeciálny pedagóg v spolupráci s výchovným poradcom).

Prístup základnej školy ku vzdelávaniu rómskych žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia na základe obsahovej analýzy ŠkVP

Na základe informácií, zahrnutých v ŠkVP by sme školu vyhodnotili ako pro-integračnú. Školský vzdelávacie program je vypracovaný pomerne podrobne a zohľadňuje konkrétne podmienky danej školy, čiže má pomerne vysokú mieru inovatívnosti.

b) Návšteva školy – identifikačné údaje o škole, záznam z rozhovorov, pozorovanie prostredia školy

Dátum vyplnenia identifikačných údajov: 20.09.2014

Charakteristika lokality: Prešovský kraj

Percentuálne zastúpenie rómskych žiakov zo SZP na škole: 50 - 60%

Počet ped. zamestnancov: 16

z toho učiteľov primárneho vzdelávania: 2

učiteľov sekundárneho vzdelávania: 10

vychovávateľov v ŠKD: 2

ped. asistentov: 2

Počet odb. zamestnancov: 0

Počet oddelení ŠKD: 2

Počet ZÚ: 10

z toho na 1. stupni: 4

z toho na 2. stupni: 6

Počet vedúcich ZÚ: 10

z toho: z učiteľov 1. stupňa: 2

2. stupňa: 8

z externého prostredia (špecifikujte): 0

Počet žiakov/z toho rómskych žiakov zo SZP: 82/44

Počet žiakov na 1. stupni/ rómskych žiakov zo SZP: 29/16

Počet žiakov na 2. stupni/ rómskych žiakov zo SZP: 53/28

Počet žiakov navštevujúcich ŠKD/z toho rómskych žiakov zo SZP: I. stupeň 29/16

II. stupeň 21/13

Počet žiakov na 1. stupni navštevujúcich ZÚ/z toho rómskych žiakov zo SZP: 29 /16

Počet žiakov na 2. stupni navštevujúcich ZÚ/z toho rómskych žiakov zo SZP: 53/28

Počet prijatých vzdelávacích poukazov od žiakov na 1. stupni/z toho rómskych žiakov zo SZP: 29/16

Počet prijatých vzdelávacích poukazov od žiakov na 2. stupni/z toho rómskych žiakov zo SZP: 53/28

Záznam z rozhovoru s riaditeľkou/riaditeľom školy

Dátum rozhovoru: 22.10.2014

Otázka: Aké sú pozitíva/silné stránky školy? Ak by ste mali uviesť 3 konkrétne príklady aktivít podporujúce inkluzívny prístup, ktoré by to boli?

Škola prijíma všetkých žiakov bez ohľadu na znevýhodnenie resp. postihnutie, zo svojej spádovej oblasti. V škole nie sú žiaci rozdeľovaní do tried alebo skupín podľa dosahovaných výsledkov, disciplinárnych problémov alebo etnicity (mimo skupinovú integráciu), škola podporuje rôznorodosť. V škole sú spracované a fungujúce informačné stratégie, t.j. všetci, čo tvoria školu, majú včas, úplné a zrozumiteľné informácie, ktoré sa ich dotýkajú (web stránka, plán práce nástenky, školský rozhlas, školský časopis)/. Je aktívne podporovaná spolupráca všetkých pedagogických zamestnancov školy. Všetci vedia na koho sa majú obrátiť ak majú problém. Aktívna spolupráca s miestnymi organizáciami / obecný úrad, poľovníci, hasiči futbalový klub.

Otázka: Aké mimotriedne aktivity realizujete a aké je zapojenie rómskych žiakov zo SZP?

ŠKD zapojenosť 50 žiakov / 32 SZP

ZU zapojenosť 82 žiakov/44SZP

- Víťanie Vianoc
- Karneval
- Posedenie pri jedličke
- Deň Zeme
- Zápis prvákov
- Pasovanie prvákov
- MDD
- Turistické pochody Buková hôrka, Jozefinka
- Šarkaniáda
- Vynášanie morény
- Deň úcty k starším

Všetci žiaci so SZP sa zapájajú do mimotriednych aktivít.

Otázka: Aké aktivity realizujete pre rodičov? Aké je zastúpenie rodičov rómskych žiakov zo SZP?

Na všetky mimotriedne aktivity školy majú rodičia voľný prístup. Účasť rodičov žiakov so SZP je nadpolovičná.

Otázka: Aké sú prekážky pri podpore inkluzívneho prístupu?

Nezáujem rodičov žiakov so SZP o komunikáciu so školou mimo formálnych stretnutí a malá snaha školy o ich aktivizáciu.

Záznam z rozhovoru s vychovávateľkou/vychovávateľom ŠKD

Dátum rozhovoru: 22.10.2014

Základné informácie o ŠKD (ročník/y, počet žiakov/z toho SZP, plán práce oddelenia ŠKD, týždenný rozvrh a pod.) – pred rozhovorom

V škol.r.2014/2015 je do ŠKD zapísaných 50 žiakov, z toho je 32 žiakov so SZP. Sú zriadené dve oddelenia . Prevádzka je v čase 11:25 do 15:00 hod.

Rozvrh týždennej výchovno – vzdelávacej činnosti v oddelení:

11.25–12.00 príchod do ŠKD, oddychová a relaxačná činnosť

12.00–12.30 príprava na obed, obed

12.30–13.30 rekreačná činnosť, vychádzky, pobyt na školskom ihrisku, pohybové hry na dvore, besedy, súťaže apod.

13.30–14.10 príprava na vyučovanie

14.10–14.40 výchovno-vzdelávacia činnosť rozdelená do tematických oblastí výchovy

14.40–15.00 individuálna činnosť

Otázka: Aká je prax vytvárania oddelení a rozdeľovania žiakov?

Žiaci I. stupňa navštevujú ŠKD všetci/na základe dohovoru s rodičmi a zabezpečenia prípravy žiakov na vyučovanie/. Z 53 žiakov II. stupňa navštevuje ŠKD 21 žiakov, z toho 16 žiakov so SZP. Oddelenia sa vytvárajú na základe požiadaviek rodičov a organizačných a personálnych možností školy. Pri zaraďovaní žiakov do oddelení sa berú do úvahy aj vzťahy medzi jednotlivými rodinami v rómskej komunite /pozitívne ale aj negatívne vzťahy/.

Otázka: Aké sú podľa vás dôvody nezapojenia sa rómskych žiakov?

Nezáujem žiakov, najmä starších o školu a vzdelávanie vôbec. Indiferentný postoj rodičov týchto žiakov.

Otázka: Čo by ste navrhovali na zapojenie týchto žiakov?

- pomáhať žiakom so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami zvládnuť požiadavky školy, napomáhať ich úspešnosti v škole, podporovať ich rozvoj zdravého sebavedomia a vôle prekonať prekážky;
- rozvoj poznávacích záujmov (radosť z poznávania, z dosahovaných výsledkov.);
- rozvoj pracovných a sebaobslužných návykov (od základných po účelové úkony);
- zintenzívniť spoluprácu s rodinou prezentovaním prác na výstavkách;
- informovať rodičov o aktivitách ŠKD;
- kompenzovať nedostatky sociálneho prostredia v rodine, napomáhať dobrému priebehu socializácie detí a adaptácie na školské prostredie;
- vytvárať podmienky pre rozvoj individuálnych predpokladov, možností ich uplatnenia v činnosti, ktoré nemôže alebo nedokáže zabezpečiť rodina;
- podporovať rozvoj sociálnych (spoločenských) kontaktov a vzťahov, viesť k osvojovaniu si noriem spoločenského správania, ľudského spolunažívania, formovaniu uvedomených postojov k životným situáciám.

Otázka: Čo z toho ste už realizovali a s akým výsledkom?

- výchovno-vzdelávaciu činnosť propagujeme rodičom prostredníctvom vystúpení, výzdobou priestorov školy a ŠKD, osobným rozhovorom;
- organizujeme za účasti rodičov športové podujatie a hry;
- spolupracujeme pri riešení výchovných otázok s vyučujúcimi a triednymi učiteľmi.

Otázka: Ako hodnotíte vzájomnú interakciu medzi rómskymi a nerómskymi žiakmi?

Pri práci v klube nevidím žiadne prejavy segregácie alebo vyčleňovanie jednotlivcov alebo skupín žiakov.

Otázka: Realizujete aj nadštandardné programy? Ak áno, špecifikujte.

Nie.

Otázka: S kým spolupracujete a ako často?

- s vedením školy pravidelne;
- s výchovným poradcom podľa potreby;
- s obecným úradom podľa potreby.

Záznam z rozhovoru s vedúcou/vedúcim záujmového útvaru

Dátum rozhovoru: 23.10.2014

Názov: Športový krúžok I. – zameranie na loptové hry, ročníky 8. a 9., počet žiakov 11/ z toho SZP 7, v ZU sú chlapci. Plán práce ZU je spracovaný na obdobie od 1.10.2014 do 15.06.2015. V pláne sú zapracované základy basketbalu, volejbalu, floorbalu a hádzanej.

Otázka: Aká je prax vytvárania ZÚ a rozdeľovania žiakov?

Na začiatku školského roka sa zverejní na nástenke školy a webovej stránke ponuka ZU /tohto roku 17 ZU/. Žiaci si vyberajú z ponuky. Môžu sa prihlásiť na viacero ZU. Vedenie školy zosumarizuje prihlášky a vygenerujú sa tie ZU, ktoré majú aspoň 10 žiakov. V školskom roku

2014/2015 pracujú tieto ZU:

Bedmintonový	šport
Hudobno-tanečný I	tance
Hudobno - tanečný II	tance
Matematický	príprava žiakov na monitor 9
Prírodovedný	náuka o prírode
Rómska kultúra	práca s rómskymi žiakmi
SJL v praxi	doučovanie základných vedomostí
Športový I	loptové hry chlapci
Športový II	loptové hry dievčatá
Výtvarný	maľovanie

Otázka: Aké sú podľa vás dôvody nezapojenia sa rómskych žiakov?
Do ZU sú zapojení všetci žiaci školy (minimálne aspoň do jedného ZU).

Otázka: Kedy sa krúžok realizuje (čas, pravidelnosť)?
ZU pracuje 1x v týždni/streda/v čase od 13:30 do 15:30 hod.

Otázka: Ako hodnotíte vzájomnú interakciu medzi rómskymi a nerómskymi žiakmi?
V ZU je z 11 žiakov 7 rómskych žiakov. Nie sú tu žiadne známky segregácie na základe etnicity.

Otázka: Realizujete aj nadštandardné programy? Ak áno, špecifikujte.
Nie.

Otázka: S kým spolupracujete a ako často?
S obecným úradom pri zabezpečovaní prevádzkovania športovísk (podľa potreby).

Záznam z rozhovoru s triednou učiteľkou/triednym učiteľom

Dátum rozhovoru: 22.10.2014

Základné informácie triedneho učiteľa (trieda, počet žiakov/z toho SZP a pod.) – pred rozhovorom

Trieda: 7.roč., počet žiakov 10, 5 chlapcov, 5 dievčat, 9 žiakov so SZP.

- žiaci pochádzajú z troch obcí.
- vedomostná úroveň žiakov je priemerná.
- domáca príprava na vyučovanie nie je systematická, žiaci so SZP sa pripravujú na vyučovanie v rámci ŠKD.
- všetci žiaci triedy dostávajú učebné pomôcky a obedy v rámci príspevku UPSVaR pre žiakov z rodín v hmotnej núdzi / na škole je viac ako 50% žiakov so SZP.
- dochádzka u niektorých žiakov nepravidelná, ak žiak vymešká viac ako 15 vyučovacích hodín, ktoré sú neospravedlnené, škola nahlási túto skutočnosť obecnému úradu, ktorý v spolupráci s UPSVaR poukazuje na tri mesiace rodinné prídavky žiaka osobitnému príjemcovi, ktorým je obec.
- hygiena žiakov je na dobrej úrovni.
- správanie žiakov: žiaci neporušujú školský poriadok počas vyučovania ani počas prestávok, mimotriednej a mimoškolskej práce. Výchovnými opatreniami je riešené iba záškoláctvo.
- žiaci sa zapájajú do školských a mimoškolských aktivít.

Otázka: Realizujete aktivity pre žiakov vašej triedy aj mimo vyučovania? Popíšte.

- možnosť navštevovať ŠKD;
- možnosť pracovať v ZÚ;
- výlety;
- exkurzie;
- výchovné koncerty;
- poznávacie zájazdy a pod.

Konkretizujte zapojenie rómskych žiakov zo SZP do týchto aktivít:

Zapojenie žiakov do mimoškolských aktivít ja na báze dobrovoľnosti. Ak sa do aktivity zapojí žiak so SZP, tak poplatky súvisiace s účasťou na týchto aktivitách hradí škola z príspevku na žiaka so SZP, alebo obecný úrad resp. sponzor školy.

Otázka: Máte prehľad o dôvodoch nezapájania sa žiakov do voľno-časových aktivít (ŠKD, ZÚ a pod.)?

Traja žiaci nenavštevujú ŠKD pre autobusové spojenie do okolitých obcí. V prípade výletov resp. exkurzií sú to financie.

Otázka: Aké je zapojenie rómskych žiakov zo SZP na týchto aktivitách?

ŠKD navštevuje 7 žiakov, všetci sú so SZP /na základe VZN obecného úradu sú oslobodení od poplatku za ŠKD/. V spolupráci s OU sa podarilo presvedčiť rodičov žiakov so SZP, aby navštevovali ŠKD kvôli príprave na vyučovanie. Všetci žiaci sú zapojení do záujmových útvarov, niektorí žiaci ich navštevujú viaceré.

Otázka: Ako spolupracujete s rodičmi? Aké kroky iniciujete?

Pravidelné triedne schôdzky s rodičmi na ktorých sa preberá úspešnosť žiakov. Účasť rodičov na ZRPŠ ja dlhodobo cez 80%. Rodičia môžu navštevovať školu kedykoľvek bez predchádzajúceho ohlásenia.

Príprava kultúrnych programov školy pre rodičov:

- Posedenie pri jedličke, Karneval, Zdravá výživa, Deň Zeme, Zápis prvákov a pod.
- Snaha o zapojenie rodičov do prípravy exkurzií pre žiakov (ako dozor), efekt je slabší pre nutnosť platiť poplatok.
- Veľká účasť rodičov na turistických pochodoch (Buková hôrka, Jozefínka) spojená s opekačkou a gulášom/hradí obecný úrad.

Neštruktúrované pozorovanie prostredia základnej školy (prezentácia školy napr.: fotografie športových aktivít, súťaží, návštev kultúrnych podujatí a pod.; motivačný materiál; prezentácia produktov školských klubov detí a záujmových útvarov; prezentácia projektov a pod.).

- prezentácia školy: napr.: fotografie športových aktivít, súťaží, návštev kultúrnych podujatí...

škola má vlastnú web stránku na ktorej je zverejnená fotodokumentácia všetkých aktivít školy. Za školský rok 2013/2014 je zverejnených 39 fotografií. V priestoroch obecného úradu je nástenka školy s aktualitami.

- motivačný materiál: nástenka „STOP RASIZMU“ , „Práva dieťaťa“.

- prezentácia produktov ZÚ: na chodbách školy má každý záujmový útvar vlastnú nástenku, na ktorej sú zverejňované výrobky resp. aktivity.

- prezentácia projektov: na web stránke sú informácie o projektoch do ktorých sa škola zapojila (Modernizácia a revitalizácia školských knižníc, Comenius - Bilaterálne partnerstvá /Szkola, Digipédia, Moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť – NP v OP Vzdelávanie.

3. Odporúčania⁶²

Na základe obsahovej analýzy základných pedagogických dokumentov (školského vzdelávacieho programu a výchovného programu školského zariadenia – školského klubu detí), priamych pozorovaní a rozhovorov s aktérmi výchovných procesov prezentujeme odporúčania.

1. Strategická oblasť:

- Odporúčame prijať a následne jednoznačne deklarovať prijatie princípov inkluzívneho vzdelávania zo strany MŠVVaŠ SR, s cieľom zabezpečiť žiakom s rôznymi typmi potrieb (vrátane žiakov zo sociálne vylúčených rómskych lokalít) rovnocenný prístup ku kvalitnému vzdelávaniu.

- Odporúčame MŠVVaŠ, aby v spolupráci s odborníkmi z akademického sektora a mimovládnych organizácií koordinovalo spracovanie základného strategického dokumentu, týkajúceho sa zavádzania inkluzívneho vzdelávania na Slovensku.

- Následne odporúčame pripraviť návrhy nutných úprav legislatívy, v nadväznosti na ciele a opatrenia, definované v strategickom dokumente.

2. Vymedzenie/definícia žiakov zo SZP:

- Zváženie vhodnosti súčasnej definície „žiaka so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami“ a špecificky „žiaka zo sociálne znevýhodneného prostredia“, zabezpečenie jej rozšírenia o ďalšie skupiny detí, vyžadujúce si individuálny prístup vo vzdelávaní (napr. deti z prostredia sociálne vylúčených rómskych lokalít, deti zo zariadení inštitucionálnej starostlivosti, deti migrantov, deti s odlišným materinským jazykom od jazyka vyučovacieho a pod.) a následné naviazanie finančných príspevkov na rozšírenú definíciu žiakov zo SZP (nie len „na žiakov v hmotnej núdzi“).

- Zváženie možnosti nahradenia definície konceptom „podporných opatrení“, ktoré by boli pri istých typoch identifikovaných potrieb obligatórne.

- Vyjasnenie (ne)možnosti zbierania citlivých etnických dát o žiakoch a prípadné vypracovanie metodiky ich zberu tak, aby bolo možné ich využívať nielen pri uchádzaní sa o finančnú podporu (napr. zo štrukturálnych fondov), ale aj pri monitorovaní segregácie a kvality vzdelávania rómskych žiakov na škole.

3. Predškolská príprava:

- Zabezpečenie nárokovateľnosti predškolskej prípravy, najmä pre deti z rizikových skupín.

4. Oblasť výchovy a vzdelávania žiakov zo SZP na základných školách:

- Rozpracovanie realizácie princípov inklúzie na základných školách.

- Spracovanie nových organizačných modelov spoločného vzdelávania detí a žiakov, s dôrazom na možnosti vnútornej diferenciácie a vytváranie variabilných skupín naprieč ročníkmi (napr. skupinové, kooperatívne, partnerské formy vyučovania).

- Spracovanie požiadaviek na personálne, odborné a materiálne zabezpečenie vzdelávania žiakov s rôznorodými potrebami.

- Špecifikovanie konkrétnych podporných opatrení, aplikovaných v prípade identifikácie špeciálnych potrieb u žiakov, zabezpečenie ich nárokovateľnosti.

- Vypracovanie a sprístupnenie adekvátnych vzdelávacích metód a programov, umožňujúcich reagovať na rôznorodé vzdelávacie potreby žiakov v heterogénnej kolektíve (vrátane žiakov zo SZP).

- Zmeniť spôsob hodnotenia škôl so zohľadnením kvalitatívnych aspektov práce so žiakmi a špecificky so žiakmi so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami.

- Posilniť personálne kapacity škôl hlavného vzdelávacieho prúdu, zabezpečiť dostatočný počet pedagógov a ďalších odborných pracovníkov, podporiť vznik multidisciplinárnych tímov priamo na školách, ktoré by zahŕňali okrem pedagógov, špeciálnych pedagógov, pedagogických a osobných asistentov, aj psychologov, sociálnych pedagógov, liečebných pedagógov, logopédov, sociálnych pracovníkov.

- Jasne pomenovať a vymedziť smerovanie detí s rôznorodými potrebami (vrátane detí zo SZP) do hlavného vzdelávacieho prúdu bežných základných škôl. Iba vo výnimočných prípadoch umožniť ich vzdelávanie v špeciálnych triedach, pokiaľ je to v najlepšom záujme dieťaťa, dôvody sú veľmi vážne a nie sú na strane školy.

- Realizovať opatrenia, ktoré v praxi zabránia vytváraniu etnicky homogénnych špeciálnych/špecializovaných tried/tried s alternatívnymi učebnými osnovami/ vzdelávacích variantov.

62. Niektoré z odporúčaní boli prezentované aj v publikácii *O krok bližšie k inklúzií*.

5. Poradenské a podporné služby pre školy:

- Posilniť terénny aspekt a efektívnu mobilitu poradenských služieb (napr. pozície terénnych špeciálnych pedagógov) s cieľom ich dostupnosti pre školy a učiteľov.
- Posilniť aspekt stimulácie a intervencie na rozdiel od súčasného dôrazu na diagnostiku v poradenských zariadeniach.
- Zabezpečiť efektívnu metodickú podporu pre školy pri zavádzaní inkluzívneho vzdelávania.

6. Vzdelávanie pedagogických a odborných zamestnancov:

- Začlenenie témy inkluzívneho vzdelávania a práce s heterogénnou triedou do pregraduálnej prípravy pedagógov, ako aj následného kontinuálneho vzdelávania.
- Zabezpečenie kvality a variability vzdelávacích programov kontinuálneho vzdelávania, zameraných na pokrytie individualizovaných potrieb žiakov, zabezpečenie ich dostupnosti pre pedagogických a odborných zamestnancov všetkých škôl (aj po skončení realizácie Národných projektov MRK).

7. Financovanie:

- Zosúladiť systém financovania školstva s filozofiou inkluzívneho vzdelávania. Ideálne navýšenie financií do systému vzdelávania, nevyhnutne však zmena ich alokácie a distribúcie tak, aby podporovali inkluzívne vzdelávanie na školách (a nie naopak, ako je tomu v súčasnosti).
- Zvážiť možnosť zmeny spôsobu financovania školstva od normatívneho systému k financovaniu potrebných a školami skutočne realizovaných podporných opatrení a služieb.
- Do prijatia zásadnej zmeny systému financovania zrealizovať aspoň mäksie korekcie, ktoré odstránia najväčšie nedostatky v oblasti financovania, podporujúce pro-segregačný prístup škôl:
- Zosúladiť výšky príspevku na vzdelávanie žiakov zo SZP so žiakmi s inými typmi špeciálnych výchovno-vzdelávacích potrieb zaradením financovania vzdelávania týchto žiakov do normatívneho systému v kategórii žiakov so zdravotným znevýhodnením a všeobecným intelektovým nadaním.
- Zrušenie príspevku na skvalitnenie podmienok na výchovu a vzdelávanie žiakov zo SZP a postupné dosiahnutie 150 % bežného normatívu.
- Zvýšenie finančných prostriedkov, poskytovaných bežným základným školám v prípade individuálnej integrácie detí so ŠVVP v porovnaní so vzdelávaním žiaka v špeciálnej triede.
- Vymedzenie štandardu služieb a podporných opatrení, ktoré by mali byť pri navýšených normatívoch deťom so ŠVVP poskytované, účelová viazanosť finančných prostriedkov z navýšených normatífov a následná kontrola ich použitia.

8. Pre ďalšie skúmanie:

- Rozšíriť prieskum zameraný na voľno-časové aktivity aj na školy, ktoré sú zapojené do NP MRK 1, MRK 2 a PRINEDU – prezentovať príklady dobrej praxe, skúmať udržateľnosť projektov.
- Zamerať sa na vyhľadanie príkladov dobrej praxe, kde v rámci mimoškolských aktivít škola spolupracuje s miestnou komunitou, mimovládnyimi organizáciami a realizuje aktivity zamerané na neformálne vzdelávanie.
- Skúmať inkluzívny prístup v širšom kontexte, nielen so zameraním na Rómov na školách.
- Zisťovať úroveň profesionálnej podpory pre školy v danej oblasti (modelový program, podporný tím expertov, mentoring a pod.).
- Zisťovať potreby, možnosti, prínos a reálny stav spolupráce školy s neziskovým sektorom.

Použitá literatúra

- AINSCOW, M. BOOTH, T. 2007. *Ukazovateľ inklúzie. Rozvoj učenia a zapojenia v školách*. Praha: Rytmus, o.s.
- BERNSTEIN, B. 2000. *Pedagogy, symbolic control and identity: Theory, research, critique* (revised edition). London: Rowman&Littlefield.
- BOURDIEU, P. PASSERON, J. C. 1979. *The Inheritors: French Students and Their Relations to Culture*. Chicago: University of Chicago Press.
- DELORS, J. 1997. *Učení je skryté bohatství. Zpráva mezinárodní komise UNESCO Vzdelávání pro 21. století*. Praha : PdF UK.
- HUTTOVÁ J. GYÁRFAŠOVÁ, O. SEKULOVÁ, M. 2012. *Segregácia alebo inklúzia Rómov vo vzdelávaní: Voľba pre školy?* Bratislava: Nadácia otvorenej spoločnosti.
- KORŠŇÁKOVÁ, P. a kol. 2008. *PISA SK 2006. Národná správa*. Bratislava: ŠPÚ.
- MŠVVaŠ SR. 2013. Správa o stave školstva na Slovensku na verejnú diskusiu. Materiál na rokovanie Národnej rady SR. [online]. Bratislava: MŠVVaŠ SR, [cit. 2014-07-08]. Dostupné na internete: < <https://www.minedu.sk/sprava-o-stave-skolstva-na-slovensku/> >.
- PETRASOVÁ, A. a kol. 2012. *Analýza vzdelávacích potrieb pedagogických a odborných zamestnancov základných škôl*. Prešov: MPC.
- PETRASOVÁ, A. PORUBSKÝ, Š. 2013. *Vzdelávacie cesty rómskych žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia*. Bratislava: Nadácia otvorenej spoločnosti.
- PORUBSKÝ, Š. 2005. Úloha a možnosti školy v oblasti kompenzačnej edukácie sociálne znevýhodnených skupín žiakov. In *Příprava učitelů a aktuální proměny v základním vzdělávání*. České Budějovice: PdF JU.
- PORUBSKÝ, Š. 2006. Náčrt východísk vytvárania modelu kompenzačnej edukácie. In *Edukácia rómskych žiakov: Teória – výskum – prax*. Zborník vedeckovýskumných prác z riešenia úloh štátnej objednávky MŠ SR č. 912/2002 „Zvyšovanie úrovne socializácie rómskej komunity prostredníctvom systémov vzdelávania sociálnych a misijných pracovníkov a asistentov učiteľov“ schválenej uznesením Vlády SR č. 912/2002. Banská Bystrica: PF UMB, 2006, s. 8 – 23.
- PORUBSKÝ, Š. 2008. Predpoklady systematizácie edukácie rómskych žiakov zo sociokultúrne znevýhodneného prostredia. In: *Zlepšenie prístupu Rómov k vzdelávaniu*. Banská Bystrica: PF UMB.
- PORUBSKÝ, Š. 2011. Edukácia v súčasnom svete a výzvy pre učiteľskú profesiu. In Kasáčová, B., Babiaková, S., Cabanová, M. a kol.: *Učiteľ preprimárneho a primárneho vzdelávania: profesiografia v slovensko-česko-poľskom výskume*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, Pedagogická fakulta, 2011, s. 62 – 79.
- Revidovaný národný akčný plán Dekády začleňovania rómskej populácie 2005 - 2015 na roky 2011 – 2015 – uznesenie vlády SR č. 522/2011. <http://www.rokovania.sk/Rokovanie.aspx/BodRokovaniaDetail?idMaterial=19992>.
- SALNER, A. 2005. *Stav vzdelávacej politiky voči rómskym deťom realizovanej vládou SR. Rómske deti v slovenskom školstve*. Bratislava: Inštitút pre dobre spravovanú spoločnosť.
- Stratégia Slovenskej republiky pre integráciu Rómov do roku 2020 – uznesenie vlády SR č. 1/2012. <http://www.rokovania.sk/Rokovanie.aspx/BodRokovaniaDetail?idMaterial=20646>.
- UNESCO. 1994. The Salamanca Statement and Framework for Action on Special Needs Education, World Conference on Special Needs Education – Access and Quality. Dostupné na http://www.unesco.org/education/pdf/SALAMA_E.PDF.
- UNESCO. 2009. *Policy Guidelines on Inclusion in Education*, [cit. 2011-07-06] Dostupné na <http://unesdoc.unesco.org/images/0017/001778/177849e.pdf>.

Názov: Výskum školských vzdelávacích programov a pedagogickej praxe na školách s vysokým zastúpením žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia so zameraním na princípy inkluzívneho vzdelávania.

Autori: Kolektív (Petrasová, A. – Pavlov, I. – Porubský, Š. – Hvozdovič, E. – Revészová, Z. – Štefanko, I. – Rafael, V. – Hapalová, M. – Király Csajka, L. – Motlová, J.)

Recenzenti: doc.PaedDr. Rastislav Rosinský, PhD.
doc.PaedDr. Katarína Vančíková, PhD.

Vydavateľ: IUVENTA - Slovenský inštitút mládeže, Bratislava

Grafika a tlač: G & H s.r.o.

Rok vydania: 2014

Náklad: 100 ks

ISBN: 978-80-8072-155-8

IUVENTA - Slovenský inštitút mládeže je príspevková organizácia priamo riadená Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu SR. Pripravuje a riadi množstvo zaujímavých programov a projektov pre mladých ľudí, pracovníkov s mládežou a ľudí zodpovedných za mládežnícku politiku. Snaží sa o to, aby mladí ľudia poznali svoje možnosti, boli aktívni a pracovali na sebe tak, aby boli raz úspešní a uplatnili sa na trhu práce. IUVENTA - Slovenský inštitút mládeže vychováva mládež k ľudským právam, podporuje rozvoj dobrovoľníctva, vzdelávacie programy a tiež mladé talenty.

IUVENTA - Slovenský inštitút mládeže je realizátorom národných projektov v oblasti práce s mládežou KomPrax – Kompetencie pre prax a PRAKTIK – Praktické zručnosti cez neformálne vzdelávanie v práci s mládežou, ktoré sú podporené z Európskeho sociálneho fondu. Zároveň administruje Programy pre mládež na roky 2014 – 2020 MŠVVaŠ SR, je národnou agentúrou Programu EÚ Erasmus+ pre oblasť mládeže a športu a národným partnerom európskej informačnej siete pre mládež Eurodesk.

Kontakt: IUVENTA - Slovenský inštitút mládeže

Búdková 2

SK-811 04 Bratislava 1

tel.: (421-2) 59 29 61 12

fax: (421-2) 59 29 61 23

e-mail: iuventa@iuventa.sk

web: www.iuventa.sk, www.facebook.com/iuventa